

Helena Dobrovoljc
Nataša Jakop

Sodobni pravopisni priročnik

med normo
in predpisom

SODOBNI PRAVOPISNI PRIROČNIK
MED NORMO IN PREDPISOM

Helena Dobrovoljc
Nataša Jakop

Digitalna verzija (pdf) je pod pogoji licence <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>
prosto dostopna: <https://doi.org/10.3986/9789610504030>.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'35(035)

DOBROVOLJC, Helena

Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom /
Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop. - 1. izd., 2. natis. - Ljubljana :
Založba ZRC, 2012

ISBN 978-961-254-337-2

1. Jakop, Nataša
262536448

Monografija Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom *je nastala v okviru aplikativnega raziskovalnega projekta* Sodobni pravopisni priročnik (v knjižni, elektronski in spletni različici) (2008–2011, *financer ARRS, sofinancer SAZU*) *in raziskovalnega programa* Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju.

Avtorici	Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop
Recenzenta	Aleksandra Bizjak Končar, Franc Marušič
Oblikovanje	Brane Vidmar
Prelom	Brane Vidmar
Izdajatelj	Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Zanj	Marko Snoj
Založnik	Založba ZRC
Zanj	Oto Luthar
Glavni urednik	Aleš Pogačnik
Tisk	Collegium Graphicum, d. o. o., Ljubljana
Naklada	300 izvodov <i>Prva izdaja, drugi natis.</i>

KAZALO

Predgovor: Čas spreminjanja nazorov	5
Sodobna normativistika in aktualiziranje jezikovnih standardov	13
Odsev jezikovnih sprememb v pravopisu	31
Pravopisna pravila v odnosu do sodobne jezikovne norme	47
Črke, števke in druga pisna znamenja	52
Raba velikih in malih črk	58
Prevzete besede in besedne zveze	90
Ločila	102
Pisanje skupaj oz. narazen	113
Pravopisna problematika v poglavjih glasoslovje, oblikoslovje in besedotvorje	122
Koncept pravopisnega slovarja	143
Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju	167
Prikaz posebnih pisnih znamenj	168
Prikaz rabe velike in male začetnice	169
Prevzemanje besed in besednih zvez	189
Ločila	195
Pisanje skupaj ali narazen	198
Glasoslovje	211
Oblikoslovje	217
Besedotvorje	229
Krajšave	232
Skladnja	234
Ob zaključku projekta	239
Kazala	
Kazalo pojmov	243
Razčlenjeno kazalo	255
Kazalo preglednic	261
Seznam virov in literature	265

ČAS SPREMINJANJA NAZOROV

*Najboljši pravopis je tisti,
za katerega ljudje komaj vedo, da obstaja ...¹*

Pravopisni priročnik ima na Slovenskem že več kot stoletno tradicijo in v javnosti velja za družbeno pomemben jezikovni priročnik s kodifikacijskim značajem. Za pravopisnimi pravili navadno, pri nas pa že od časa Breznik-Ramovševih *Slovenskih pravopisov* (1935, 1937), stojijo najvišje znanstvene ustanove in v njih predlagane rešitve so vsaj glede temeljnih vprašanj plod konsenza jezikoslovcev slovenistov in za ta vprašanja zainteresirane javnosti. Najosnovnejši namen pravopisnega priročnika s predpisovalno veljavnostjo je v pravilih podati sistemski opis zapisovalnih sredstev, v slovarju pa ta pravila konkretizirati ob izbranem naboru besedja. Ta naloga zlasti zaradi jezikovnih, pa tudi družbenih sprememb ni opravljena enkrat za vselej. Z vprašanjem, ali je opaženi odklon v jeziku spodrsel ali inovacija, ali jo je mogoče opaziti pri nekaterih posameznikih ali pa prerašča v družbeni dogovor, se jezikoslovci, ki skrbijo za pravopisna vprašanja, pogosto ukvarjajo. Potreba po sprotnelem zaznavanju jezikovnih novosti, torej spremljanju razvojne dinamike jezika, je v sodobnem času nenehno izpostavljena, vse bolj očitno pa postaja, da morajo biti tudi normativni slovarji in priročniki vedno bolj ažurni in čim bolj sprotnele izpopolnjevani. Tudi zato je pomembno, da sestavljavci novih pravopisnih priročnikov skušajo ustvariti temu ustrezne pogoje.

Normiranje jezika je bilo že v obdobjih, ko ta še ni bil povsem ustaljen, težavna naloga, zato

.....
¹ Gre za parafrazo daoistične misli »Najboljša vlada je tista, za katero ljudje ne vedo, da obstaja«.

je v sodobnem času ob hitro rastočih potrebah družbe, ki zahteva jasen in poljuden, priročen in praktičen jezikovni priročnik, v katerem bo jezikovna informacija predstavljena čim bolj nazorno, postalo očitno, da bo stopnjujoče zahteve uporabnikov jezika mogoče zadovoljiti le, če izkoristimo možnosti in pripomočke, ki jih ta čas ponuja. Jezikovni priročnik sodobnega časa bi zato ob spretni uporabi obstoječih leksikalnih virov in orodij, ki jih omogoča informacijska tehnologija, jezikovnim uporabnikom lahko ponudil odgovore na tista vprašanja, kjer ti dejansko dvomijo in omahujejo. Seveda je treba ob tem poskrbeti tudi za načrtno izobraževanje jezikoslovcev, saj so ti vse bolj ozko specializirani za posamezna jezikovna področja, normiranje jezika pa zahteva poseben pogled na jezikovne ravnine in zakonitosti knjižnega jezika; zato je treba o nalogah in metodah sodobne normativistike odprto razpravljati in s tem usmerjati stališča vseh, ki se s temi vprašanji ukvarjajo.

Jezikovno normiranje je proces, ki naj bi potekal ciklično: tako spremljanje sočasne dinamike jezika kot preverba obstoječega predpisa sta postopka, ki naj bi potekala kontinuirano in sistematično. Zato je zasnova vsakega novega normativnega priročnika v samem bistvu nadgradnja vseh prejšnjih, novosti v njem pa so pogojene z novimi jezikoslovnimi spoznanji in jezikovnimi premiki. Zasnova aktualnega pravopisa iz leta 2001 sega v obdobje po izidu *Slovenskega pravopisa* 1962 in je povezana s predlogi alternativnih rešitev v njegovih kritikah: v tem obdobju je bilo pod vplivom praškega funkcijskega strukturalizma razjasnjenih precej načelnih vprašanj, povezanih z normiranjem. Dejanske smernice za razreševanje pravopisnih vprašanj so bile določene s Toporišičevimi predlogi, ki jih je podal v kritiki *Slovenske slovnice* 1964, saj je ta vključevala tudi skrajšana pravopisna pravila iz leta 1962 (Toporišič, *Popravljen slovenska slovnica*, 1965). Iskanje novih rešitev in zapisovalnih možnosti je povezano tudi z izidom prve knjige *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (1970), ko v Toporišič-Riglerjevi polemiki iz leta 1971 že lahko razberemo, kateri normativni problemi so zaposlovali slovarnike tedaj (kljub temu da so se ob normiranju skušali držati načela, da izhajajo »od besed« in ne »od pravil«); ta vprašanja nas zaradi svojih protislovij in izjemnosti, pa tudi variantnosti vznemirjajo še danes. Po deset let trajajočih pripravah je SAZU leta 1981 v javno razpravo poslala *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*. Kljub strokovno utemeljenemu komentarju obeh glavnih sestavljavcev pravil, Toporišiča in Riglerja, ki je izhajal v *Slavistični reviji* v letih 1977, 1979, 1980, so številne kritike, ki so nasprotovale zlasti novim metodam in izrazju, in nenaklonjeno družbeno ozračje povzročili, da so nova pravopisna pravila izšla šele leta 1990. Na osnovi teh pravil pa je začel nastajati tudi slovarski del aktualnega pravopisa.

Čeprav so izkušnje iz preteklosti pokazale, da se je ob izidu vsakega novega pravopisa »zganil« dobršen del strokovne in laične javnosti, ki je navadno – razdeljena na dva diametralno nasprotna pola – od novega priročnika zahtevala bodisi več liberalnosti bodisi več izrecne normativnosti, je po izidu pravopisa iz leta 2001 javnost zavzela precej bolj enotno stališče, v katerem ne zasledimo več teženj po strožjem normiranju, temveč predvsem po odslikovanju avtentične jezikovne norme. Številni odmevi tako med laiki kot strokovnjaki ob izidu v eno knjigo združenih pravil in slovarja so izražali nujnost posodobitve gradivskih virov in raziskovalne

infrastrukture nasploh, potrebo po ponovnem definiranju variantnosti jezikovnih sredstev pri sodobnem normiranju jezikovnih prvin dogovornega značaja ter odprtosti za uveljavljene slogovne dvojnice ter željo po večji odprtosti do uveljavljenih slogovnih možnosti. Kritiki so izrazili tudi zahtevo po odločnem odpravljanju zastarelih normativizmov oziroma prepovedi.

Dve leti kasneje, ob izidu elektronske različice pravopisa iz leta 2001 in hkratni izdaji tako imenovane Delove izdaje pravopisa, v kateri so bili popravljeni tehnični spodrsaljaji in lapsusi, so se na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU odločili za pripravo skrajšane in preprostejše različice pravopisa. Tako imenovani specializirani pravopisni priročnik bi bil vsebinsko usmerjen le v reševanje pravopisnih vprašanj, kar pomeni, da bi v slovarski del vključevali le besedje, ob katerem ima jezikovni uporabnik zapisovalne težave. Koncept t. i. malega pravopisa je konec leta 2004 sprejel znanstveni svet inštituta s priporočilom, naj se pri pripravi slovarja upošteva tudi kritike obstoječega pravopisa, slovarsko prikazano gradivo dopolni z novimi besedami in posodobi ponazoritvene zglede. Delovna naloga, ki je bila v prvi fazi zasnovana kot priredba obstoječega, »velikega pravopisa«, iz katerega naj bi bilo izločeno vse pravopisno in pravorečno neproblematično ter zastarelo oziroma arhaično besedje, je bila takoj postavljena pred nove izzive.

Že zbiranje novega, v slovenskem jeziku še ne kodificiranega besedja je pokazalo na odklone od jezikovne norme, kakršna je bila opisana v pravopisu iz leta 2001, posodabljanje zgledov pa na nove oblikoskladenjske položaje, predvsem pa na pomanjkanje zvrstno različnih gradivskih virov in ustreznih orodij, s katerimi bi bilo mogoče prepoznati dvojničnost, kar smo postavili za eno od ključnih meril pravopisne problematičnosti.

V okviru te vsebine je bil pri Agenciji za raziskovalno dejavnost RS v februarju 2008 izbran in potrjen aplikativni raziskovalni projekt z naslovom *Slovenski pravopisni priročnik v knjižni, elektronski in spletni različici* (L6-0166), v obsegu 1770 ur letno in časovnem trajanju treh let, ki ga je finančno podprla tudi SAZU. Intenzivno delo pri izdelavi geslovnika in vzporednih redakcijskih rešitev je pokazalo, da je pravopisno problematičnega besedja precej več, kot je bilo prvotno predvideno. Poglobljena jezikovna analiza in razčlenitev očitno neustreznih ali zastarelih rešitev pa nas je opozorila, da je treba še pred pripravo »tehnično« okrajšanega pravopisa oblikovati smernice za reševanje pravopisne problematike. Cilj, ki smo ga sprejeli kot izziv, je prinesel nova spoznanja tudi na področju slovarskega normiranja, kar ponazarjajo izdelane slovarske redakcije črk od A do vključno Č. Spremembo načrtovanih ciljev projekta sta sprejela tudi financerja. Med najbolj perečimi vprašanji sodobne jezikovne norme smo izpostavili zlasti:

1. Vprašanje prirednosti v t. i. medponsko-priponskih zloženkah tipa *indoevropski* in *balto-slovenski* ter njihovih izpeljankah, ki je rešeno neenotno (SP 2001: *balto-slovanščina* in *indoevropski*), kontrastivno s tradicionalno uveljavljenimi zapisi tipa *avstro-ogrski* in *anglo-ameriški*.
2. Pojav citatnega imenovalnika, ki se je uveljavil in ustalil pri grško-rimskih imenih (*Ahil* im.

tudi *Ahiles*), nedorečen pa ostaja pri zapisih imen z vezajem (*Rimski-Korsakov, Rimskega - Korsakova*), kar se izkazuje tudi v neenotni jezikovni normi.

3. Neenotno zapisovanje začetnice v besednih zvezah s pridevniki iz lastnih imen, kjer se raba velike oziroma male začetnice ravna glede na pomenske identifikacije besednih zvez, npr. *salomonov pečat, marijini laski* 'rastlina' proti *blagajev/Blagajev volčin, zoisova/Zoisova zvončnica* 'rastlina'; te so zlasti v pomenskih identifikacijah 'duhovna last', 'kulturna tematika' in 'izum, iznajdba' premalo razlikovalne, da bi jih uporabniki znali nedvoumno ločevati.
4. Vprašanje razmerja v rabi velike oziroma male začetnice pri pomenskih prenosih in metonimičnih zvezah, ki se v zapisu ločujejo, npr. *imeti alzheimerjevo/Alzheimerjevo bolezen* oziroma *imeti Alzheimerja/alzheimerja* ter metonimičnimi zvezami *imeti Picassovo sliko* oziroma *Na steni visi Picasso* 'Picassova slika'.
5. Odkloni v zapisovanju zloženek, kjer je vedno večji razkorak med predpisom in aktualno rabo (*celofanpapir – celofan papir – celofanski papir; karvingsmuči – karving smuči – smuči za karving*). S tem so povezana tudi stilna napotila, pojavlja pa se tudi problem prednostnih zapisov, ki jih za vse zloženske ni (*disko klub, ekonom lonec*).
6. Težave pri slovarski obravnavi kratic, ki imajo v skladenjski podstavi jedro ženskega spola in zato nastopajo ali v ženskem ali v moškem spolu (FF |krat. za filozofska fakulteta|: na FF-ju (m) – FF je izvajalka ... (ž)).
7. Iskanje ravnovesja med načeli prevzemanja tujega besedja in dejansko rabo, izkazano v gradivskih virih (*jazz – džez, backpacker, all inclusive, Čikago*), zlasti pri iskanju domačih ustreznih oziroma sopomenk.
8. Zapisovanje imen blagovnih znamk in industrijskih izdelkov (*Adidas, Teflon, Aspirin, Citroën C3 Picasso, Microsoft Word 2007*) ter iz njih nastalih generičnih poimenovanj, prenesene rabe in tvorjenk (*adidaske, teflonski politik, socialni aspirin, najmanjši citroen, pišem v wordu*), ki je neusklajeno z veljavnimi zakonskimi določili.
9. Poenotenje rabe domačih in tujih zemljepisnih imen v skladu s sprejetimi resolucijami in priporočili izvedenske skupine za standardizacijo zemljepisnih imen pri Združenih narodih (UNGEGN: United Nations Group of Experts on Geographical Names), ki jo pri nas zastopa Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS.
10. Pomanjkanje gradivskih virov za pravorečne podatke, zlasti tiste, ki so jih jezikovni uporabniki in strokovna javnost ob izidu SP 2001 kritizirali in zavrnilo (*Brnik, Begunje, Cerklje, dvanajst, polotok, pepelnik, Poreč*).

Predstavitvi problemskih sklopov je sledilo iskanje rešitev, pri čemer smo izhajali iz spoznanja, da je naloga normativnih priročnikov novega obdobja prednostno usmerjena h kritičnemu vrednotenju tradicionalnih prepričanj in presoji jezikovnih novosti, hkrati pa k upoštevanju ustaljenih oblik in iskanju sistemskih utemeljitev za nove rešitve. S tem namenom so bila na pobudo vodstva Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša v letu 2010 za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti pregledana pravopisna pravila, ob čemer smo zbrali vsa pravopisno problematična vprašanja, ki bi jih bilo treba na novo pretehtati tako ob posodobitvi pravil

kot tudi ob izdelavi posodobljene različice pravopisnega slovarja, hkrati pa jih uskladiti z razmerami, kakršne so razvidne iz aktualne jezikovne rabe. Ob tem je bilo v poročilu opozorjeno zlasti na neaktualnost in nesodobnost zgledov v pravilih, ki bi jih bilo treba nadomestiti s sočasnimi, zbranimi iz spletnih in tiskanih gradivskih virov. Pri tem se nismo »naslonili« le na predloge kritikov aktualnega normativnega priročnika, temveč tudi na jezikovno realnost, kakršna odseva iz slovarskih redakcij približno 7000 vzorčnih slovarskih sestavkov pri črkah od A do Č. Zlasti ob redigiranju se je namreč izpostavilo več vprašanj, na katera se zdi ob iskanju novih smernic nujno odgovoriti:

- ▷ Kakšen naj bi bil koncept sodobnega pravopisnega priročnika, ki bo specializiran le za vprašanja izrazne, tj. pravopisno-pravorečne, ter oblikoslovne ravni jezika?
- ▷ Kakšna naj bo obvestilnost takega slovarja v primerjavi z enojezičnim pomenskorazlagalnim slovarjem, kakršen je SSKJ?
- ▷ Kako čim bolj objektivno ali tudi empirično ugotoviti, katere so pereče normativne oziroma pravopisne zadrege jezikovnih uporabnikov?
- ▷ Na katerih področjih je aktualna kodifikacija v razkoraku s sodobno jezikovno normo in kako te razlike premostiti v metodološkem in teoretičnem pogledu?
- ▷ Kakšni so s tega vidika novi predlogi?

Na obsežnejša in zahtevnejša vprašanja, ki doslej še niso bila podrobneje tematizirana, smo odgovarjali v več izvirnih znanstvenih člankih, v katerih je podana utemeljitev posameznih predlogov oziroma rešitev.

Za iskanje novih oziroma posodobljenih izraznih možnosti se je v obdobju od izida zadnjega pravopisa zavzemalo več skupin pišočių, zlasti strokovnjaki z ožjih jezikoslovnih področij, na primer s področja glasoslovja, onomastike, terminologije; spremenila se je zakonodaja (*Zakon o javni rabi slovenščine*, *Zakon o industrijski lastnini*), precej novosti v jeziku, ki se nanašajo na novejša poimenovanja političnih in geografskih enot, pa bi bilo treba uskladiti s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS. Bistvenega pomena je, da bi bilo novejše, zlasti prevzeto besedje, ki prodira v slovenščino, obravnavano enotno v vseh nastajajočih slovarjih, ki imajo med uporabniki normativno veljavo.

Za celostno preureditev in prenovu pravopisnih pravil bi bilo treba upoštevati najširši krog jezikovnih uporabnikov, organizirati vseslovenski znanstveni posvet glede sprememb v standardizaciji in v tem okviru oblikovati delovno telo, ki bi sodelovalo pri izdaji posodobljenih pravopisnih pravil. Konceptualna vprašanja normativistike se namreč ne morejo več reševati v ozkih jezikoslovnih krogih, temveč je za vsem sprejemljivo rešitev treba poiskati konsenz v krogu širše strokovne javnosti, upoštevajoč prakse, lektorje, prevajalce, pisce enciklopedij, terminološke strokovnjake in druge.

Pričujoča monografija prinaša v prvem poglavju (*Sodobna normativistika in aktualiziranje jezikovnih standardov*) oris aktualnega položaja in pogledov na normiranje, hkrati pa predstavlja probleme, s katerimi se soočamo ob posodobitvi pravopisnega priročnika. V zaključku

tega poglavja so perspektivno nakazane možnosti za nadaljnji razvoj normativnih priročnikov in orodij, s katerimi si uporabniki pomagajo pri premagovanju jezikovnih zadreg. Poglavje *Odsev jezikovnih sprememb v pravopisu* skuša prikazati razsežnosti jezikovnih inovacij in sprememb na vseh jezikovnih ravneh od prvega slovenskega pravopisa dalje, spremlja smernice slovenske jezikovne evolucije v sodobnem jezikovnem gradivu ter jih skuša umestiti v kontekst posodobitve normativnega priročnika s kodifikacijsko ambicijo. V obsežnem poglavju *Pravopisna pravila v odnosu do sodobne jezikovne norme* so sistematično razčlenjene pomanjkljivosti aktualnih pravopisnih pravil v najširšem smislu, tj. z upoštevanjem kritičnih pripomb kritikov priročnika ter vprašanj in zadreg jezikovnih uporabnikov. Ob komentarju k predlaganim spremembam, dopolnitvam in posodobitvam pravopisnih pravil, ki so bili pripravljeni zaradi nujno potrebne uskladitve v okviru slovenskega slovaropisja in predloženi SAZU. Podane so tudi smernice za reševanje odprtih vprašanj v prihodnje. Kako bi bilo ta spoznanja najbolje prikazati v specializiranem priročniku za pravopisna vprašanja, ki bi bil klasičnega slovarskega tipa, je ponazorjeno v četrtem poglavju *Predstavitev izhodišč, zasnove in ciljev specializiranega pravopisnega priročnika*. Zainteresirani se tu lahko seznanijo z razlikami v obvestilnosti enojezičnega razlagalnega in pravopisnega slovarja ter argumenti za spremembe v zasnovi klasičnega pravopisnega priročnika. To poglavje predstavlja slovarske enote z makro- in mikrostrukturnega vidika. Predstavljene so tudi tipske redakcije, torej mikrostrukturne rešitve, ki so podrobneje ponazorjene za vsa vsebinska področja, na katera posega pravopisni slovar, in sicer v petem poglavju monografije (*Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*). Poglavje vključuje tudi slovarske sestavke specializiranega pravopisnega slovarja, ki nastaja v okviru programske skupine. Načrtujemo, da bo slovar izšel v letu 2015.

Pogoj za uspešno in učinkovito izdelavo slovarske zbirke je ustrezna informacijska infrastruktura. Največ elektronskih slovarjev doslej je bilo v to obliko pretvorjenih šele po tem, ko so izšli v knjižni obliki. V projektu načrtovani pravopisni slovar pa je že v fazi nastajanja predvideval objavo v elektronski obliki, čemur so bili ustrezno prilagojeni tudi programska orodja in postopki dela.

Ta ideja ne bi bila izvedljiva brez uspešnega sodelovanja z informatikom, Urošem Parazajdo (Parsis, d. o. o.), ki je vsa leta trajanja projekta pomagal uresničevati najine cilje z izgradnjo spletne aplikacije *Mravljica* (<http://odmev.zrc-sazu.si/mp/>), temelječe na relacijski podatkovni zbirki v sodobnem in zmožljivem sistemu za upravljanje baz podatkov, narejene posebej za pripravo specializiranega pravopisnega priročnika; in s pripravo spletišča www.pravopis.si. Za njegovo zavzetost in pripravljenost priskočiti na pomoč se mu ob tej priložnosti najiskrenejše zahvaljujemo.

Recenzentoma, dr. Aleksandri Bizjak Končar in dr. Francu Marušiču, sva hvaležni, da sta bila pripravljena brez predsodkov in z zaupanjem pregledati delo, ki se ukvarja s pravopisno problematiko, saj ta pogosto sproži tudi polemične odzive in kritike.

Projektno delo je potekalo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ob nje-

govem zaključku se zahvaljujeva Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki sta projekt financirali, prav tako predstojniku Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, prof. dr. Marku Snoju, in Javni agenciji za knjigo, ki sta omogočila nastanek te monografije.

Ukvarjanje z vsepovsod prisotno jezikovno oziroma pravopisno problematiko se ne zaključí, ko se zaprejo vrata na Novem trgu 4 v Ljubljani. Zato sva za potrpežljivo podporo hvaležni tudi svojima družinama.

Monografijo je v svoj založniški program sprejela Založba ZRC: ves čas priprave sva bili deležni spodbudnih besed obeh glavnih urednikov, dr. Vojislava Likarja in mag. Aleša Pogačnika, za kar se jima lepo zahvaljujeva. Zasluge za grafično oziroma oblikovno zasnovno ima Brane Vidmar, ki je iz rokopisa naredil knjigo. Hvala.

* * *

Z védenjem, da je doslej vsak izid pravopisnega priročnika na Slovenskem sprožil kopico kritik, javnih nasprotovanj in ogorčenja, manj pa konkretnih predlogov za reševanje normativnih zadreg, končujeva uvodno poglavje v monografijo in upava, da bo pričujoče delo spodbudilo k razmišljanju posameznike, ki se vsakodnevno srečujejo s pravopisnimi problemi, in porodilo zamisli, kako te probleme premostiti ter doseči glede njih družbeno soglasje, ki bo vsaj do neke mere omililo kontrast med dejanskim in idealiziranim v jeziku.

V Ljubljani, novembra 2011

Avtorici

* * *

Ob drugem natisu poleti 2012 smo odpravili nekaj tehničnih spodrsrljajev in tipkarskih napak, poenotili smo poimenovanje skupine zloženek, za katero se v monografiji mešata poimenovanji zloženke brez medponskega obrazila in pa zloženke z imenovalniškim medponskim obrazilom, v slednjo možnost, redakcijsko poenoteni pa so tudi nekateri istovrstni slovarski sestavki v zadnjem delu monografije.

V Ljubljani, julija 2012

SODOBNA NORMATIVISTIKA IN AKTUALIZIRANJE JEZIKOVNIH STANDARDOV

S problemi, ki nastanejo zaradi razkoraka med živostjo jezika in statičnostjo jezikovnega opisa ter zapisanih pravil in standardov, se srečujemo vsi uporabniki knjižnega jezika, v večji meri tisti, ki se poklicno ukvarjajo s posredovanjem jezikovnih dejstev, ne nazadnje pa tudi vsi javni govorniki slovenščine. Do spoznanja, da obstaja med standardizirano, tj. (pred)pisano različico jezika, in vsakodnevno govorico, ki odseva tudi odklone od kodificiranega, razkorak, so prišli jezikoslovci že davno pred nami in ugotovili, da mora biti vzpostavljanje Mathesiusove prožne ustaljenosti¹ kontinuiran proces. Ta se je v zadnjih desetletjih manifestiral kot iskanje točke ravnovesja med prestižnostjo ustaljenih jezikovnih zgradb, normiranih s predpisom, in raznolikostmi vsakodnevnega govorjenega jezika ter jezika marginalnih kulturnih okolij. Vendar pa spremljanje aktualne jezikovne rabe, kakršno prikazujejo za slovenščino reprezentativni gradivski viri, in primerjava te rabe z opisano v priročnikih, kaže, da se omenjeni razkorak pospešeno povečuje. In čeprav bi se zdelo najbolj prikladno razloge za naraščajoče neskladje iskati v družbenem okolju, v splošnem napredku, ki je skrajšal čas od »iznajdbe« besedila do njegove javne objave, v sprostivni meril za javno objavlanje, saj množica spletnih besedil z jezikovno rabo priložnostnih piscev opazno vpliva tudi na zniževanje kultiviranosti

1 V praški lingvistični šoli so za opredelitev spremenljivosti ter ohranjalnosti knjižnega jezika uporabili Mathesiusov izraz »prožna ustaljenost«, ki v sebi združuje tako potrebo po statičnem ohranjanju jezikovnih navad, pravil in dogovorov kot tudi dinamično lastnost naravne spremenljivosti, ki je lastna jeziku kot družbenemu pojavu z zgodovinskim značajem. Prim. V. Mathesius, *Functional linguistics, Praguiana, Some Basic and Less known Aspects of Prague Linguistics School*, ur. J. Vachek, John Benjamins Publishing company, (1929) 1983, str. 137–138.

standardnega jezika, pa so razlogi zagotovo tudi jezikoslovni, povezani z jezikovno politiko in jezikovnim načrtovanjem, pa tudi z motnjami v procesu normiranja. Razmislek o razlogih, zaradi katerih se jezikoslovci vse pogosteje znajdemo v položaju zagovornikov posameznih zastarelih predpisov, je zato v obdobju, ko načrtujemo aktualiziranje normativističnih zakonov in standardov, temeljnega pomena.

Normativistika kot jezikoslovni pojem in jezikoslovna panoga

Izraz normativistika, ki se je v slovenističnem jezikoslovju spontano začel uveljavljati v zadnjem desetletju ob razpravah o jezikovni normi in priročnikih standardnega jezika, še ni splošno uveljavljen.² Eksplicitne definicije izraza normativistika ne najdemo v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (v nadaljevanju SSKJ) in besede ne evidentira niti Toporišičeva *Enciklopedija slovenskega jezika* (1992), pojavlja pa se kot neologizem v spletni zbirki *Besede slovenskega jezika*.³ V redkih jezikoslovnih razpravah normativistiko glede na pristojnosti uvrščajo (poleg enojezične in dvojezične leksikografije, terminografije ter jezikovne didaktike) med panoge, ki segajo na »tradicionalna jezikovnopriročniška področja«.⁴

Jezikoslovno panogo, ki jo danes opisujemo z izrazom normativistika, so v preteklosti definirali kot del predpisnega jezikoslovja: panogo, ki standardizira tako, da predpisuje. Kontrastivno z opisnim jezikoslovjem, ki skuša odkrivati zakonitosti, podobno kot naravoslovne znanosti – iz raziskovalne želje, da bi preučevali jezik in njegove pojavne oblike čim bolj objektivno,⁵ se je predpisno jezikoslovje ukvarjalo bolj s pravili in normami. Jezikoslovni predpisi v obdobju prve standardizacije res niso bili odvisni od verifikacije v praksi in so se v tem tudi razlikovali od znanstvenih zakonov, katerih veljavnost počiva na strinjanju z dejstvi (vzročni determinizem), a kljub temu normativističnih priporočil danes ne moremo več primerjati s pravnimi, saj slednja temeljijo na prisili in sankcijah, normativistični pa računajo na prostovoljno upoštevanje oziroma na (samo)disciplino govorcev tega jezika. Danes normativistika torej ni več panoga, ki vam bo povedala, kako je treba pisati, kako je treba izgovarjati in ki ustreza državnim zakonom, temveč je jezikoslovna veda, ki se ukvarja z ugotavljanjem zakonitosti v knjižnem (oziroma standardnem) jeziku, z vplivi družbe na jezikovno evolucijo in vprašanji o družbeni vlogi jezika, ki vključujejo tudi njegovo učenje in zakonitosti njegove

2 Medtem ko je izraz v kroatistiki uporabljen že nekaj desetletij hkrati s sopomenko *standardologija*, se v slovenistiki uporablja le redko. Prim. I. Pranjković, *Stilistika i normativistika: prilog raspravi o naravi stilogenosti, Važno je imati stila*, ur. K. Bagić, Zagreb: Disput, 2002, str. 155–163.

3 Gl. *Besede slovenskega jezika*; URL: bos.zrc-sazu.si/besede.html.

4 Prim. S. Krek, Od SSKJ do spletnega portala standardne slovenščine, *Jezik in slovstvo* 54, št. 3–4, 2009, str. 100.

5 Že leta 1861 je jezikoslovec orientalist M. Müller zapisal: »Jezikoslovje je tako kot biologija in geografija naravoslovna znanost, v nasprotju od humanističnih znanosti, kot so zgodovina, literatura in pravo. Jezik sam postane izključni predmet znanstvenega spraševanja.« (Nav. po L. Milroy in J. Milroy, *Authority in language: investigating standard English*, London, New York: Routledge, 1999.)

rabe. Normativistika je del sinhronega jezikoslovja in njena osnovna dejavnost je normiranje, krožni proces, ki ga je treba zaradi spremenljivosti jezika vedno znova udejanjati.

Postopke normiranja po teoriji praških jezikoslovcev povzema Daneš (1977) s tremi fazami: (1) opisna (deskriptivna) etapa, ko se ugotavlja knjižna norma, (2) usmerjevalna (regulativna) etapa, v kateri poteka ovrednotenje jezikovnih sredstev, (3) strateška/taktična etapa, ko uveljavljamo predpis v praksi.⁶ Z upoštevanjem vseh prednosti sodobnih tehnologij in razvoja jezikoslovne misli bi v aktualni slovenski situaciji proces normiranja lahko opredelili nekoliko drugače – kot ciklično dejavnost, ki poteka v štirih etapah:

- (1) ugotavljanje jezikovne rabe,⁷
- (2) ovrednotenje rabe glede na opisano normo,
- (3) zapis norme oziroma ustvarjanje predpisa,
- (4) preverba uveljavitve predpisa v rabi.

Naloga normativistike je torej, da spremlja odklone od aktualnega jezikovnega opisa, od kodificirane norme pri govorcih tega jezika, jih ovrednoti v razmerju do sistema in to normo opiše v normativnih jezikovnih priročnikih. Ob nenehnem preverjanju odklonov od zapsanega pa te priročnike tudi sproti in pravočasno posodablja.

Od tradicionalnega k sodobnemu pojmovanju norme

Omemba temeljnih pojmov normativistike nas vedno znova opomni, da je treba še pred tematizacijo vsebinske problematike predstaviti poglede na uporabljeni pojmovni sistem oziroma izrazni aparat. Izrazje, ki ga uporabljamo, namreč nima vedno jasno definiranih medsebojnih razmerij. In čeprav je bilo besedni zvezi *jezikovna norma* in soodnosnim pojmom v slovenskem jezikoslovju namenjeno precej pozornosti zlasti v konceptualnih razpravah ob izidih normativnih priročnikov, še danes debata o pojmovanju tega dela jezikoslovnega izrazja ni nekaj trivialnega, saj se ta konstantno spreminja in vedno znova ponuja okvir, ogrodje, znotraj katerega je mogoče urejeno razmišljati in diskutirati.

Medtem ko je bilo tradicionalno razumevanje norme osredotočeno le na knjižnojezikovno zvrst, pojem norma pa je bil definiran kot tisto, kar je bilo določeno oziroma zapisano npr. v pravopisnem slovarju ali slovnici, ima sodobno pojmovanje norme korenine v sedemdesetih letih, ko se je začelo hkrati z zvrstnostjo in funkcijskim pogledom na jezik govoriti o normah posameznih zvrsti (zvrstne norme) in normah jezikovnih ravnin (delne norme). Z razmahom teorije govornih dejanj, raziskavami govorjenega jezika in drugih neknjižnih jezikovnih zvrsti je jezikoslovje sprejelo tudi narečne in pogovorne norme, norme nebesednega sporazumeva-

⁶ Gl. F. Daneš, K dvěma základním otázkám kodifikace, *Naše řeč*, 1977, str. 3–13.

⁷ Normativistika tu sodeluje z različnimi jezikoslovnimi panogami, npr. korpusnim jezikoslovjem in leksikografijo.

nja – skratka norme nestandardnega jezika. Spremembe v pojmovanju norme je bilo mogoče zaslediti tudi v sočasnih terminoloških definicijah: še v SSKJ je bila norma opredeljena le glede na knjižni jezik (»vsa jezikovna sredstva in možnosti, ki se morejo, smejo uporabljati v določenem knjižnem jeziku«), v *Enciklopediji slovenskega jezika* pa je bila definicija norme že bližje sodobni, saj je razširjena na vse, »kar je na splošno normalno v določeni jezikovni zvrsti, zlasti v knjižni ...« in kar se vzpostavi s tem, »da tvorci besedil dalj časa uveljavljajo določene lastnosti glasovja, oblik, besed, besednih zvez ipd. in da naslovniki to tudi v glavnem sprejemajo«. ⁸ Izhajajoč iz Toporišičeve definicije je mogoče izraziti sodobno dožemanje norme s povedjo: S kolektivno navado ali družbenim soglasjem raba postane norma.

Nadaljnji razvoj teorije norme je potekal v smeri preučevanja nestandardiziranih oblik sporazumevanja, saj tudi tu obstajajo nadindividualne zakonitosti. Češka jezikoslovka Iva Nebeská tako loči norme sistema (torej strukturne norme, slovnično-pomenske norme jezikovnih ravnin, norme oblik) in norme sporočanja (tako besednega kot nebesednega), pri čemer naj bi se prve avtonomno ohranile v okviru drugih. ⁹ Hrvat Dubravko Škiljan pa desetletje kasneje z delitvijo norm glede na način njihovega usvajanja posredno določa, na katera področja normiranja sme jezikoslovje vplivati v večji oziroma na katera v manjši meri. Norme deli na implicitne, nezavedno pridobljene, in eksplicitne, kamor sodijo tudi t. i. splošni »obrazci jezikovnega vedenja« in pisno utrjena pravila z namenom zaščite njihove identičnosti v času in prostoru. ¹⁰

Za normativistiko so relevantne tako jezikovne lastnosti, ki jih povezujemo z intuitivnim občutkom za jezikovno normo, ki omogoča, da se sploh lahko sporazumevamo in razumemo, kot eksplicitna, dogovorna pravila, ki jih jezikovni uporabniki uzaveščajo večinoma z načrtnim učenjem in jezikovno vzgojo. Eksplicitnost je večja zlasti takrat, kadar je utemeljitev zapisovalnega sistema, načela ali pravila zgrajena tudi na zunajjezikovnih dejstvih in izročilu. Ob tem pogosto zaradi želje po sistemskosti postavimo pri normiranju na prvo mesto merili brezizjemnosti in logičnosti, ¹¹ čeprav bi prednostno morali upoštevati naravni jezikovni razvoj in jezikovno rabo, kar pogosto pripelje do kratkega stika.

Raziskave nestandardnega jezika

Kljub omenjenim premikom je v izhodišču teorije norme še vedno knjižni ali standardni jezik, kateremu pripisujemo poseben položaj, saj ga prepoznavamo kot edinstveno jezikovno zvrst,

⁸ Gl. J. Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992, str. 147.

⁹ I. Nebeská, Ke současnému pojetí normy v české lingvistice, *Slovo a slovesnost*, 1989, str. 334–342.

¹⁰ D. Škiljan, *Javni jezik: K lingvistiki javne komunikacije*, Ljubljana: Studia Humanitatis, 1999, str. 168.

¹¹ B. Urbančič je takoj po izidu SP 1962 opisal tri kriterije takratnega jezikoslovja, ki po njegovem mnenju »povzročajo nepotrebne težave jezikovni praksi«: (1) historična pravilnost ali zgodovinska upravičenost (kot iskanje pravil za jezikovno rabo na podlagi njihove zgodovinske utemeljenosti in ne na podlagi jezikovne resničnosti), (2) brezizjemnost (jezik je sistem nespremenljivih zakonitosti, vse izjeme in odstopanja so napake), (3) logicizem (podrejanje jezikovne norme formalni logiki). Gl. ponatis v monografiji *O jezikovni kulturi*, Ljubljana: Delavska enotnost, 1987, str. 79–83.

ki odpravlja jezikovno anomalijo oziroma »breznormnost«. Knjižni jezik tako opravlja funkcijo »nadregionalne« in družbene integracije. V interesu naroda je, da se knjižni jezik, ki se uveljavi na podlagi skupnih norm in vrednosti ter je eden od dokazov za enovitost jezikovne skupnosti, vedno znova vzpostavlja in se tudi institucionalno ohranja. Vzpostavil se je kot konstrukt govorcev in predstavlja kulturni idiom, kar je tudi dokazilo družbenega prestiža oziroma – s Skubičevimi besedami – jezik določene družbeno priznane kakovosti.¹² Vse druge pojavne oblike jezika vrednotimo v razmerju do standarda. Prav tu pa se izkazuje primanjkljaj v slovenističnem jezikoslovju. Slovenski jezikoslovni prostor je namreč z nekaterimi raziskavami izrazilo podhranjen: na obrobju interesa jezikoslovcev in jezikoslovja so študije jezikovnih idiomov, ki so prisotni zlasti v urbanih središčih – in to ne le v Ljubljani; kaj odraža jezik grafitov; o čem nam govori jezik osnovnošolcev; kaj pomenijo *fora, frik, koma, odbitek* v sodobnem slengu; so *Čefurji raus* res napisani v pristni »čefurščini« in – ali ta jezik sploh obstaja? Kaj pomeni, če na spletni strani klikneš *domov* ... in zakaj nekaterih besed ne moremo podomačiti? Treba pa je izpostaviti tudi, da slovensko jezikoslovje še ni opravilo sistematične raziskave o sodobnih načinih sporazumevanja Slovencev v zamejstvu ali diaspori, o njihovih »standardih« in odklonih od norme. Nepoznavanje zakonitosti nestandardnih jezikovnih zvrsti nas sili v položaj, da standardnega jezika in njegovih pojavnih oblik ne preučujemo objektivno, temveč naše presojanje jezikovnih zakonitosti še vedno sloni na preživetih merilih: dobro in slabo, lepo in grdo ter prav in narobe.

Šele védenje o jezikovni stvarnosti v vseh njenih razsežnostih utrjuje pri govornicah »zavest, da imajo pravico biti razumljeni tudi tisti, ki jezika ne znajo ali ne morejo uporabljati tako, kot si idealizirano predstavljamo skozi prizmo jezikovne lepote in pravilnosti«.¹³ To je prvi pogoj, ki bi moral biti izpolnjen, da se v praksi otresemo sodb in mitov o »čistih« in »lepih« slovenskih besedah in da negotovega kolebanja glede rabe jezikovnih sredstev osvobodimo tudi jezikovnega uporabnika, ki dvomi – ne le o jezikoslovnih dejstvih in lastni jezikovni zmožnosti, temveč tudi o verodostojnosti jezikovnih priročnikov.

Sodobna normativistika med predpisovalnostjo in opisovanjem

V 20. stoletju je na Slovenskem izšlo kar osem pravopisnih priročnikov (kar je v povprečju en pravopis na 12 let), informativno-normativni enojezični pomenskorazlagalni slovar, posebna izdaja pravopisnih pravil in več kot deset poljudno napisanih svetovalnih priročnikov, brusov oziroma antibarbarusov. Po obdobju prve standardizacije in jezikovnega ustaljevanja, ko je

12 Gl. A. E. Skubic, Mesto knjižnega jezika v jezikovnem repertoarju posameznika, *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje, ob 450-letnici izida prve slovenske knjige*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003, str. 209–226.

13 Prim. M. Stabej, *Vrt brez vrtnarja, pastirji brez ovc, jezik brez krmarja*, 2004, URL: www.razvezanijezik.org.

bila predpisovalnost do neke mere upravičena in pričakovana, a omejena na zapisovalno neenotno besedje (npr. pri Levcu v SP 1899), so pravopisni priročniki težišče svoje obvestilnosti premaknili na leksikalno ravnino jezika (Breznik, SP 1920). Breznik je bil do tujk – mило rečeno – odklonilen, kar so mu sodobniki, med njimi zlasti Ilešič,¹⁴ tudi odkrito očitali.

Medtem ko so normativni priročniki v primerljivih družbenih okoljih tega časa že presegli črno-belo vrednotenje, pa so na Slovenskem kljub sprejemanju načel praške lingvistične šole priročniška načela še precej predessaussurjevska. V tem obdobju se izrazit premik od prepovedovalnosti k opisnosti kaže predvsem v naprednem Breznik-Ramovšem *Slovenskem pravopisu* iz leta 1935, ki jezikovno pravilnost dojema manj strogo. Sam Breznik je ob tem zapisal: »S prof. Ramovšem sva pustila možnost vsakršnemu razvoju v individualno smer.«¹⁵ A spremembe družbene stvarnosti, ki so vplivale tudi na pospešeno jezikovno dinamiko, so povzročile, da so se povojni pravopisni slovarji vrnili h konceptu eksplicitne normativnosti, ki se ohranja vse do danes.¹⁶ Kljub velikim pričakovanjem ob izidu prvega zvezka sicer informativno-normativnega SSKJ, ki nas je s pomočjo takrat napredne referenčne metode informiral o jezikovnih navadah – o normi, ki ni več kvalitativna, temveč po možnostih tedanjega razumevanja in metod kvantitativna –, je iz SSKJ nastali pravopisni slovar iz leta 2001 jezikovne prvine normiral bolj tradicionalno, tudi izrecno prepovedovalno, ne da bi raziskal dejanske potrebe jezikovnih uporabnikov in možnosti različnih besedilnih položajev.

Čeprav je res, da se je pri sodobnem normiranju jezika izkazalo, da je razlika med opisnim (informativnim) in normativnim (predpisovalnim) slovarjem vendarle mnogo jasnejša v izjavah slovaropiscev kot v slovarjih samih in da je popolna opisnost nemogoča, ker se slovaropisci vendarle ne morejo izogniti izbiranju,¹⁷ pa so izkušnje s priročniki 20. stoletja pokazale, da predpisnost ne deluje, če je odtujena realni rabi. Sodobniki so namreč zadnji pravopis sprejeli kot predpisovalni slovar, ki temelji na prepričanju, da je treba prek zapisanega jezika vplivati na govorno prakso. Institucionaliziranje vsevednega predpisovalca je metoda, ki jo je praška šola zavrnila že v 20. letih prejšnjega stoletja in nadomestila z jezikovno rabo samo, kljub temu pa družbene okoliščine v primerljivih jezikovnih okoljih posttranzicijskih držav očitno spodbujajo njeno uveljavljanje. Kot pravi hrvaška jezikoslovka Snježana Kordić, je kroatistika razdeljena med tiste, ki menijo, da je standardno tisto, kar je v jeziku najbolj razširjeno in zato nevtralnno, in tiste, ki merilo jezikovnega standarda v kontekst jezikovnega sistema in usmerjanja jezikoslovcev.¹⁸ Tak način normiranja pomeni korak nazaj v prizadeva-

¹⁴ Prim. F. Ilešič, Slovenski pravopis, *Slovenski narod*, 19. 11. 1920, str. 1–2.

¹⁵ Gl. A. Breznik, Pomenki o novem pravopisu, *Slovenec* 269, 1935, priloga, str. 6.

¹⁶ O tem podrobneje v prispevku H. Dobrovoljc in A. Bizjak Končar, *Vprašanja obvestilnosti sodobnega pravopisnega slovarja, Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*, ur. M. Jesenšek, Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2011, str. 86–109.

¹⁷ Prim. H. Béjoint, *Tradition and Innovation in Modern English Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1994.

¹⁸ Prim. S. Kordić, Što je (ne)standardno za kroatiste?, *Varietäten im Slavischen*, ur. A. Bierich, Frankfurt na Majni: Peter Lang, 2009, str. 313–330.

njih za kompetentnega in samozavestnega jezikovnega uporabnika, saj vzgaja manj gotovega govorca, ki se ne odloča samostojno, temveč išče varnost v avtoritativni regulativi. Jezikovni uporabnik si na ta način omejuje kreativno svobodo in se postavlja v vlogo opazovalca, kar je ne nazadnje mogoče danes opazovati na različnih ravneh družbenega dogajanja.¹⁹

Opisana dejstva, ki pričajo na eni strani o slovenistični otopelosti, na drugi pa o razkoraku med jezikovno rabo in obstoječimi predpisi, bi morali biti spodbuda za tematiziranje očitno odprtih vprašanj, ki niso tako trivialna, da bi jih lahko puščali ob robu interesa slovenističnega jezikoslovja. V luči novih ali spremenjenih okoliščin se namreč izkazuje, da debata o nalogah in izzivih sodobne normativistike ponuja vedno znova drugačne koncepte, okvire oziroma ogrodja, znotraj katerih je mogoče urejeno razmišljati. Izhodišče tega razmišljanja je vsekakor pobuda, da se tudi normativistiko neguje kot jezikoslovno panogo, za kar najdemo seveda precej razlogov. Med njimi so verjetno na prvem mestu ugotovitve, da je izrazita predpisovalnost priročnikov standardnega jezika v 20. stoletju pustila tudi negativne vtise o panogi, ki se ukvarja z normiranjem, kot drugo pa je mogoče navesti ugotovitev ameriških sociolingvistov Jamesa in Lesley Milroy, da bomo težko napredovali v razumevanju jezikovne narave, če povsem zanikamo družbene vloge in lastnosti standardnega jezika. Kdo se bo ukvarjal z družbenimi vlogami jezika, če ne jezikoslovci?²⁰ Normativistika lahko tvorno dopolnjuje ugotovitve jezikoslovja. In samo normativistika sama lahko ovrže zmotna prepričanja in predsodke nekaterih jezikoslovcev, pri katerih ima že tradicionalno več negativnih kot pozitivnih konotacij.

Posodobitev normativnih priročnikov

Med temeljne normativne priročnike, po katerih jezikovni uporabniki segajo najpogosteje, pri Slovencih uvrščamo slovnico in pomenskorazlagalni ter pravopisni slovar knjižne slovenščine. O slovnicih informacijah se lahko poučimo v Toporišičevi *Slovenski slovnici*,²¹ ki je bila izdana v letu 1976 ter do leta 2000 še večkrat ponatisnjena in dopolnjena. Za sodobno normativistiko je manj problematično dejstvo, da je bila ta slovnica zasnovana pred več kot štiridesetimi leti, bolj sporno je to, da je v strokovnih krogih obravnavana kot aktualna. Podobno celostno zasnovanega dela namreč vse do danes ni izdelala nobena skupina jezikoslovcev na Slovenskem, čeprav ni malo posameznikov, ki so prodrli s tematsko specializiranimi raziskavami tako doma kot v mednarodnem prostoru, in čeprav se zavedamo, da bi morala biti posodobitev slovnice oziroma tako predstavljenega jezikovnega opisa prednostna naloga slovenistike.

¹⁹ Prim. Š. Ivanjko, *Etični, družbeno odgovorni, ustvarjalni in kritični posamezniki*, 2010, URL: [http://journal.doba.si/letnik_2_\(2010\)_st__2](http://journal.doba.si/letnik_2_(2010)_st__2)

²⁰ Gl. L. Milroy in J. Milroy, n. d., str. 34 id.

²¹ J. Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Založba Obzorja, 1976 (²1984, ³1991).

Podobno je s slovarjem. Edini slovenski pomenskorazlagalni slovar je SSKJ, ki je bil zasnovan v 60. letih prejšnjega stoletja kot »informativno-normativen«, njegovo normativnost za pravopisna, pravorečna, naglasna in tonematična vprašanja pa je potrjevala z anketami ugotovljena knjižna raba na vsem slovenskem prostoru, najbolj pa na osrednjeslovenskem področju z Ljubljano. Sestavljavci slovarja so uvedli zvrstno označevanje jezikovnih prvin, z normativnega vidika pa v skladu z drugačno naravo novega slovarskega dela zavrnila načela črno-belega vrednotenja, kakršno je bilo v preteklosti običajno v pravopisnih priročnikih, ki so nadomestili enojezični razlagalni slovar. Že časovni okvir izhajanja slovarja pa nam pove, da SSKJ v sedanjem trenutku zaradi časovne odmaknjenosti ne more več opravljati pričakovanih nalog. Jezikovni razvoj je – vsaj na področju nove leksike, ki prispeva k stilni pestrosti besedišča in zapolnjuje pomenske praznine – kvantitativno mogoče opredeliti s pomočjo nastajajoče leksikalne zbirke *Novejša slovenska leksika*, ki je izšla v knjižni obliki v letu 2009. Ta vključuje besedje, ki se je »v slovenščini pojavilo oz. uveljavilo v obdobju približno zadnjih dvajsetih let in še ni obravnavano v SSKJ«,²² ter vsebuje približno 15.900 enot, pri čemer seznam prednostno vključuje le leksikalne enote, ki so v razmerju do SSKJ neosemantemi (*avatar, formatirati*), in tiste, ki se glede na SSKJ uresničujejo v spremenjenem besedilnem kontekstu, kar vpliva tudi na nove pomenske lastnosti (*hibridno vozilo, integrirana pridelava*). Glede na to, da ob nastajanju seznama niso bile sistematično zajete tudi slovnične spremembe, temveč so vključene le naključno (SSKJ: *brokoli -ov m mn.* – NSL: *brokoli -ja m*), je nastala zbirka le ena od faz v procesu posodobitve SSKJ.

Najmlajši in normativno najbolj ekspliciten priročnik je *Slovenski pravopis 2001* (elektronska izdaja leta 2003; v nadaljevanju SP 2001), katerega geneza sega v sredino 20. stoletja. Dolgotrajno prizadevanje za novi slovenski pravopis se je začelo s Toporišičevimi predlogi alternativnih rešitev v kritikah *Slovenskega pravopisa 1962*, nadaljevalo pa s Toporišič-Riglerjevo predstavitvijo novih pravopisnih načel v *Slavistični reviji* v letih 1977–1980.²³ Šele leta 1981 je SAZU po dolgotrajnem zavlačevanju tudi zaradi ideoloških razlogov²⁴ v javno razpravo poslala *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*. Polemike in nenaklonjeno družbeno ozračje so končno izdajo pravopisnih pravil pomaknile v leto 1990, ko so na Inštitutu za slovenski jezik končali SSKJ in začeli izdelovati tudi pravopisni slovar. Leta 2001 so po štiridesetih letih izšla usklajena pravila in novi pravopisni slovar. Odmevi na pravila kot sistem urejevanih pravil in

22 Gl. A. Gložančev idr., *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*, Ljubljana: Založba ZRC, 2009, str. 12.

23 Prim. J. Toporišič, J. Rigler, Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa, *Slavistična revija*, 1978–1980.

24 Iz gradiva v arhivu pravopisne skupine na Inštitutu za slovenski jezik je razvidno, da je bil predlog *Načrta pravil za novi pravopis* leta 1977 poslan na Centralni komite Zveze komunistov Slovenije, kjer so v sodelovanju z II. razredom SAZU gradivo pregledali, in sicer pohvalili dejstvo, da se je v pravilih večkrat pojavilo ime *Josip Broz - Tito*, hkrati pa zahtevali, da pravopisna komisija upošteva tedanjo stvarnost in »najnovejše politične pridobitve«, pri čemer naj izločijo vse ideološko sporne ponazoritvene zglede, npr. *duče, firer, gavlajter*. Ime *Kocbek* naj bi nadomestili s pridevnikom *pinčgavski*, »slovite dogodke«, kot sta *prvi maj* in *kočevski zbor* pa naj bi pisali z veliko začetnico.

slovar kot leksikografsko delo so pokazali, da je v slovarju preveč zastarelega in hkrati premalo aktualnega besedja; še bolj problematično pa je pogosto »umanjkanje« za uporabnike težavnih položajev rabe. Vse to je opozorilo na nujnost posodobitve gradivskih virov, na potrebo po ponovnem definiranju variantnosti jezikovnih sredstev, pa tudi na razmislek o specializiranem pravopisnem priročniku, ki bi bil obvestilno usmerjen v reševanje vprašanj izrazne in oblikoslovne ravnine jezika. Že takrat se je namreč izkazalo, da je družbena razslojenost jezika kompleksnejša, kot predvideva sistem označevanja leksike v pravopisnem slovarju, ki je gradivsko izšel večinoma iz SSKJ, in da je treba sistem oznak nasloniti na sočasne raziskave avtentičnega gradiva. Elektronska izdaja pravopisnega slovarja iz leta 2003, ki je identična od leta 2010 prosto dostopni spletni različici,²⁵ sicer prinaša tehnične popravke in odpravlja posamezne spodrsiljave ter sistemske nedoslednosti v slovarskem delu,²⁶ vendar pa konceptualno in normativno ni spremenjena. V desetletju po izidu pravopisnega priročnika se zato kot najbolj pereče izkazujejo sistemske nedoslednosti, ki se kažejo prav v pogosto nejasnem razmerju med liberalnejše predstavljeno normo v pravopisnih pravilih in slovarskimi rešitvami.²⁷

Iskanje točke ravnovesja

Razprava o aktualizaciji normativnih priročnikov se začne kot preverjanje razmerja med dejanskim in pred- oziroma zapisanim, in sicer sega zlasti na področje »regulacije jezikovne oblike«, kamor Dubravko Škiljan uvršča pravorečje, pravopis, oblikoslovje, skladnjo in leksiko.²⁸ Posodobitev priročnika, kakršen je na Slovenskem pravopis, mora zato potekati na najmanj treh ravneh:

1. posodobitev makro- in mikrostrukturne ravni priročnika, ki obsega leksikografsko izločanje zastarelih podatkov in podatkov, ki ne »veljajo« več, ter njihovo nadomeščanje z aktualnimi;
2. novosti in spremembe je treba ustrezno umestiti ter opisati in tako modificirati pravila v skladu z induktivnimi pristopi;
3. na novo preučiti sočasne potrebe jezikovnih uporabnikov in zasnovati ustrezno obvestilnost priročnika.

25 Tako SP 2001 kot SSKJ sta prosto dostopna na spletnih naslovih Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, <http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>, in spletišča slovarjev *Termania*, URL: <http://www.termania.net/>.

26 Odpravljene so bile pomanjkljivosti, na katere so opozorili zlasti prvi kritiki – gl. J. Toporišič, *Odgovori na odzive*, 2002, URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/>.

27 Medtem ko se v pravilih pogosto predstavlja dinamičnost kodifikacije z ubeseditvami, kot je npr. »Lastnoimenske zloženke tipa *Vladimir*, *Črtomir* čedalje pogosteje pregibamo s podaljšano osnovo: *Vladimirja*, *Črtomirja* ...« (SP 2001: § 781), pa dopušča slovarska rešitev le eno možnost (*Črtomir -ja*).

28 Škiljan, n. d., str. 184.

Mikrostrukturalne in makrostrukturalne posodobitve

Postopek aktualizacije priročnika je najbolj očiten na ravni prenove leksikalnih enot in podatkov, ki izhajajo iz dejanske jezikovne rabe. V tej stopnji se prikazujejo tudi največji primanjkljaji sinhronega slovenističnega jezikoslovja, na katerega opozarjajo pravzaprav vsi jezikoslovni krogi v Sloveniji, ki pa dejansko delujejo precej vsaksebi. Že bežen pregled namreč odkriva gradivske spremembe na oblikoslovni in skladenjski ravnini, vdr nove leksike, pojavljajo se novi besedotvorni postopki, opazno je neevidentiranje pravopisnih inovacij oziroma nezadostnost obstoječega predpisa pri iskanju zapisovalnih možnosti, ki jih zahtevajo novi skladenjski in besedilni položaji.

Posebej opazen je primanjkljaj na **pravorečnem** področju, kjer je pomanjkanje obsežnejšega korpusa govornih besedil pereče ne le zaradi vedno večje »normotvornosti« govornega jezika,²⁹ temveč tudi zaradi avtentičnosti pravorečnih podatkov. Novi korpus govornih besedil³⁰ omogoča iskanje po »pogovornem zapisu« in »standardiziranem zapisu«, vendar je za enkrat še premajhen, da bi lahko zagotavljal osnovo za normiranje, kar dokazuje odsotnost izrazov, ki ne živijo v pogovornem jeziku, so pa prisotni v govornem javnem jeziku (ki je največkrat govorna reprodukcija pisanih besedil).

Naj dileme ponazorimo z zglodoma *polotok* in *aneks*. Pri prvem (*polotok*) se pojavi težava ob izgovarjavi dvoglasniškega *u* v položaju za samoglasnikom: del jezikovnih uporabnikov namreč že zanika izgovarjavo po črki, ki jo SP 2001 določa v slovarju, in se po analogiji z izgovorom samostalnikov *polobla* [pôuóbla in pólóbla] ter *polizdelek* [pôuizdélek] odloča za izgovor z dvoustničnim *u* (SP 2001: § 641). Pri samostalniku *aneks* je normirana oblika izgovora [anéks], v rabi pa se uveljavlja [áneks], v korpusu GOS besede ni, zato se postavlja vprašanje, ali je mogoče brez gradiva oziroma le z anketno poizvedbo uporabniku upravičiti ta razkorak med rabo in kodifikacijo in ali je vztrajanje pri redkejši izreki dopustno.

Problem uporabnosti korpusa govornih besedil, kakršen je v trenutnem obsegu, je tudi njegova referenčna omejenost. Posodobitev normativnih priročnikov, ki zahteva preverjanje uveljavljenosti kodifikacije, je na primer težavna pri določanju sodobne pravorečne podobe besed, ki so prevzete iz angleščine. Vloga angleščine kot globalnega jezika je namreč povzročila, da se tudi slovenska izreka približuje izvorni angleški, kar je treba (v želji po ohranjanju ravnovesja med idealizirano in dejansko pravorečno podobo) ponovno preveriti.

Tak zgled je npr. *Washington*, kjer v SP 2001 določeno izreko [vášington] lahko v korpusu GOS preverimo le na štirih pojavnih, ki se nanašajo na realizacijo v okviru enega diskurza. Sicer pojavitve v korpusu GOS kažejo, da dejanska izreka odstopa od standardizirane, npr. *baby* [bêjbi in bébi], *girl* [gêrl], *jazz* [džéz-]. Podobno je z normiranjem ene od različic izreke pri števnih na *-najst*, kjer je zadnji pravopis normiral le varianto izreke [dvanájst], ki je

29 M. Stabej, P. Vitez, KGB (korpus govornih besedil) v slovenščini, *IS 2000 – Jezikovne tehnologije*, ur. T. Erjavec, J. Gros, Ljubljana, str. 79–81.

30 GOS = Korpus govornih slovenščine, URL: <http://www.korpus-gos.net/>.

razširjena po delu slovenskega prostora, ne pa tudi po osrednjem prostoru [dvánajst], ki je za pravorečno normo veljal za normodajalnega. Dolgoročna posledica »predpisovanja« v rabi nerealizirane izreke je poleg neupoštevanja kodifikacije tudi v manjšanju normativne veljave tovrstnih priročnikov.

Sorodne zadrege pri ugotavljanju, ali so odkloni od kodificirane norme »napake« ali del jezikovne evolucije, je mogoče opazovati na vseh jezikovnih ravneh. Za ponazoritev naj navedemo tudi **oblikoslovno** pregibanje osebnih lastnih imen moškega spola na *-o*, kjer razmejitev med pogovornimi in knjižnimi oblikami ni omejena na posamezne oblike, temveč imamo dvojno paradigmo v vseh neimenovalniških sklonih, npr. *Marko/Marko, Marka/Markota, Marku/Markotu, Marka/Markota, Marku/Markotu, Markom/Markotom*.

Knjižni način pregibanja imen tega tipa (*Božo* rod. *Boža*, *Samo* rod. *Sama*, *Sašo* rod. *Saša*) in tudi občnih besed (*volvo* rod. *volva*, *mačo* rod. *mača*) se pojavlja večinoma v pisanem jeziku (o čemer pričajo korpusni podatki), sklanjanje brez podaljšanega *t* zato uporabniki pogosto sprejemajo kot prisiljeno in nenaravno. Hkrati pa je podaljšana oblika zaradi enoumne rekonstrukcije osnovne (imenovalniške) oblike bolj povedna, npr. roditeljska oblika *Marka* se pojavlja pri imenih *Marko* in *Mark*, *Markota* pa le pri *Marko*. Podobno je z imenoma *Roko* in *Tomo*, kjer nepodaljšana oblika npr. v roditeljski (*Roka* in *Toma*) slednje izenačuje s sklonskima oblikama pri imenih *Rok* in *Tom*. Obe navedeni dejstvi govorita v prid predpostavki, da se bo podaljšava s *t* perspektivno pojavila tudi v standardnem jeziku.

Podobno je pri osebnih imenih moškega spola na *-e*.³¹ Podaljšava s *t* je namreč kot standardna uzakonjena že pri pogostih osebnih imenih na *-e* (*Dare, Jože, Jure*), a ne vseh: nekatera imena na *-e* se po pravopisu še pregibajo s podaljšano osnove z *j* (§ 781), tj. *Arne Arneja*. Vendar pa tudi korpusno gradivo kaže, da se je v zadnjih letih oblikoslovna paradigma v vseh sklonih prevesila v prid podaljšave s *t* (*Arne Arneta, Toše Tošetom*) in da se podaljšava s *t* v pogovornem jeziku pojavlja celo pri imenih na *-a* (*Miha Mihata/Miheta, Luka Lukata/Luketa*).³²

Razmislek o vztrajanju pri prepovedovalnih in odsvetovalnih normativnih napotilih zahtevajo tudi do sedaj izrecno odsvetovani normativizmi na **skladenjski** jezikovni ravni. Medtem ko pravopisna pravila 2001 razmejujejo le med knjižno in neknjižno rabo posameznih skladenjskih položajev (*z doktor Veselkom* in *doktor Marja Boršnik* ali *doktor Boršnikova*, § 862), ki so živi v pogovornem jeziku, pa je normiranje skladenjskih zvez v pravopisnem slovarju večkrat pod vplivom t. i. priročnikov »pravilne rabe«. Zveze kot *čudi me, eden za drugim* so danes v jeziku, kakršnega prikazujejo npr. spletni brskalniki, precej pogostnejše od priporočenih (*čudim se, drug za drugim*), kar pri posodobitvi pravopisa zastavlja vprašanje o upravičenosti njihovega normativnega odsvetovanja. Pravopisno slovarsko obravnavo tovrstnih

31 Na težave govorcev slovenščine s temi imeni je opozoril pred izidom SP1P 1991 V. Majdič v prispevku Oblikoslovna podoba samostalnikov moškega spola na *-e*, *Jezik in slovstvo* 31, št. 2–3, 1985/86, str. 55–62.

32 Medtem ko je za SP 2001 podaljšava s *-t* v moških imenih na *-o* (*Marko Markota*) neknjižna, je še nižje označena podaljšava s *-t* pri imenih na *-a* (*Miha Mihata*) – kot neknjižna ljudska (§ 785).

zvez bi morala zamenjati utemeljena razlaga, iz katere bi uporabnik razbral, zakaj na primer zveze *biti s kom na bojni nogi* ne more uporabljati v besedilu oziroma kje je raba take zveze ustrezna, če sploh. Tovrstna vprašanja skladijske ravnine bi ustrezneje prikazal ustrezno zasnovan stilistični priročnik, iz katerega bi bilo mogoče razbrati, kakšna je raba jezikovnih sredstev v odvisnosti od besedilnega položaja, jezikovne zvrsti in drugih jezikovnih in nejezikovnih okoliščin.

Posodabljanje mikrostrukture in makrostrukture normativnega slovarja torej nujno vključuje tudi razmislek o jezikovnih prvinah, ki jih prvotno delo odsvetuje, sodobna raba pa kaže, da so uporabniki dosegli neke druge vrste družbeno soglasje, kakršno je predstavljeno v priročnikih.

Umestitev novosti in sprememb

V fazi ugotavljanja jezikovne norme, ko moramo razjasniti, kateri pojavi v rabi jezika so s kolektivno navado postali nadindividualni, si normativistika pomaga s slovničnimi ugotovitvami o lastnostih posameznega jezika, saj ugotovljene zakonitosti jezikovne rabe umestimo tudi v »jezikovni sistem«. Pri tem sicer ravnamo v skladu z načelom, ki pravi, da je »oblika, ki se prilega jezikovnemu sistemu, boljša od tiste, ki ga krši«³³ (Molde 1979, nav. po Orešnik 1995: 116). Kljub temu pa je treba poudariti pomembnost induktivnega pristopa. Zakonitosti, ki veljajo v normativistiki, nam namreč ne dovoljujejo, da bi iz sistema, čeprav je še tako dovršen in skladen ter historično pravilen, na deduktivni način določali jezikovno rabo. Če se v fazi zapisovanja norme odločimo uveljaviti rešitve, ki so sistemsko ustrezne, ki niso izjemne in jih je mogoče razvojno upravičiti, v rabi pa ne živijo, s tem zapišemo normo, ki ne obstaja.

Posodobitev normativnega priročnika torej zahteva vsakokratno preverjanje upravičenosti normativnih prepovedi. Pogosto se namreč zgodi, da sodobni govorci prepoznavajo te kot napačne in uporabljajo pogosteje odsvetovane variante, kot je mogoče opazovati pri besedah v nadaljevanju:

- ▷ Zapis *izgovarjava* namesto *izgovorjava* je besedotvorno utemeljen,³⁴ saj naj bi izhajal iz iterativnega glagola, kot piše Anton Bajec v svojem *Besedotvorju* leta 1950. Vendar v rabi po pogostnosti močno prevladuje normativno odsvetovani zapis *izgovorjava*.
- ▷ Zvezo glagola *začeti* in samostalnika v orodniku (*začeti z delom*) zaradi podobnosti z nemškimi (*mit der Arbeit beginnen*) so v drugi polovici 20. stoletja začeli zavračati pred-

33 Molde v prispevku o načelih pri jezikovnem svetovanju, ki so jih uveljavljali na švedskem uradu za jezik, l. 1979; nav. po J. Orešnik, *Uradi za jezik v Skandinaviji*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1995.

34 Gl. A. Bajec, *Besedotvorje slovenskega jezika, I. izpeljava samostalnikov*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1950, str. 76: »Govoriti nima iterativa, pač pa zloženke *iz-, pre-, po-, nagovarjati*, zatorej *izgovarjava*, ne pa **govorjava*.«

vsem puristični priročniki.³⁵ Po njih je zvezo kot nezaželeno označil tudi SP 2001, ki daje prednost nepredložni *začeti delo*, čeprav je ta v rabi manj razširjena in jo govorniki občutijo kot manj navadno.

- ▷ Podobno je z deležnikom na *-n* iz glagola *želeti* – *želen* (oziroma *zaželeti* – *zaželen*), kate-rega dvojnico *željen* (in *zaželjen*) preganjajo jezikoslovci od Levstika dalje. Prepovedana oblika se v jeziku ne pojavlja le naključno ali po pomoti: razširjena je bila tako v preteklosti (zasledimo jo na primer pri Prešernu in Cankarju) kot v sodobnih besedilih.³⁶ Protislovno je zlasti dejstvo, da je pri primerljivih glagolih *trpeti* in *preskrbeti* mogoče tvoriti deležnik na *-n* tudi z vmesnim pisanim sklopom *lj* (SP 2001: *trpeti* – *trpljen*, *preskrbljen*), kar je sicer izjema v sistemu, ki pa kljub pogostnosti v rabi ni dovoljena pri glagolu *želeti*.³⁷

Uporabniku prilagojena obvestilnost

Tretja raven posodabljanja je povezana z ugotavljanjem potreb jezikovnih uporabnikov, ki normativni priročnik uporabljajo vse bolj namensko in v specifičnih okoliščinah. Ena od raziskav, v kateri se primerja zlasti obvestilnost pravopisnega slovarja z enojezičnim pomensko-razlagalnim slovarjem,³⁸ je pokazala, da je v slednjih treba predstaviti pomensko razčlenjenost leksema in najbolj pogoste ter značilne besedne zveze oziroma kolokabilnost (ter kolokacije) leksemov, medtem ko so za pravopisni slovar relevantni tisti podatki, ki uporabnikom pomagajo zapolniti vrzeli v znanju, zaradi katerih so uporabniki v dvomih glede ustreznega zapisa in pregibanja. Pravopisni slovar bi bil obvestilno učinkovit, če bi več pozornosti namenil dvojnični normi na teh področjih, torej na ravneh, ki so aktualne.

Druga raziskava je s praktičnim pristopom oblikovala nabor problematičnih vprašanj oziroma normativnih zadreg slovenskega jezika,³⁹ pri čemer so bila analizirana vprašanja, ki jih zastavljajo jezikovni uporabniki v spletnih forumih ali svetovalnicah za jezikovne probleme⁴⁰

35 Npr. J. Gradišnik, *Še znamo slovensko?*, Celje: Mohorjeva družba, 1981, str. 143.

36 Zlasti Cankar je znan po tem, da je zagovarjal le jezik, ki se je »prilagodil zakonom žive resničnosti«. Navedek se sicer nanaša na Cankarjevo zavračanja takrat modne uporabe deležniško-deležijskih skladov na *-ši* ali *-č*, ki so jih pod Levstikovim vplivom v jezik vnašali kot odraz omikanosti in odklonov od ljudsko zasnovanega knjižnega jezika. Prim. M. Jesenšek, Poskus periodizacije razvoja oblik na *-č* in *-ši* v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja, *Jezik in slovstvo*, 1994/95, str. 179–197.

37 Prim. tudi B. Urbančič, n. d., str. 86.

38 Prim. H. Dobrovoljc in A. Bizjak Končar, n. d., 2011.

39 Kazalnik projektne naloge »Slogovni priročnik« je dostopen na naslovu: http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik17/Kazalnik_17_Slogovni_prirocnik_SSJ.pdf.

40 Pregledana so bila spletna mesta, kjer poteka tovrstna spletna komunikacija, in sicer spletna stran »ŠUSS – Odgovori na jezikovna vprašanja«, kjer gre za klasični sistem odgovorov na vprašanja. Drugi vir je klasični spletni forum »med.over.net« oz. njegov del, ki je namenjen vprašanjem v zvezi z jezikovnimi zadregami »Al' prav se piše ...?«, in je tako bližji jezikovnotehnološkemu orodju, imenovanem virtualni klepetalnik (ang. *chatbot*, *virtual agent*). Dodatne vire so predstavljala aktualna in priložnostna vprašanja, ki jih jezikovni uporabniki zastavljajo posameznim jezikoslovcem javno (oddaji *Svetovalni servis*, *Minute za jezik*).

– mesta, kjer se obiskovalci »oglašajo« brez posrednika in prosijo za mnenje strokovnjaka jezikoslovca, lektorja, ponekod pa so deležni tudi komentarjev in mnenj drugih jezikovnih uporabnikov.⁴¹ Kljub predpostavkam, da bodo razlogi za najpogosteje zastavljena vprašanja povezana z neusklajenostjo aktualnega normativnega priročnika in dejanske rabe ali z odsotnostjo stvarnih napotil, se je izkazalo, da normativnih zadreg ne moremo pripisati le slabostim v kodifikaciji, torej nejasnosti ali prezapletenosti jezikovnih priročnikov, saj se najpogosteje zastavljena vprašanja sploh ne nanašajo na izrazno podobo besede, njen zapis ali izreko, temveč gre večinoma za probleme, povezane z uporabo jezikovnih sredstev v sobesedilu: *kakšen je pomen besede A?, s katero (domačo) sopomenko lahko nadomestim besedo A oziroma zvezo B C?, ali lahko uporabim besedo A v besedilu B?, ali lahko napišem/rečem da ...?, kdaj izbrati domačo, kdaj »tuj« besedo?* ipd. Na ta vprašanja bi ustrežnejše kot pravopis odgovoril stilistični priročnik, iz katerega bi bilo mogoče uporabnika poučiti o stilni diferenciaciji jezikovnih pojavov ter o možnostih njihovega izbiranja glede na namen in funkcijo.

Analiza zbirke vprašanj jezikovnih uporabnikov je pokazala, da je v mnogih primerih razlog za jezikovne zadrege povezan z načinom predstavitve le-teh v priročnikih, tj. z načinom njihove notranje organiziranosti, saj mora uporabnik priročnika dobro poznati njegovo zgradbo, če želi dobiti ustrezno informacijo. Za primerno zasnovan jezikovni priročnik, ki ustreza uporabnikovim potrebam, je torej treba upoštevati tudi raziskave, ki segajo na področje namembnosti priročnika in pričakovanega dojemanja pri govorcih.

Posledice ...

Posledica opisanega stanja, ki očitno ne ponuja opore, kakršno bi potreboval govorec slovenskega jezika za suvereno obvladovanje jezikovnega standarda, je najprej njegova, tj. govorčeva negotovost, ki sproža tudi odklonilen odnos do uporabe standardnega jezika in v drugi fazi do jezikoslovcev in jezikoslovja. Ta nesamozavest ustvarja potrebo po posredništvu med standardnim jezikom in njegovim uporabnikom, ki se ob težko »dostopnih« in sistemsko abstraktnih pravilih, s katerimi aktualni priročniki opisujejo in predpisujejo normo standardnega jezika, še stopnjuje. Na to ne opozarjajo le jezikoslovci,⁴² temveč tudi konkretne situacije. Na primer ob pravilu, ki določa stavo vejice med pridevniškimi sestavinami besedne zveze in se po pravopisu glasi »Kadar levi pridevnik določa celo preostalo besedno zvezo, začenjajočo se s pridevnikom, za njim ne pišemo vejice: *dolgi kodrasti lasje, huda nalezljiva bolezen*«, je več kot polovica vprašanih študentk slovenistike ugotovila, da ga v pravopisnih pravilih ne najde (nahaja se v razdelku, ki določa vejico med nestavčnimi enakovrednimi deli oziroma med

⁴¹ Prim. H. Dobrovoljc in S. Krek, Normativne zadrege – empirični pristop, *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. S. Kranjc, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2011, str. 41–50.

⁴² M. Stabej, *Jih postavljate?*, 2011; URL: <http://ms.sta.si/2011/09/jih-postavljate/>

skladensko enakovrednimi deli proste ali zložene povedi) oziroma ima ob svoji pravopisni nalogi (*Vedno zelena šopasta trajna trava s podzemno koreniko*) še vedno težave.

V vlogi predstavnikov avtoritete oziroma pravilnega izražanja se pogosto znajdejo lektorji (korektorji, uredniki), ki se v želji po poenostavitvi pogosto odločijo za ustvarjanje t. i. »predpisa v predpisu«, s čimer bi bilo mogoče označiti interne pravopisno-slogovne priročnike, ki jih premore večina časopisnih in založniških hiš in v katerih je pogosto reducirana celo tista dvojnična norma,⁴³ ki jo pravopisna kodifikacija tolerira. Seveda nihče ne zanika, da je v času pospešene jezikovne dinamike in neposodobljenih jezikovnih priročnikov lektorsko delo še zahtevnejše, kot je bilo nekdaj, saj so ob poplavi novega izrazja pogosto prepuščeni lastni iznajdljivosti ali jezikovni intuiciji. Prav to pa daje njihovi posredniški vlogi med jezikovnim standardom in uporabnikom še toliko večjo težo: povprečni jezikovni uporabnik ne usvoji bogastva oblik svojega jezika z branjem pravopisnega slovarja ali pravil, tudi kakega drugega slovarja le redko. Njegova čutila so odprta svetu okoli njega – televiziji, spletu in ulici. Naloga vseh, ki so profesionalno vpleteni v pojasnjevanje določil, zapisanih v slovarjih in drugih jezikovnih priročnikih (lektorji so pri tem vse prej kot izvzeti), je, da z večjo mero odgovornosti poskrbijo za »posredovanje« pristne norme standardnega jezika, s čimer vplivajo zlasti na dojemanje pestrosti norme pri jezikovnem uporabniku. Pri tem je opozarjanje na odklone in spodrsaljaje del vsakdanjika in del procesa, ki lahko pomeni začetek preseganja okostenelosti v priročnikih zapisanih jezikovnih vzorcev.

A navedeno so le izhodišča za dosego stanja, ki ga Čehi imenujejo »koncept minimalne intervencije«.⁴⁴ Naloge normativistike so kompleksnejše in se v diskusiji o razmerju med jezikoslovno teorijo in prakso premikajo bliže k potrebam jezikovnih uporabnikov. Elektronska doba namreč prinaša več možnosti tudi za normativne priročnike. Tuji pravopisni slovarji, ki so izdelani v sodobnih leksikografskih orodjih, so narejeni s pomočjo leksikonov oblik, ki prikazujejo dvojne oblike v standardnem jeziku in tudi v pogovornem jeziku razširjene odklone od standarda. Na osnovi takih orodij je izdelava normativnega slovarja »osvobojena« subjektivnih presoj o razširjenosti in dejanski rabi posameznih besednih oblik. Raziskave potreb jezikovnih uporabnikov so pokazale tudi, da se z elektronsko dobo vprašanje klasične zgradbe slovarja umika vprašanju prikaza jezikovnih podatkov v uporabniku prijaznih aplikacijah, integriranih v orodja, ki ga najpogosteje spremljajo pri njegovih pisnih dejavnostih (npr. v različne urejevalnike besedil). V perspektivi je treba pričakovati, da se bodo uporabniki jezika še redkeje zazrli v slovar, saj se bodo zanesli na tisti »standardizacijski priročnik«, ki jim ga ponuja Microsoft v črkovalniku⁴⁵ ali pa iskalnik Google, ko vam namesto vtiptkanega norma-

43 Tako se npr. v časniku *Delo* že več kot desetletje izogibajo rabi velikih začetnic pri stvarnih lastnih imenih, s čimer se manjša obvestilnost zapisa.

44 Gl. V. Cvrček, *Regulace jazyka a koncept minimální intervence*, *Studie z korpusové lingvistiky*, Praga: Nakladatelství lidové noviny/Ústav českého národního korpusu, 2008.

45 Črkovalnik seveda ni popoln in vam ponuja rešitve, ki so s pravopisnega vidika mestoma sporne, npr. namesto dvojnice *cojzov/Zoisov* dovoljuje le slednjo, podobno je pri zapisih skupaj in narazen, kjer daje prednost zapisu narazen (*kar si bodi*), zapisa skupaj pa ne tolerira (*karsibodi*).

tivno ustreznega zapisa *izgovarjava* ponudi njegovo pogostejšo, a v priročnikih odsvetovano različico *izgovorjava*.

Za enkrat naj bo misel, da postaja tudi pri nas najvplivnejši normativni priročnik pravzaprav Microsoftov in Googlov, ne pa »akademijski«, ker vpliva na najširši krog jezikovnih uporabnikov na najbolj neposreden način, zapisana kot blago opozorilo in hkrati spodbuda. Res pa je, da se akademske ustanove v okoljih, ki pri vprašanih norme in njene kodifikacije veljajo za naprednejša, ne ozirajo več zadržano po rešitvah, ki bi bile bližje »tipkovnici«, ampak pri njih tudi aktivno sodelujejo.⁴⁶ Drugo je vprašanje vplivnosti teh pomagal. Vsekakor bi bilo bolje, če bi pri verificiranju omenjenih orodij vendarle sodelovale ustanove, ki lahko potrdijo njihovo ustreznost tudi z vidika jezikoslovja oziroma stroke. Ne nazadnje je tako sodelovanje zaželeno tudi zato, ker smo v nedavno izvedeni anketi (l. 2010) med uporabniki slovarjev izvedeli, da se ob besedah, podčrtanih z rdečo, ustavi kar 88 odstotkov vprašanih. Slednji so do orodij sicer različno zaupljivi: 20 odstotkov jim brezpogojno zaupa, 68 odstotkov pa rdeča podčrtava opozori, da morajo besedo preveriti v slovarju. Le dvajsetina vprašanih se na tovrstna orodja ne ozira ali pa jih raje kar izklopi. Iz pripomb anketirancev je razvidno, da bi se število »zaupljivih« še povečalo, če bi verodostojnost predlaganih rešitev potrdilo kako strokovno telo. Večina (kar 79 %) vprašanih je odgovorila, da najraje uporablja SSKJ, šele potem dvojezične in kasneje pravopisni, torej normativni slovar. Slovarje uporabljajo najraje v spletni obliki (46 %) in ob aktivnih jezikovnih dejavnostih (tj. ob pisanju).⁴⁷ Verjetno ne smemo spregledati dejstva, da je dve tretjini anketirancev na vprašanje, če bi si želeli, da bi se slovarski pripomočki, ki so že integrirani v urejevalnike besedil, še izpopolnili, odgovorili pritrdilno. In sicer bi želeli, da bi jim elektronski jezikovni svetovalec ob kliku na besedo ponudil tudi naslednje informacije: (a) morebitne sopomenke dani besedi ali zvezi (82 odstotkov vprašanih), npr. namesto *varianta*, tudi *različica* in *inačica*; namesto *alternativa* tudi *možnost*, *izbira* ali *rešitev*; in (b) stilno ustrežnejše možnosti, povezane s kolokabilnostjo besede, vezljivostjo, pa tudi paradigmatškimi posebnostmi (80 odstotkov vprašanih), npr. namesto *brez da bi* raje *ne da bi*; uporabiti raje *cveti* ali *cvetovi*; je ustrežnejše *sedeti za okroglo mizo* ali *pri okrogli mizi*; in podobno. Vplivnosti črkovalnikov na aktualno jezikovno rabo torej ne moremo zanikati.

⁴⁶ Npr. češki nacionalni inštitut za jezik pri Češki akademiji znanosti je namesto klasičnega pravopisnega slovarja zasnoval spletno svetovalnico (URL: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>), kjer je slovar zasnovan kot zbirka podatkov o oblikovnih lastnostih besede in povezan na obširnejše besedilne razlage, s katerimi utemeljuje slovarske rešitve«. Več o njej ter o danski, nemški spletni aplikaciji je mogoče prebrati v zasnovi in konceptu slovenske različice, imenovane *Slogovni priročnik*. URL: http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik17/Kazalnik_17_Slogovni_prirocnik_SSJ.pdf.

⁴⁷ Anketa je bila spletna, uporabniki, ki so nanjo odgovarjali, so bili opozorjeni nanjo s pomočjo elektronske pošte. To dejstvo je zagotovo vplivalo na pozitiven odnos do novodobnih medijev. Glavnina anketirancev je bila stara med 30 in 40 let (40 %), tretjina med 20 in 30 (28 %), 16 odstotkov med 40 in 50 let, preostali vprašani so bili starejši od 50 let.

... in perspektive?

V splet dejavnosti, ki jih je treba zagotoviti pri učinkovitem posodabljanju jezikovnih priročnikov, se med prvimi uvršča posodobitev kodifikacije v skladu s prenovljenim jezikovnim opisom. Za nadaljnje stalno sledenje odklonom od jezikovne norme je treba poskrbeti za načrtovano izrabo jezikovnotehnoloških orodij in virov za več jezikoslovnih dejavnosti, še zlasti pa za potrebe jezikovnega normiranja. Za uresničitev tega cilja je pomembno tudi načrtovanje raziskovalnega dela v smeri raziskav, iz katerih bo razvidno, kakšen naj bo dostopen in učinkovit normativni priročnik in katera vprašanja uporabniki najpogosteje zaznavajo kot težavna. Dejavnost, povezana z jezikovnim normiranjem, mora pri iskanju načinov za zapis ugotovljene norme v priročniku upoštevati vse novejši izsledke, s katerimi bi se uporabnikovim pričakovanjem približala v zadovoljivi meri, da se bodo lahko sporazumevali v skladu z jezikovnim standardom. Pri tem je treba upoštevati tudi, da je časovni in družbeni razvoj prinesel spremembe v socialni strukturi naše družbe, v kateri danes skorajda ne moremo govoriti več o homogenih jezikovnih zvrsteh oziroma podsistemih, temveč gre za preplet prvin različnih zvrsti in govoric. S tehnološkimi inovacijami in iznajdbo spletnega sporazumevanja ter s hitrim elektronskim publiciranjem in objavami na spletu se je bistveno spremenil tudi naslovnik jezikovnega priročnika. To ni več le poklicni pisec, lektor, korektor ali urednik, ki zna v priročniku najti iskani podatek in ki je večč slovarja ter njegovega metajezika. Vse pogosteje je neposredni iskalec jezikovne informacije laični jezikovni uporabnik, ki noče posrednika in postaja tudi sam svoj lektor, urednik in izdajatelj, četudi za to vlogo ni strokovno usposobljen. Aktualne raziskave uporabnikovih zadreg nas prepričujejo prav o slednjem. V skladu s temi globalnimi premiki si je treba realnejše cilje zastaviti tudi na področju kulture jezika in jezikoslovja, ki si zanjo prizadeva.

ODSEV JEZIKOVNIH SPREMEMB V PRAVOPISU

O neizogibnosti jezikovnih sprememb na eni in njihovem zavračanju na drugi strani

Za žive jezike je značilno in naravno, da se sčasoma bolj ali manj spremenijo. Slovenščina se je od *Brižinskih spomenikov*, ko je bila v 10. stoletju prvič zapisana, do začetka knjižnega izročila v drugi polovici 16. stoletja, ki ga predstavlja izdaja Trubarjevega *Abecednika* in *Katekizma*, že bistveno spremenila.¹ Kljub ustalitvi knjižnega jezika ter nenehnim prizadevanjem za ustalitev knjižnojezikovne norme in njene kodifikacije, se je slovenščina razvijala dalje, spremembe ob tem pa so bile neizogibne. O tem priča tudi potreba po prevajanju starejših besedil v sodobno knjižno slovenščino.²

Jezikovne spremembe se običajno zgodijo kot posledica prepleta več dejavnikov, zlasti psiholingvističnih in sociolingvističnih.³ Odražajo se na vseh jezikovnih ravneh, od glasoslovja,

1 Prim. B. Pogorelec, *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika*, Jezikoslovni spisi 1, Ljubljana: Založba ZRC, 2011, str. 19, 33.

2 Prim. F. Bernik idr., *Brižinski spomeniki: znanstvenokritična izdaja*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 1993; P. Trubar, *Abecednik (1550): prevod v sodobni jezik*, ur. K. Ahačič, Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum, 2008.; P. Trubar, *Katekizem (1550): v sodobni knjižni slovenščini*, ur. V. Ošlak, K. Ahačič, Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum, 2009.

3 O tem razpravlja J. Aitchison, *Language Change: Progress or Decay*, Cambridge University Press, 1991, str. 105–162, 221.

oblikoslovja, besedotvorja, leksike do skladenjskih in nadskladenjskih pojavov.⁴ Nekatere spremembe so v jeziku opazne takoj, npr. neologizmi, kot so *iPad*, *lajkati*, *všečkati*, *akulturirati*, *bloganje*, *FSM* 'fajn se mej', *piškotek* 'informacija, ki jo strežnik shrani na uporabnikov računalnik za ponovno uporabo', *požarni zid* 'programska oprema, ki preprečuje nezaželeni dostop do storitev na računalniku', medtem ko so druge bolj prikrite in se pokažejo šele s časovno distanco, ko začnejo zveneti drugače kot sodobni jezik, npr. *Na večer, kadar je padalo solnce vedno nižje proti zahodnemu obzorju, ostavil sem mesto ter se napravil na izprehod.* (Ivan Cankar, *Ob morju*, 1899.)

Kljub dejstvu, da se jezik skozi čas spreminja, pa veliko jezikovnih uporabnikov, tudi jezikovno izobraženih posameznikov, apriorno zavrača vsako jezikovno spremembo in jo pojmuje kot nepotrebno, nezaželeno ali kot kaprico jezikoslovcev. Zlasti laična javnost oziroma t. i. ljubiteljski jezikoslovci v dnevnem časopisju, jezikovnih kotičkih, spletnih forumih in dnevnikih grajajo posamezne spremembe, jih označujejo kot jezikovno neznanje in se zgražajo zlasti nad izreko besedja, npr. *kéš*, *petnájst*, *San Francisco* [sán francísko], *Newton -a* [njúton njútona], novimi besedami in besednimi zvezami, npr. *zgoščenka*, *tlačenka*, nad zapisom prevzetih besed, za katere se (še) niso uveljavile domače ustreznice in jih prilagajamo slovenščini povsem arbitrarno, npr. *pizza* – *pica*, *picerija*; *cocktail* – *koktajl*, *koktejl*; *jakuzzi* – *jakuzi*, *džakuzi*, *masažna kad*. Hladna rezerviranost mnogih jezikovnih uporabnikov do jezikovnih inovacij in negativni odzivi na spremembe v jeziku so pogosto povezani z dejstvom, da je zaradi evolucijskih procesov jezikovno znanje posameznika nenehno na preizkušnji in opaznejše jezikovne spremembe povzročijo vznemirjenje zlasti pri ljudeh starejše generacije, ki se bojijo, da se dogaja nekaj, kar je v nasprotju z njihovim jezikovnim občutkom in pričakovanji, predvsem pa v obdobju šolanja pridobljenim znanjem o pisanem jeziku.⁵

Spreminjanje norme, predstavljene v pravopisnih slovarjih

Jezikovne spremembe vsekakor spodbudno vplivajo na dinamiko norme, zato pri ugotavljanju sodobne pravopisne norme ne moremo biti ravnodušni do naravne jezikovne evolucije in sprememb, ki jih ta prinaša. Ko je razkorak med obstoječim predpisom in jezikovno rabo tako velik, da spremembe v jeziku vplivajo na kolektivne navade večine govorcev in s tem jezikovno normo, je aktualizacija pravopisa in pravopisnih rešitev nujna in neizogibna.

Čeprav se jezikovni uporabniki mnogih sprememb na izrazni, slovnični in pomenoslovnih ravni sploh ne zavedajo več, je spreminjanje pravopisne norme, tj. norme zbornega knjižnega

4 Prim. P. Weiss, *Sodobne jezikovne inovacije v govorih spodnje Zadrebke doline, Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. E. Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003, str. 371–381.

5 To ne velja le za slovenščino. Podobno opisuje J. Aitchison za angleščino, gl. n. d., 221.

oziroma standardnega jezika,⁶ proces, ki ga lahko spremljamo ves čas od prvega slovenskega pravopisa dalje. Ta proces seveda ne prehyteva aktualne rabe in je zato pojmovan kot konservativen in po mnenju kritikov ne sledi jezykovni evoluciji ali se celo upira posameznim spremembam. V vseh dosedanjih slovenskih pravopisih je vendarle mogoče spremljati jezykovne spremembe na vseh ravlinah: spreminjala se je pisna podoba besed in besednih zvez (zapisovalne spremembe), njihov izgovor (pravorečne spremembe), pregibanje besed (slovnične spremembe), tvorba oblik (besedotvorne spremembe) in deloma tudi semantika besed (pomenoslovne spremembe). V nadaljevanju bomo ponazorili nekaj teh sprememb, kot so razvidne iz slovenskih pravopisnih slovarjev.

1. Zapisovalne spremembe, tj. spremembe v zapisu besed, besednih zvez in krajšav, so dogovornega značaja in so pogojene z vsakim aktualiziranjem jezykovnih priročnikov bodisi s spreminjanjem pravopisnih pravil (npr. pisanje praznikov) ali pa odsevajo vplive na novo dogovorjenega zapisovalnega razmerja med glasovi in črkami (npr. zapisovanje zeva s črko *j*). Pravopisna pravila so se spreminjala v kodifikaciji rabe velike oz. male začetnice, pisanja skupaj oz. narazen, zanimive pa so tudi posamezne spremembe pri zapisovanju glasov v slovenskem knjižnem jeziku in pisanju posebnih glasovnih zvez, kar je vplivalo zlasti na spreminjanje načel glede prevzemanja besed in besednih zvez.

Pri rabi velike oz. male začetnice so opaznejše spremembe povezane s pisanjem praznikov, pri katerih se je norma v preteklosti že večkrat spremenila, npr.:

SP 1899: *Božič*

SP 1920: *božič*

SP 1935: *Božič*

SP 1937: *božič* (v dvoumnih primerih tudi *Božič*)

SP 1950: *božič* tudi *Božič*

SP 1962: *božič*

SP 2001: *božič*

Zadnja pravopisna pravila prinašajo prelomno spremembo v pisanju pridevnikov, izpeljanih iz lastnega imena v zvezah, kjer je po novem na prvem mestu normirana raba male začetnice, npr.:

SP 1935: *Adamovo jabolko*

SP 1937: *Adamovo jabolko*

SP 1950: *Adamovo jabolko*

SP 1962: *Adamovo jabolko*

SP 2001: *adamovo jabolko* in *Adamovo jabolko*

Novo v primerjavi s prejšnjo kodifikacijo je tudi pisanje nadomestnih imen z malo začetnico, npr.:

6 Prim. H. Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, 2004, str. 9.

SP 1935: *Novi svet* 'Amerika'

SP 1937: *Novi svet* 'Amerika'

SP 1950: *Novi svet* 'Amerika'

SP 1962: *Novi svet* 'Amerika'

SP 2001: *novi svet* 'Amerika'

Pri pisanju skupaj oz. narazen se je predpis večkrat spremenil pri pisanju števnških sklopov, npr.:

SP 1899: *dvesto*

SP 1920: *dve sto*

SP 1935: *dve sto*

SP 1937: *dve sto*

SP 1950: *dve sto*

SP 1962: *dvesto*

SP 2001: *dvesto*

Opazne so tudi spremembe zapisa pri posameznih novih prevzetih leksikalnih enotah, ki so jih sprva dojemali kot besedne zveze, kasneje kot besede, npr.:

SP 1935: *fata morgana*

SP 1937: *fata morgana*

SP 1950: *fata morgana*

SP 1962: *fatamorgana*

SP 2001: *fatamorgana* tudi *fata morgana*

Spreminjanje zapisovalnega razmerja med glasovi in črkami, ki je v glavnem posledica različnih utemeljitev zapisa oziroma omahovanja med etimološkim in dejanskim v jeziku,⁷ je v preteklosti vplivalo na pisanje nekaterih slovenskih besed, npr.:

SP 1899: *solnce*

SP 1920: *solnce*

SP 1935: *sonce*

SP 1937: *sonce*

SP 1950: *sonce*

SP 1962: *sonce*

SP 2001: *sonce*

SP 1899: *ključavnica*

SP 1920: *ključavnica*

SP 1935: *ključavnica*

SP 1937: *ključavnica*

SP 1950: *ključavnica*

SP 1962: *ključavnica*

SP 2001: *ključavnica*

SP 1899: *guščer* gl. *kuščar*

SP 1920: *kuščar*

SP 1935: *kuščar*

SP 1950: *kuščar*

SP 1962: *kuščar*

SP 2001: *kuščar*

Te spremembe so bile v glavnem splošno sprejete in so v nekem obdobju postale prevladujoče in jezikovna norma, zato jezikovni uporabniki nimajo več uzaveščenih prejšnjih zapisov in

⁷ Prim. S. Škrabec, Zakaj sonce, ne solnce?, *Jezikoslovna dela* 1, ur. J. Toporišič, Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica, 1994, str. 10–11.

se z njimi srečujejo le ob branju starejših besedil.⁸ Kočljivejše so jezikovne inovacije, ki so se arbitrarno spreminjale iz enega obdobja oz. pravopisa v drugega in spet nazaj. Najbolj prepoznavna je dinamika spreminjanja priponskega obrazila *-lec/-vec*, npr.:

SP 1899: <i>bravec</i> (neknj. <i>bralec</i>)	SP 1920: <i>gasivec/gasilec</i>
SP 1920: <i>bravec</i>	SP 1935: <i>gasilec</i>
SP 1935: <i>bralec</i>	SP 1937: <i>gasilec</i>
SP 1937: <i>bralec</i>	SP 1950: <i>gasilec</i>
SP 1950: <i>bralec</i>	SP 1962: <i>gasivec</i>
SP 1962: <i>bravec</i>	SP 2001: <i>gasilec</i>
SP 2001: <i>bralec</i>	

Razmerje med glasovi in črkami je vedno znova aktualno ob pisanju prevzetih besed in besednih zvez, pri čemer je predpis enkrat sledil utemeljitvam zagovornikov ohranjanja izvirnega zapisa in drugič zagovornikom prilagajanja zapisa tujih prvin slovenščini.⁹ Na tem mestu izpostavljamo le dve tovrstni spremembi: zapisovanje zeva (*amoniak – amonijak*) in splošno približevanje zapisa prevzete besede njeni fonetični podobi (*fac-simile – faksimile*, *Faer Oeri – Fersko otočje*), npr.:

SP 1899: <i>amoniak</i>	SP 1920: <i>fac-simile</i>
SP 1950: <i>amoniak</i>	SP 1935: <i>faksimile</i>
SP 1962: <i>amoniak</i>	SP 1937: <i>faksimile</i>
SP 2001: <i>amonijak</i>	SP 1950: <i>faksimile</i>
	SP 1962: <i>faksimile</i>
	SP 2001: <i>faksimile</i>

SP 1950: *Faer Oeri, Faerski otoki* (nedovoljeno v knjižnem jeziku *Faeroerski otoki*)
 SP 1962: *Faerski otoki*
 SP 2001: *Fersko otočje*

2. Pravorečne spremembe so spremembe v izreki besed in so iz pravopisnih slovarjev razvidne iz podatka o jakostnem naglasu.¹⁰ Spremembe so zajele:

▷ naglasno mesto, npr:

SP 1935: <i>busóla</i>	SP 1935: <i>Trigláv</i>
SP 1950: <i>busóla</i>	SP 1950: <i>Trígláv</i> in <i>Tríglav</i>
SP 1962: <i>busóla</i>	SP 1962: <i>Trígláv</i> in <i>Tríglav</i>
SP 2001: <i>búsola</i> tudi <i>busóla</i>	SP 2001: <i>Tríglav</i>

▷ kolikost naglašanih samoglasnikov, npr.:

⁸ To lahko predstavlja osnovno- in srednješolcem, ki pridejo v stik z besedili slovenskih klasikov, določene težave glede razumevanja jezikovne norme.

⁹ Podrobneje o tem H. Dobrovoljc, n. d., 166–184.

¹⁰ Podatek o jakostnem naglasu imajo iztočnice v SP 1935, SP 1950, SP 1962 in SP 2001.

SP 1935: *Afričàn*

SP 1950: *Afričàn*

SP 1962: *Afričàn*

SP 2001: *Afričàn* in *Afričán*

▷ kakovost naglašanih samoglasnikov, npr.:

SP 1950: *Cène*

SP 1935: *cénter*

SP 1935: *Vsi svèti*

SP 1962: *Céne* in *Cène*

SP 1950: *cénter*

SP 1950: *vsi svèti* in *vsi svéti*

SP 2001: *Cène*

SP 1962: *cénter*

SP 1962: *vsi svèti*

SP 2001: *cénter* in *cènter*

SP 2001: *vsi svèti* in *vsi svéti*

▷ število naglasov, npr.:

SP 1950: *nečlòvek*, *nečlovéški*

SP 1962: *nečlòvek*, *nečlovéški*

SP 2001: *nèchlòvek*, *nèchlovéški*

▷ ali pa se je izgovor sčasoma spremenil na več ravneh, npr.:

SP 1935: *okèl*

SP 1950: *òkel*

SP 1962: *òkel*

SP 2001: *òkel* in *ókel*

3. Slovnične spremembe so spremembe v oblikoslovju oziroma skladenjski rabi besed in besednih zvez. Iz pravopisnih slovarjev po letu 1920, ki imajo v zaglavju podatek o pregibanju besed, je mogoče ugotavljati spreminjanje besed na oblikoslovni ravnini, npr. pregibanje (*tjulenj*) in spremembe slovničnega spola s sekundarno spremenjenim pregibalnim vzorcem (*ara*), npr.:

SP 1920: *tjulenj -a*

SP 1962: *ara -e ž* |papiga|

SP 1935: *tjulenj -a*

SP 2001: *ara -e tudi -a m* |papiga|

SP 1937: *tjulenj -a*

SP 1950: *tjulenj -a*

SP 1962: *tjulenj -a*

SP 2001: *tjulenj -lnja*

Na skladenjski ravni so zanimive spremembe v vrednotenju jezikovnih enot, kjer je mogoče zaslediti celo normativne prepovedi nekdanjih sprejemljivih zvez, npr.:

SP 1920: *čestitati komu na čem*

SP 1935: *čestitati komu na čem*

- SP 1950: *čestitati komu za kaj tudi čestitati komu na čem*
 SP 1962: *čestitati komu za kaj* (prepovedano *čestitati komu na čemu*)
 SP 2001: *čestitati komu za kaj* (prepovedano *čestitati komu na čemu*)

4. Med opaznejšimi **besedotvornimi spremembami**, ki so se dogajale v preteklosti, sta na primer spreminjanje variantnih oblik svojilnega pridevnika iz samostalnika *gospa* in spreminjanje variantnih primerniških oblik pri pridevniki in prislovih (*globlji*, *dražje*) še danes aktualni zadregi jezikovnih uporabnikov:

- SP 1899: *gospén, gospenji* (neknj. *gospejni*)
 SP 1920: *gospenji, gospejni*
 SP 1935: *gospenji*
 SP 1937: *gospenji*
 SP 1950: *gospenji*
 SP 1962: *gospenji, gospejin*
 SP 2001: *gospejin*

SP 1899: <i>globočji, globokejši, globši, globeljši, globlji</i>	SP 1920: <i>draže</i>
SP 1920: <i>globlji, globočji, globši</i>	SP 1935: <i>draže</i>
SP 1935: <i>globlji, globočji, globokejši</i>	SP 1937: <i>draže</i>
SP 1937: <i>globlji, globočji, globokejši</i>	SP 1950: <i>draže</i>
SP 1950: <i>globlji, globočji, globokejši</i>	SP 1962: <i>draž(j)e</i>
SP 1962: <i>globlji, globočji, globokejši</i>	SP 2001: <i>dražje</i>
SP 2001: <i>globlji</i>	

Zanimivi sta še dve opaženi besedotvorni spremembi – spreminjanje tvorbe prebivalških imen (*Evropejec*) in nekaterih okrajšav (*ga.*, *idr.*), npr.:

SP 1899: <i>Evropec</i> (prepovedana raba oblike <i>Evropejec</i>)	
SP 1935: <i>Evropejec</i>	
SP 1937: <i>Evropejec</i>	
SP 1950: <i>Evropejec</i>	
SP 1962: <i>Evropejec, Evropec</i>	
SP 2001: <i>Evropejec</i>	
SP 1899: <i>gpa.</i> (<i>gospa</i>)	SP 1899: <i>i. dr. t. stv.</i> (in druge take svari)
SP 1962: <i>ga.</i> (<i>gospa</i>)	SP 1935: <i>i. dr.</i> (in drugo)
SP 2001: <i>ga.</i> (<i>gospa</i>)	SP 2001: <i>idr.</i> (in drugi)

5. Za ugotavljanje **pomenoslovnih sprememb** pravopisni slovarji sicer niso najustrežnejši vir, je pa iz posameznih primerov vendarle razviden ta tip jezikovne inovacije, npr. širjenje pomena (*hrošč*), specializacija oz. spreminjanje pomena (*ambulanca – ambulanta*) in nastanek neologizmov (*biljar – botanik – rastlinoslovec*), npr.:

SP 1962: *hrošč* |žival|: *majski ~*, *poljski ~*, *koloradski ~*

SP 2001: *hrošč* |žival|; |predmet|; |avtomobil|: *koloradski ~*, *računalniški ~*

SP 1935: *ambulanca* |vojna bolnišnica|

SP 1937: *ambulanca* |vojna bolnišnica, rešilna postaja|

SP 1950: *ambulanca* |pošta na vlaku| – *ambulanta* |kraj za prvo zdravniško pomoč, vojna bolnišnica, voz za prevažanje bolnikov in ranjencev|

SP 1962: *ambulanca* |pošta na vlaku| – *ambulanta* |kraj za prvo zdravniško pomoč, vojna bolnišnica, voz za prevažanje bolnikov in ranjencev|

SP 2001: *ambulanca* |poštni vagon| – *ambulanta* |bolnišnica|

SP 1899: *biljar* 'der Botaniker'

SP 1920: *biljar* 'botanik'

SP 1935: *botanik*

SP 1950: *botanik*

SP 1962: *botanik*

SP 2001: *botanik* (manj pogostna domača vzporednica: *rastlinoslovec*)

Smernice slovenske jezikovne evolucije

Deset let po izidu zadnjega pravopisnega slovarja je v sodobnem jezikovnem gradivu že mogoče opaziti spremembe in inovacije, ki se razlikujejo od priporočil in rešitev v SP 2001. Razkorak med normo in aktualno jezikovno rabo lahko spremljamo na vseh ravneh: izrazni, slovnični, besedotvorni in pomenoslovnih. V nadaljevanju bomo izpostavili nekaj tipov sprememb in zgledov, ki nas spodbujajo k razmisleku o tem, da je pred vsako naslednjo izdajo normativnega slovarja treba ponovno preučiti različne tipe jezikovnih sprememb in inovacij in pri kodifikaciji upoštevati tudi sodobno jezikovno normo, kot jo prikazuje aktualno jezikovno gradivo.

Zapisovalne spremembe

V gradivu najhitreje opazimo in najlažje preverjamo zapisovalne spremembe. Med opaženimi spremembami pisne podobe besed lahko izpostavimo zlasti tiste, ki nas na preoblikovanje opozarjajo s soobstajajočimi dvojnimi oblikami.

I. Nastanek dvojnic pri nekaterih zastarelih oz. neutemeljenih normativizmih, ki po pogostnosti že prevladujejo nad staro kodificirano obliko, tudi če je bila ta prepovedana oz. odsvetovana,¹¹ npr.:

SP 2001	Število pojavitev	Nenormirana varianta	Število pojavitev
<i>brajlica</i>	74	<i>brajica</i>	183
<i>izgovorjava</i>	739	<i>izgovorjava</i>	1488
<i>brucevanje</i> (napačna oblika <i>brucovanje</i>)	33	<i>brucovanje</i>	532
<i>okoljski</i>	301	<i>okoljski</i>	28.792

Preglednica: Dvojnična raba pri zastarelih oz. neutemeljenih normativizmih¹²

Jezikovno gradivo kaže, da je treba pri ugotavljanju sodobne norme sprotno preverjati normativizme in preučiti, ali je njihova raba v sodobnem knjižnem jeziku sploh še izkazana. O tem nas prepričujejo tudi mnoge, še pred nekaj desetletji prepovedane oz. odsvetovane besede, ki danes še vedno živijo v jeziku in jih pogosto obravnavamo kot povsem nezaznamovane jezikovne prvine, npr.:

Beseda	Vrednotenje v pravopisnih priročnikih	Število pojavitev
<i>etiketa</i>	SP 1920: prepovedana raba	5210
<i>feljton</i>	SP 1920: prepovedana raba SP 1950: pogojno dovoljena raba	1847
<i>flota</i>	SP 1950: prepovedana raba	5977
<i>interes</i>	SP 1920: prepovedana raba SP 1950: pogojno dovoljena raba	166.430
<i>kaprica</i>	SP 1920: prepovedana raba SP 1950: pogojno dovoljena raba SP 1962: odsvetovana raba	1342
<i>predpogoj</i>	SP 1950: pogojno dovoljeno v knjižnem jeziku	3730
<i>trezor</i>	SP 1950: pogojno dovoljeno v knjižnem jeziku	3154

Preglednica: Življenje zastarelih normativizmov v sodobni slovenščini

11 Med t. i. neutemeljenimi normativizmi (z izrazom poimenujemo normativne prepovedi) je največ vprašanj povezanih z načinom zapisa, ki je bil v obdobju ustaljevanja jezika morda utemeljen z etimološkimi načeli, danes pa je prevladal fonetični podobi prilagojen zapis, pri nekaterih pa je prišlo tudi do napačne interpretacije rabe.

12 V monografiji se pri določanju pogostnosti rabe oziroma ugotavljanju številu pojavitev iskane jezikovne pojavnosti v rabi sklicujemo na referenčni besedilni korpus *Gigafida*, ki je še v fazi preizkušanja. URL: <http://demo.gigafida.net/>

2. Dvojnični zapis izkazujejo posamezne besede s soglasniškim sklopom *st/sp*, kjer je bil izreki približan zapis s sklopom *št/šp* doslej odsvetovan, npr.:

SP 2001	Število pojavitev	Nenormirana varianata	Število pojavitev
<i>stadion</i>	37.432	<i>štadion</i>	35.488
<i>avtostopar</i>	41	<i>avtoštopar</i>	301
<i>spirala</i>	2754	<i>špirala</i>	92
<i>spiker</i>	285	<i>špiker</i>	145

Preglednica: Dvojnična raba pri normiranih soglasniških sklopih *st/sp*

3. Prevladujoča je postala raba podomačene oblike pridevnikov na *-ski*, izpeljanih iz nepodomačenih lastnih imen, ki so bile doslej normirane kot neprednostne dvojnice, npr.:

SP 2001	Prednostna dvojnica	Število pojavitvev	Neprednostna dvojnica	Število pojavitvev
<i>bordeaujski</i> tudi <i>bordojski</i>	<i>bordojski</i>	387	<i>bordeaujski</i>	7
<i>hallstatski</i> tudi <i>halštatski</i>	<i>halštatski</i>	483	<i>hallstatski</i>	1

Preglednica: Prerazporeditev prednostnih dvojnici pri pridevnikih na *-ski* iz prevzetih lastnih imen

Tudi sicer je pri že normiranih pridevnikih na *-ski* iz prevzetih lastnih imen mogoče opaziti pojavljanje novih dvojničnih oblik (neologizmov), do katerih se bo v prihodnje treba normativno opredeliti, npr.:

SP 2001	Število pojavitvev	Nenormirana varianata	Število pojavitvev
<i>budimpeški</i> (< Budimpešta)	225	<i>budimpeštanski</i>	1107
<i>briksenski</i> (< Briksen)	53	<i>briksensški</i>	50

Preglednica: Neologizmi pri pridevnikih na *-ski* iz prevzetih lastnih imen

4. Prevladujoča je postala raba podomačenega zapisa pri večini že normiranih prevzetih občnih besed, npr.:

SP 2001	Prednostna dvojnica	Število pojavitvev	Neprednostna dvojnica	Število pojavitvev
<i>business</i> gl. <i>biznis</i>	<i>biznis</i>	5184	<i>business</i>	1319
<i>weekend</i> gl. <i>vikend</i>	<i>vikend</i>	44.784	<i>weekend</i>	300
<i>rock and roll</i> gl. <i>rokenrol</i>	<i>rokenrol</i>	3989	<i>rock and roll</i>	486
<i>audio.</i> , gl. <i>avdio.</i>	<i>avdio</i>	6788	<i>audio</i>	2302
–	<i>wellness</i>	5737	<i>velnes</i>	66

Preglednica: Prednostne dvojnice pri prevzetih občnih besedah

Iz pregleda jezikovnega gradiva je mogoče sklepati o upravičenosti normativnega usmerjanja novih oz. še ne normiranih prevzetih občnih besed k podomačeni obliki in o smiselnosti ohranjanja pisne dvojnice v pravopisnem slovarju pri novih besedah, dokler je to potrebno. Zanimiv je trend zapisovanja novejšega prevzetega besedja (v glavnem slengovskega) v podomačeni obliki v besedilih na spletnih forumih, kjer se nove leksikalne prvine, ki prihajajo v slovenščino iz tujih jezikov, pogosto ne le oblikoslovno in skladenjsko, temveč tudi pisno podomačujejo, kar je v skladu s smernicami pravopisnih pravil slovenskega jezika.¹³

Pravorečne spremembe

Pravorečne spremembe so težje sledljive in preverljive, zato jih je šele na osnovi poglobljene fonološke študije mogoče kodificirati kot prevladujoče in zato obvezujoče za vse uporabnike knjižnega jezika. Izpostaviti je mogoče naslednje smernice v slovenskem knjižnem pravorečju.

1. Izgovor prevzetih občnih in lastnih imen se v knjižno pogovorni in tudi zborni izreki približuje izgovoru v izvornem jeziku, zlasti angleščini, npr.:

Prevzeta beseda	SP 2001	Sodobna izreka
<i>baseball</i>	[bêjzbol in bészbol]	[bêjzbol]
<i>bend</i>	[bënd-]	[bênd-]
<i>bodibilder</i>	[bódibílder in bôdibílder]	[bôdibílder]
<i>brandy, brendi</i>	[bréndi]	[brêndi]
<i>Chopin</i>	[šopén]	[šopên]
<i>jazz, džez</i>	[džéz-]	[džêz-]
<i>girl</i>	[gêrl]	[gòrl]
<i>cash, keš</i>	[kêš]	[kêš]
<i>bestseller</i>	[bêstséler]	[bêstséler in bêstséler]

Preglednica: *Spremembe v izreki pri besedah, prevzetih iz angleščine*

2. V nasprotju z besedami, prevzetimi iz angleščine, se izgovor besed, prevzetih iz eksotičnih jezikov, npr. japonsščine, kitajščine, približuje ali izgovoru v izvornem jeziku ali izgovoru v angleščini. To velja za že normirane besede v pravopisnem slovarju in za nove prevzete besede, npr.:¹⁴

Prevzeta beseda	SP 2001	Nenormirana varianta
<i>Hirošima</i>	[hirošíma]	[hiróšima]
<i>sake</i>	[sáke]	[saké]
<i>tofu</i>	[tofú]	[tófu]

¹³ Prim. N. Jakop, *Pravopis in spletni forumi – kva dogaja?, Slovenščina med kulturami*, ur. M. Košuta, Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, str. 320–325.

¹⁴ Prim. B. Mlakar, *Problemi slovenske transkripcije kitajskega in japonskega jezika*, Ljubljana, 2002.

Prevzeta beseda	SP 2001	Nenormirana varianta
<i>Bogota</i>	[bogóta]	[bógota]
<i>šiitake, šitake</i>	–	[šiitake], [šitake]

Preglednica: Spremembe izreke pri besedah, prevzetih iz drugih jezikov

3. Kritiki so po izidu SP 2001 opozorili na nekatere primere napačno ugotovljene pravorečne norme, npr.:

Prevzeta beseda	SP 2001	Sodobna pravorečna varianta
<i>Brnik</i>	[brník]	[spódnji b́rnik], [zgórnji b́rnik]
<i>belvedere</i>	[belvedêre]	[belvedêr]
<i>Braillov</i>	[brájlov-]	[brájev-]

Preglednica: Napačno ugotovljena pravorečna norma

4. V jezikovni rabi se ni uveljavil »umetno« oziroma sistemsko utemeljen pomenskorazlikovalni izgovor enakopisnic, npr. *drsalka* [drsálka] 'obutev za drsanje' – [drsáuka] 'ženska, ki drsa', in tako še *plezalka*, *kopalke*, *brisalka*.

5. Naglasna dvojica pri moških imenih prebivalcev na *-(č)an*, na primer *Italijàn* in *Italiján*, *Afričàn* in *Afričán*, ni bila splošno sprejeta in se v slovenski zborni izreki umika izgovoru z dolgim naglašnim samoglasnikom.

6. Ponovno se uveljavlja iz SSKJ ukinjena naglasna dvojica z naglasom na osnovi pri glavnih števnikih s priponskim obrazilom *-najst*, na primer *dvanájst* in *dvánajst*.

7. Večinski govorni položaj narekuje tudi razmislek o naglaševanju samostalnikov z zlogotvornim polglasnikom, npr. *deska*, *megla*, *tema*, ter pridevnikov tipa *temen*, kjer se že več desetletij¹⁵ v izreki namesto polglasnika pojavlja široki *e*, če besedo naglasimo na osnovi. SP 2001 tega ne predvideva, temveč dopušča le izreko s polglasnikom, ne glede na to, ali je naglas na osnovi ali na končnici.

Slovnične spremembe

S sodobnim korpusnim pristopom, ki omogoča pregled in analizo obsežnejšega jezikovnega gradiva, se razkrivajo med drugim tudi spremembe na slovnični in besedotvorni ravni, ki so s prejšnjimi leksikografskimi metodami ostajale bolj prikrite in so jih jezikoslovci pogosto opazili le po naključju. Med opaženimi slovničnimi spremembami lahko izpostavimo naslednje:

¹⁵ Prim. J. Toporišič, Naglasni tipi slovenskega knjižnega jezika, *Jezik in slovstvo* 10, 1965, št. 2/3, str. 56–79.

1. Spremembe slovnicega spola in števila pri nekaterih samostalnikih:

- ▷ Samostalniki druge moške sklanjatve, ki označujejo živali, npr. *ara*, *činčila*, *čivava*, *panda*, prehajajo med samostalnike ženske spola, npr. *svetlo rdeči ara* proti *južnoameriška ara*.¹⁶
- ▷ Iz pogovornega jezika v knjižni jezik se je razširila raba posameznih množinskih samostalnikov srednjega spola v edninskem samostalniku ženskega spola, npr. *Prodajam skripto*, *odlomek iz cankariane*.
- ▷ Zaradi homonimnosti samostalnika srednjega spola *čelo* 'del telesa' in samostalnikov moškega spola *čelo*, *violončelo* 'glasbilo' v rabi prihaja do mešanja spolov, npr. *Stradivarijev violončelo*, *štiri prvorazredna violončela*.
- ▷ Množinski samostalnik moškega spola *starši* se v besedilih pojavlja tudi v ednini in dvojnini, saj v skladenjskih položajih nimamo druge poimenovalne možnosti, na primer: *Tudi sam sem starš*; *Pričakala sta ga oba starša*; *To ugotavljam kot starš*.

2. Spremembe pri stopnjevanju pridevnikov, kjer ob normiranem stopnjevanju kakovostnih pridevnikov s priponskimi obrazili v jezikovno rabo prodira opisno stopnjevanje pridevnikov, pri katerem se primernik oz. presežnik izražata opisno z *bolj* oz. *najbolj*, npr. *(naj)prijaznejši*, *(naj)slajši* proti *(naj)bolj prijazen*, *(naj)bolj sladek*. O širšem pojavu dvojnici pri stopnjevanju pridevniku priča tudi obratna smer, kjer se ob doslej normiranem opisnem stopnjevanju pojavlja tudi stopnjevanje z obrazilom, npr. *prepoznaven* – *(naj)prepoznavnejši*.

SP 2001	Stopnjevanje s priponskimi obrazili	Število pojavitev	Opisno stopnjevanje	Število pojavitev
<i>aktivnejši</i>	<i>aktivnejši</i>	660	<i>bolj aktiven</i>	331
<i>bolj prepoznaven</i>	<i>prepoznavnejši</i>	143	<i>bolj prepoznaven</i>	292

Preglednica: Dvojnična raba pri pridevniških stopnjah

3. Sodobno jezikovno gradivo kaže zanimivo smernico spremembe v distribuciji samostalniškega prilastka, kjer v besednih zvezah, katerih prva sestavina je prevzeta beseda, levo od samostalniškega jedra ne nastopa vedno le pridevniški prilastek, temveč tudi nepridevniško določilo, npr. *mate čaj*, *piknik prostor*.¹⁷

Besedotvorne spremembe

Opaznejše odklone od norme lahko spremljamo tudi v besedotvorju, kjer lahko med najočistnejšimi besedotvornimi spremembami v sodobni slovenščini omenimo naslednje:

1. Zavračanje neživih oblik in sistemske tvorbe prebivaljskih imen iz večbesednega zemljepi-

¹⁶ Samostalnik *ara* je bil le v SP 1962 uvrščen med samostalnike ženskega spola.

¹⁷ Več o tem gl. v četrtem poglavju *Pravopisna pravila v odnosu do sodobne jezikovne norme v razdelku Zloženke z imenovalniško medpono ali besedne zveze?*.

snega imena, npr. *Babnopoljec*, *Burkinafasec*, *Buenosaireščan*, *Jakobskodolčan*, *Montecarlčan*, kjer se namesto zloženke uporablja:

- ▷ izpeljanka iz jedrne ali nejedrne sestavine večbesednega zemljepisnega imena, npr. *Burkinec* (namesto *Burkinafasec*),
- ▷ besednozvezni opis, npr. *prebivalec Buenos Airesa* (namesto *Buenosaireščan*).

2. Umikanje dvojnične norme oz. prednostna raba zapisa narazen pri nekaterih zloženkah, npr.:

Pisanje narazen	Število pojavitev	Pisanje skupaj	Število pojavitev
<i>bermuda hlače</i>	178	<i>bermudahlače</i>	1
<i>golf klub</i>	923	<i>golfklub</i>	3
<i>karate klub</i>	1230	<i>karateklub</i>	8
<i>kasko zavarovanje</i>	1067	<i>kaskozavarovanje</i>	32
<i>pleksi steklo</i>	611	<i>pleksisteklo</i>	110

Preglednica: Dvojnična norma pri zloženkah

3. Umikanje dvojnične norme oz. prednostna raba obrazila *-ov* pri svojilnih pridevnikih iz imen, ki se končujejo na nemi soglasnik in izgovarjajo *[-ev-]*, npr.:

Obrazilo <i>-ov</i>	Število pojavitev	Obrazilo <i>-ev</i>	Število pojavitev
<i>Artaudov</i>	83	<i>Artaudev</i>	0
<i>Beaufortov</i>	41	<i>Beufortev</i>	0
<i>Camusov</i>	149	<i>Camusev</i>	11

Preglednica: Raba obrazil *-ov/-ev* pri pridevnikih iz imen na nemi soglasnik

4. Prodiranje priponskega obrazila *-ka* namesto doslej prednostno normiranega obrazila *-ica* pri ženskih samostalnikih, ki poimenujejo osebe in so par moškim, npr.:

Obrazilo <i>-ka</i>	Število pojavitev	Obrazila <i>-ica</i>	Število pojavitev
<i>citrarka</i>	1068	<i>citrarica</i>	43
<i>demonstratorka</i>	75	<i>demonstratorica</i>	1
<i>diktatorka</i>	19	<i>diktatorica</i>	5
<i>koordinatorica</i>	2342	<i>koordinatorka</i>	1205

Preglednica: Raba obrazil *-ka/-ica* pri ženskih poimenovanjih

Pomenske spremembe

Normativni priročniki ne prinašajo informacij o pomenu leksikalnih enot, zato v okviru tega projekta nismo preučevali pomenskih sprememb v sodobni slovenščini.¹⁸ S tega vidika so za pravopis pomembne zlasti nove, še ne kodificirane besede in besedne zveze ter tiste pomenske spremembe, ki vplivajo na zapis leksike in na njihov prikaz v pravopisnem slovarju. V to skupino lahko uvrstimo spremembe v pomenskem razlikovanju pri glagolih s prostim morfemom, kjer v skladu s tendenco po preprostejših jezikovnih zgradbah opažamo, da se pri nekaterih glagolih izgublja prosti glagolski morfem *se* in s tem pomenska razlikovalnost z glagolom brez prostega morfema (*abstinirati se* – *abstinirati*, *iztiriti se* – *iztiriti*). Glagol *abstinirati se* je v sodobnem jeziku pomensko razširil, s tem da je prevzel pomene glagola *abstinirati se*, npr. *Komur ta igra ni všeč, lahko svobodno abstinira*; *Navsezadnje je tudi vseeno, če abstinira*. Podobno velja tudi za glagola *iztiriti* in *iztiriti se*, za katera normativni priročniki učijo, da je pravilna raba *vlak se je iztiril*, medtem ko jezikovno gradivo potrjuje tudi rabo glagola brez prostega morfema *se*: *V bližini Splita je iztiril potniški vlak*.

Nova pojmovanja jezikovne pravilnosti

Zadnja desetletja 20. stoletja so v boju proti pretiranemu purizmu prinesla novo pojmovanje jezikovne pravilnosti, ki je nadrejen pojmu slovnične pravilnosti: s stilističnega vidika je lahko vsaka beseda v primernem sobesedilu rabljena ustrezno glede na sporočevalni namen in položaj. Izkazalo se je, da so za normativno usmerjanje, ki naj bi bilo za jezikovnega uporabnika obvezujoče, potrebne gradivsko bolj poglobljene raziskave, ki morajo upoštevati zvrstne sisteme in podsisteme in proces spreminjanja jezika. Predpisa, ki je preveč konservativen in ne sledi jezikovnim spremembam, uporabniki jezika ne spoštujejo, ignorirajo ali celo namerno kršijo in tako se lahko zgodi, da ta zavira jezikovni razvoj in se odmika od naravne jezikovne evolucije.

Izrecna normativnost, ki je omejena na črkovalne napake ali neustrezne slovnične oblike, npr. *nadaljni* – *nadaljnji*, *zvonjenje* – *zvonenje*, *z otroki* – *z otroci*, *pri njem* – *pri njemu*, in temelji na prepovedovanju oz. odsvetovanju, je bila presežena že v informativno-normativnem SSKJ, saj je bilo dokazano, da je opozarjanje na nepravilnosti oziroma vključevanje pogostih napak v sodobne normativne priročnike pri vzgoji samostojnih jezikovnih uporabnikov pogosto manj učinkovito. Mnogokrat so stalno ponavljajoče se napake posledica v preteklosti nepravilno ugotovljene ali pa neposodobljene jezikovne norme.

¹⁸ Kategorizacija novejšje slovenske leksike glede na njeno generiranje je bila raziskana v okviru projekta »Novejšja slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)«, ki je potekal v letih 2007–2009 na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in je predstavljen v monografiji A. Gložančev idr., *Novejšja slovenska leksika ...*, 2009.

Za precej jezikovnih novosti, ki so nastale zaradi izraznih potreb, spodbujenih s tehnološkim in civilizacijskim napredkom, npr. novo besedje, pisanje imen blagovnih znamk in drugih zaščitenih imen (*Volkswagen – volkswagen – folkswagen*), ali zgolj kot posledica spreminjanja družbenopolitičnih okoliščin (npr. *Bombaj – Mumbaj*), aktualni pravopis še nima ustreznih usmeritev in rešitev.¹⁹ Na drugi strani se soočamo s primeri, ki so v nekem trenutku nastali kot rezultat novih poimenovalnih potreb, a jih kasneje jezikovna raba ni sprejela. Pogosto se namreč zgodi, da je v času izdelave slovarja ta izrazna potreba že izražena, vendar še ni dovolj trdnih potrditev o dejanski rabi. Kasneje pa se predlagane systemske rešitve ne uveljavijo kot žive jezikovne prvine. Tak primer sta iz samostalnikov srednjega spola *okolje*, *naselje* izpeljana pridevnika *okoljski* in *naseljski* (SP 2001: § 741). Desetletje kasneje je mogoče potrditi uveljavitev drugačnih oblik (*okoljski/okolski*, *naseljski*), domnevno izpeljanih po analogiji iz nekaterih drugih samostalnikov srednjega spola, npr. *polje – poljski*, *podeželje – podeželski*. Tudi take jezikovne spremembe je smiselno zaznati in ponovno pretehtati ob naslednjih izdajah pravopisnih slovarjev. In ne nazadnje se je normativno usmerjanje od *elektrikarja* k *električarju*, ki naj bi bilo za jezikovnega uporabnika obvezujoče, ne pa tudi od *računalnikarja* k *računalničarju*, brez gradivskih raziskav izkazalo za vprašljivo, saj jih jezikovna raba ne potrjuje, npr. *elektrikar* (1534) – *električar* (1310), *računalnikar* (1074) – *računalničar* (1852).

Naloga normativnih priročnikov je tako v slovenščini kot v drugih jezikih kljub pospešenemu jezikovnemu razvoju usmerjena ne le k evidentiranju vseh izraznih sredstev, temveč zlasti h kritičnemu vrednotenju soobstajajočih in prekrivnih jezikovnih pojavov na vseh ravneh.

.....
 19 Na ta vprašanja opozarjamo v poglavju *Pravopisna pravila v odnosu do sodobne jezikovne norme*.

PRAVOPISNA PRAVILA V ODNOSU DO SODOBNE JEZIKOVNE NORME

Slovenci vse do leta 1899 nismo imeli jezikovnega priročnika, specializiranega za pravopisna vprašanja, avtorji slovnice pa so »pravopisne« komentarje pogosto strnili v obrobne opazke. A zahteve po enotnem jeziku kot zunanjem znamenju posameznikove narodnostne opredelitve so porodile tudi potrebe po priročniku, v katerem bi bila na enem mestu zbrana pravila za pisanje slovenščine. Te so se začele pojavljati najprej ob šolski in uredniški dejavnosti ter doživele epilog s prikazom jezikovne norme tistega časa v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (1894/95) in Levčevem *Slovenskem pravopisu* (1899); oba priročnika lahko štejemo za temeljni deli, ki sta s svojimi normativnimi izhodišči vplivali na ustalitev pisne norme slovenskega knjižnega jezika.

Pravopisna pravila so se v naslednjih desetletjih nadgrajevala v skladu z razvojem jezikoslovne misli: sprva so se osredinjala predvsem na ustrezen in dogovorno utemeljen zapis slovenskih glasov, od druge svetovne vojne dalje pa so na oblikovanje pravopisnih pravil v večji meri vplivale družbene spremembe, ki so prinesle novo besedišče in povečale število pišočin posameznikov ter priznavale večjo veljavo tudi odločitvam širše skupine uporabnikov jezika. Kljub temu je uredniški odbor pravopisa iz leta 1962 še vedno največjo težo pri normiranju uveljavljal prek načela izročila, ki pa se ga zlasti ob množici novih leksikalnih enot, ki jih je prinesla sodobna jezikovna raba, ni več dalo dosledno izpeljati. V kritikah tega priročnika se je izkazalo, da bi slovensko pravopisje moralo slediti sočasnim jezikoslovnim načelom in metodam, ki bi ugotovile dejansko stanje sodobnega knjižnega jezika v vseh njegovih zvrsteh, pri čemer

bi se za uzakonitev norme odločali kompromisno med kriterijema zgodovinske in etimološke upravičenosti ter kriterijem resničnega stanja v jeziku.¹ Normativne praznine, ki so nastale zaradi tega razkoraka, so spodbudile mlajše generacije jezikoslovcev,² ki so merila zgodovinske upravičenosti in etimologije dopolnili s strukturalnim razvrščanjem gradiva ter načelom sistemskosti. Čeprav je tej generaciji jezikoslovcev uspelo poenotiti poglede na normativno usmerjevalnost v pravopisnih pravilih,³ so bila njihova stališča glede usklajevanja načel, ki so zapisana v pravilih, in slovarskega prikaza posameznih besed različna. To se je izkazalo v Toporišič-Riglerjevi polemiki ob izidu SSKJ leta 1970, saj so bili njuni pogledi na vlogo jezikoslovca pri usmerjanju jezikovnega uporabnikov precej različni: z vidika prvega naj bi slovar pokazal, kako so slovnična (in pravopisna) pravila uresničena v praksi, z vidika drugega pa je osnovno načelo splošnega razlagalnega slovarja, da izhaja »od besed, ne od pravil«.⁴ A ne le razprava o normativnih načelih in priročnikih, tudi vsebinska polemika med obema avtorjema *Načrta pravil za novi slovenski pravopis* (1981), v kateri so se kot problematična izkazala štiri še danes pereča področja (velika/mala začetnica, pisno in glasovno prevzemanje besed, pisanje skupaj ali narazen, zapiranje zeva), je že tedaj napovedovala, da bo upoštevanje dejanske jezikovne rabe piscev neizogibno moralo postati pomembnejši dejavnik pri odločanju o zapisovalnih načinih in praksah. Po izidu v teh diskusijah koncipiranih pravopisnih pravil (*Slovenski pravopis 1 – Pravila*, 1990; v nadaljevanju SP1P) in slovarja (2001, 2003), ob katerih se je zaradi gradivsko podkrepjenih argumentov proslavilo tudi korpusno jezikoslovje, je bilo načelo »usus tyrannus« nadgrajeno z ugotovitvami, da so posamezne rešitve jezikovnih uporabnikov sicer nelogične in jezikovnosistemsko protislovne, a kljub temu v rabi prevladujoče in celo ustaljene. Ta spoznanja je v luči sodobnih razmer in pospešene jezikovne produkcije treba upoštevati ob posodobitvi pravopisnih pravil.

Spreminjanje pravopisnih pravil v obdobju 1990–2001 in aktualno stanje

Pravopisna pravila iz leta 1990, ki jih je sprejela skupščina SAZU leto prej,⁵ so bila posodobljena in prenovljena v tretji izdaji iz leta 1994 in peti izdaji iz leta 1997. Ponovno pregledana izdaja pravil je izšla v letu 2001, hkrati s pravopisnim slovarjem. Popravljenе izdaje so poleg odpravljenih tehničnih spodrseljajev⁶ prinesle tudi popravljene in posodobljene ponazoritvene zglede, povezane s spremembami družbenih okoliščin, npr. *Varšavec* → *Varšavčan* (§ 179);

1 Prim. B. Pogorelec, *Slovenski pravopis 1962*, *Problemi*, 1963, str. 103.

2 Prim. J. Toporišič, *Popravljen slovenski slovar*, *Jezik in slovstvo* 10, št. 6/7, 1965, str. 209–217.

3 Rezultat tega je *Načrt pravil za novi slovenski pravopis*, 1981.

4 J. Rigler, H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ, *Slavistična revija*, 1971, str. 433–462.

5 Gl. SP1P 1990, str. 4.

6 O razlikah med 5. in 6. izdajo gl. H. Dobrovoljc, *Novo v pravilih: Spremembe v pravopisnih pravilih: razlike med 5. in 6. izdajo* (5. izdaja: Slovenski pravopis 1 – Pravila, 1997; 6. izdaja: Slovenski pravopis 2001), 2001. URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/>.

Zveza neodvisnih držav → Ruska federacija (§ 73), Izvršni svet Skupščine občine Ljubljana Center → Mestni svet Mestne občine Ljubljana (§ 102). Precej kritično pa je zlasti strokovna javnost sprejemala spremembe pravil, ki niso bile izrecno napovedane oziroma pojasnjene ter utemeljene. V ta sklop se uvrščajo zlasti nasprotovanja⁷ zaradi uvedbe nestičnega vezaja, ki se je začel pojavljati v vse pogostejše rabljenih dvojnih priimkih pri ženskih osebah, kar je začelo motiti že uveljavljeno razmerje med vezajem in pomišljajem. Danes se to ločilo v položaju med dvema priimkoma skoraj praviloma opušča.

Načrt 1981	
Zofka Kveder-Jelovšek (str. 17)	Vezaj pišemo med deklinškim in privzetim priimkom.
SP1P 1990	
Zofka Kveder-Jelovšek (§ 418)	Stični vezaj pišemo med deli zložene besede, ki bi bili v prosti zvezi povezani z <i>in</i> .
SP1P 1994	
Zofka Kveder - Jelovšek (§ 428)	Nestični vezaj pišemo med prvotnim in privzetim priimkom.

Preglednica: Spreminjanje pravila za zapis vezaja med dvema priimkoma

Več težav so imeli uporabniki tudi pri razumevanju sprememb med zapisom imena in vzdevka, kjer je prvotno nestični pomišljaj (le v prvi izdaji pravil imenovan vezajni pomišljaj) zamenjal nestični vezaj, ki je izenačil pisanje dvojnih priimkov in imen z vzdevki.

SP1P 1990	
Karel Destovnik – Kajuh (§ 389)	Vezajni nestični pomišljaj pišemo med osebnim imenom in vzdevkom oz. med prvotnim imenom in priimkom.
SP1P 1994	
Karel Destovnik - Kajuh (§ 428)	Nestični vezaj pišemo med osebnim imenom in vzdevkom oz. prvotnim in privzetim priimkom.

Preglednica: Spreminjanje pravila za zapis ločila med imenom in vzdevkom

Spremembe so bile uvedene tudi pri pisanju svojilnih pridevnikov iz imen s predimki tipa *van Gogh*, kjer je bil že v Načrtu predlagan zapis narazen (*van Goghov*, *Van de Veldejev*),⁸ v prvi izdaji pravopisnih pravil spet skupaj pisana oblika svojilnih pridevnikov (*Vangoghov*, *Vandeveldjev*). V tretji, ponovno pregledani izdaji teh pravil (1994) je bil uveden dvojnični zapis, tj. *Vangoghov* in *van Goghov* (§ 115), pri primeru *Van de Velde* pa le *Vandeveldjev*, brez podrobnejših pojasnil, zakaj razlikovanje med primeroma. V SP 2001 je normirana le narazen pisana oblika (*van Goghov*).

⁷ Prim. P. Weiss, Pomišljaj in vezaj v Slovenskem pravopisu 1994 (Pravopisna premišljanja), *Slava*, 1993/94, str. 108–122.

⁸ Gl. Načrt ..., 1981, str. 25.

Načrt (1981: 25)	SP1P 1990 (§ 115)	SP1P 1994 (§ 115)	SP1P 1997 (§ 115)	SP 2001 (§ 115)
<i>van Goghov</i>	<i>Vangoghov</i>	<i>Vangoghov in van Goghov</i>	<i>Vangoghov in van Goghov</i>	<i>van Goghov</i>
<i>Van de Veldejev</i>	<i>Vandeveldejev</i>	<i>Vandeveldejev</i>	<i>Vandeveldejev</i>	–

Preglednica: Spreminjanje zapisa svojilnih pridevnikov iz imen s predimki

Medtem ko so pri zgoraj navedenih spremembah v pravopisnih pravilih pozorni uporabniki lahko vsaj prek zgledov ugotavljali smer preoblikovanja zapisovalnih pravil, pa so bile bolj prikrita tiste modifikacije, kjer je bila spremenjena le ubeseditev pravila, zlasti če je lahko vplivala na njegovo interpretacijo v praksi. Tako se je spreminjala dikcija pravila o pisanju izlastnoimenskih pridevnikov⁹ na *-ov/-ev* in *-in* pri pisanju poimenovanj za duhovno lastnino.

Načrt (1981: 25)
Vendar pišemo z veliko začetnico poimenovanja zakonov in teorij (<i>Pitagorov izrek, Einsteinova teorija</i>).
SP1P 1990 (§ 115)
Z veliko se lahko pišejo taki pridevniki tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last, npr. <i>Einsteinova teorija, Pitagorov izrek</i> .
SP1P 1994 (§ 115)
Z veliko je priporočljivo pisati svojilne pridevnike iz lastnih imen tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last, npr. <i>Einsteinova teorija, Pitagorov izrek, Ludolfovo število, Ohmov zakon</i> .
SP1P 1997 (§ 115)
Z veliko je priporočljivo pisati svojilne pridevnike iz lastnih imen tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last, npr. <i>Einsteinova teorija, Pitagorov izrek, Ludolfovo število, Ohmov zakon</i> .
SP 2001 (§ 115)
Z veliko se svojilni pridevniki iz lastnih imen lahko pišejo tudi tedaj, kadar zaznamujejo duhovno last, npr. <i>Pitagorov izrek, Ludolfovo število, Ohmov zakon</i> .

Preglednica: Spreminjanje dikcije pravila za zapis začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih

Pravopisna pravila so osnovno vodilo pri normiranju novonastalega besedja in ne glede na to, da so se v primerjavi s preteklostjo umaknila iz osrednjega interesnega polja jezikoslovcev, še vedno zadevajo najširši krog jezikovnih uporabnikov ter neposredno vplivajo na podobo slovenščine v javni rabi. Posodobitve in dopolnitve teh pravil so zato še vedno neizogibni del sodobnega pravopisja, ki si prizadeva za čim bolj sprotno zaznavanje razvojne dinamike jezika in prilagajanje dogovorjenih standardov tej dinamiki. Ob tem se zavedamo, da je za celostno preureditev in prenovo pravopisnih pravil treba upoštevati najnovejša jezikoslovna spoznanja

⁹ Prim. N. Jakop, Osvetlitev rabe velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih s priponskimi obrazili *-ov/-ev, -in* v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski* 15, št. 1–2, 2009, 73–85.

čim širšega kroga jezikoslovcev in praktikov in seznaniti javnost glede bolj ali manj nujnih sprememb v pravilih.

Pri pregledu obstoječih pravopisnih pravil smo se odločili za sistematično razčlenitev njihovih pomanjkljivosti v najširšem smislu. To pomeni, da dela nismo naslonili le na ugotovitve in predloge kritikov aktualnega normativnega priročnika, ampak smo skušali preveriti prilagojenost standardizacijskih napotil aktualni jezikovni rabi in novemu gradivu. Ob izdelavi vzorčnih 7000 slovarskih sestavkov sodobnega pravopisnega slovarja, ki bi bil normativno obvestilen, smo skušali odgovoriti tudi na naslednja vprašanja:

- ▷ Na katerih področjih je aktualna kodifikacija v razkoraku s sodobno jezikovno normo in kako te razlike premostiti v metodološkem in teoretičnem pogledu? Kakšni so s tega vidika novi predlogi?
- ▷ Kako nova spoznanja in spremembe, ki jih narekuje stanje v sodobni rabi, formulirati, da bi lahko dosegli najširši konsenz v stroki in jih v obliki prenovljenih pravopisnih pravil predstavili javnosti?

Medtem ko smo na prvi sklop vprašanj odgovarjali v izvirnih znanstvenih člankih, ponujajo delni odgovor na zadnje vprašanje tudi *Predlogi za posodobitev in spremembe pravopisnih pravil s komentarjem*, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

PREDLOGI ZA POSODOBITEV, DOPOLNITEV IN SPREMEMBE PRAVOPIŠNIH PRAVIL S KOMENTARJEM

Ob pregledu pravil v nadaljevanju smo se osredinili na tista neskladja med aktualno rabo in obstoječimi pravili, pri katerih smo že nakazali idejne rešitve, ki vplivajo na slovarsko predstavitev pravopisne problematike, zlasti na razvrstitev slovarskih dvojnic (tako pri zapisu male in velike začetnice kot pri dvojnih oblikah in tvorbah) in iskanje novih izraznih možnosti pri do sedaj neznanih upovedovalnih načinih (vplivi spletnega in elektronskega komuniciranja).

Pri tem je ostalo nekaj jezikovnih problemov nerešenih in zapisovalnih načinov neustaljenih, zato je pri teh opozorjeno, da je treba problem osvetliti z druge perspektive ali pa poiskati pomoč strokovnjakov, specializiranih za ta področja. To velja v celoti zlasti za posodobitev poglavja *Glasonslovje* ter preglednice v poglavju *Pisave za posamezne jezike*, ki prikazujejo načine prevzemanja. Predlogi za dopolnitve in spremembe so pospremljeni s komentarjem, v katerem je podrobneje pojasnjeno, zakaj obstoječe pravilo, formulacija ali način predstavitve jezikovnih dejstev ne zadošča aktualnim potrebam.

Komentarji so podani po zaporedju, ki smo ga vajeni v obstoječih pravopisnih pravilih.

1 ČRKE, ŠTEVKE IN DRUGA PISNA ZNAMENJA

Opredelitev osnovnih pojmov

V slovenskem pravopisu je pisavoslovje¹⁰ obravnavano v poglavjih *Nauk o pisnih znamenjih* (§ 4–24),¹¹ *Glasovna vrednost črk* (§ 1069), *Zapisovanje glasov* (§ 1070) in *Pisave za posamezne jezike* (§ 1071–1134). Glede na to, da je SP 2001 prvi, ki poglavje o pisnih znamenjih uvaja v pravopisni priročnik, lahko pričakujemo, da bodo nadaljnje izdaje pravopisov poleg splošne opredelitve in osnovne razvrstitve pisnih znamenj, ki jih je zaradi novih izraznih možnosti v informacijskih tehnologijah vedno več, izrecneje prikazale tudi, katera ta znamenja so in kako jih uporabljamo v besedilu.

*Pisna znamenja so dogovorjene enote neke pisave za zapisovanje glasov (črke, npr. A, b), števil in številčk (števke, npr. 0, 1) in drugih enot (druga pisna znamenja), kot so matematična (+, -), logična (⇒, ∧), izpostavna (², **), prozodijska (‘, ^), normativna (→, °), korekturna (⊥, †), znamenja za vrednosti (% , °), denarne enote (€, \$), člen (§) in nekatera druga (@, &, ®). Posebna in pomembna skupina pisnih znamenj so znamenja, ki jih uporabljamo za členitev zapisane povedi oziroma besedila v pisnem prenosniku (ločila, npr. !, ?). Poznamo še nekatera druga pisna znamenja, ki jih uporabljamo v določenih okoliščinah in besedilnih tipih, na primer oznake za vzdrževanje tekstila (☹), meteorološka znamenja (☀), glasbena znamenja (♩, #), astronomska in astrološka znamenja (♃, ♄), vendar za pravopis niso relevantna.*

Za lažjo orientacijo po priročniku bo jezikoslovno slabše poučen uporabnik potreboval poljudnejšo razlago strokovnega izrazja (pisavoslovje, pravopisje, številka, črka, ločilo ...), iz katere bo znal razbrati, kaj so pisna znamenja, katera so in kje se lahko pouči o njihovi ustrezni rabi.

Vpliv črk s posebnimi pisnimi znamenji na abecedno razvrščanje

Pravopis v nobenem določilu ne govori o razvrščanju besed po abecedi. Večina jezikovnih uporabnikov, ki se ukvarja s temi vprašanji (npr. pri leksikonih, slovarjih, enciklopedijah, imenikih, kazalnih in drugih seznamih v knjižnih izdajah), danes sicer za te potrebe uporablja računalniška orodja, zato bi bilo v poglavju o slovenski abecedi (§ 6–7) uporabnike smiselno

¹⁰ Izraz ni izrecno definiran niti v Toporišičevi *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992) niti v *Slovarčku jezikoslovnih izrazov*, ki se nahaja v *Slovenskem pravopisu* 2001 (§ 1135), vendar je v sodobnem jezikoslovju uporabljen za poimenovanje področja, ki se ukvarja z zapisovalnim sistemom, in sicer ne le s črkami, temveč tudi s pisnimi znamenji na sploh, njihovim umeščanjem v besedila in razvrščanjem. Poleg tega pisavoslovje raziskuje tudi vrste pisav, smeri pisanja, način pisanja, abecedo in določa črkam imena, za razliko od pravopisja, ki preučuje rabo pisnih znamenj, torej kako jih zapisujemo (stično ali nestično), kdaj rabimo velike in male črke, kdaj rabimo katero ločilo ipd.

¹¹ Vse navedbe členov v pravopisnih pravilih SP 2001 so v oklepaju, uvaja jih znak §.

seznaniti s tem, da računalniškimi programi, tudi če so prilagojeni slovenščini, nekoliko različno razvrščajo enote, sestavljene iz ločil, števk in drugih pisnih znamenj.

Program Microsoft Word	Program Eva	Programi Open Office
<i>a</i>	<i>a</i>	<i>a</i>
<i>a.</i>	<i>a.</i>	<i>a-r</i>
<i>a.b.</i>	<i>a.b.</i>	<i>a.</i>
<i>a²</i>	<i>abe</i>	<i>a.b.</i>
<i>abe</i>	<i>a-r</i>	<i>a²</i>
<i>a-r</i>	<i>are</i>	<i>abe</i>
<i>are</i>	<i>a²</i>	<i>are</i>

Preglednica: Razvrščanje po abecedi v različnih urejevalnikih besedil – črkovne iztočnice

Program Microsoft Word	Program Eva	Programi Open Office
<i>10-članski</i>	<i>desetnica</i>	<i>10-članski</i>
<i>25-odstotni</i>	<i>glagol</i>	<i>25-odstotni</i>
<i>desetnica</i>	<i>govoriti</i>	<i>desetnica</i>
<i>G8</i>	<i>G8</i>	<i>G8</i>
<i>glagol</i>	<i>svitanje</i>	<i>glagol</i>
<i>govoriti</i>	<i>Sydney</i>	<i>govoriti</i>
<i>svitanje</i>	<i>Washington</i>	<i>svitanje</i>
<i>Sydney</i>	<i>Yeats</i>	<i>Sydney</i>
<i>Washington</i>	<i>Zupan</i>	<i>Washington</i>
<i>Yeats</i>	<i>Zürich</i>	<i>Yeats</i>
<i>Zupan</i>	<i>10-članski</i>	<i>Zupan</i>
<i>Zürich</i>	<i>25-odstotni</i>	<i>Zürich</i>

Preglednica: Razvrščanje po abecedi v različnih urejevalnikih besedil – leksikalne iztočnice

Pravopisno načelo neodvisno od teh orodij določa, da besede z ločevalnimi znamenji, števki, ločili in drugimi znamenji pri osnovni razvrstitvi uvrščamo v abecedne sezname, kakor da ločevalnega znamenja, številke, ločila oz. znamenja ne bi imele (§ 7). Vendar načelo ne predvideva, da z opustitvijo tega ločevalnega znamenja lahko dobimo enakopisnice, kjer se vendarle moramo odločiti za ustrezno zaporedje. Tu in v položajih, kjer se odločamo med prednostno razvrstitvijo med malimi in velikimi črkami, pregled gradiva kaže, da so uporabniki oblikovali t. i. tiha načela glede razvrščanja, in sicer velja, da dajemo prednost zapisom brez ločevalnih znamenj in malim črkam (*Burger, Bürger* in *vrh, Vrh*). V slovarskih seznamih,

kjer so iztočnične besede opremljene z naglasnimi znamenji, pa pri enakopisnih iztočnicah velja zaporedje: ostrivec, strešica, krativec, nenaglašeno (*pód.., pòd.., pòd.., pod..*).¹²

Abecedno razvrščanje pisnih znamenj bo v perspektivi postalo manj pomembno, saj bodo večje baze podatkov uporabnikom dostopne večinoma v elektronski obliki.

Vključevanje pisnih znamenj v besedilo

Medtem ko so v preteklosti stilna napotila uporabnike usmerjala k čim večji izrecnosti in izogibanju dvoumnim zapisom, zlasti pa zapisu števil, simbolov, oznak, celo kratic z besedami, sodobna hitra komunikacija v vsakdanjo zapisovalno prakso vnaša vse več načinov za krajšanje sporočil, npr.:

<i>XL majica</i>	– <i>majica največje velikosti</i>
<i>¾ hlače</i>	– <i>tričetrtinske hlače</i>
<i>prvak v F1</i>	– <i>prvak v formuli ena</i>
<i>TV program</i>	– <i>televizijski program</i>
<i>še 1x hvala</i>	– <i>še enkrat hvala</i>
<i>Lp, Matjaž</i>	– <i>Lep pozdrav, Matjaž</i>
<i>pr8</i>	– <i>prosim</i>
<i>še 1000 km do cilja</i>	– <i>še tisoč kilometrov do cilja</i>
<i>Zimska razprodaja do 50%</i>	– <i>Zimska razprodaja do petdeset odstotkov</i>
<i>nočitev za 200 €</i>	– <i>nočitev za dvesto evrov</i>

Medtem ko ostajajo t. i. kratkopisne kratice,¹³ npr. *ju3* 'jutri', *mi2* 'midva', *s5* 'spet', *č-rej* 'Andrej', del pogovornega jezika in so še vedno omejene zgolj na besedila v novih medijih, ki nastajajo ob pisanju kratkih sporočil prek prenosnih telefonov in v spletnih klepetalnicah, pa je raba nečrkovnih oziroma po pravopisu »drugih pisnih znamenj« (§ 15) vse pogostejša tudi v formalnih besedilih, pisanih v knjižnem jeziku. Zadrega jezikovnih uporabnikov so najpogosteje povezane z vključevanjem znamenj za vrednosti, mere, denarne enote, stopinje, odstotke, člene ipd. v besedilo. Ob teh znamenjih so v dvomih zlasti glede vprašanja stičnosti oz. nestičnosti, kar kaže na pomanjkljivo obravnavo tega vprašanja v normativnih priročnikih. Zato bi

¹² O razvrščanju v slovenskem knjižnem slovaropisju je pisal P. Weiss v prispevku Določila za razvrščanje podobno in enako pisanih iztočnic v slovarskem delu novega Slovenskega pravopisa, *Jezikoslovni zapiski*, 1999, št. 5, str. 151–167.

¹³ Prim. tudi N. Logar, Nove tehnologije in nekateri nesistemske besedotvorni postopki, *Členitev jezikovne resničnosti*, ur. E. Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofska fakultete, 2004, str. 121–132; H. Dobrovoljc, Jezik v e-poštnih sporočilih in vprašanja sodobne normativistike, *Slovenščina med kulturami*, ur. M. Košuta, Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2008, str. 295–314; N. Jakop, Pravopis in spletni forumi – kva dogaja? *Slovenščina med kulturami*, ur. M. Košuta, Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2008.

bilo treba opozoriti zlasti na posebnosti, ki predstavljajo odklon od uveljavljenih pravopisnih načel.

Posebna znamenja glede na stičnost lahko razdelimo na tri skupine.

1. Znamenja za **odstotke**, **promile** in **denarne enote** pišemo nestično.

znamenje za odstotek (%)

*Pred začetkom javne dražbe je treba položiti varščino v višini **10 %** vrednosti izklicne cene.*

znamenje za promile (‰)

*Povprečna slanost vseh oceanov na svetu je približno **35 ‰** ali 35 gramov soli na liter vode.*

znamenje za denarne enote (€ 'evro', \$ 'dolar', £ 'funt', ¥ 'jen')

*Cene predelave se gibljejo med 1000 in **2000 €**.*

Posebnost predstavljajo pridevniške oblike (npr. *5-odstotni*, *5-evrski*), izpeljane iz pisnih znamenj, do katerih se pravopisna pravila doslej še niso opredelila. V gradivu je mogoče zaslediti več načinov zapisa:

- ▷ s stičnim pisnim znamenjem (*Izkoristite 50% popust na vsa sončna očala – 50% nadomešča pridevnik *petdesetodstotni**),
- ▷ s stičnim vezajem med števk in pisnim znamenjem, pri čemer je nakazano tudi pridevniško obrazilo (... *če jih mencamo v 0,7%-ni raztopini pralnega sredstva*),¹⁴
- ▷ s stičnim vezajem med števk in pisnim znamenjem (*Že ob 2-% ulovu na leto bi po ocenah Mednarodne komisije za kite številčnost te vrste začela padati*).

Trenutno je v jezikovni rabi najpogosteje mogoče zaslediti tretji zapisovalni način.

Podobne dileme so pri zapisovanju pridevniške oblike, izpeljane iz merskih simbolov. Tudi tu je mogoče zaslediti več načinov zapisa:

- ▷ s stičnim pisnim znamenjem (*3cm sloj lepila – 3cm nadomešča pridevnik *tricentimetrski**),
- ▷ s stičnim vezajem med števk in pisnim znamenjem, pri čemer je nakazano tudi pridevniško obrazilo (*300 cm-ski merilni trak z digitalnim prikazovalnikom*),
- ▷ s stičnim vezajem med števk in pisnim znamenjem (*Luknje na obeh koncih pa naredite s 3-mm svedrom*).

V perspektivi se bo treba zlasti zaradi možnosti nespornost dogovoriti za eno od obstoječih rešitev.

¹⁴ Zapis z dvema vezajema je predlagala M. Kocjan Barle (*Abeceda pravopisa*, 1992, str. 15), in sicer kot *5%-ni popust*, če zapis z besedo ni mogoč.

2. Znamenja za **stopinje, minute, sekunde** in **blagovne znamke** pišemo levostično s številom ali besedo, ki ga oziroma jo določajo.

znamenje za stopinje (°)

Žaga omogoča razrez do 60 mm debelega lesa pri pravokotnem rezu oziroma do 48 mm debelega pri rezu pod kotom 45°.

znamenje za minute (')

vzhodna obala Severne Irske na zemljepisni širini 54° 15'

znamenje za sekunde (")

$\varphi = 46^{\circ} 07' 11,8''$

Še posebej problematična je skupina pisnih znamenj, ki označujejo enote za merjenje temperature, na primer *stopinja Celzija, stopinja Fahrenheita*. Pisali naj bi jih stično s simbolom, ki označuje posamezno mersko enoto, na primer 5 °C, 32 °F (*Pečico segrejte na 200 °C*), a raba ni ustaljena niti v tehniških strokah. V zapletenejših primerih najdemo več načinov zapisa:

Voda je ogrevana in ima temperaturo med 26 in 28 stopinjami Celzija.

Voda je ogrevana in ima temperaturo med 26° in 28° Celzija.

Voda je ogrevana in ima temperaturo med 26 in 28 °C.

Voda je ogrevana in ima temperaturo med 26 in 28 °Celzija.

3. Znamenja za označevanje **avtorskih pravic, členov, paragrafov** se pišejo pred enoto in so nestična:

znamenje za avtorske pravice (©)

© 2003 Založba ZRC, ZRC SAZU

znamenje za člen, paragraf (§)

Na kratko se bom zadržal le pri Keplerjevi enačbi, podani v § 229.

Do rabe vseh tovrstnih pisnih znamenj se je v pravopisnem priročniku treba opredeliti, pri čemer bi bilo smiselno sprejeti odločitev, da se ravnamo po rešitvi, najpogosteje uveljavljeni med tistimi uporabniki, ki se s tovrstnimi zapisovalnimi načini srečujejo vsakodnevno (temu bi ustrezali korpusi strokovnih besedil).

Z razvojem informacijske tehnologije smo v jeziku dobili novo skupino pisnih znamenj, ki jih uporabljamo pri sporazumevanju prek spleta in sodobnih komunikacijskih orodij, t. i. **pisna znamenja v informacijsko-komunikacijski tehnologiji**, ki v pravopisu doslej še niso bila obravnavana, npr. znamenje za ločevanje uporabnikovega in domenskega dela v e-naslovih, afna (@): *janez.novak@siol.net*. V to skupino spadajo tudi pisna znamenja, ki jih uporabljamo

pri sporazumevanju prek prenosnih telefonov, na primer #, *, in nekatera ločila v neskladenjski vlogi, na primer dvojna poševnica (/) v spletnih naslovih (<http://www.najdi.si>), leva poševnica (\) v zapisih različnih programskih jezikov, kombinacije uklepaja oz. zaklepaja in dvopičja, na primer za izražanje občutkov, npr. :) 'veselje', :('žalost', ;) 'pomežik' ipd.

Črkovna znamenja v posebnih funkcijah

V pravopisnih pravilih je raba črkovnih znamenj v posebnih funkcijah prikazana na različnih mestih, pri pisanju skupaj in narazen, pri rabi posameznih ločil in celo pri deljenju. V podobni vlogi, kot jo ima izpostavna raba števil (§ 18), so lahko tudi črke. Izpostavne črke se nahajajo bodisi nad črko ali številko (oziroma v matematiki spremenljivko) bodisi pod njo (10^a , $\log_a x$, $x = a^b$). V nestrokovnem jeziku jih najpogosteje srečujemo pri mednarodnem zapisu ure (*Uradne ure so od 10^h do 12^h*).

Zapis števk in števil z besedami

Gradivo kaže, da so jezikovni uporabniki pogosto v dvomih glede stilne ustreznosti pri zapisu števk s črkami in števki oziroma z besedo v različnih tipih besedil in različnih položajih, ker pravopis ne daje izrecnih napotil glede teh vprašanj. Eno redkih napotil glede zapisa števk s črkami oziroma besedami najdemo v poglavju *Pisanje skupaj oz. narazen*, kjer je opozorjeno, da je treba glavne števnik zlasti v strokovnih besedilih pisati s števki (§ 546), vendar ni izrecno opredeljeno, na katera strokovna področja ali na katere položaje rabe glavnih števnikov naj bi se to nanašalo. Uporabniki bi imeli manj zadreg, če bi pravopisni priročnik z zgledi nakazal različne možnosti zapisa števil s števki, kar je mogoče šele po podrobnejši raziskavi stilističnega izročila in obsežnejši raziskavi gradiva v slovenščini. Položaji problematične rabe so razdeljeni glede na vrsto števnik.

Zapis **glavnih** števnikov:

- ▷ na začetku povedi;
400 otrok je sodelovalo v akciji Lions cluba Kranj.
Štiristo otrok je sodelovalo v akciji Lions cluba Kranj.
- ▷ ob (okrajšanih) merskih enotah;
Kar 300 km dolgo avanturo bosta končala v soboto.
Kar tristo kilometrov dolgo avanturo bosta končala v soboto.
- ▷ v stiku dveh (ali več) števil;
pet 200-gramskih ploščic eksploziva TNT
pet dvestogramskih ploščic eksploziva TNT

- ▷ ob zapisu tisočev in milijonov.
izkopali bodo najmanj 41.000 kubičnih metrov zemlje
izkopali bodo najmanj 41 tisoč kubičnih metrov zemlje

Zapis **vrstilnih** števnikov:

- ▷ pri navajanju praznikov;
Počasi se že pripravljajo tudi na prodajo cvetja za 1. november.
Počasi se že pripravljajo tudi na prodajo cvetja za prvi november.
- ▷ pri navajanju let in stoletij;
gradnja železniške proge v 80. letih 19. stoletja
gradnja železniške proge v osemdesetih letih devetnajstega stoletja
gradnja železniške proge v 80. letih 19. stol.
gradnja železniške proge v osemdesetih letih 19. stol.
- ▷ pri navajanju datuma;
20. 8. 2011
20. 08. 2011
20. avgust 2011
- ▷ pri navajanju ure.
ob 8. uri
ob osmi uri
ob 8.00/8:00/8h

Razširitev poglavja *Nauk o pisnih znamenjih* s prikazi raznovrstne jezikovne rabe pisnih znamenj bi prispevala k večji in splošnejši uporabnosti pravopisnega priročnika, k suverenejšemu pisnemu sporazumevanju jezikovnih uporabnikov in samostojnejšemu reševanju njihovih dvomov in dilem.

2 RABA VELIKIH IN MALIH ČRK

Raba velike in male začetnice je bila v vseh dosedanjih pravopisnih priročnikih deležna največje pozornosti, spremembe pravil pa so bile povezane z željo po bolj sistematični ureditvi, zato smo jih dopolnili z novimi položaji rabe in kategorijami.

Poved brez končnega ločila

Pravopisna pravila v poglavju, kjer določajo rabo veliko začetnice pri prvi besedi v povedi (§ 29), med povedi brez končnega ločila uvrščajo tudi javne napise, naslove poštnih pošiljk ipd. Med jezikovnimi uporabniki prihaja do različnih interpretacij te točke v pravilu. Tako npr. v pisemskem sporočanju srečujemo dva načina zapisovanja velike začetnice: iz prvega je razvidno, da je glava dopisa in pisemskega naslova samostojna poved, in zato pišemo z veliko začetnico le prvo sestavino in lastnoimenske sestavine (a),¹⁵ iz drugega pa, da je vsaka enota glave dopisa samostojna poved, zato pišemo vsako enoto z veliko začetnico (b).

(a)	(b)
<i>Spoštovana gospa</i>	<i>Spoštovana gospa</i>
<i>mag. Anka Pajk, glavna urednica</i>	<i>Mag. Anka Pajk, glavna urednica</i>
<i>Ob gozdu 9b</i>	<i>Ob gozdu 9b</i>
<i>2342 Ruše</i>	<i>2342 Ruše</i>
<i>tel. 01/4580-754</i>	<i>Tel. 01/4580-754</i>
<i>e-naslov: anka@salebra.si</i>	<i>E-naslov: anka@salebra.si</i>

Podobna problematika se pojavlja tudi v javnih napisih, kjer si hierarhično sledi več tovrstnih enot in je uporabnik v dvomu, ali gre za več povedi ali le za eno, npr.:

(a)	(b)
<i>Inštitut za aplikativno jezikoslovje</i>	<i>Inštitut za aplikativno jezikoslovje</i>
<i>dr. Petra Šter</i>	<i>Dr. Petra Šter</i>
<i>mag. Janez Bele</i>	<i>Mag. Janez Bele</i>

Vedno bolj pa je aktualno pisanje v spletnem mediju, kjer besedilni položaji zaradi večpredstavnosti, tj. grafične opremljenosti, slik in drugih prvin spletnega oblikovanja, niso jasno prepoznavni. Včasih je težko razbrati, katera od enot bogato strukturiranega besedila je prva in katera ji sledi. Zato bi bilo v perspektivi smiselno zagovarjati načelo, da je v besedilnih položajih, ki dopuščajo dve možnosti zapisa (zgoraj npr. *dr./Dr. Petra Šter*) bolje izbrati tisto različico, ki je bolj univerzalna, torej zapis z malo začetnico.

Skrajšana in nadomestna lastna imena

V pravopisnih pravilih so med posebnostmi navedeni zgledi skrajšanih in nadomestnih lastnih imen (§ 37–38), vendar pa ne ena ne druga zapisovalna posebnost ni določneje opredeljena in predstavljena, kar bi bilo smiselno narediti v enem od uvodnih poglavij k rabi velike in male začetnice.

¹⁵ Tako tudi M. Kalin - Golob, *O dopisih. Predlog za standardizacijo*, Zbirka Kaj moram vedeti, Ljubljana: GV Založba, 2003.

Skrajšana lastna imena so imena, ki nastanejo iz večbesednih lastnih imen, tako da se ena od besed prvotnega imena (največkrat jedrna beseda) osamosvoji, vendar ohrani enak pomen in funkcijo, kot ga ima sicer polno ime. Zaradi lažjega razvrščanja in poenotenega zapisa jih je mogoče razdeliti na dva tipa glede na njihovo vlogo v besedilu in jeziku:

1. Tradicionalno uveljavljena skrajšana imena, ki jih pišemo z veliko začetnico, npr.:

- ▷ *Unija* – 'Evropska unija', npr. *Pred nami je širitev **Unije** proti vzhodu.*
- ▷ *Brda* – 'Goriška brda', npr. *Jesen je v **Brdih** najlepša in najpestrejša tudi kulinarično.*
- ▷ *Barje* – 'Ljubljansko barje', npr. *Tla na **Barju** niso primerna za gradnjo letališča.*
- ▷ *Zaliv* – 'Perzijski zaliv', npr. *Posledice nove vojne v **Zalivu** bi bile nepredvidljive.*
- ▷ *Akademija* – 'Slovenska akademija znanosti in umetnosti', npr. *Članstvo v **Akademiji** pomeni najvišje nacionalno in državno priznanje posameznikom.*
- ▷ *Matica* – 'Slovenska matica', npr. *Zdaj pišem za **Matico** obsežen roman.*
- ▷ *Cerkev* – 'Katoliška cerkev, Evangeličanska cerkev, Pravoslavna cerkev', npr. *Položaj **Cerkve** kot prostovoljne organizacije ni enak kot položaj države.*¹⁶

2. Za priložnostno uporabljena skrajšana imena, zlasti stvarna imena v uradovnih besedilih, se zaradi gospodarnosti in boljše berljivosti besedila uveljavlja zapis skrajšanega imena z veliko začetnico le izjemoma, v posameznem besedilu. Če želimo izrecno pokazati na nedvoumno identifikacijo z neokrajšanim, tj. uradnim lastnim imenom oziroma nosnikom, npr. *Vlada Republike Slovenije – Vlada, Univerza v Ljubljani – Univerza, Institut Jožef Stefan – Institut*, je smiselno uvesti skrajšano obliko v besedilu v oklepaju že ob njeni prvi omembi, npr.

*Na naslov Varuha človekovih pravic RS (v nadaljevanju **Varuh**) smo prejeli več pritožb tako glede vsebine kot tudi glede ure predvajanja nadaljevanke »Kmetija slavnih«. Pobudnikom bomo odgovorili individualno. Mnenje Varuha v zvezi z resničnostnimi šovi je znano. Ne glede na producenta takšnih oddaj smo v preteklosti obsodili prizore, ki vsebujejo elemente nasilja in ponižujočega ravnanja. Opozorili smo, da so tem vsebinam izpostavljeni tudi otroci, kar lahko pomeni nedopusten poseg v njihove pravice.*¹⁷

Vendar pa je raba velike začetnice v teh primerih upravičena le izjemoma.

Nadomestna lastna imena (ponekod imenovana tudi »simbolna« poimenovanja; § 38, 56) se pojavljajo v različnih kategorijah imen in niso vedno pisana z veliko začetnico (*Otok, Zahod – Jenki, stara celina*). Gre za eno- ali večbesedna sopomenska nadomestila lastnim imenom ali občnim poimenovanjem:

¹⁶ Medtem ko je v pravopisnih pravilih med zvezami, ki jih krajšamo pri zgedu *Cerkve*, kot izhodiščna navedena le *Katoliška cerkev*, je pravopisni slovar (iz leta 2001) med uveljavljena skrajšana imena vključil tudi zvezi *Evangeličanska cerkev* in *Pravoslavna cerkev*. Sledeč temu bi lahko skrajšavo uveljavljali ob različnih imenih, tudi za *Anglikansko cerkev* ipd.

¹⁷ Spletna stran Varuha človekovih pravic Republike Slovenije: <http://www.varuh-rs.si/>.

- ▷ *Sever* – 'severni del zemljepisne enote, ki ima neko posebnost', *Jug, Zahod, Vzhod*, npr. *Afriške države imajo vsaka svoj notranji Sever in Jug.*
- ▷ *večno mesto* – 'Rim', npr. *Največ turistov obiše večno mesto na velikonočni teden.*
- ▷ *Sveti sedež* – 'Vatikan', npr. *Na šestdnevni obisk je pripotoval visoki predstavnik Svetega sedeža.*
- ▷ *švab* – 'nemški vojak', npr. *Ker je bilo v dolini veliko simpatizerjev partizanov, so švabi neusmiljeno selili, požigali in pobijali.*

Nadomestna imena pišemo z veliko začetnico le v tradicionalno uveljavljenih primerih, kot so:

- ▷ *Devica* – 'Marija', npr. *O presladka Devica, usmili se nas, usliši nas!*
- ▷ *Stvarnik* – 'Bog', npr. *Sonce je zašlo, Stvarnik bodi milosten, daj nam mirno noč, odženi hudega duha.*
- ▷ *Otok* – 'Velika Britanija', npr. *Lov na lisice so na Otoku do nadaljnjega preklicali.*
- ▷ *Sveta dežela* – 'Palestina', npr. *Potoval je vse do Svete dežele, si dopisoval s humanisti ter zbiral knjige in dragocene kamnine.*

Več težav uporabnikom povzročajo nadomestna imena pripadnikov narodov (*Jenki* – 'Severnoameričan', *Lah* – 'Italijan', *Švab* – 'Nemec'), ki jih je po pravopisu (§ 135) mogoče razumeti tudi kot občnoimenska poimenovanja (*jenki, lah, švab* – 'vojak'). V sodobnem jezikovnem gradivu opazamo, da se je pomensko polje občnoimenske skupine besed razširilo, in sicer *jenki* ne pomeni več le ameriškega vojaka, ampak pripadnika ameriškega športnega moštva (1), ameriškega podjetnika (2), vozilo, ki so ga izdelali Američani, (3) ali Američane nasploh (4) in podobno.

jenki

(1) Vzvišeni **jenkiji** bodo tudi morali začeti gledati na igralce z drugih celin kot upoštevanja vredno silo.

(2) Ameriške neposredne naložbe: pokvarjenost ali pragmatizem **jenkijev**?

(3) Je pa tale terenski **jenki** kralj zunaj cest: štirikolesni pogon, reduktor in sredinska zapora diferenciala zmorejo več, kot si upa voznik.

(4) Kot pravi **jenki** ima na glavi poveznjeno baseballsko čepico, izpod katere kukajo plavi kodri, ki so pred leti obnoreli dekleta po vsem svetu.

Podobno se je pri nekaterih nekdanjih uveljavljenih nadomestnih lastnih imenih pisanje z veliko začetnico že umaknilo zapisu z malo začetnico:¹⁸ *novi svet* – 'Amerika', *stara celina* – 'Evropa', *črna celina* – 'Afrika', kar potrjujejo tudi poimenovanja iz novejšega časa, npr. *bela celina* – 'Antarktika'. Tak trend se nadaljuje, kar dokazujejo poimenovanja, ki jih še SP 2001 navaja zapisane z veliko začetnico, aktualna raba pa izkazuje drugačno normo, npr.:

¹⁸ Še v SP 1962 (str. 496) se je zveza *Novi svet* pisala z veliko začetnico.

- ▷ *skušnjavec* – 'Lucifer', npr.: *In pristopil je skušnjavec in mu rekel: »Če si Božji Sin, reci, naj ti kamni postanejo kruh.«*

Nadomestna imena torej niso stalnica v besedišču, o čemer pričajo nekatera, v preteklosti uveljavljena imena, ki so se zaradi družbenopolitičnih okoliščin zapisovala z veliko začetnico, danes pa jih ne poznamo več, npr. *Oktober* ('velika oktobrska revolucija'), zato tudi ta zahtevajo posodobitev pravila in zglede ter pojasnilo o njihovi nestalnosti.

Iz lastnih imen nastala in enakozvočna občna poimenovanja

Prehajanje iz lastnih imen v občna je nenehen in občutljiv proces, saj se z nastankom slednjih spreminja tudi referenčno razmerje »lastno ime – en denotat«. Pri navajanju tako nastalih poimenovanj v pravopisnih pravilih in slovarju je manj bistveno, ali so občnoimenska poimenovanja nastala iz imen bitij, zemljepisnih ali stvarnih imen, temveč je treba več pozornosti nameniti spremembam pomena in navedbe imen dopolniti bodisi z nadrejenimi pomenskimi umestitvami (med pokončnicami) bodisi s pomenskimi razlagami in tako uporabniku olajšati odločitev za ustrezen zapis.

Ime	Pojasnilo
<i>abesinka</i>	mačka
<i>afganistanec</i>	hrt; droga
<i>amerikanka</i>	postrv; žaga
<i>brazilke</i>	spodnje perilo
<i>babilon</i>	'nered, zmešnjava'
<i>cigan</i>	'kradljivec'
<i>eldorado</i>	'obljubljena dežela, zemeljski raj'
<i>francoz, delati se francoza</i>	orodje ; 'delati se finega'
<i>japonec</i>	avto japonske znamke
<i>(mila) jera</i>	'neodločen človek'
<i>kubanka</i>	cigara
<i>lah</i>	pripadnik italijanske vojske
<i>(bodeča) neža</i>	rastlina
<i>novomeščan</i>	vlak; avtobus
<i>sibirija</i>	'mrzla, neprijazna pokrajina'
<i>štajerka</i>	kokoš
<i>tesla</i>	merska enota
<i>volt</i>	merska enota
<i>žid</i>	'skopuh'

Preglednica: *Občnoimenska poimenovanja, nastala iz prebivalskih, zemljepisnih in stvarnih imen*

Poobčnoimenjenje, torej izguba statusa lastnoimenske besede, pogosto ne vpliva le na izgubo

identifikacijske funkcije in individualnega referenta, kar se odraža v spremembi začetnice, temveč tudi na spremembo slovničnih lastnosti.¹⁹ Zato je v normativnih priročnikih za uporabnika dobrodošel podatek o tem, kaj nastala poimenovanja zaznamujejo in kako se v nadaljnji rabi preoblikujejo, npr.:

- ▷ *rentgen* (< Röntgen) |naprava; merska enota|,
- ▷ *teksas* (< Texas) 'nered zaradi slabe organizacije'.

Za sodobnejši prikaz, ki sledi spremenljivim okoliščinam jezikovne rabe, je treba sezname tako nastalih besed v priročnikih posodabljati, pri čemer je treba biti pri obravnavi poobčnoimenjenja pozoren tudi na prepričanje, ki je izraženo v poglavjih o zapisu male in velike začetnice (§ 147), da se z izpustom skladijskega jedra zveze z imenovalnim prilastkom (*kaditi cigarete Morava*), ta poobčnoimeni ((*kaditi moravo*). Vendar izpust skladijskega jedra ni signal za izgubo lastnoimenskosti, imena industrijskih izdelkov nasploh (npr. *spalnica Vrba*, *hlačke Bea*) pa so lastnim, bodisi zemljepisnim bodisi imenom bitij, le enakozvočna, ne prištevamo pa jih med zemljepisna imena, na kar je treba opozoriti uporabnike tudi pri nekaterih drugih pravilih, ki bodo predstavljena v nadaljevanju.

2.1 IMENA BITIJ

Osebna imena s predložnim stalnim pridevkom

V pravopisnem pravilu (§ 43), ki določa pisanje velike ali male začetnice pri osebnih imenih s predložnim lastnoimenskim stalnim pridevkom, ni omenjeno, da gre za dva različna tipa imen, pri katerih se predlog zapisuje različno.

1. Ob osebnem imenu nastopa stalni pridevek, sestavljen iz predloga in samostalnika ali samostalniške zveze. Stalni pridevek ima vlogo priimka, zato prvo sestavino te zveze pišemo z veliko začetnico, tudi če je predlog. Pogosto gre za podomačena oziroma prevedena imena tujega izvora: *Ivan Brez dežele* (angl. *John Lackland*), *Friderik S praznim žepom* (nem. *Friedrich mit der leeren Tasche*).

2. Ob osebnem imenu nastopa v vlogi stalnega pridevka predložna zveza s predlogom *iz* in zemljepisnim lastnim imenom, ki določa krajevno pripadnost, izvor in mesto delovanja neke osebe. Predlog *iz* se v tem primeru ne zapisuje z veliko začetnico: *Andrej iz Loke* (lat. *Andreas von Lack*), *Jurij iz Brežic* (lat. *Georgius de Slavonia*), *Vilijem iz Ockhama* (angl. *William of Ockham*), *Tales iz Mileta*, *Sveti Simon iz Lipnice* (polj. *Szymon z Lipnicy*).

Drugi tip osebnih imen ima lahko tudi dvojnico s posamostaljenim pridevnikom v vlogi pri-

¹⁹ Podrobneje o procesu apelativizacije pri stvarnih imenih prim. H. Dobrovoljc, Pravopisna obravnava imen znamk in industrijskih izdelkov ter posledice spreminjanja njihovih lastnoimenskih funkcij, *Jezik in slovstvo* 54, št. 6, str. 3–16.

imka, ki se zapisuje z veliko začetnico: *Nikolaj iz Kuze* in *Nikolaj Kuzanski* (nem. *Nicolai von Kues*), *Rogerij iz Ljubljane* in *Rogerij Ljubljanski*.

Z veliko pisane predložne sestavine	
<i>Ivan Brez dežele</i>	angl. <i>John Lackland</i>
<i>Friderik S praznim žepom</i>	nem. <i>Friedrich mit der leeren Tasche</i>
Z malo pisane predložne sestavine	
<i>Andrej iz Loke</i>	lat. <i>Andreas von Lack</i>
<i>Vilijem iz Ockhama</i>	angl. <i>William of Ockham</i>
<i>Nikolaj iz Kuze</i>	nem. <i>Nikolaus von Kues</i>
<i>Rogerij iz Ljubljane</i>	–

Preglednica: Z malo in veliko začetnico pisane predložne sestavine v osebnih imenih

Ločevalni dodatki za osebnim imenom glede na rodovno zaporedje

Osebna imena navadno sestojijo iz imena in priimka, včasih pa enotama sledi tudi ločevalni dodatek o rodovnem zaporedju, na primer *Johann Strauß mlajši*, ki ga pišemo z malo začetnico in ga je mogoče tudi krajšati (*Johann Strauß ml.*). Pri starejših imenih, ki nimajo priimka, pa se je pogosto zgodilo, da je ločevalni dodatek pri nekaterih imenih dobil funkcijo priimka. Postal je stalni pridevek, ki ga ni mogoče krajšati in se zato piše z veliko začetnico; taka imena so: *Plinij Starejši*, *Plinij Mlajši*, *Jakob Mlajši* (= Jakob Alfejev), *Jakob Starejši* (= Jakob Veliki), *Kir Mlajši* ipd. Pri prenovi pravil je treba zato opozoriti zlasti na tiste neustrezne zglede (npr. *Plinij st.*), s katerimi ponazarjajo to pravilo v SP 2001 (§ 129).

Tuja osebna imena s predimki oziroma priimki s predložnimi sestavinami

Jezikovni uporabniki so pogosto v zadregi glede zapisa tujih osebnih imen s predimki oziroma priimkov s predložnimi sestavinami, o čemer pričajo precej uravnotežene dvojnice v rabi:

da Vinci

*V renesančnih Firencah so priredili tekmovanje, ki naj bi razkrilo, kdo je večji umetnik: Michelangelo ali Leonardo **Da Vinci**.*

*Podobne tehnične rešitve je **da Vinci** uporabil tudi pri načrtovanju oklepne ladje topovnjače.*

van Gogh

*Saito je leta 1990 kupil dve dragoceni sliki, deli **van Gogha** in Renoira, za skupaj 300 milijonov mark.*

*Morate si ogledati muzej z deli slovitih slikarjev **Van Gogha**, Picassa in Mondriana.*

Pravopisno pravilo sicer pravi, da pišemo tovrstna imena po pravilih jezikov, iz katerih jih

prevzemamo, a bi bilo za uporabnike lažje, če bi bil pravilu dodan abecedni seznam pogosteje rabljenih tovrstnih imen. Enako pravilo velja za predložne besede med dvema priimkoma.²⁰

<i>al</i>	<i>al Rašid</i>	<i>El</i>	<i>El Greco</i>
<i>Ben</i>	<i>Ben Ali</i>	<i>el</i>	<i>el Gadafi</i>
<i>D'</i>	<i>D'Annunzio</i>	<i>Fra</i>	<i>Fra Diavolo</i>
<i>da</i>	<i>da Vinci</i>	<i>Ibn</i>	<i>Ibn Saud</i>
<i>dalla</i>	<i>dalla Porta</i>	<i>La</i>	<i>La Fayette</i>
<i>Dalla</i>	<i>Dalla Valle</i>	<i>Le</i>	<i>Le Corbusier</i>
<i>De la</i>	<i>De la Halle</i>	<i>Mc</i>	<i>McDonald</i>
<i>De</i>	<i>De Amicis</i>	<i>O'</i>	<i>O'Neill</i>
<i>de</i>	<i>de Saussure</i>	<i>St</i>	<i>St Denis</i>
<i>Di</i>	<i>Di Stefano</i>	<i>U</i>	<i>U Tant</i>
<i>Dos</i>	<i>Dos Passos</i>	<i>Van</i>	<i>Van Allen</i>
<i>dos</i>	<i>dos Santos</i>	<i>van</i>	<i>van Dyck</i>
<i>Du</i>	<i>Du Bois</i>	<i>von</i>	<i>von Karajan</i>
<i>du</i>	<i>du Gard</i>		

<i>de</i>	<i>Baudouin de Courtenay, Perez de Cuellar</i>
<i>y</i>	<i>Ortega y Gasset</i>
<i>d'</i>	<i>Prevost d'Exiles</i>
<i>de la</i>	<i>Calderon de la Barca</i>

Ker se v tujih jezikih osebna imena (*Harun al Rašid, Moamer al Gadafi*) glede rabe predimkov in predložnih sestavin pogosto razlikujejo od drugih lastnih imen (*Al Kaida, Al Hasa*), predimki pa se fonetično preoblikujejo tudi glede na začetek priimka (*Harun ar Rašid, Moamer el Gadafi*), je pomembno, da v normativnem priročniku uporabnika napotimo na tista mesta v pravilih, kjer so predstavljene posebnosti pisanja v posameznih jezikih (tj. k poglavju »Preglednice«).

Pisanje domišljjskih, bajeslovnih in veroslovnih imen

Pisanje domišljjskih, bajeslovnih in veroslovnih imen se ne razlikuje od zapisa drugih osebnih imen: medtem ko pravopisno pravilo določa, da pišemo pri dvodelnih imenih ime in priimek z veliko začetnico, saj ju zaznavamo kot lastni imeni, imajo uporabniki več težav pri pisanju enodelnih večbesednih imen (*Obuti maček*) ter imen z občnoimenskim prvim delom (*muca Copatarica*). Pravopis prva opredeljuje kot zgodovinska in domišljjska imena (§ 45), druge pa obravnava v sklopu veroslovnih in bajeslovnih imen kot imena mitologiziranih bitij (§ 48).

Razmerje med vsemi naštetimi tipi imen ni definirano, zato je uporabniku med njimi težko

²⁰ Podrobneje prim. P. Weiss, Uvrščanje priimkov s predimki v enciklopedična in slovarska dela (Pravopisna premišljanja), *Slava*, 1994, str. 18–29.

ločevati. Treba bi bilo postaviti novo merilo za pisanje začetnice pri teh imenih, in sicer bi to ne bil literarni izvor oziroma žanr besedil, v katerih se pojavljajo (pravljica, bajka, basen, legenda ...), temveč zgradba imena. Z upoštevanjem sestave imen lahko ločimo tri skupine imen:

1. Imena, pri katerih so **vse sestavine lastno ime**, zato jih pišemo z veliko začetnico: *Martin Krpan, Pika Nogavička, Piki Jakob, Harry Potter; Marija Pomočnica, Frančišek Asiški*.

2. Imena, pri katerih je **neprva sestavina občno ime**, zato pišemo z veliko začetnico samo prvo besedo: *Obuti maček, Rdeča kapica, Snežna kraljica, Grdi raček; Veliki duh, Sveta trojica, Sveti angel varuh*.

3. V **stalnih besednih zvezah**, pri katerih je prva sestavina občnoimensko poimenovanje, druga pa lastno ime, pišemo z malo začetnico prvo sestavino, lastno ime pa z veliko: *ovčar Runo, zeleni Jurij, krojaček Hlaček, medvedek Pu, muca Copatarica, zvezdica Zaspanka; sveti Avguštin, blaženi Anton Martin Slomšek*.²¹

V tretjo skupino spadajo imena mitologiziranih bitij, pri katerih se je v preteklosti zaradi omahovanja v zapisu in dvojnične rabe normirala dvojnica s prednostnim zapisom z malo začetnico, npr. *lepa* tudi *Lepa Vida*, *kralj* tudi *Kralj Matjaž*, *dedek* tudi *Dedek Mraz* (§ 48). Dvojnico so jezikoslovci že v preteklosti označili kot nepotrebno.²² Za uporabnike pa bilo poučno, če bi pravopisna pravila opozarjala na spremembo začetnice v posebnih položajih, ko ta imena oseb, bitij prehajajo med stvarna imena in zaznamujejo naslove literarnih stvaritev, imena kulturnih društev, projektov, predstav ipd., v tem primeru jih pišemo seveda z veliko začetnico.

*Z glasbeno-plesno igrico **Muca Copatarica** se bo jutri ob 9.30 na srednji vzgojiteljski šoli in gimnaziji začel Otroški živ-žav za Bežigradom.*

Pripadniki narodov, prebivalci držav ter poimenovanja po jezikovni in verski pripadnosti

Pravopisno določilo (§ 134) pravi, da se z veliko začetnico pišejo prebivalska imena, v skupino katerih uvrščamo imena pripadnikov narodov in narodnosti ter delov narodov in pripadnikov držav ali ljudstev (§ 51–52), na primer *Slovenec, Slovenka, Srb, Musliman, Bask, Anglež, Lužiški Srb, Belorus, Jud; Slovani, Indijanci; Masaj, Bezjak, Čič, Bunjevec, Uskok, Dorec, Amazonka; Švicar, Južnoafričan, Avstrijec*. Kljub navidezni nezapletenosti je pravilo za uporabnika lahko zavajajoče, saj se imena pripadnikov narodov pogosto prekrivajo s poimenovanji po rasni ali jezikovni pripadnosti, za katera pa se je uveljavil zapis z malo začetnico, npr. *črnc, belec, rdečkožec, mulat, kreolec; bantujec, kajkavec, indoevropejec*.

²¹ Pri navedenih imenih je v rabi precej omahovanja tudi zato, ker tako poimenovana bitja pogosto nastopajo v slikanicah za mlajše otroke, ki so pisane z velikimi tiskanimi črkami (npr. *muca Copatarica*). Pri iskanju ustreznega zapisa smo preverili avtoričin (Ela Peroci) prvotni zapis v prvi izdaji pravljice in ga upoštevali.

²² Prim. H. Dobrovoljc, *Pravopisje ...*, 2004, str. 134–136.

Problem, ki bi ga bilo treba ob podobnih napotilih izrecno izpostaviti, je povezan z nerazjasnjenim hierarhičnim zaporedjem posameznih pravil pri zapisovanju velike in male začetnice. Poimenovanja po jezikovni pripadnosti (*Slovenec*) so lahko prekrivna s poimenovanji za pripadnike narodov in držav (*Slovenec*), zato je treba pravilo dopolniti s pojasnilom, da z malo začetnico pišemo imena pripadnikov tistih jezikovnih skupnosti, ki niso hkrati tudi prebivalška imena, in to ponazoriti z zgledom.

O nujnosti dopolnitve pravil s prednostno lestvico, iz katere bi bilo razvidno, da je treba pravilo za pisanje pripadnikov narodov upoštevati pred pravilom za pisanje pripadnikov jezikovnih skupnosti, saj sicer prihaja do dvojnih interpretacij: tako poimenovanje *bantujec* (§ 134) označuje pripadnika jezikovne skupnosti *bantu*, z imenom *Bantujec* pa prav tako označimo pripadnika naroda. Neenotnost aktualne rabe, ki jo prikazujemo s spodnjo preglednico, kaže na potrebo po natančnejši formulaciji in utemeljitvi pravila.

SP 2001, slovar	Aktualna raba
<i>Bantujec</i> pripadnik afriškega ljudstva	<i>Po mnenju avtorjev poročila so najbolj ogroženi klani Darud, Havija in Isak, ki so podpirali razmeroma kratkotrajno vladavino islamistov, in etnična skupina Bantujcev. Njihovi predniki so Niloti – ljudstva s sudanskega gornjega toka Nila, hamitski Gali, ki izvirajo iz Etiopije, pa tudi bantujci, katerim so Masaji neumorno ugrabljali ženske.</i>
<i>Bušman</i> pripadnik afriškega plemena	<i>Zaradi tleskajočih k-jev govorica prebivalcev Xinaliqa rahlo spominja na jezik namibskih bušmanov. V Bocvani so se Bušmani sprijaznili s poimenovanjem San.</i>
<i>pigmejec</i> 'pritlikavec' <i>Pigmejec</i> pripadnik pritlikavega ljudstva v Afriki in Aziji	<i>Pripadniki plemena Batwa so pigmejci. Ko sva prišla na farmo, kamor prihajajo delat Pigmejci, so naju lepo pogostili.</i>
<i>semit</i> pripadnik jezikovne skupine v jugozahodni Aziji in Afriki	<i>Sinovi Noetovega sina Sema so semiti. Svetopisemska besedila poročajo, da se je v Davidovem času razplamtel spor, ki je tlel med Semiti in Aramci.</i>

Preglednica: Razkorak med pravopisnim slovarjem in aktualno rabo pri imenih pripadnikov rase, jezika, vere

Drugi problem, povezan s prekrivanjem pravopisnih kategorij, ki jih sicer pišemo različno, se nanaša na imena pripadnikov tistih **narodov ali narodnosti**, ki imajo enako ime kot **pripadniki vere**. Mednje uvrščamo *Muslimane/muslimane* in *Jude/jude*.

Preobrazba imena *musliman* kot pripadnika vere v ime pripadnika naroda (*Musliman*) se je zgodila v obdobju države Jugoslavije kompromisno in politično zaradi pritiskov pripadnikov srbske in hrvaške narodnosti, ime *Bošnjak* (muslimanski prebivalec Bosne in Hercegovine) pa je bilo nezaželeno. Nehrvaški in nesrbski prebivalci Bosne in Hercegovine so po letu 1971 dobili možnost, da svojo narodnost opredelijo kot »muslimansko«. Ob popisu prebivalstva

je bilo zato mogoče med prebivalci BiH zaslediti tako tudi take, ki so se opredelili narodnostno za Muslimane, versko pa za ateiste. Po razpadu Jugoslavije je začelo delovati gibanje za vrnitev zgodovinskega poimenovanja (Deklaracija o vrnitvi imena *Bošnjak* 1993),²³ tako da se danes bivši *Muslimani* poimenujejo kot *Bošnjaki*, ime *Bosanci*²⁴ pa označuje vse (torej bošnjaške, hrvaške in srbske prebivalce BiH).²⁵ Ime pripadnika vere ostaja torej pisano z malo začetnico (*musliman*), za *Muslimane* kot pripadnike naroda pa se prebivalci BiH označujejo le še redko.

Navedeno je utemeljitev, zakaj je pomembno, da se v pravopisnem priročniku posodobijo tudi prebivalska imena (*Bošnjak* proti *Bosanec* oziroma *Musliman*), pri ustreznih kategorijah pa se kot zglede navede zlasti omenjena imena, pri katerih v rabi zasledimo različne zapisovalne načine:

Bosanec

Toda Bosanec muslimanskega rodu je imel srečo, da je vanj zaupal Bernard Quesnel.

Bošnjak

BiH ima tri predsednike (Srba, Bošnjaka in Hrvata), ki se na predsedniškem stolu znotraj štiriletnega mandata zamenjajo vsakih osem mesecev (rotirajo).

Srbsko prebivalstvo v BiH je v nasprotju z Bošnjaki pretežno pravoslavne vere, zato poznajo drugačne navade in običaje kot muslimani.

O nujnosti dopolnitve s pojasnili, ki se nanašajo na t. i. mejna poimenovanja ali na poimenovanja, ki se nanašajo na dve kategoriji, ki ju pišemo različno, pričajo tudi **poimenovanja etnično-verskih skupnosti**, kakor poimenujemo na primer judovsko skupnost. Ker velja, da pišemo ime *Jud* z veliko začetnico, ko govorimo o pripadniku naroda, in z malo *jud*, ko govorimo o pripadniku judovske vere, je v rabi precej neustaljenosti. Obe vlogi je v praksi namreč težko ločiti, tudi iz zglodov je razvidno, da je odločitev za malo oziroma veliko začetnico precej arbitrarna.

jud/Jud

Jeruzalem je sveto mesto za tri verske skupnosti: za jude, za kristjane in za muslimane.

23 O razmerju med imenoma *Musliman* in *Bošnjak* podrobneje v prispevku L. Letinić, »Vjera je jedno, a nacija drugo«, *Deutsche Welle*; URL: <http://dw-club.com/dw/article/0,2144,3041984,00.html>. Tudi: A. Pašić, *Islam in Muslimani v Sloveniji*, Žepna knjiga, Učila International, Tržič, 2005.

24 Ime *Bosenci*, ki ga v slovarju normira SP 2001, ni živo.

25 »Opredelitev *Bosanec* metodologija slovenske statistike obravnava kot regionalno opredelitev, vendar [š]tevilni znaki (država prvega bivanja, materni jezik, veroizpoved) kažejo, da gre za različno opredeljevanje v okviru sicer izvorno in kulturno homogene skupine, kar večinoma drži tudi za opredeljene za Bosance.« Gl. P. Repolusk, Spremembe v etničnem opredeljevanju muslimanskega prebivalstva v Sloveniji, priseljenega iz Bosne in Hercegovine, v popisnih podatkih 1991 in 2002, *Annales, Series Historia et Sociologia*, 2006, letnik 16, številka 2, str. 307–316.

*Jacques Chirac je v nekem svojem predsedniškem nagovoru priznal odgovornost države za velike deportacije **judov** med drugo svetovno vojno.*

*Leta 1492 so španski **Judje** dobili ultimatum: spreobrnitev ali dokončen izgon.*

*Starši so bili **Judje**, odraščal je v sofisticiranem intelektualnem okolju, njegov oče Leonid je bil profesor na moskovski slikarski akademiji, njegova mama pa znana ruska pianistka Rosa Kaufmann.*

V perspektivi bi bilo zato smiselno razmisliti o hierarhizaciji pravil oziroma o odločitvi, da se piše ime *Jud* z veliko začetnico.²⁶ Z malo začetnico ostaja zapis *jud* v prenesenem pomenu 'stiskač, oderuh' (po SSKJ). Enako velja za danes manj zaželeno poimenovanje *žid/Žid*.

Zaradi spremenljivosti in nenehnega nastajanja novih poimenovanj v vseh navedenih kategorijah bi bilo treba zglede v vseh sproti posodabljati, saj le-ti povzročajo jezikovnim uporabnikom precej težav, dokler jih ne evidentiramo. Aktualni zgledi, kjer je mogoče zaslediti neustaljen zapis, so npr.: *darker*, *obritoglavec* ('pripadnik mladinske subkulture'); *grinpisovec* ('pripadnik organizacije Greenpeace'), *rugljevec* ('pripadnik Rugljeve psihoterapevtske skupine'), *yesovec* ('pripadnik združenja Yes'); *pilovec* ('bralec PIL-a'), *kudovec* ('član KUD-a'); *eldeesovec* ('član stranke LDS'), *zaresovec* ('član stranke Zares'); *telekomovec*, *microsoftovec*, *simobilovec*, *elanovec* ('zaposlen v podjetju ali uporabnik izdelka/storitev tega podjetja').

Pisanje osebnih imen s predpono *ne-*

Pravilo, ki določa zapis prebivaljskih imen s predpono *ne-* z veliko začetnico (§ 55), med jezikovnimi uporabniki ni bilo sprejeto brez pomislekov, pa tudi raba izkazuje pogosta omahovanja.

nefrancoz

*Francija pa mu je podelila še Ordre de Saint Fortunat – najvišje priznanje francoske kuhinje, red sv. Fortunata, ki ga je prav tako prvič dobil **nefrancoz**.*

Nefrancoz

*Kot prvi **Nefrancoz** je dobil leta 2002 nagrado za najboljšega poslovneža leta iz rok francoskega premiera.*

Poleg obeh navedenih se v novejšem času pod vplivom anglosaškega okolja pojavlja še ena zapisovalna možnost, ki jo v angleščini imenujejo *BiCapitalization* (tudi *CamelCaps*), pri nas pa jo označujemo s pojmom »dvozačetnice«,²⁷ npr. *NeLjubljčan*.

***NeLjubljčan**: »Guvernerji so lahko očitno samo eldeesovski ministri.«*

²⁶ Če bi vendarle želeli ohraniti dvojnico, bi bilo bolje, če je zapis *Jud* prednostna dvojnica, zapis z malo pa omejen na besedila, kjer se govori izrecno o verski pripadnosti.

²⁷ Mija Michelizza, *DvoZačetnice*, 18. april 2008; URL: <http://bos.zrc-sazu.si/besede/index.html>.

Inherentna lastnost prebivalskih imen je lastnoimenskost, ki je pri imenih s predpono *ne-* vendarle dvomljiva, kar dokazujejo tudi zgledi v spodnji preglednici.

Prebivalsko ime	Prebivalska pripadnost	Zgledi
<i>Neljubljančan</i>	'kdor ni prebivalec Ljubljane'	<i>Tudi sam sem Neljubljančan ... Kot neljubljančan tudi jaz opažam spremembe v prej zaspani Ljubljani.</i>
<i>Neslovan</i>	'kdor ni pripadnik Slovanov'	<i>Kot v marsikateri drugi sovjetski republiki, kjer so bili Neslovani večina, so tudi najmanjšo sovjetske oblasti želele nadzirati s Slovani, ki so bili dokaj zvesti Moskvi. Kaj imajo skupnega islandski vulkani in najbolj donosen slovenski produkt (Žižek) razen tega, da so njihova imena za neskandinavce in neslovane enako neizgovorljiva?</i>
<i>Nezemljan</i>	'kdor ni prebivalec planeta Zemlja'	<i>Če bi bili Zemljo obiskali Nezemljani ... Vsi nadaljnji potomci te družine so napol nezemljani, kar pa spretno skrivajo.</i>

Preglednica: *Prebivalska imena s predpono ne-*

Če bi želeli v večji meri upoštevati uveljavljeno zapisovalno prakso, bi morali – glede na zgoraj navedene utemeljitve – v pravilih normirati tudi zapis z malo začetnico, kakor je bilo predvideno že v SSKJ. Ob tem pravilu bi bilo smiselno opozoriti še na en argument, ki govori za uvedbo dvojnice oziroma spremembo pravila, tj. na možnost tvorbe z drugimi predponskimi obrazili (*anti-*, *pra-*, *pred-*, *pro-*, *proti-*) pri redko rabljenih in v novejšem času nastalih tvorjenkah, kjer pa ni predvidena velika začetnica, saj je pomen na novo nastale tvorbe pogosto oddaljen od definicije prebivalskega imena oziroma lastnega imena nasploh. Kljub neustaljenosti rabi prevladuje zapis z malo začetnico.

pro..

Za Schefferja govorijo, da je »prepričani proameričan«.

proti../Proti..

Dobri skrajni desničar in preverjen protislovenec Giulio Camber naj bi reševal slovensko bančno ustanovo, pomembno za slovenstvo v Italiji.

Vsi poznamo prototip Protiameričana.

anti../Anti..

Kritiki Amerike veljajo za Antiameričane, evroskeptiki za nacionaliste.

Politiko zadolževanja zagovarja velik »antiameričan«, gospod ekonomist ...

Aktualni zgled, kjer je osnova osebno lastno ime, predpona pa izraža pomen 'proti' oziroma 'nasproten', nas še dodatno prepričuje o problematičnosti tega vprašanja:

*Mandatar nove rimske vlade je Antiberlusconi.*²⁸

Ta zapisovalni način se širi pod vplivom tujih jezikov²⁹ in ga je mogoče povezovati s težnjo po gospodarnosti izražanja – krajšanja besed in pisanja skupaj. Zaradi obvestilne učinkovitosti predstavljeni način pisanja verjetno ne bo izginil iz rabe. Z vidika sočasne pisne prakse bi jih bilo mogoče obravnavati bodisi kot nadomestna imena, ki besedotvorno izhajajo iz osebnega imena, bodisi kot zgled nove zapisovalne možnosti, če bi se odločili za pisanje z dvema velikima začetnicama (take zglede je npr. mogoče zaslediti tudi v nemščini).³⁰

2.2 ZEMLJEPISNA IMENA

Ob pregledu poglavja o zemljepisnih lastnih imenih in gradiva je mogoče opaziti, da se je v zadnjem desetletju pojavilo precej novih zemljepisnih imen, ki označujejo prostorske enote ali natančno definirane točke na zemeljskem površju, a še niso vključena v uradne registre zemljepisnih imen. Ker ta imena še niso standardizirana in ker pravopisna pravila še niso registrirala vseh novih kategorij zemljepisnih imen, so jezikovni uporabniki glede njihovega zapisa pogosto v zadregi.

Še ne standardizirana imena prostorskih enot

Pregled aktualnega gradiva kaže, da zemljepisna imena zaznamujejo poleg v pravilih naštetih kategorij (§ 61–68) še imena, ki so pogosteje rabljena v zadnjem desetletju, na primer:

- ▷ imena smučarskih prog: *Veliki Graben, Zvoh, Žagarjev graben*;
- ▷ imena pešpoti, gorskih, turističnih, romarskih poti in plezalnih smeri: *Rilkejeva pešpot, Soška pešpot, E7, Badjurova krožna pot; Rogaška vinska pot, Vinska pot Goriških brd; Pot spominov in tovarištva; Jakobova pot; Tomiškova pot, Aljaževa pot; Trmasti stolpič, Gorska roža*;
- ▷ imena naravnih znamenitosti, tj. narodni, regijski in krajinski parki, naravni rezervati in naravni spomeniki: *Triglavski narodni park; Kozjanski regijski park; Udin boršt; Škocjanski zatok, Zelenci; Lipa sprave (Ljubljana), Stara trta (Maribor), Gašperjev kostanj (Radeče), Jeračeva smreka (Jatna)*.

²⁸ Navedeni zgled se je pojavil na naslovnici časnika *Delo* novembra 2011.

²⁹ Neustaljeno rabo je pri tem imenu mogoče zaslediti v vseh jezikih, npr. nemško *AntiBerlusconi*, italijansko *Antiberlusconi*, angleško *anti-Berlusconi* in *Anti-Berlusconi*, hrvaško in češko *anti-Berlusconi*, špansko *anti Berlusconi*.

³⁰ Zanimiva je primerjava z zvezo izlastnoimenskega pridevnika ter samostalnika (*neHodgkinov limfom*), kjer je predpona aktualna le pred pridevnikom, saj imena *neHodgkin* ne poznamo. Zapis se širi pod vplivom angleškega *non-Hodgkin's lymphoma*.

Ta imena pišemo po pravilih za **nenaselbinska** zemljepisna imena, kar se je sicer precej dosledno uveljavilo tudi med uporabniki:

*Tudi na sam vrh Šije se potruži marsikateri podjetnejši smučar, preden se zapodi v **Žagarjev graben**. Odpravil sem se v Trentarski Ozebnik, kjer mi je v tretjem poskusu uspelo na pogled preplezati **Gorsko rožo 7b**.*

*Pretekli teden sem prehodil še zadnjo etapo **Badjurove poti** (med Bogensperkom in Javorskim Pilom).*

*Tik ob tabli za konec Kokrice vodi sramežljiva potka v gozd, kjer se začne **Udin boršt**.*

Za uporabnike bi bile dobrodošle tudi dopolnitve kategorij, ki jih podajamo v nadaljevanju. Med dele krajev (§ 62) sodijo tudi mestne četrti (*Tabor, Koroška vrata, Nova vas*) in mestni parki (*Tivoli, Miklošičev park, Magdalenski park; Hyde Park, Central park*) ter imena stanovanjskih sosesk (*Viška sončava*).

*Nič drugače ni niti v **Magdalenskem parku** pa v Betnavskem gozdu, na manjših parkovnih površinah v spalnih naseljih in še kje, kjer so klopi.*

*Nedavna odločitev četrtnih svetnikov, da so lahko gostinski lokali na območju mestne četrti **Koroška vrata** med tednom odprti do 23. ure, ob koncu tedna pa le uro dlje, je ...*

*V ljubljanski soseski **Viška sončava** je naprodaj novo povsem opremljeno dvoinpolsobno stanovanje z ložo.*

Vodna imena (§ 66) je treba dopolniti z imeni ledenikov in slapov: *Triglavski ledenik, Ledenik pod Skuto*;³¹ *Čedca, Angelov slap, Peričnik.*

Pravila pa bi bilo dobro dopolniti še z naslednjimi **novimi kategorijami zemljepisnih imen**:

- ▷ imena prireditvenih prostorov: *Gospodarsko razstavišče, Industrijska cona Rudnik*;
- ▷ imena zabavišnih parkov: *Gardaland, Megalaksija, Adrenalinski park Ljubelj*;
- ▷ imena letališč: *Letališče Edvarda Rusjana*;
- ▷ imena avtobusnih postaj: *Bavarski dvor*;
- ▷ imena plinovodov: *Južni tok, Nabucco*;
- ▷ imena naftovodov: *Baku*;
- ▷ imena avtocest: *Keltika, Slovenika*;
- ▷ imena predorov: *Pletovarje*;
- ▷ imena viaduktov: *Peračica*.

Ta imena še niso vključena v uradne registre zemljepisnih imen, vendar so pogosto že vpisana na zemljevidih kot orientacijske točke, zasledimo pa lahko tudi zadrege uporabnikov glede zapisa nekaterih kategorij, npr.:

³¹ V zadnjem času se uveljavlja poimenovanje *Skutin ledenik*. (Vir: Drago Perko, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.)

*Izkazalo se je, da sta bila dva dneva premalo za tako bogat program, poleg tega pa je bilo **Gospodarsko razstavišče** zapolnjeno do zadnjega kotička.*

*S to potezo bi radi razbremenili postajališče **Bavarski dvor** in promet vsaj delno preusmerili na vlak.*

*EU in Rusija sicer sodelujeta pri gradnji dveh plinovodov, **Nabucco** in **Južni tok**, da bi zagotovili, da Evropa zaradi prerekanja med Moskvo in Kijevom ne bi več zmrzovala.*

Imena naravnih znamenitosti

Skupino zemljepisnih imen, ki jih pravopis uvršča v kategorijo »poslopja in drugi samostojni objekti« (§ 68), npr. *Lipa sprave* in *Stara trta*, je zaradi možnosti natančne prostorske umestitve smiselno predstaviti kot »imena naravnih znamenitosti, tj. narodni, regijski in krajinski parki, naravni rezervati in naravni spomeniki«. Podobnih imen je namreč precej, med njimi gre predvsem za dendrološke spomenike, npr. *Gašperjev kostanj* (Radeče), *Jeračeva smreka* (Jatna), *Najevska lipa* (Črna), *Napoleonov drevored* (Logatec), *Nujčev hrast* (Gregovci).

*Za sanacijo dotrajanega **Nujčevega hrasta** je brežiška občina letos namenila 8000 evrov.*

*Za najdebelejši znani pravi kostanj v Sloveniji velja **Gašperjev kostanj**, ki raste v dolini Sopote nad Radečami.*

*Srečo v nesreči pa je imel voznik osebnega avtomobila, na katerega se je podrlo drevo v tako imenovanem **Napoleonovem drevoredu**.*

Opis kategorije »poslopja in drugi samostojni objekti« (§ 68), med katerimi pravila navajajo zglede *Stari pisker*, *Sveti Jožef*, *Nebotičnik*, *Žale*, *Navje*, *Pleterje*, *Tromostovje*, *Rotovž*, *Križanke*, *Zmajski most*, *Slovenikum*, *Partenon*, *Slavolok zmage*; *Lipa sprave*, *Stara trta* (Maribor), je prekriven s skupino »arhitekturna stvaritev« (§ 87) pri stvarnih imenih, npr. *Kristalna dvorana*, *Kazinska dvorana*, *Festivalna dvorana*, *Arkade*, *Sikstinska kapela*. Zato jih uporabniki na ravni razlikovanja zemljepisnih in stvarnih imen pogosto ne moremo ločiti, npr.: *Moderna galerija* je arhitekturna stvaritev Edvarda Ravnikarja, hkrati pa je samostojni objekt v Ljubljani. Tako še: *Tromostovje*, *Nebotičnik*, *Žale* itd. Nezmožnost razlikovanja pa ne vpliva na zapis.

Predložna imena

Predložna zemljepisna imena so po SP 2001 lahko naselbinska (*Pri Fari*) ali nenaselbinska (*Za vodo*) in sestojijo iz predložnega in nepredložnega dela. V besedilih, torej v skladenjski rabi, jih najpogosteje uporabljamo v neokrnjeni obliki in pogosto (da se izognemo nesporazumom) zapišemo pred imenom še vrstni dodatek (*vas*, *zaselek*, *ulica* ...), ki uporabniku pove, za katero vrsto imena gre.

*Zavod za kulturno dediščino Slovenije je v svoji pobudi za razglasitev **zaselka Pri cerkvi** za kulturno dediščino zapisal, da ...*

Po prvi svetovni vojni sta bili v **zaselku Pri štantu** pri Faganelijevih gostilna in furmanska postaja.

Neredko pa besedilna raba zahteva spremembo predložne sestavine, kar takrat, ko ne uporabimo vrstnega dodatka povzroči, da se podoba imena formalno spremeni.

Na zemljevidu	V besedilu	
	Z vrstnim dodatkom	Izpust predloga/sklop
<i>Pri Fari</i> (naselbina)	<i>Prihajam iz zaselka Pri Fari</i>	<i>Prihajam iz Fare/iz Prifare</i>
<i>Pod zidom</i> (nenaselbina)	<i>Preselil se je v ulico Pod zidom</i>	<i>Prihajam iz Podzida</i>

Preglednica: Vključevanje predložnih lastnih imen v besedilo

Obe rabi kot mogoči omenja tudi SP 2001 (§ 74–76), tj. rabo osamosvojenega nepredložnega dela (*Prihajam od Fare; Grem k Trem Hišam*), in pa rabo sklopa, tj. združenega predložnega in nepredložnega dela kot ene besede (*Prihajam iz Podzida/iz Zavode*).

Pri naselbinskih predložnih imenih nimamo večjih problemov, saj je raba velike oziroma male začetnice pri nepredložni sestavini tu jasno določena, pri nenasebinskih pa je nepredložna sestavina pisana glede na lastno- oziroma občnoimenski status, kar povzroči težave ob izpustu predložne sestavine imena.³² Sedanja rešitev, ko se z veliko začetnico zapisuje le predložni del imena tipa *Za trnjem*, je sicer ustrezna za zapis v imenovalniku, ne ustreza pa vsem skladenskim položajem (**Prišel je od Za trnja*), zato je pravilo o zapisu male oziroma velike začetnice smiselno spremeniti takole:

»Neprve, torej stalne sestavine nenasebinskih predložnih zemljepisnih imen se pišejo vedno z veliko začetnico, tj. *Na Lescu, Pri Vodici, Za Trnjem, Na Produ*.«

Ta odločitev bi imela nadaljnje posledice, če bi v perspektivi uvedli pravilo, da z veliko začetnico pišemo tudi vse neprve sestavine nenasebinskih imen, kar je sicer precejšen obrat od dosedanje prakse (*Šmarna gora* → *Šmarna Gora*, *Goriška brda* → *Goriška Brda*, *Bela krajina* → *Bela Krajina*), vendar je ta način ustaljen v večini slovanskih jezikov, zanj se zavzema vedno več strokovnjakov, tako jezikoslovcev kot geografov.³³

³² Da je odločitev, kaj je v prvem delu nenasebinskega imena lastno in kaj občno ime, za uporabnika težavna, je bilo ugotovljeno že v ekspertizi jezikoslovk, ki sodelujejo v Komisiji za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije (Furlan, Gložančev, Šivic - Dular, 2000; URL: <http://zgds.zrc-sazu.si/pdf/gv72-1-furlan.pdf>) in ki so menile, da mora slovenski pravopis določiti sodobnejše pravopisno pravilo, ki ga bo uporabnikom mogoče aplicirati brez težav. Gl. M. Furlan, A. Gložančev, A. Šivic-Dular, *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot*, Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2001.

³³ Gl. J. Toporišič, J. Rigler, Komentar k načrtu pravil za novi slovenski pravopis, *Slavistična revija* 1977, str. 101–103.

Ledinska imena

Posebna kategorija nenaselbinskih zemljepisnih imen so ledinska imena, ki v pravopisu še niso bila posebej obravnavana, a so zapisovalno težavna, saj imajo pogosto predložno obliko, na zapis z malo ali z veliko začetnico pa vpliva tudi občno- ali lastnoimenskost neprve sestavine (*Krivčev dol/Dol* proti *Gornje čelo/Čelo*). Ker je meja med občnim in lastnim poimenovanjem pri teh pogosto zabrisana in so zato uporabniki pri izbiri začetnice pogosto v dilemi, bi bila njihova vključitev in obravnava v pravopisnih pravilih potrebna. Pomenske skupine ledinskih imen so naslednje:³⁴ obdelovalne kmetijske površine za gojenje kulturnih rastlin (polja, njive); travniki, senožeti, pašniki; gozdovi; vodne površine; vzpetine; poti in njihovi deli.

Ledinska imena pišemo kot nenaselbinska zemljepisna imena, vendar predstavljajo pravopisni problem zaradi zadreg pri določanju lastnoimenskosti neprve sestavine, kar kažejo tudi zgledi iz aktualne rabe.

*Zbor je bil **Pod čelom**, formalni del pa je bil na lovski koči.*

*Ob 19. uri pa bo v lovskem domu **Na Produ** najprej občni zbor kulturnega društva Poljane.*

Določanje lastnoimenskosti neprve sestavine je pri ledinskih imenih neizogibno povezano s poznavanjem lokalnega pojmovanja različnih tipov zemeljske pojavnosti, neredko tudi s poznavanjem historičnih okoliščin poimenovanja in narečja. Uporabniki lahko pišejo z veliko začetnico tudi neprve sestavine, saj besed, s katerimi označujemo različne oblike zemeljskega površja (*rog, čelo, draga*), ne pojmujejo kot občnoimenskih. Predstavitev teh dilem pri pisanju ledinskih imen so uporabniku normativnega priročnika zagotovo dobrodošle.

2.3 STVARNA IMENA

Stvarna imena so tista, ki so med lastnimi imeni najbolj podvržena spremembam zaradi tehnološkega, civilizacijskega in družbeno-kulturnega razvoja. Zato je treba ponazarjalne zglede pri kategorizaciji teh imen (§ 77–109) pogosteje posodabljati, pomenske skupine stvarnih lastnih imen pa za potrebe laičnih uporabnikov poenostaviti in prijazneje oblikovati glede na konkretno zaznamovano predmetnost. Stvarna lastna imena, z zapisom katerih imajo sodobni jezikovni uporabniki težave, je mogoče pregledno prikazati v 16 pomenskih skupinah:

1. Imena, naslovi stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev
2. Imena turističnih objektov in muzejev
3. Imena prireditev, festivalov, kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj
4. Imena aktualnih družbenih in političnih dogodkov ter vojaških operacij in vaj
5. Imena družbenih in političnih organizacij ter podjetij in združenj

³⁴ Delitev ledinskih imen je povzeta po M. Šekli, *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*, Ljubljana: Založba ZRC, 2008, str. 37.

6. Imena vojaških organizacij in njihovih enot
7. Imena fundacij in denarnih skladov
8. Imena športnih in umetniških društev ali klubov ter drugih interesnih skupin
9. Imena cerkva in verskih skupnosti ter njihovih organizacijskih enot
10. Imena ustanov, zavodov ter enot državne, javne in evropske uprave
11. Imena upravnih enot, občin in mestnih občin, krajevnih, primestnih, četrtnih in vaških skupnosti
12. Imena meddržavnih zvez
13. Imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil
14. Imena industrijskih izdelkov in zaščitenih blagovnih znamk
15. Taksonomsko latinska ali polatinjena imena živalskih in rastlinskih vrst
16. Imena vremenskih pojavov, orkanov, ciklonov, tropskih neviht

V predlogu nove kategorizacije stvarnih lastnih imen v nadaljevanju prikazujemo posamezne kategorije s ponazarjalnimi zgledi, dotikamo pa se tudi vprašanj, ki do sedaj niso bila tematizirana oziroma se je način njihovega reševanja spremenil glede na predhodno kodifikacijo.

Imena, naslovi stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev

Kategorija **imena, naslovi stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev** ima v aktualnih pravilih devet podkategorij (§ 79), ob pregledovanju gradiva pa se je izkazalo, da je treba podkategorije preurediti in dopolniti v dvanajst skupin.

V to kategorijo stvarnih imen uvrščamo imena:

- ▷ knjig in (knjižnih) zbirk: *Severni sij, Kosovirja na leteči žlici, Soneti za sina, Krajevni leksikon Slovenije, Zbornik letalskih predpisov, Matematični priročnik, Osnove fizične geografije; Beletrina, Moderni klasiki;*
- ▷ časopisov, revij, glasil: *Primorski dnevnik, Slovenske novice; Rože in vrt, Moj malček; Planinski vestnik, Varna pot;*
- ▷ zakonov, listin, pogodb, uredb: *Zakon o varstvu kulturne dediščine, Kazenski zakonik, Zakon o službi v Slovenski vojski; Brionska deklaracija, Deklaracija neodvisnosti ZDA, Pogodba o Evropski uniji;*
- ▷ molitev: *Sveti angel, Apostolska vera;*
- ▷ radijskih in televizijskih oddaj: *Kje pa vas čevelj žuli?, Studio ob 17h; Dnevnik, Osmi dan, Živ žav;*
- ▷ radijskih in televizijskih postaj: *Radio HIT, Radio Murski val, Koroški radio; Kanal A;*
- ▷ filmov, predstav, skladb, kipov, slik, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev: *Petelinji zajtrk, Kajmak in marmelada; Jamski človek; Suita za klarinet in godala v štirih stavkih, Pegasto dekle; Deček s piščalko; Zeleni pajčolan, Skalnata pokrajina; Spomenik zmage, Prešernov spomenik, Gallusova dvorana;*

- ▷ borzних indeksov: *Dow Jones, Nasdaq, Nikkei*;
- ▷ računalniških programov, operacijskih sistemov: *Microsoft Office Word, Adobe InDesign, oXygen, Picasa; Microsoft Windows, Linux, Ubuntu*;
- ▷ spletnih strani, omrežij in storitev: *Wikipedija, Facebook, MySpace, Bebo, Gmail*;
- ▷ šolskih predmetov, študijskih programov in usmeritev: *Družba in etika, Podjetništvo v turizmu, Znanosti o okolju, Metodika začetnega naravoslovja, Slovenski jezik in književnost*;³⁵
- ▷ programov, projektov, iniciativ in pobud: *Znanost mladini, Raziskave morja in obalnega okolja, Etimološko-frazeološke raziskave slovenskih istrskih govorov; Comenius, Erasmus, eVsebine PLUS*.

Imena turističnih objektov in muzejev

Kategorija, ki označuje **imena turističnih objektov in muzejev**, je nova in vključuje večinoma večbesedna imena hotelov, počitniških domov, muzejskih objektov in njihovih izpostav ter drugih enot, katerih zapis uporabnikom pogosto predstavljajo težave.

*Reševalci upajo, da se je skupina prebila do **koče pri sedmerih jezerih**, kjer je dovolj hrane in kurjave.*

*Od visokogorskih postojank v Julijcih so že odprte Zasavska kočna na Prehodavcih, **Kočna pri Triglavskih jezerih**, Dom na Komni ...*

*Sestopimo po označeni poti proti **Koči na Loki pod Raduho** in naprej proti Lučam.*

Uvedba nove kategorije bi poleg ponazoritve z zgledi (npr. *Hotel Lev, Grand hotel Bernardin, Črnuški dom na Mali planini, Bivak v Kočni, Prirodoslovni muzej Slovenije, Trentarski muzej, Mestni muzej Idrija, Zakladnica Mestnega muzeja Ljubljana, Babičev mlin*) potrebovala tudi utemeljitev različnih zapisov, iz katere bi uporabniki lahko sklepali o možnosti uporabe lastno- in občnoimenskih oblik.

Mestni muzej Ljubljana

*V **Zakladnici Mestnega muzeja Ljubljana** bodo do začetka prihodnjega leta predstavljene zanimive najdbe, ki so jih odkrili arheologi pri izkopavanjih na Kongresnem trgu in v parku Zvezda.*

*V **ljubljskem Mestnem muzeju** bodo ob 19. uri predpremierno prikazali dokumentarni film o odkritjih slovenskih arheologov.*

*Zaradi obnove **ljubljskega mestnega muzeja** se je tja za dve leti preselila zbirka pohištva in nekaterih osebnih predmetov Ivana Hribarja.*

35 Poljudna poimenovanja npr. osnovnošolskih predmetov se pogosto pišejo z malo začetnico (*biologija, zemljepis, matematika*).

Imena prireditev, festivalov, kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj

Kategorijo **imena prireditev, festivalov** (§ 88) smo dopolnili tudi z **imeni kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj**. Vključuje imena, kot so na primer: *Cvičkarija, Pivo in cvetje, Festival Lent, Trnfest, Liffe – ljubljanski filmski festival, Ljubljanski maraton, Kongres računovodskih servisov, Obdobja v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, Za svobodo sveta* (shod), *Vpliv Darwinove teorije na družbo* (okrogla miza).

Posebnost so redno organizirane javne prireditve, festivali, kongresi, simpoziji in zasedanja ter nekatera druga javna zborovanja, kjer je spredaj stoječi vrstilni števnik spremenljivo dopolnilo k stvarnemu imenu, ki je tudi brez vrstilnega števnikarja že samo po sebi lastno ime, npr.: 17. *Ljubljanski maraton*, 22. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*.

Ljubljanski maraton

Letošnjega sedmega Ljubljanskega maratona se je udeležilo več kot štiri tisoč udeležencev tako iz Ljubljane kot tudi iz vse Slovenije.

Konec oktobra, ko je čas za Ljubljanski maraton, so temperature lahko zelo različne.

Prijava za 8. Ljubljanski maraton mora biti izpisana čitljivo na uradnem obrazcu.

Tako sestavljena imena je treba ločiti od vrstnih poimenovanj prireditev, kot so na primer: *XII. regijsko srečanje mladih raziskovalcev*, 23. *zborovanje Arhivskega društva Slovenije*, 57. *zasedanje Mednarodnega statističnega inštituta*, kar utemeljujemo z dejstvom, da jih ne moremo uvrstiti v nobenega od zgoraj opisanih tipov, zato za vrstilnim števnikom ohranimo malo začetnico, enako pa malo začetnico ohrani tudi ubesedeni vrstilni števnik.

Konec minulega tedna je bilo v Luksemburgu jubilejno 25. zasedanje Evropskega muzejskega foruma.

Na Jesenicah je bilo v soboto, 21. maja, 7. srečanje Bošnjaških kulturnih društev.

Imena aktualnih družbenih in političnih dogodkov ter vojaških operacij in vaj

Skupino stvarnih lastnih imen, s katerimi poimenujemo **aktualne družbene in politične dogodke ter vojaške operacije in vaje** in ki jo ponazarjamo z zgledi *Patria, Čista lopata, Kočija, Puščavski vihar, Svizec 2009, Balkanski bojevnik*, je treba ločevati od poimenovanj revolucij, vojn, vstaj in drugih zgodovinskih dogodkov, ki jih pišemo z malo začetnico (v pravilih SP 2001 so predstavljena v § 149), npr. *desetdnevna vojna, francoska revolucija, oktobrska revolucija, ilindenska vstaja, tridesetletna vojna, druga svetovna vojna, aachenski mir*.

Njegova vpletenost v gradbene lobije se je razkrila ob aferi Čista lopata.

Tokrat so prvič zbrana imena in fotografije vseh žrtev desetdnevne vojne na enem mestu.

Medtem ko poimenovanja revolucij, vojn, vstaj in zgodovinskih dogodkov navadno niso lastna imena, temveč so nastala kasneje kot poljudna ali splošna vrstna poimenovanja teh dogodkov, ki vključujejo pogosto nadpomensko uvrščevalno sestavino, npr. *vojna, vstaja, revolucija*, pa

so imena družbenih in političnih dogodkov ter vojaških operacij aktualni nazivi enkratnih dogodkov in zato lastna imena, ki so najpogosteje rabljena ob vrstnem dodatku.

Imena družbenih in političnih organizacij ter podjetij in združenj

Zaradi boljše preglednosti in razumljivosti je kategorija glede na SP 2001 (§ 89 in dalje): imena organizacij in družbenih teles) razdeljena na več enot, in sicer v kategorijo **družbene in politične organizacije ter podjetja in združenja** uvrščamo organizacije, ki so političnega in nepolitičnega značaja, stranke, zveze, združenja, gospodarske organizacije in podjetja, npr.: *Rdeči križ Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, Turistična zveza Slovenije, Kapitalska družba, Liberalna demokracija Slovenije, Slovenska demokratska stranka, Slovenska ljudska stranka, Socialni demokrati, Zares – nova politika, Cankarjeva založba, Adria Airways, Gorenje, Slovensko deželno gospodarsko združenje.*

Imena vojaških organizacij in njihovih enot

Imena **vojaških organizacij in njihovih enot** so stvarna lastna imena, in zato pisana z veliko začetnico. Zglede iz SP 2001 (§ 91) je treba aktualizirati z imeni, ki so v rabi pisana na različne načine: *Slovenska vojska, Enota za specialno delovanje, Garda Slovenske vojske, Odred za specialno delovanje, Brigada zračne obrambe in letalstva.*

Sicer pa je večina imen vojaških organizacij in enot, tj. bataljonov, čet, polkov in brigad, danes sestavljena iz vrstilnega števnik in občnega poimenovanja enote, ki je pisano z malo začetnico, npr.: *430. mornariški divizion Slovenske vojske, 16. bataljon za nadzor zračnega prostora Slovenske vojske, 236. gorski polk Slovenske vojske.* Pišemo jih na dva načina, saj je vrstilni števnik del stvarnega lastnega imena: velika začetnica se prenese nanj, če vrstilni števnik ubesedimo.

Deseti/10. bataljon Slovenske vojske

*Dela kot prevajalka v **Desetem bataljonu Slovenske vojske.***

*Proti Prištini je odletelo prvih 100 vojakov **10. bataljona Slovenske vojske.***

Imena fundacij in denarnih skladov

Ime kategorije **imena skladov** je glede na SP 2001 (§ 92) dopolnjeno z imeni **fundacij**, ponašajo pa jo zgledi: *Fundacija za šport, Slovenska znanstvena fundacija, Ustanova dr. Antona Trstenjaka, Ustanova patra Stanislava Škrabca, Nobelova ustanova, Županov sklad.*

Županov sklad

*Upravni odbor **Županovega sklada** je pred kratkim podelil za okoli 1,2 milijona tolarjev pomoči.*

Imena športnih in umetniških društev ali klubov ter drugih interesnih skupin

Kategorijo **imen športnih in umetniških skupin** glede na SP 2001 (§ 94) dopolnjujejo **imena interesnih skupin**. Ponazarjalni zgledi so omejeni na tipski prikaz, na primer: *Športno društvo Sokol Bežigrad, Union Olimpija, Trio Lorenz, Akademski pevski zbor Tone Tomšič, Društvo slovenskih pisateljev, Društvo za zaščito živali, KUD France Prešeren, Planinsko društvo Kranj, Slovensko zdravniško društvo, Civilna iniciativa Kras, Za pravično mejo s Hrvaško, Klub tolminskih študentov, Prostovoljno gasilsko društvo Sladki Vrh.*

Imena cerkva in verskih skupnosti ter njihovih organizacijskih enot

Glede na SP 2001 je kategorija **imen verskih skupnosti in njihovih organizacijskih enot** nova; z zgledi ponazarjamo značilne imenske sestave: *Anglikanska cerkev, Judovska skupnost Slovenije, Katoliška cerkev, Krščanska adventistična cerkev, Scientološka cerkev, Slovenska muslimanska skupnost, Skupnost za zavest Krišne; Nadškofija Ljubljana, Škofija Murska Sobota, Župnija Trnovo, Fara svetega Jakoba Podbrezje.*

Imena ustanov, zavodov ter enot državne, javne in evropske uprave

Med ustanove, zavode ter enote državne, javne in evropske uprave (§ 95 in dalje) uvrščamo **ministrstva** in njihove službe, **sodišča, strokovne svete, državne oziroma evropske agencije, komisije, sklade** in druge službe, **ustanove in zavode, vzgojno-izobraževalne ustanove in druge ustanove ter zavode:**

- ▷ *Državni svet Republike Slovenije, Državni zbor Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za gospodarstvo, Inšpektorat Republike Slovenije za delo, Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, Direkcija Republike Slovenije za ceste;*
- ▷ *Računsko sodišče Republike Slovenije, Ustavno sodišče Republike Slovenije;*
- ▷ *Svet za radiodifuzijo Republike Slovenije, Svet za varstvo okolja Republike Slovenije;*
- ▷ *Agencija za javnopravne evidence in storitve, Državna revizijska komisija, Banka Slovenije, Inštitut za varovanje zdravja, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Urad vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu, Urad za makroekonomske analize in razvoj, Ekološki sklad Republike Slovenije, Stanovanjski sklad, Strukturni in kohezijski skladi;*
- ▷ *Univerza v Ljubljani, Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za državne in evropske študije, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Srednje medijske in grafične šole v Ljubljani, Srednje šole tehniških strok Šiška, Osnovna šola dr. Ivana Prijatelja, IV. osnovna šola Celje, Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega, Vzgojno-varstveni zavod Antona Medveda, Visoka šola za zdravstvo Novo mesto, Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem Bled;*
- ▷ *Slovenska filharmonija, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza, Kmetijsko gozdarski zavod Maribor.*

Imena upravnih enot, občin in mestnih občin, krajevnih, primestnih, četrtnih in vaških skupnosti

V to kategorijo uvrščamo vse **upravne organizacijske enote**, pa tudi **regije** kot upravno-teritorialne enote (§ 100 in dalje), če bodo slednje v prihodnosti uveljavljene kot »enote«. Imena so večinoma enobesedna, raba velike začetnice v teh imenih, ki so navadno večbesedna, je omejena na prvo besedo in lastnoimenske sestavine: *Upravna enota Radlje ob Dravi, Upravna enota Sežana, Upravna enota Slovenska Bistrica; Občina Cerklje na Gorenjskem, Mestna občina Ljubljana; Krajevna skupnost Šempeter v Savinjski dolini, Primestna četrt Rogoznica, Četrtna skupnost Šmarna gora, Vaška skupnost Dolnja Košana.*

Uporabniki so pogosto v dvomih glede zapisa teh imen, če so ta v svojih sestavinah okrnjena. V pravilih bi bila zato dobrodošla kontrastivna primerjava med lastnim in vrstnim imenom.

osnovna šola

*Naročili so katalog učbenikov za **osnovno šolo**.*

*Vpisal se je na **Osnovno šolo Prežihovega Voranca**.*

vlada

*Mineva prvih sto dni mandata **devete slovenske vlade**.*

*58. redna seja **Vlade RS***

Imena meddržavnih zvez

Med **imena meddržavnih zvez** (§ 105) vključujemo državne zveze, povezave in oblike sodelovanja, na primer: *Organizacija združenih narodov, Evropska unija, G20, Arabska liga, Organizacija afriške enotnosti*. Za nekatera imena meddržavnih zvez se je uveljavilo skrajšano ime, kot sta npr. *Združeni narodi* in *Unija*, ki ju kot uveljavljeni in splošno znani pišemo z veliko začetnico.

V pravopisni tradiciji so se nekatera večbesedna imena meddržavnih zvez, ki so sestavljena iz občnoimenskega izraza v pomenu 'zveza' ali 'povezava' (na primer *antanta, aliansa, zveza*) in razlikovalnega pridevnika, izjemoma uveljavila kot poljudna poimenovanja, ki jih je mogoče pisati tako z malo kot z veliko začetnico (§ 148). Te izjeme so: *mala/Mala antanta, velika/Velika antanta, sveta/Sveta aliansa, renska/Renska zveza*.

sveta/Sveta aliansa

*V Ljubljanskem kongresu je zaživel **Sveta aliansa** kot prvi mednarodni mirovniški sistem.*

Metternich je bil v mednarodni politiki prvi steber reakcionarne zveze evropskih vladarjev

*– **svete alianse**.*

Opozoriti je treba na neupravičeno izenačevanje poljudnih poimenovanj z nadomestnimi in skrajšanimi imeni, ki v dosedanjih pravopisnih priročnikih še niso bila razlikovalno definirana. Kljub temu da med »poljudna poimenovanja«
prištevamo splošno razširjena poimeno-

vanja, ki so pogosto (a ne vedno) krajša, med jezikovnimi uporabniki razširjena in se navadno razlikujejo od uradnega imena, jih ne moremo enačiti s skrajšanimi in nadomestnimi imeni, ki ohranjajo status lastnega imena (*Ljubljansko barje – Barje; Velika Britanija – Otok*). Tega za poljudna poimenovanja ne moremo vedno trditi.

Med imeni meddržavnih zvez se v zadnjih desetletjih oblikujejo tudi taka, ki jih sestavlja zveza črk in števk. Uporabniki imajo tu težave s stičnostjo obeh sestavin. Prvotno je pri teh imenih prevladoval nestični zapis (*G 20*), danes pa je verjetno iz praktičnih razlogov prevladal zapis skupaj.

G20

Države G20 so se tudi zavezale, da bo Mednarodni denarni sklad (IMF) imel na voljo dovolj sredstev za soočanje z dolžniško krizo območja evra.

Imena industrijskih izdelkov in zaščitenih blagovnih znamk

Pisanje **imen industrijskih izdelkov in blagovnih znamk** je v pravilih (§ 107) oblikovano tako, da je za imena »licenčno zaščitenih znamk« (med katere uvrščamo tudi imena farmacevtskih izdelkov – § 109) uveljavljeno pisanje z veliko začetnico le, če so skladijsko uporabljeni kot imenovalni prilastki k vrstnim imenom tehničnih izdelkov in trgovskih znamk, npr.: *cigarete Filter 57, otroška soba Boštjan, pisalni stroj Olivetti, gramofon Melodija, zobna krema Kalodont*.

Kadar pa so imena industrijskih izdelkov, nastala »iz imen podjetij in trgovskih znamk«, rabljena samostojno, kot jedra samostalniške zveze, ne kot imenovalni prilastki, jih po pravilih SP 2001 (§ 147) pišemo z malo začetnico, npr.: *Pišem z olivetijem* (s pisalnim strojem Olivetti). – *Fotografiram s kodakom*. – *Vozim se s fordom*. – *Zobe si umivam s kalodontom*. – *Komarje uničujem s pipsom*.

V skladu z novejšimi določili glede pisanja velike začetnice pri imenih industrijskih izdelkov in znamk, ki sodijo med stvarna lastna imena oziroma med industrijske izdelke z zaščitenim imenom, je treba pravila posodobiti v skladu z naslednjimi spoznanji:

1. Po določilih *Zakona o industrijski lastnini*³⁶ je lastnik znamke ali imena industrijskega izdelka dolžan zahtevati nepotvorjeno rabo imena, lahko pa neustrezen zapis znamke tudi prepove. Imena znamk in industrijskih izdelkov so torej stvarna lastna imena, pisana z veliko začetnico: *Coca-Cola, Teflon, Adidas*.

36 ZIL – 1 v 51. členu glede reprodukcije znamk v slovarjih predpisuje naslednje: »Če daje reprodukcija znamke v slovarju, enciklopediji ali podobnem delu vtis, da gre za generično ime blaga ali storitev, za katere je znak registriran, mora založnik dela na zahtevo imetnika znamke poskrbeti za to, da je najkasneje v naslednji izdaji publikacije pri reprodukciji znamke oznaka, da gre za znamko.« Zakon govori o »vtisu«, ki ga daje ime. V slovenščini je tak vtis mogoče dobiti že na formalni ravni, tj. z rabo velike/male začetnice imena.

2. Imena znamk in industrijskih izdelkov ohranjajo lastnoimenskost tudi v položajih, ko niso uporabljeni kot imenovalni prilastki ob občnoimenskem jedru, npr.: *okna smo prebarvali z Beltopom – preskrba s Tamiflujem je dobra* ipd.

3. Lastno ime, torej ime znamke ali industrijskega izdelka, se v nekaterih položajih tudi poobčnoimenuje. Pri apelativizaciji se pojavljajo ne samo homonimni samostalniki (*kalodont, pips*), temveč tudi samostalniške tvorjenke druge stopnje (*termoska, žiletka*), pridevniki (*teflonski*) in glagoli (*popipsati*).

Od kategorije imen (blagovnih) znamk in industrijskih izdelkov moramo ločiti kategorijo **poobčnoimenjenih izrazov**, ki niso več lastna imena, saj zaznamujejo vrsto, na primer *kalodont* 'zobna krema, pasta', *superge* 'športni copati'. Pri poobčnoimenjenju se spremeni funkcija lastnega imena, ki preide iz sredstva za označevanje individualnega v sredstvo za označevanje vrstnega, torej: *jušna kocka znamke Argo* ali *kocka Argo* ali *argo kocka* 'katera koli jušna kocka', *zobna pasta Kalodont* > *kalodont* 'zobna pasta, krema', *insekticid Pips* > *pips* 'razpršilec', *popipsati* 'razpršiti' itd.³⁷

Posebno skupino teh imen predstavljajo **imena zdravil in farmacevtskih izdelkov**, ki jih v nasprotju z določili SP 2001 (§ 154: *aspirin, fenalgot, apavrin, pronison*) pišemo z veliko začetnico, pri čemer bi bilo treba upoštevati že objavljene predloge za ureditev zapisovanja teh imen, ki temeljijo na razlikovanju med imeni zdravil, torej lastnimi imeni, in poimenovanji njihovih učinkovin oziroma sestavin, za katere je zaradi vrstnosti predlagano pisanje z malo začetnico.³⁸ Novo pravilo sledi določilom za pisanje imen industrijskih izdelkov in blagovnih znamk: imena zdravil so zaščiteni kot industrijska lastnina (*Lekadol, Calpol*), z malo začetnico pa pišemo njihove farmacevtske učinkovine (*paracetamol*). Predlagani način pisanja je mogoče ponazoriti tudi z zgledi, iz katerih je razvidno pomensko razlikovanje.

acetilsalicilna kislina – Aspirin, Andol

Zdravilno učinkovino z imenom acetilsalicilna kislina najdemo v zdravilu Aspirin podjetja Bayer in Andol podjetja Pliva.

naproksen, ibuprofen – Nalgesin, Bonifen

V lekarni je mogoče dobiti brez recepta tudi Nalgesin, ki vsebuje nesteroidni antirevmatik naproksen v odmerku 275 mg, in Bonifen, ki vsebuje ibuprofen v odmerku 200 mg.

37 Problematika je osvetljena v prispevku H. Dobrovoljc, Pravopisna obravnava imen industrijskih izdelkov in znamk ter posledice spreminjanja njihovih lastnoimenskih funkcij, *Jezik in slovstvo*, 2010, str. 3–16. Prispevek prinaša tudi popis najpogosteje rabljenih poobčnoimenjenih izrazov v slovenščini.

38 O imenih zdravil prim. tudi M. Bešter, Kako pisati imena zdravil: z veliko ali malo začetnico?, *Jezik in slovstvo*, 1993/94. URL: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/039/78c07.htm>.

Imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil

Posebna vrsta imen industrijskih izdelkov so tudi **imena vozil**,³⁹ ki jih pišemo z veliko začetnico (*Titanik*, *Prince of Venice*, *Admiral Kuznecov*; *Eda*, *Mavrica*; *EuroCity*, *Citadella*; *Discoverer*, *Sputnik*, *Atlantis*), pogosto pa so uporabljena v vlogi imenovalnega prilastka ob jedrnem samostalniku, ki je hkrati vrstno določilo (*letalo Eda*, *vesoljsko plovilo Atlantis*).

Strokovnjakom je uspelo z dna Atlantskega oceana dvigniti del trupa znane ladje Titanik.

Vlaki EuroCity so visoko kakovostni mednarodni vlaki, ki vozijo na magistralnih progah v mednarodnem prometu in povezujejo pomembna gospodarska in turistična središča v Sloveniji in Evropi.

Ta imena povzročajo jezikovnim uporabnikom težave, če s pogosto in dlje časa trajajočo rabo preidejo med vrstna poimenovanja. Take poobčnoimenjene samostalnike je treba ločiti od prvotnih lastnih imen, saj pogosto pomenijo katerokoli vozilo tega tipa.

volkswagen – Volkswagen Golf 1,4 TSI

Tako kot pri drugih volkswagenih je tudi pri novem polu oprema razvrščena v štiri pakete.

Raziskave vseh menjalnikov so utemeljili na izračunih za Volkswagen Golf 1,4 TSI z 90 kW motorjem, ki načeloma porabi 5,9 litra bencina na 100 kilometrov in izpusti 139 g CO² na kilometer.

Taksonomsko latinska ali polatinjena imena živalskih in rastlinskih vrst

Posebna skupina stvarnih lastnih imen so **taksonomska latinska ali polatinjena imena živalskih in rastlinskih vrst** (§ 108), katerih zapis urejajo kodeksi mednarodnih poimenovanj. V strokovnih besedilih velja, da je ime sestavljeno navadno po hierarhiji, in sicer so imena rodov pisana z veliko začetnico, imena vrst, podvrst, varietet in form pa za malo začetnico, kar velja tudi za siceršnje nestrokovno rabo: *Gyromitra esculenta* (pomladanski hrček), *Parus major* (velika sinica), *Ormenis multicaulis* (kamilica).

Sinji kit (Balaenoptera musculus) je s 30 metri in 160 tonami največja žival na svetu.

Kranjska čebela, tudi kranjska sivka (znanstveno ime Apis mellifera carnica), je avtohtona čebelja pasma, ki je nastala na območju Slovenije.

Imena vremenskih pojavov, orkanov, ciklonov, tropskih neviht

Med stvarnimi imeni, ki jih dosedanja pravopisna pravila niso evidentirala, so tudi **imena vremenskih pojavov** *El Niño* in *La Niña*, ki označujeta vrsto vremenskega pojava, ki se ciklično pojavlja na morski gladini. Druga vrsta imen so imena, ki nastopajo kot imenovalni prilastki ob vrstnih določilih *orkan*, *tornado* in drugih, npr. (*orkan*) *Katrina*, *Gustav*, *Dolly*; (*ciklon*)

³⁹ Imena vozil evidentira že SP 2001 (§ 106), a ne govori o razmerju do vrstnih poimenovanj.

Nargis; (tornado) Mitchel; (tropska nevihta) Hanna, Josephine, Ike. Podobno kot pri imenih industrijskih izdelkov tudi pri imenih vremenskih pojavov, orkanov, ciklonov, tropskih neviht iz samega imena ne moremo sklepati o pojavu, ki ga označujejo. Ti imenovalni prilastki so pogosto enaki osebnim imenom, imenom bitij, zato najpogosteje nastopajo v zvezi ob spremljajočem občnoimenskem pojasnilu ali pa se navezujejo na že prej omenjeno vrsto pojava.

*Pred tednom dni se je nad Mjanmarom znesel uničujoč **ciklon Nargis**.*

*Sezona **orkanov** na Atlantiku se je začela silovito. Po **Gustavu** se zdaj proti Bahamom pomika **tropska nevihta Hanna**, ki ji sledita **Ike** in **Josephine**.*

Teh imen ne smemo mešati z vrstnimi poimenovanji teh pojavov, ki jih pišemo z malo začetnico.

*Zaradi gibanja **ciklona** vzdolž Jadrana, veter čez nekaj časa naglo obrne na severozahod in doseže nevihtno moč, to je **lebič**.*

Stvarna občna poimenovanja: dopolnitev kategorij

Nekatera stvarna občna poimenovanja se v rabi vse pogosteje pišejo z veliko začetnico, zato bi bilo smiselno v pravopisnih pravilih podrobneje predstaviti utemeljitve ustaljenih zapisovalnih načinov in razmisliti o spremembi pravil.

Kategorizacijo (§ 143–155) bi bilo treba dopolniti z **imeni mesecev** (*januar*) in **programskih jezikov** (*java, pascal*).

Posebnost predstavljajo **imena iger**, ki jih SP 2001 sicer obravnava skupaj s poimenovanji odlikovanj in športnih trofej (§ 152), a bi jih bilo treba osamosvojiti in predstaviti problematiko širše. Imena iger, bodisi družabnih bodisi športnih, ki so vrstna poimenovanja, upravičeno pišemo z malo začetnico v primeru: *človek ne jezi se, domine, gnilo jajce, kavboji in Indijanci, kriket, mikado, mini golf, mlin, pasjansa, ragbi, remi, ristanc, spomin, šah, tarok, tetris, vaterpolo*. Zapis imen iger z veliko začetnico je upravičen le takrat, ko se nanašajo na ime industrijskega izdelka oziroma znamke.

*Pri francoščini smo se igrali **spomin**.*

*V muzeju bo potekala ustvarjalna delavnica, na kateri bodo udeleženci izdelovali igre **špana** in **človek ne jezi se** ter se obe igri tudi naučili igrati.*

*V vrtcu sem rad risal in sestavljal kocke **Duplo**.*

*Prodajam novo družabno igro **Hobit**.*

Poimenovanja praznikov ali posebnih datumov

Zaradi pogostih zadreg uporabnikov, pa tudi neustrezne rabe, bi bilo treba pravilo o **pisanju praznikov ali posebnih datumov** posodobiti z aktualnimi zgledi, na primer poleg obstoječih

prvi maj, vsi sveti, božič, velika noč, binkošti, novo leto, svečnica, jurjevo, kres, veliki šmaren, silvestrovo, jožefovo, pust, advent, dodati še: slovenski kulturni praznik, dan upora proti okupatorju, praznik dela, dan združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom po prvi svetovni vojni, dan vrnitve Primorske k matični domovini, dan reformacije, dan spomina na mrtve, dan Rudolfa Maistra, dan samostojnosti in enotnosti.

Vsa odstopanja od danega pravila pa bi bilo zaradi večje preglednosti smiselno prikazati v posebnem razdelku kot izjeme, npr. z dikcijo: »Izjema so večbesedna imena praznikov, kjer je prva sestavina izpeljana iz lastnega imena, zato jih pišemo z veliko začetnico: *Prešernov dan, Marijino vnebovzetje, Vidov dan.*«

Opozoriti pa moramo, da pri pisanju imen praznikov enotnost norme motijo tista imena, ki so po izpeljavi iz lastnega imena dobila posamostaljeno pridevniško svojilno obliko v srednjem spolu, npr. *gregorjevo, štefanovo, jožefovo*. Med uporabniki še vedno prevladuje zapis z veliko začetnico (*Štefanovo, Jurjevo, Jožefovo*), ki se izgublja le pri pogosteje rabljenih poimenovanjih *silvestrovo* in *valentinovo*.

SP 2001	Število pojavitvev	Nenormirana različica	Število pojavitvev
<i>gregorjevo</i>	26	<i>Gregorjevo</i>	24
<i>jožefovo</i>	4	<i>Jožefovo</i>	29
<i>jurjevo</i>	21	<i>Jurjevo</i>	49
<i>štefanovo</i>	33	<i>Štefanovo</i>	72
<i>silvestrovo</i>	424	<i>Silvestrovo</i>	84
<i>valentinovo</i>	233	<i>Valentinovo</i>	70

Preglednica: Raba začetnice pri izlastnoimenskih poimenovanjih za praznike

Neustaljenost zapisa pri imenih nekaterih praznikov se povezuje z rabo velike začetnice v položajih, kadar želimo izraziti svoje spoštovanje (pri verskih praznikih, npr. *Božič, Velika noč*), pa na rabo vpliva tudi kodifikacija iz preteklosti (npr. *Novo leto* v pomenu 'novoletni dan').

Poimenovanja odlikovanj, športnih naslovov, nagrad in trofejev

Tudi pri **poimenovanjih odlikovanj in športnih trofejev** (§ 152) velja, da je raba vedno bolj neustaljena, zato je poleg posodobitve pravil z novimi oz. aktualnimi zgledi (*zlati častni znak svobode Republike Slovenije, srebrni red za zasluge, medalja za hrabrost, red generala Maistra, zlasti znak ZRC, spominski znak Slovenske vojske*) v posebnem razdelku treba predstaviti tudi zapise, ki odstopajo od pravila in jih pišemo z veliko začetnico, saj so izpeljana iz lastnega imena, npr.: *Ježkova nagrada, Aškerčevo priznanje, Borštnikov prstan, Bloudkova plaketa*.

Razlog za neustaljenosti, ki jih prikazujemo spodaj z zgledi iz publicistike, niso le v ponazoritvah neposodobljena pravila, temveč v tem, da so nekatera poimenovanja odlikovanj pogosto razumljena kot vrstna, npr. *olimpijska zlata medalja* ali *viteški križec*, druga pa kot lastna

imena, npr. *Kresnik*, *Kristalni lev*, *Zlati lev*, *Viteški križ reda Marije Terezije*. Slednja imena jezikovni uporabniki pogosteje pišejo z veliko začetnico (prim. spodnje zglede), zato bi bilo v perspektivi smiselno razmisliti o razlikovanju med obema vrstama poimenovanj.

*Letos smo pri **Kresniku** uvedli posebno priznanje za založnika nagrajenega romana. Mislite, da je to smiselno?*

*Človek sedi v komisiji za **nagrado Kresnik** in javno razlaga, da dokler bo tam, noben roman iz knjižne zbirke Beletrina ne bo dobil nagrade.*

*Prejel je številna priznanja, od **viteškega križca Marije Terezije** do dednega baronskega naslova.*

*Ameriški Slovenec Avgust Pust je v New Yorku prejel posebno ameriško odlikovanje **medalja časti Ellis Island** za ohranjanje kulturne dediščine različnih etničnih skupnosti v ZDA.*

2.4 SVOJILNI OZIROMA VRSTNI PRIDEVNIKI IZ BESED, PISANIH Z VELIKO

Vprašanje rabe velike oz. male začetnice (§ 115, 157–159) ne zajema le svojilnih, temveč tudi vrstne pridevnike, npr. *Grahamov/grahamov kruh*. Vsem tem pridevnikom je skupna izlastnoimenska motivacija, torej izpeljava iz osebnega, stvarnega ali zemljepisnega lastnega imena, ter priponsko obrazilo *-ov/-ev* oz. *-in*, npr. *Abrahamov* (< Abraham), *Blažev* (< Blaž), *Ariadnin* (< Ariadna); *Mlinotestov* (< Mlinotest), *Mercatorjev* (< Mercator), *Murin* (< Mura); *Saturnov* (< Saturn), *Sončev* (< Sonce), *Zemljin* (< Zemlja).

Rabo velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih s priponskimi obrazili *-ov/-ev*, *-in* že od prvega slovenskega pravopisa določata tako tradicija kot gradivo aktualne jezikovne rabe.⁴⁰ Sprva so se izlastnoimenski pridevniki s priponskimi obrazili *-ov/-ev* oz. *-in* zapisovali le z veliko začetnico. Danes se v sodobnih jezikovnih priročnikih, slovarjih in jezikovni rabi srečujemo z mnogimi zapisovalnimi dvojnicami izlastnoimenskih pridevnikov na *-ov/-ev* oz. *-in*, zlasti to velja za pridevnike v stalnih besednih zvezah in frazemih, k čemur usmerjata tudi zdaj veljavni predpis in pravopisni slovar. Pisanje pridevnikov z malo začetnico utegne spodbuditi podomačevanje in s tem izgubo izlastnoimenske motivacije, npr. *Dieslov – dieslov – dizlov motor*, *Zoisova – zoisova – cojzova zvončnica*, *Kneippova – kneippova – knajpova kava*, saj slovenski pravopis pri prevzetih občnih besedah razen redkih izjem usmerja k pisnemu podomačevanju, medtem ko pisno podobo prevzetih osebnih lastnih imen v slovenščini načeloma ohranjamo (§ 164, 172). Gradivo kaže precej več raznolikosti.

⁴⁰ Prim. N. Jakop, Osvetlitev rabe velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih s priponskimi obrazili *-ov/-ev*, *-in* v slovenščini, *Jezikoslovni zapiski*, 15, 2009, str. 73–85.

Zoisov – zoisov – cojzov – cojzit

*Posebej pomembna rastlina Uršlje gore so alpska zlatica, lovorolistni volčnin, arnika, kamniška murka in **Zoisova zvončnica**.*

*Tudi **cojzova zvončnica**, posneta nad **Cojzovo koč**, ni ostala brez svojega prostora na čipu. Po Zoisu se imenuje mineral **cojzit**, medtem ko na njegovega brata Karla spominjata cvetlici **zoisova zvončnica** in **zoisova vijolica**.*

*kandidati za **Zoisovo štipendijo***

Kneippov – kneippov – knajpov – knajpanje

*Medicina je tudi uradno priznala pomen in korist **Kneippovih metod** za zdravje.*

*Naš voznik Lojzek je na majhnem ognju segreval lonec s vodo, v kateri se je kopalo nekaj zrnec **kneippove kave**.*

*Tam so za zajtrk dobili poleg kosa kruha še **Knajpovo kavo**.*

*Velja za izumitelja naravne metode zdravljenja, ki se po njem imenujeta **knajpanje** oziroma **knajpov način** življenja.*

Pri sodobnem normiranju izlastnoimenskih pridevnikov s priponskimi obrazili *-ov/-ev, -in* skušamo zato ponovno preučiti vse dejavnike, ki določajo njihovo knjižno normo in upoštevati zlasti kulturološki vidik rabe velike začetnice pri izrazih posebnega razmerja in spoštovanja ter pragmatično načelo, ki pri oblikovanju predpisa upošteva tudi jeziko(slo)vno znanje laičnega uporabnika.⁴¹

2.5 POSEBNOSTI PRI RABI VELIKIH IN MALIH ČRK

Velika začetnica sredi besede in mala začetnica na začetku povedi

V pravilih o rabi velikih in malih črk je treba jezikovnega uporabnika opozoriti na do sedaj neznane posebnosti, ki jo izpričujejo sodobna besedila. Gre za zapise, pri katerih se velika začetnica iz podstave ohrani tudi v novonastali tvorjenki in se tako nahaja sredi besede. Zasedimo jih zlasti v osebnih imenih v priimkih s predimki (*McCarthy, McDonald's*), v zadnjem času pa tudi v stvarnih imenih (*PostScript, EasyWriter, InterCity*), kar pripisujemo vplivu spletnih izraznih načinov (večja stičnost).⁴²

Novost glede na ustaljeno pisno prakso so tudi **imena s spredaj stoječim malim e** (v pomenu

⁴¹ O vprašanju, po katerih načelih sploh normirati pisanje velike oz. male začetnice pri pridevnikih na *-ov, -ev, -in* iz lastnih imen, je razpravljala že E. Kržišnik, *Pravopis v slovenski državi in slovenskem jezikoslovju* (Pravopisna preišljanja), *Slava*, 1992/93, str. 14–17. Po izidu SP 2001 E. Kržišnik ob jezikovnem gradivu ugotavlja težnjo po pisanju velike začetnice pri izlastnoimenskih sestavinah v frazeoloških enotah, prim. E. Kržišnik, *Frazeologija v Slovenskem pravopisu 2001, Slavistična revija*, 2003, str. 232–234.

⁴² Gl. Mija Michelizza, n. d., 2008.

'elektronski', tudi 'spletni' ali 'informacijski') **ali i** (v pomenu 'informacijski'),⁴³ npr. *eVsebine*, *eDavki*, *eZdravstvo*, *iSlovar*, *iGoogle*. Ta *e/i* ostane zapisan kot mala črka v vseh položajih, tudi če se nahaja v besedi, ki začenja poved.

eDavki nudijo različne možnosti povezave za zunanje aplikacije (podrobnosti o različnih načinih povezave si lahko ogledate na straneh za razvijalce).

iSlovar je terminološki slovar informatike, razlagalni in informativni slovar, ki strokovno izraze pomensko in jezikovno opisuje ...

Kadar se ta *e* nahaja pred občnoimenskim poimenovanjem, npr. *e-pošta*, ga pišemo z vezajem. Če se nahaja na začetku povedi, pišemo ta *e* le z veliko začetnico, npr.:

E-pošta ima veliko prednosti.

E-pošta, konference in prenos datotek, pa klepet v živo in omrežne igrice so razveseljevale čedalje več uporabnikov.

E-bančništvo je postalo pomemben vidik konkurenčne prednosti.

E-trgovina bi se morala vsako leto povečati za 50 odstotkov.

Raba male začetnice namesto velike in velike začetnice sredi besede je lahko povezana le z željo po opaznosti poimenovanja in stiliziranju, zlasti v oglasnih besedilih (*easyJet*, *sLOVENIJA*, *JeziKovnoTehnološki Abonma – JOTA*). Sicer pa opisani način ohranjanja malih črk tudi na začetku besede poznamo v strokovnih besedilih že dlje, npr. v kemiji (*pH-vrednost lahko zelo preprosto izmerimo s pH-indikatorskimi lističi.*), zato je prav, da jo pravopisna pravila evidentirajo in opozorijo na nove pisne možnosti.

Same male črke

Gradivo izkazuje nekaj več položajev rabe malih črk, kot jih obravnavajo aktualna pravopisna pravila. Pri kraticah, ki prehajajo med občnoimenske besede, je zapis s samimi malimi črkami zelo pogost, na primer: *sit* (< SIT), *apgar* (< APGAR), *emšo* (< EMŠO), *algol* (< ALGOL).

Je kriva gripa ali emšo?

Leta 1960 so dokončno razvili jezik algol, ki je pomembno vplival na vse današnje programske jezike.

Prvi presejalni razvojni preskus je že ocena apgar pri novorojenčkih.

K rabi malih črk vplivajo tudi prevladujoči načini zapisa v sodobnih elektronskih medijih.

43 O občnoimenskih tvorjenkah tega tipa podrobneje N. Logar Berginc, Nove tehnologije in nekateri nesistemiški besedotvorni postopki, *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. E. Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004, str. 121–132; URL: <http://www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim22/Logar.pdf>.

V spletnih naslovih namreč zapisujemo vse enote z malimi črkami, čeprav so med njimi tudi lastna imena: <http://www.ajdovscina.si/>, <http://www.gorenje.si/>. Tudi pri elektronskem sporočanju se je uveljavilo pisanje s samimi malimi črkami: france.kuhar@siol.net.⁴⁴

Obrazec za prijavo in vsa potrebna navodila so na voljo v vložišču občine in na njeni spletni strani www.ajdovscina.si

Kompas Holidays organizira enodnevni izlet v Ženevo z letalom. Za podrobnejše informacije povprašajte na tel.: 01/200 61 11 oz. spletni strani www.kompas.si.

S samimi malimi črkami pišemo tudi kratice oziroma končnice spletnih domen (.si < Slovenija, .org < organizacija, .com < company, podjetje) in vrste dokumentov (.doc < dokument, .pdf < portable document format). Tudi zapisi enot v računalniških programih so pisani s samimi malimi črkami: `</script></div>`.

3 PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

Prevzemanje besed je kompleksen proces, ki ga sooblikujejo različno intenzivni družbeni in jezikovni vplivi, zaradi česar je pogosto nepredvidljiv. Prav zaradi tega je mogoče določiti stopnjo prevzetosti dane besede šele po dlje časa trajajočem spremljanju leksike. Sodobno normiranje, ki se ne ukvarja s predpisovanjem jezikovne rabe, temveč jo evidentira v vseh pojavnih oblikah, zato v priročnikih navadno predstavlja več dvojničnih rešitev, ob katerih nakazuje možnosti razvoja v eno ali drugo smer. Pri prevzemanju se je te vrste perspektivni oziroma prehodni kodifikaciji skorajda nemogoče izogniti.

Sodobni slovenski pravopis v nasprotju s tradicionalnimi metodami, ki so temeljile na določanju izvorne pripadnosti besed oz. imen,⁴⁵ obravnava občna imena glede na stopnjo prilagoditve slovenskemu jezikovnemu sistemu (*cocktail* – *koktajl* – *koktejl*), lastna imena pa najprej glede na vrsto, v okviru tega pa na tip prilagoditve, kjer se odločamo med prevodom (*Elizejske poljane*) oz. podomačitvijo (*Luksemburg*). Zlasti pri zemljepisnih imenih so posebnost večbesedna imena, v katerih nastopajo občnoimenske prvine, ki jih prevajamo (*Westminstrska palača*).

Ker je za razumevanje pravopisnih pravil, kakršna so po SP 2001 predstavljena v členu 161, bistveno ustrezno tolmačenje uporabljenega pojmovnega oziroma izraznega aparata, je treba uporabniku podrobneje uzavestiti razlikovalno razmerje vsaj med kategorijami: citatnost, polcitatnost, tujke in izposojenke.

⁴⁴ Glede na to, da začetnica ni pomembna, je zapis z malimi črkami pogostejši in pojmovan kot nevtralen.

⁴⁵ Npr. v Breznikovem pravopisu iz leta 1920 je opaziti izrazito prepovedovalnost do besed tujega izvora, ne le nemškega, temveč tudi do francoskih in srbohrvaških izrazov.

	Opis	Zgledi
Citatna beseda	Beseda ali besedna zveza, ki ni del slovenskega jezika, vendar jo nespremenjeno vključujemo v besedila.	<i>testenine al dente</i> <i>restavracija à la carte</i> <i>all-inclusive počitniški paket</i>
Izposojenka	Prevzeta beseda ali besedna zveza, ki se je povsem (pisno, izgovorno, oblikoslovno in skladijsko) prilagodila slovenščini.	<i>spletni kliping</i> (< <i>clipping</i>) <i>bifteak</i> (< <i>beefsteak</i>)
Polcitatno ime	Lastno ime, pisano po pravilih izvirnega jezika, ki ga pregibamo po pravilih slovenskega jezika (sklanjanje, tvorba pridevnikov, krajšav ...).	<i>Bush, Bushev</i> <i>Cambridge, vojvodinja</i> <i>Cambriška</i> <i>ADAC, Adacov</i>
Tujka	Prevzeta beseda ali besedna zveza, ki se ni povsem prilagodila slovenščini.	<i>airbag</i> <i>copywriter</i>

Preglednica: Citatne in polcitatne besede, izposojenke in tujke

Poglavje o prevzemanju občnih imen (§ 164) bi bilo bolj informativno, če bi bile zgleodom dodane tudi ponazoritve, iz katerih bi bilo razvidno, kaj pomeni, da je beseda prevzeta pisno, izgovorno, oblikoslovno in skladijsko.

- ▷ **Pisno** prevzemamo večino besed, ne pa vseh. Pisno domačenje obsega zamenjavo tujih črk s slovenskimi, skladno z izgovarjavo (*body-builder* > *bodibilder*).
- ▷ **Izgovorno** domačimo vse prevzeto besedje, in sicer tisto, ki ga domačimo tudi pisno (*roast-beef* [angl. roustbif] > *rostbif* [slov. róstbif]), kot tudi besedje, ki ohranja tujo pisno podobo (*Washington* [angl. uošington] > [slov. vášington], *Citroën* [fra. sitroén] > [slov. citroén]).
- ▷ **Oblikoslovno** in **skladijsko** obravnavamo prevzete besede in zveze v skladu s pravili za pregibanje in besedilno rabo slovenskih besed in zvez, pri tem včasih upoštevamo načela, ki veljajo za te besede v izvornih jezikih, na primer: »Tuja lastna imena na govorjeni *-ski*, ki imajo neslovansko podstavo, sklanjamo po prvi moški sklanjatvi (*Breschi* [bréski] *Breschija*), imena s slovansko podstavo pa po četrti moški, torej pridevniški sklanjatvi (*Chomsky* [čómski] *Chomskega*).«

Citatnost

Posebna obravnava citatnosti je utemeljena zlasti s težavami, ki jih imajo jezikovni uporabniki ob vključevanju tujih prvin v slovensko besedilo.

1. Ohranjanje citatnosti v posebnih besedilnih položajih: Tujejezične besede (*ibidem*), zveze (*fifty-fifty*) ali povedi (*Nomen est omen*) pogosteje ohranjajo neslovensko podobo, kadar nastopajo kot pozdravi (*hi, ciao*), napisi (*piano, adagio, anno Domini*), okrajšave (*A. D., l. c.*) ali v drugih položajih, v katerih jih ne pregibamo ali nadomeščajo slovenske nepregibne besede.

2. Ohranjanje obveznega naglasa: Besede, ki so v tujih jezikih naglašene s posebnimi naglasnimi znamenji tudi v slovenskem zapisu ohranjajo obvezni naglas (*à la carte*, *Ampère*, *Almodóvar*), čeprav besedo izgovarjamo ter oblikoslovno in besedotvorno pregibamo po pravilih slovenskega jezika (z *Ampèrjem* in *Ampèrom*).

3. Citatni imenovalnik: Posebno pozornost pri normiranju tujih lastnih imen je treba posvetiti t. i. »citatnemu imenovalniku«, ki ga kot pojav prvič zasledimo v SP 2001 v členih 428 (*Rimski-Korsakov*) in 767 (*Aristotel* tudi *Aristoteles*), šele kasneje, zlasti pri utemeljevanju posameznih slovarskih rešitev iz SP 2001, pa je bil pojav poimenovan z izrazom »citatni imenovalnik«. ⁴⁶ Izraz implicira tudi necitatnost neimenovalniških sklonov, kar pomeni, da se beseda ali zveza v odvisnih sklonih zapisuje oziroma pregiba drugače kot v imenovalniku: *Aristotel* tudi *Aristoteles* – narava pri *Aristotelu*, *Rimski-Korsakov* (stični vezaj) – skladbe *Nikolaja Rimskega* - *Korsakova* (nestični vezaj).

Ta zapisovalna praksa se v rabi ni uveljavila in predstavlja težavo tudi pri imenih tipa *Jean-Paul*, ki so povezana s stičnim vezajem, kljub temu pa se v neimenovalniških sklonih pregibata obe sestavini: *Jean-Paul Sartre*, *Jean-Marc Gounon*, *Hans-Dietrich Genscher*, *Jean-Jacques Rousseau*.

Medtem ko kategorija citatnega imenovalnika pri tipu *Aristoteles* ni sporna, pa bi bilo treba spremeniti pravila za pisanje priimkov in imen tipa *Rimski-Korsakov* in *Jean-Paul*, in sicer ohranitev stičnega vezaja tudi v neimenovalniških sklonih, kar potrjuje tudi aktualna raba v imenih iz različnih jezikov:

Ime	Ohranjanje stičnega vezaja v neimenovalniških sklonih
<i>Baden-Powell</i>	<i>življenje Roberta Badena-Powella</i>
<i>Rimski-Korsakov</i>	<i>skladbe Nikolaja Rimskega-Korsakova</i>
<i>Saltikov-Ščedrin</i>	<i>roman Saltikova-Ščedrina</i>
<i>Hans-Dietrich</i>	<i>politika Hansa-Dietricha Genscherja</i>
<i>Jean-Jacques</i>	<i>delo Jeana-Jacquesa Rousseauja</i>
<i>Jean-Paul</i>	<i>stoletnica rojstva Jeana-Paula Sartra</i>
<i>Bielsko-Biala</i>	<i>univerza v Bielsku-Biali</i>

Preglednica: Ohranjanje stičnega vezaja v neimenovalniških sklonih

Od omenjenih imen je treba ločiti tista, kjer prve sestavine ne pregibamo, na primer: *izračun po Gay-Lussacu*, *razhajanje med C. Lévi-Straussom in Lévy-Brühlom*, *opera Ermanna Wolf-Ferrarija*.

⁴⁶ Podrobneje v prispevkih A. Gložančev, *Kratek oris redakcije lastnih imen za slovarski del Slovenskega pravopisa* (2001), URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/Delavnica.htm>, in J. Toporišiča, *Odzivi na novi pravopis po elektronski pošti* (2002), URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/pdf/odgovori.pdf>.

3.1 PREVZEMANJE OBČNIH BESED

Posebnosti prevzemanja občnih besed

Po pravilih SP 2001 (§ 165–168) izvirno pisavo ohranijo le naslednje kategorije prevzetih občnoimenskih izrazov:

1. mednarodni glasbeni izrazi: *capriccioso*, *adagio*, *allegro*;
2. nekateri manj rabljeni strokovni izrazi: *hausse*, *commedia dell'arte*, *curriculum vitae*, *a conto*, *cross-country*, *fin de siècle*;
3. posamezni drugi izrazi: *faux pas*, *jazz*, *disco*;
4. večina imen za vozila (npr. za avtomobile, letala) ali nekatere tehnične predmete ipd.: *volkswagen*, *peugeot*, *boeing*, *caravelle*, *recorder*, *pascal*.

Ob prenovi pravil bi bilo skupino »mednarodni glasbeni izrazi« ustrezneje poimenovati »**mednarodne glasbene oznake**«. Gre namreč za mednarodno uveljavljene izraze, ki se pojavljajo navadno v imenovalniku v posebnih besedilnih položajih kot oznake za izvajanje glasbenega dela na notah (*piano*, *pianissimo*), kar vpliva tudi na ohranjanje citatnosti teh besed. Za uporabnika bi bila dobrodošla opredelitev razlike med glasbenimi »oznakami« in glasbenimi »izrazi«, saj se glasbeni izrazi vendarle podomačijo in pregibajo (*jazz* > *džez*, *disco* > *disko*, *punk* > *pank*).⁴⁷ Kot posebnost je treba opozoriti tudi na prehajanje nekaterih glasbenih izrazov, ki označujejo način izvajanja skladbe, npr. *adagio* (prislov), v samostalnike. Postanejo pregibni, kadar z njimi poimenujemo vrsto skladbe, npr. *adagio za godala*, *Mozartovi adagii*.

Imena vozil in tehničnih izdelkov podomačujemo navadno v več stopnjah, pri čemer upoštevamo tudi možnost zapisa z veliko začetnico (*vozim Renaulta*, *BMW-ja*). Do fonetične podomačitve, ko začnemo pisati te enote tudi z malo začetnico, pride v fazi, ko se spremeni nanašalno (referenčno) razmerje oziroma ko denotat lastnega imena postane serija, skupina izdelkov, predmetov ali objektov.

Toyota – *toyota*

*Kupil sem **Toyoto** Hilux.*

*Že dvajset let kupujem **toyote**.*

BMW – *beemve*

*Tekmuje z **BMW** 320.*

*Večinoma se prevažajo v *mercedesih* in **beemvejih**.*

⁴⁷ Ob tem pa opozoriti, da zlasti manj rabljeni glasbeni izrazi in izrazi s področja popularne kulture zaradi različnih zunajjezikovnih okoliščin, pa tudi različnih področij rabe, dlje časa ohranjajo tujo obliko v zapisu (*acid house*, *cool jazz*). O prevzemanju občnih imen podrobneje v prispevku A. Bizjak Končar in H. Dobrovoljc, *Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novejših prevzetih besed, Jezikoslovni zapiski*, 2010, str. 91–109.

Gre torej za skupno poimenovanje znamke avtomobila. Kadar pride do poobčnoimenjenja, sta fonetični zapis in raba male začetnice utemeljena z občnoimenskostjo, npr.: *Oklepnikov, vlačilcev, kombijev, džipov in osebnih vozil z oznakami KFOR ni mogoče prešteti*. Posebej problematična je dikcija pravila, da »trgovska in proizvodna podjetja iz komercialnih razlogov pogosto prevzemajo tuje besede in jih tudi pišejo v izvirni obliki (taka poimenovanja pa si tudi izmišljajo)«. Kljub tuji podobi trgovskih imen ne domačimo, saj je njihov zapis zaščiten z Zakonom o industrijski lastnini.⁴⁸

Imena merskih enot in količin

Podomačevanje mednarodnih merskih enot je problem, ki ga pravopisni priročnik doslej ni obravnaval, merske enote so bile predstavljene le v poglavju o zapisu občnih besed, nastalih iz osebnih imen ali priimkov, kadar zaznamujejo vrsto pojavov (§ 131), npr. glede na to, da so merske enote navadno poimenovane po osebnostih, povezanih z njihovim odkritjem (James Watt, Anders Celsius/Celzij, Isaac Newton, Wilhelm Conrad Röntgen, Nikola Tesla), a zaznamujejo vrsto, zato jih pišemo z malo začetnico.

V pravilih je treba predstaviti **razliko med simboli in imeni za merske enote in količine**. Zaradi poenotenja mednarodnih merskih sistemov se tudi v Republiki Sloveniji uporablja mednarodni sistem enot (*Systeme International d'Unites*, kratica SI), ki določa poenoten zapis simbolov (tako količin *t, a, m, T*, kot tudi enot *K, s, A; J, W*), imena količin in enot pa prilagajamo posameznim jezikom in jih podomačujemo. Kljub temu se v strokovnih besedilih srečujemo z obema vrstama zapisov:

becquerel – *bekerele*

*V Fructalovih sokovih naj bi bilo slabih 30 **becquerelov** cezija na liter.*

*Lisičke pa letos vsebujejo manj cezija kot leta 1987, ko so v kilogramu svežih gob namerili 160 **bekerelov**, kar je daleč pod normativi Evropske unije izpred dvanajstih let.*

candela – *kandela*

*Svetlost je **candela** na površino kvadratnega metra. Merska enota je 1 NIT (cd/m²).*

*Ločljivost zaslona je 1.366 × 768 točk (HD-Ready), svetilnost znaša 600 **kandel**.*

hertz – *herc*

*Skrivnost je v vibraciji, ki ima 8 **hertzov**, kar je tudi naravna vibracija srca.*

*Frekvenca je število nihajev valovanja v 1 sekundi, ki ga merijo v **hercih** – Hz.*

Tako še *ampere* – *amper*, *joule* – *džul*, *newton* – *njuton*, *pascal* – *paskal*, *röntgen* – *rentgen*, *watt*

⁴⁸ Podrobneje o tem v poglavju 2.3 *Stvarna imena* v razdelku *Imena industrijskih izdelkov in zaščitenih blagovnih znamk*.

– *vat*, ki se v besedilih pojavljajo v domači in tuji obliki. Ob oblikovanju pravila je treba upoštevati, da v nekaterih strokah dosledno uporabljajo mednarodna imena, zato bi bilo v perspektivi smiselno normirati dvojnični zapis, kar velja tudi za uradna določila, ki izhajajo iz pravnih uredbenih besedil, npr. iz *Zakona o meroslovju*. Tako se v *Odredbi o merskih enotah*⁴⁹ uporabljajo le tuja poimenovanja, kot prikazuje tudi spodnja preglednica.

Veličina	Enota	
	Ime	Simbol
frekvenca	<i>hertz</i>	Hz
sila	<i>newton</i>	N
tlak, napetost	<i>pascal</i>	Pa
energija, delo, toplota	<i>joule</i>	J

Preglednica: *Poimenovanje merskih enot in količin v Odredbi o merskih enotah*

3.2 PREVZEMANJE LASTNIH IMEN

Prevzeta lastna imena obravnavamo glede na to, ali so imena bitij, zemljepisna ali stvarna imena, pa tudi glede na tip prečrkovanja, ki je odvisen od tega, ali imena prihajajo iz latiničnih ali nelatiničnih (ali ideografskih) pisav. Aktualna pravopisna pravila se pri prečrkovanju sklicujejo na navodila za prečrkovanje, ki jih je mogoče najti v poglavju »Preglednice« (§ 1071), za uporabnika pa je bistven tudi podatek o tem, da so posebnosti pri pregibanju in pri besedotvorju prevzetih imen obravnavane v poglavjih o oblikoslovju in besedotvorju.

Pri **imenih bitij**, kjer se večinoma ohranja izvirni zapis, raba ne odpira novih dilem. Odprta vprašanja so povezana s pisanjem tujih vladarskih imen in imen plemiških rodov in ter prevajanjem imen znanih zgodovinskih osebnosti.

Pri **zemljepisnih imenih** je treba opozoriti na upoštevanje mednarodnih določil, ki jih predstavlja Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS, in imena kategorizirati v skladu z uveljavljenimi standardi. Splošna dikcija glede podomačevanja zemljepisnih imen (§ 182) mora upoštevati delitev na enobesedna in večbesedna imena, npr.: »Enobesedna zemljepisna lastna imena – z izjemo imen držav, celin, oceanov, gorovij, nekaterih bolj znanih otokov, jezer, gora, krajev in stavb – večinoma ohranjajo izvirno podobo. Lastnoimenske sestavine večbesednih zemljepisnih imen prilagajamo pravilom slovenskega jezika, občnoimenske sestavine pa prevajamo.«

Pri **stvarnih imenih**, ki so najbolj spremenljiva, pa je predlogov za spremembe več. Jasneje je treba oblikovati že splošno dikcijo pravila (§ 212) in jo glede na dejansko stanje pri podomačevanju posodobiti, saj v pravilih do sedaj ni bilo izrecno določeno, katere kategorije stvarnih

⁴⁹ Odredba o merskih enotah, *Uradni list RS*, št. 109/2009 z dne 28. 12. 2009; URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2009109&stevilka=4937>.

imen prevajamo in katere puščamo nespremenjene, temveč je bilo določeno, da stvarna lastna imena prevajamo »po potrebi«. Glede na posodobljeno in dopolnjeno klasifikacijo slovenskih stvarnih imen je zdaj mogoče uporabnika bolj sistematično poučiti tudi o podomačevanju stvarnih imen po kategorijah, in sicer: katera imena podomačujemo; katera imena puščamo nepodomačena; katera imena prevajamo vedno in katera le po potrebi; pri katerih imenih raba še omahuje in jih podomačujemo le v posameznih primerih.

Imena vladarskih (in nekaterih plemiških) rodovin

Pravopisno pravilo (§ 168), ki določa pisanje imen vladarskih (in nekaterih plemiških) rodovin, je – z ozirom na uveljavljeno rabo v besedilih različnih zvrsti – treba spremeniti, saj moramo pri posameznih imenih dopustiti tudi izvorni zapis. Pisno se namreč podomačujejo imena večine vladarskih in plemiških rodbin (*Burboni*, *Habsburžani*), nekatere ohranjajo izvorni zapis (*Attems*, *Chigiji*), pri drugih pa so v rabi dvojnice (*Waležani* in *Valižani* oziroma *Waleški* in *Valižanski*). Uporabniku bo dobrodošlo tudi opozorilo, da je treba razlikovati med tujimi priimki rodbin, ki se pogosto glasijo enako kot ustrezna zemljepisna imena (*Habsburg*, npr. *Otto von Habsburg*), in podomačenimi imeni pripadnika ali pripadnikov rodbine, ki so bodisi v samostalniški bodisi v pridevniški obliki, včasih pa je mogoče tvoriti obe (*Habsburžani*, *Habsburški*).

Priimek rodbine	Ime pripadnika/pripadnikov	
	Samostalniško	Pridevniško
<i>Andechs</i>	–	<i>Andeški</i>
<i>Angoulême</i>	<i>Angulemi</i>	<i>Angulemski</i>
<i>Auersperg</i>	<i>Auerspergi</i>	<i>Auersperški</i>
<i>Habsburg</i>	<i>Habsburžani</i>	<i>Habsburški</i>

Preglednica: Pisanje imen vladarskih in plemiških rodovin

Prevedena imena bitij

Pri prevzemanju osebnih imen oziroma imen bitij opozarjamo na posebnost oziroma na tista imena – navadno znanih zgodovinskih osebnosti –, ki imajo prvotno občnoimenski prilastek razvit v stalni pridevek k lastnemu imenu. Take dele imen navadno prevajamo, npr.: *Ivan Brez dežele* (ang. *John Lackland*), *Karel Veliki* (fra. *Charlemagne*), *Pipin Mali* (fra. *Pépin le Bref*), *Rihard I. Levjesrčni* (ang. *Richard Lion-Hearted*).

Druga posebnost pri prevzemanju tujih imen, zlasti imen zgodovinskih osebnosti, kjer ob osebnem imenu nastopa v vlogi stalnega pridevka predložna zveza s predlogom *iz* in zemljepisnim lastnim imenom, ki določa krajevno pripadnost, izvor in mesto delovanja neke osebe, je zapisovanje teh imen z nepredložno dvojnico, tj. s posamostaljenim pridevnikom: *Gvido iz Arezza* ali *Gvido Areški* (lat. *Guido Aretinus*), *Anton Padovanski* (ital. *Sant'Antonio di Padova*,

Santo António de Lisboa). V pravilo, ki obravnava prevedena imena (§ 181), bi bilo treba vključiti tudi tako ponazorjene zglede.

Kategorizacija zemljepisnih imen

Pri razvrščanju zemljepisnih imen po omenjenih kategorijah je priporočljivo upoštevati predloge Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen (v nadaljevanju: KSZI), ki deluje kot stalno delovno telo Vlade Republike Slovenije in katere naloga je usmerjanje in usklajevanje dela ter reševanje problematike na področju standardizacije zemljepisnih imen v Republiki Sloveniji. Namen standardizacije zemljepisnih imen je določitev pisne oblike in poenotenje uporabe domačih in tujih zemljepisnih imen v skladu s sprejetimi resolucijami in priporočili izvedenske skupine za standardizacijo zemljepisnih imen pri Združenih narodih (UNGEGN: *United Nations Group of Experts on Geographical Names*) in v območni skupini za vzhodno, srednjo in jugovzhodno Evropo. KSZI je izdelala *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku* (2001), ki je spletno dostopen⁵⁰ in v katerem so imena tujih zemljepisnih danosti razvrščena glede na svojo podobo oziroma stopnjo ter način prilagojenosti:

1. slovensko ime, npr. *Gradec* za *Graz*,
2. prevedeno ime, npr. *Antili* za *Antillas/Antilles*; *Nova Zelandija* za *New Zealand*,
3. prevedeno kolonialno ime, tj. imena, prevedena iz jezikov nekdanjih kolonialnih velesil, ob katerih se uporabljajo tudi tradicionalni domačinski jeziki, npr. *Albertov Nil* za *Albert Nile*, *Obala popra* za *Grain Coast*,
4. prirejeno ali delno prevedeno ime, npr. *Aralsko jezero* za *Aral'skoe more*, *Orinoko* za *Río Orinoco*),
5. podomačeno ime (imena z opuščeni posebnimi in diaktričnimi črkovnimi znamenji in posledično prilagojenim zapisom), npr. *Bagdad* za *Baghdād/Bağdād*, *Loara* za *Loire*,
6. delno podomačeno ime, npr. *Beludžistan* za *Baluchistān*, *Gvineja Bissau* za *Guiné-Bissau*,
7. minimalno podomačeno ime, npr. *Bogota* za *Bogotá*,
8. podomačeno kolonialno ime, prevzeto ali podomačeno ime iz preteklosti ali ime enega od slovanskih jezikov, npr. *Aljaska* za *Alaska*, *Kišinjav* za *Chišínäu/Kišinev*,
9. prevzeto ali podomačeno ime ene od večjezičnih oblik imena, npr. *Amur* za *Amur/Heilong Jiang*, *Cape Town* za *Cape Town/Kaapstad*,
10. prevzeto kolonialno ime ali ime v jeziku velike sosednje države, npr. *Borneo* za *Kalimantan*, *Ganges* za *Ganga/Ganges*,
11. sestavljeno ime, pri katerem je levi del obče, desni pa lastno ime, npr. *globel Vitjaz* za *Vityaz Depth*, *gora Nashville* za *Nashville Seamount*,
12. umetno ime, npr. *Amazonsko nižavje* za *Selvas*, *Moskovska kotlina* za *Meščëra*, *Vzhodne Alpe* za *Ost Alpen/Alpi Orientali*.

⁵⁰ *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku*, 2001; URL: http://www.gu.gov.si/fileadmin/gu.gov.si/pageuploads/PROJEKTI/Registri/KSZI/tuj_imena.pdf

V nadaljevanju sta podana še dva seznama, in sicer *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku*, katerih raba je nujna (npr. *Kenija* za *Kenya*, *Furlanija* za *Friuli*, *Kairo* za *Al Qāhirah/Al-Qāhira*) in *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku*, katerih raba je priporočljiva (npr. *Armenija* za *Ermenistan*, *Bajkonur* za *Bajkonyr/Bajkonur*, *Misisipi* za *Mississippi*). Za določanje zapisa zemljepisnih imen, na katerega se uporabniki lahko sklicujejo in zapise uporabljajo v javni rabi, je posvetovanje z obema seznamoma potrebno in nujno, zato morajo biti pravopisna pravila in slovar usklajena z določili KZSI, pri čemer je treba tudi ta določila ob morebitnih dvomnih vprašanjih pretehtati.

Poleg naštetih kategorij podomačenih imen člani KSZI⁵¹ opozarjajo, da je treba vključiti v seznam v SP 2001 (§ 184–190) tudi kategorijo »puščave«, na primer *Sahara*, *Atakama*, *Karakum*.

Slovenska zemljepisna imena namesto neslovenskih

Pravopisno pravilo (§ 191), ki govori o rabi slovenskih imen namesto neslovenskih, eksplicitno ne določa okoliščin te rabe, čeprav se pravopis očitno posredno sklicuje na *Zakon o javni rabi slovenščine*, ki v svojem 23. členu določa naslednje:

»V novinarskih, oglaševalskih in poslovnih besedilih, ki omenjajo kraje in druge zemljepisne danosti z območij sosednjih držav, kjer avtohtono prebiva slovenska narodna manjšina, je obvezna slovenska ali dvojezična raba krajevnih in drugih zemljepisnih lastnih imen.«

Slovenska imena, ki jih uporabljamo ob tujih ali namesto tujih, je treba torej razdeliti glede na okoliščine rabe:

1. Slovenska zemljepisna imena na narodnostno mešanih ozemljih uporabljamo enakovredno z ustreznimi tujimi imeni.

Beljak (Villach)

Borovlje (Ferlach)

Celovec (Klagenfurt)

Čedad (Cividale del Friuli)

Dobrla vas (Eberndorf)

Gaberje (Gyertyános)

Gorica (Gorizia)

Gornji Senik (Felsőszölnök)

Gradež (Grado)

Oglej (Aquileia)

Pliberk (Bleiburg)

Podklošter (Arnoldstein)

Špeter Slovenov (San Pietro al Natisone)

Svinec (Eberstein)

Sombotel (Szombathely)

Šmohor (Hermagor)

Trst (Trieste)

Trbiž (Tarvisio)

⁵¹ Prim. D. Kladnik, *Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen*, Ljubljana: Založba ZRC, 2007, str. 121.

<i>Gradišče ob Soči (Gradisca d'Isonzo)</i>	<i>Tržič (Monfalcone)</i>
<i>Neborjet Ovčja vas (Malborghetto Valbruna)</i>	<i>Velikovec (Völkermarkt)</i>
<i>Oglej (Aquilea)</i>	<i>Videm (Udine)</i>

2. Slovenska zemljepisna imena za tuje kraje, ki jih uporabljamo le v slovenščini, ob mednarodnem občevanju pa uporabljamo mednarodna imena.⁵²

<i>Banjaluka (Banja Luka)</i>	<i>Pariz (Paris)</i>
<i>Benetke (Venezia)</i>	<i>Pulj (Pula)</i>
<i>Brod na Kolpi (Brod na Kupi)</i>	<i>Reka (Rijeka)</i>
<i>Carigrad (Istanbul)</i>	<i>Rim (Roma)</i>
<i>Dunaj (Wien)</i>	<i>Sisek (Sisak)</i>
<i>Firence (Firenze)</i>	<i>Solun (Thessaloníki)</i>

3. Starejša slovenska imena, ki so danes **stilno zaznamovana**, njihov nastanek pa je bodisi odraz ljudske rabe in preoblikovanja bodisi je umetna tvorba, nastala zaradi družbenopolitičnih teženj in okoliščin.

<i>Breže (Freising)</i>	<i>Kodanj (København)</i>
<i>Draždani (Dresden)</i>	<i>Lipsko (Leipzig)</i>
<i>Inomost (Innsbruck)</i>	<i>Monakovo (München)</i>
<i>Jakin (Ancona)</i>	<i>Solnograd (Salzburg)</i>
<i>Kelmorajn (Köln)</i>	<i>Turin (Torino)</i>

Nepodomačena stvarna lastna imena

V poglavju o stvarnih lastnih imenih je najbolj nedoločljivo predstavljeno razmerje med imeni, ki jih ohranjamo v izvorni pisni obliki, in imeni, ki jih prevajamo, torej povsem prilagodimo slovenskemu jeziku. V tej skupini lastnih imen, ki je podvržena gospodarskim, političnim in drugim organizacijskim potrebam in dejavnostim družbe, je za uporabnika zaradi svoje spremenljivosti težko obvladljiva, bi bilo smiselno posodobiti tako nabor kategorij kot tudi tipske zglede. Poleg imen glasil in podjetij (§ 211), ki jih omenja že SP 2001, torej ostajajo nepodomačena tudi nekatera druga imena, ki jih lahko razvrstimo v naslednje kategorije:

1. Imena, naslovi stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev:

- ▷ imena časopisov, revij, glasil: *Elle*, *Spiegel*, *News Week*, *Herald Tribune*, *Parents*, *Reader's Digest*, *National Geographic*, *Riječ*, *Slovo a slovesnost*, *International Journal of Corpus Linguistics*;
- ▷ imena borznih indeksov: *Dow Jones*, *Nasdaq*, *Nikkei*;

⁵² Slovensko ime *Sisek*, ki izhaja iz kajkavskega zapisa, se tudi v slovenščini umika štokavskemu *Sisak*.

- ▷ imena računalniških programov, operacijskih sistemov: *Microsoft Office Word, Adobe InDesign, oXygen, Picasa; Microsoft Windows, Linux, Ubuntu;*
- ▷ imena spletnih strani, omrežij in storitev: *Facebook, MySpace, Bebo, Gmail.*

2. Imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil: *Prince of Venice, Admiral Kuznecov; Cityliner, Red Eye; EuroCity, Citadella; Discoverer, Sputnik, Atlantis.*

3. Imena industrijskih izdelkov in zaščitene blagovnih znamk: *Coca-Cola, Teflon, Adidas.*

4. Imena vremenskih pojavov, orkanov, ciklonov, tropskih neviht: *El Niño, Dolly, Nargis, Mitchel, Josephine.*

5. Imena športnih klubov: *Manchester United, Los Angeles Lakers.*

Prevedena stvarna lastna imena

Za lažje prepoznavanje položajev, ko imena prevajamo, bi bilo poglavje o prevedenih imenih (§ 212) smiselno dopolniti s pojasnilom in napotilom:

»Lastna imena pogosteje prevajamo v leposlovnih besedilih, medtem ko pri pisanju uradnih besedil, turističnih vodičev, obvestil in podobno uporabljamo tudi neprevedena imena ali pa eno od variant zapišemo v oklepaju.«

Med stvarnimi lastnimi imeni pogosto prevajamo naslednje skupine stvarnih imen.

1. Imena, naslove stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev:

- ▷ imena knjig in (knjižnih) zbirk: *Božanska komedija (Divina commedia), Semenj ničevosti (Vanity Fair), Gospodična (Gospodiča), Vojna in mir (Vojna i mir), Figarova svatba (Le mariage de Figaro), Zgodovina nemškega jezika (Geschichte der deutschen Sprache), Italijanska slovnica (Grammatica italiana);*
- ▷ imena zakonov, listin, pogodb, uredb: *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Health Care and Health Insurance Act), Splošni sporazum o carinah in trgovini (General Agreement on Tariffs and Trade), Konvencija o statutu evropskih šol (Convention defining the Statute of the European Schools), Avstrijska državna pogodba (Österreichischer Staatsvertrag);*
- ▷ imena filmov, predstav, bolj znanih skladb, kipov, slik, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev: *V zraku (Up in the Air), Maratonci tečejo častni krog (Maratonci trče počasni krug), Sen kresne noči (A Midsummer Night's Dream), Čarobna piščal (Die Zauberflöte), Avignonske gospodičine (Les Demoiselles d'Avignon), Westminsterška palača (Westminster palace);*
- ▷ imena projektov, programov in pobud: *Zelena svetloba (GreenLight), eVsebine (eContent).* Imena mednarodnih projektov, programov in pobud je mogoče tudi sloveniti, če so sestavljena iz prvotno občnih sestavin, sicer pa le tiste njihove dele, ki so občni, na primer:

GreenBuilding (Zelena stavba), *GreenLight* (Zelena svetloba), *eContent* (eVsebine). Dokler se ta imena uradno ne uveljavijo, domačo ali tujo različico v besedilu navajamo v oklepaju.

2. Imena prireditelj, festivalov, kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj: *Canski filmski festival* (Festival de Cannes), *Pesem Evrovizije* (Eurovision Song Contest), *Mednarodni botanični kongres* (International Botanical Congress), *Newyorški maraton* (New York City Marathon).

3. Imena družbenih in političnih organizacij ter podjetij in združenj: *Rdeči križ* (Red Cross), *Mednarodna organizacija za standardizacijo* (International Organization for Standardization), *Evropsko računsko sodišče* (European Court of Auditors), *Stranka evropskih socialdemokratov* (Party of European Socialists), *Evropska liberalnodemokratska in reformistična stranka* (European Liberal Democrat and Reform Party).

4. Imena restavracij, lokalov, trgovskih objektov: *Kavarna Panteon* (Café Panthéon), *Pri treh mušketirjih* (Chez les trois mousquetaires), *Galerija Kaufhof* (Galeria Kaufhof).

5. Imena vojaških in varnostnih organizacij ter njihovih enot: *Evrokorp* (Eurocorps), *Natove sile za hitro posredovanje* (NATO Response Force), *Rdeča armada* (Krasnaja armija), *Hitroreakcijski korpus Evropskega zavezniškega poveljstva* (Allied Command Europe Rapid Reaction Corps).

6. Imena fundacij in denarnih skladov: *Ameriška banka* (Bank of America), *Nobelova ustanova* (Nobel Foundation), *Evropska investicijska banka* (European Investment Bank), *Mednarodni denarni sklad* (International Monetary Fund).

7. Imena cerkva in verskih skupnosti: *Katoliška cerkev* (Ecclesia Catholica), *Adventistična cerkev* (Adventist Church), *Judovska skupnost Avstralije* (Australian Jewish Community).

8. Imena ustanov, zavodov in enot evropske uprave: *Evropska komisija* (European Commission), *Evropski parlament* (European Parliament), *Svet Evropske unije* (Council of the European Union) in vseh njihovih organov, služb ter strokovnih svetov.

9. Imena javnih ustanov in njihovih oddelkov: *Oxfordska univerza* (University of Oxford), *Pedagoška fakulteta Masarikove univerze* (Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity), *Center za etnološke in antropološke raziskave* (Centar za etnološka i antropološka istraživanja), *Britanski muzej* (British Museum), *Državna biblioteka v Berlinu* (Staatsbibliothek zu Berlin).

10. Imena meddržavnih zvez: *Organizacija združenih narodov* (United Nations Organization), *Severnoatlantska zveza* (North Atlantic Treaty Organisation), *Evropska unija* (European Union).

Prevzemanje krajšav

Opozorilo, da se nekatera **kratična poimenovanja** ne nanašajo na slovenska poimenovanja (§ 214), bi bilo treba dopolniti s pojasnilom, da se posamezne tuje kratice črkujejo po tuje, na

primer *BBC* [bibisí], *PR* [piár] in *PC* [pisi], zglede pa prenoviti: *UNESCO*, *EFTA*, *ADAC*, *CEI*, *BBC*, *PC*, *PR*, *FIFA*, *CIA*, *ASEAN*.

V nasprotju s kraticami **okrajšave** podomačujemo, na kar pravopisna pravila do sedaj niso opozarjala,⁵³ zato predlagamo dopolnitev poglavja še s priporočilom, da podomačujemo tudi okrajšane besede. Sicer je v rabi podomačevanje okrajšav že uveljavljeno, kot prikazuje spodnja preglednica.

Tuje	Domače	Razvezava
<i>arch.</i>	<i>arh.</i>	<i>arhitekt, arhitektka, arhitektura, arhitekturni</i>
<i>pharm.</i>	<i>farm.</i>	<i>farmacevt, farmacevtka, farmacija, farmacevtski</i>
<i>ing.</i>	<i>inž.</i>	<i>inženir, inženirka, inženirstvo, inženirski</i>
<i>iur.</i>	<i>jur.</i>	<i>jurist, juristka, juridični</i>
<i>oec.</i>	<i>ekon./ek.</i>	<i>ekonomist, ekonomistka, ekonomija, ekonomski</i>

Preglednica: Podomačevanje okrajšav

4 LOČILA

Slovenski pravopis 2001 je prvi slovenski pravopisni priročnik, ki ločila obravnava glede na njihovo stavnofonetično upravičenost, čeprav so se že prejšnji pravopisi sklicevali na tip skladijske povezanosti posameznih enot povedi. Aktualni pravopis je uporabnikom še najmanj težav povzročil z delitvijo ločil na rabo v skladijskih in neskladijskih položajih, bolj problematična je notranja organiziranost pravil in kategorij v pravilih, saj mora uporabnik podrobneje poznati razdelitev in hierarhijo jezikovnih enot ter zgradb. S tega vidika je posebno težavna stava vejice, kjer delitev na skladijske (stavčne in nestavčne) enakovredne in neenakovredne enote ter njihova nadaljnja členitev, ki jo pravopis skuša kategorizirati zgolj z jezikoslovnim izrazjem (polstavki, pristavki, vrste priredij in podredij), povzroča težave. Uporabniki pa se pri iskanju pravil za stavo vejice ravnaajo večinoma po tipičnih besedilnih položajih (npr. vrinjeni stavek) in izrazih, značilnih zanje (npr. vejica pred zvezo *in sicer*). To potrjujejo tudi raziskave o normativnih zadregah uporabnikov, kjer je bilo ugotovljeno, da se najbolj **težavna vprašanja pri stavi vejice** nanašajo na naslednje položaje rabe:⁵⁴

Vejica pri datumu

Vejica in vrinjeni stavek

Vejica pri ponavljanju istih besed

Vejica pred okrajšavami in izrazi, ki končujejo naštevanje

Vejica in vezniki ter besede/zveze v vezniški vlogi, npr. *a* (= *ampak*), *ali*, *in ne*, *in sicer*, *in*

⁵³ Na problem je opozorila M. Kocjan - Barle, *Slovenski pravopis 2001 med znanostjo in (ne) uporabnostjo*, *Nova revija*, 2002, str. 16.

⁵⁴ Osnova navedenemu je raziskava uporabniških zadreg pri pisanju, ki je bila izvedena v okviru projekta Sporazumevanje v slovenskem jeziku pri nalogi Slogovni priročnik.

tako, in to, in tudi, (in) torej, in zato, ki, kot, kakor, na primer (da), niti, od ... do, oziroma, pa tudi, razen, tako ... kot (tudi), tako da, ter, toliko, zlasti

Vejica v premem govoru

Decimalna vejica

Vejica in tri pike

Vejica in pomišljaj

Pravopisna pravila bi sicer lahko ohranila sedanjo notranjo členitev, vendar bi slednja potrebovala tudi formulacije, ki bi strokovno manj poučenim jezikovnim uporabnikom pomagale pri iskanju odgovorov na pogostejša vprašanja.

Drugi problem pri pravilih za pisanje ločil je **zastarelost zgledov**, ki so uporabljeni v pravilih. Ti so pogosto literarnega značaja in prinašajo oblike in besede, ki niso nevtralne oziroma verjetno marsikateremu uporabniku manj razumljive.⁵⁵

Korenike dehte pod hladom ros, mavrične rose bleste sredi vej, kje je tvoja sila, kje tvoj ponos?

Ko drugi grabijo vse dalje, širje, boš, rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrsti?

Kdo je napisal verz Na tleh leže slovenstva stebri stari?

Na gregorjevo – otec, še veš? – se ptički ženili so, za šolskim vrtom v mejici gostili se, pili so Verjel v prestolov trhlo sem oblast, v junaštvo šlev, v pismarjev vseh modrost, v pobeljenih grobov svetost, v glumačev, zvodnikov, skrivalcev čast.

Iz samostana je zvon zavabil, to molijo nune.

Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kdo si.

Tretje področje preнове pravopisne obravnave ločil je posledica **tehnološkega napredka**, ki je zaradi preskoka rokopisne faze nastajanja besedila posamezniku omogočil hitrejšo pot v postopku priprave besedila za tisk. To odraža potrebo po jasnejših pravopisnih določilih o stičnosti ločil nasploh, o načinih navajanja opomb in virov ter literature v strokovnih besedilih, o rabi posebnih znakov v besedilu in podobno.

V pričujočem delu torej sprejemamo že izražena stališča kritikov pravopisnih pravil,⁵⁶ da je treba poglavje o rabi ločil temeljiteje preurediti v skladu z dejanskimi vprašanji jezikovnih uporabnikov, zamenjati neustrezno ponazarjalno gradivo in se izdatno posvetiti t. i. tehnični rabi ločil ter pripravi besedila za tisk, zato v poglavju o ločilih na tem mestu podajamo le nekaj dopolnitev in popravkov.

55 Na to je opozoril že P. Weiss, Slovenski pravopis 2003 – priročnik na stranpoteh slovenskega jezika, Okrogla miza: Aktualna vprašanja ob novem slovenskem pravopisu, *Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo, Zbornik Slavističnega društva Slovenije*, ur. Marko Jesenšek, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2003, str. 201–206

56 T. Korošec, K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001, *Slavistična revija* 51, št. 2, 2003, 247–266; P. Weiss, Pomišljaj in vezaj v Slovenskem pravopisu 1994 (Pravopisna premišljanja), *Slava*, 1993/94, str. 108–122.

4.1 PIKA

Poglavje o neskladenjski rabi pike (§ 248) bi bilo treba dopolniti z dvema novima položajema rabe pike, in sicer poleg rabe pike med posameznimi enotami naslova elektronske pošte (§ 261) bi bilo v okviru istega pravila smiselno omeniti še neskladenjsko rabo pike **v naslovih spletnih strani**, in to prikazati v povedi, npr.:

*Lahko obišejo spletno stran **www.e-demokracija.si**, kjer so podane informacije, kaj je e-demokracija, kakšen je namen, zakaj je sploh do tega prišlo.*

*To pa je moč rezervirati in kupiti kar po telefonu ali po spletnih straneh **www.adria.si**, kjer je seveda na voljo tudi vozni red.*

Povsem nova je neskladenjska **raba pike pred enoto**:

- ▷ pred imeni spletnih domen ali končnicami datotek, npr.: *.si, .com, .exe, .pdf*;
*Poročila je mogoče oddati tudi v zapisu **.pdf** s pomočjo spletne aplikacije.*
*Dokumentacija je v večini primerov dostopna kot **.txt, .html, .dvi, .ps, .sgml** in **.pdf**, trudimo se tudi spremljati nove različice izvornih spisov.*
*Program omogoča odpiranje datotek v formatih **.bmp, .gif** in **.jpg**.*
- ▷ kot oznaka kalibra orožja in streliva zanj po angloameriškem palčnem načinu označevanja, na primer *.38, .25*.
*V prvem nadstropju je v predalu nočne omarice našel Sodnikov revolver znamke Smith & Wesson **kalibra .38**.*
*Tako moder je naš pesnik, ki si išče inspiracije na ulicah, hkrati pa sanja, da bo v obrambo lastne zvezdniške integritete že enkrat moral izvleči svoj **kaliber .25**.*

V teh položajih sicer težko govorimo o leksemu ali besedi, saj gre bodisi za poseben tip okrajšave (*domena .si*) bodisi za del enote, vezane le na posebne besedilne položaje, na primer na rabo v spletnih naslovih (*www.najdi.si*).

4.2 KLICAJ

V pravopisnem pravilu, ki določa skladenjsko rabo klicaja **na koncu čustveno obarvanih vrinjenih povedi** (§ 281), bi bilo treba opozoriti tudi na vrinjene povedi v strokovnih besedilih, navadno zapisane v oklepaju. Funkcija teh vrivkov je pragmatična – tvorec besedila opozarja naslovnika, kar bi bilo dobro ponazoriti z besedilnim zgledom.

Uradnik je bil premeščen v vladne (sic!) službe.

Vse moje pritožbe ne zaležejo, ker izgleda, da ne dosežem omenjenega višjega standarda diskusije (sic!) in nimam niti pravice do odgovora, ki mi pripada po zakonskih predpisih.

Klicaj je rabljen za zaznamovanje poudarka tudi ob piščevem komentiranju povedanega oziroma navedenega, ki zaznamuje njegov odnos do povedanega v smislu čustvenega poudarjanja.

Obiskala sem finalno prireditev (zamenjaj besedo – namesto oddaje!!!!) v decembru, kjer je poleg posebnih gostov nastopilo dvanajst mladih pevcev in pevk.

Torej: kolikor več je lahko ponudil denarja ali blaga za »darilo« (beri: podkupnine!), na toliko večjo naklonjenost slednjih (beri: osebno varnost) je lahko računal.

Zmesi dodamo še namočene rozine, jajca in v 4 žlicah vode raztopljeno jedilno sodo ter vse skupaj pregnetemo v mehko (!) testo.

4.3 VEJICA

Jezikoslovci so po izdaji SP 2001 z vrsto pripomb že opozorili na nekatere slabosti in spodrsjlaje v pravilih za pisanje vejice, na primer neujemanje med vsebino pravopisnega pravila s ponazoritvenim zgledom, problematična opredelitev dostavka, pristavka ipd.⁵⁷ Vendar pa je za uporabnika večji problem interpretacija pravil in povezovanje dikcije pravila s konkretnimi primeri iz rabe, ob katerih imajo uporabniki probleme. Izpostavljamo nekaj težavnih mest v pravilih, ki bi jih bilo treba ob posodobitvi popraviti oz. dopolniti.

Vejica pri pristavku

Za jezikovnega uporabnika problematično in nejasno je pravilo, ki govori o posebnosti pristavčne vejice (§ 303), katere rabo narekujejo subjektivne pragmatične okoliščine, kot je tvorčeva domneva o samoumevnosti napovedanega lastnega imena v prilastku, ne pa strukturni dejavniki, ki sicer določajo pisanje vejice v slovenskem jeziku. Slabosti tega pravila sta, da se v njem izenačuje običajno besednozvezno razmerje (*največji slovenski pesnik France Prešeren*) s pristavčnim razmerjem (*največji slovenski pesnik, France Prešeren*) in da navedeni ponazoritveni zgled napoveduje lastno ime v prilastku z visoko stopnjo samoumevnosti. Zato ob tem pravilu predlagamo vsaj zamenjavo obstoječega ponazoritvenega zgleda, ki bi ustrezneje pojasnil rabo pristavčne vejice.⁵⁸

Začasni predsednik Somalije, Abdulahi Jusuf, je zatrdil, da bo njegova vlada storila vse, kar je v njeni moči.

Nemška kanclerka Angela Merkel je dejala, da bo okrepila nemško gospodarstvo.

Jezikoslovna kategorizacija pristavčne vejice bi bila mogoča le na osnovi študije obsežnejšega besedilnega gradiva.

⁵⁷ Prim. T. Korošec, K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001, *Slavistična revija* 51, št. 2, 2003, str. 247–266.

⁵⁸ Prim. T. Korošec, n. d., 2003, str. 248; T. Verovnik, *Jezikovni obronki*, Ljubljana: GV Založba, 2005, str. 24.

4.4 VEZAJ

Poglavje o rabi vezaja je tesno povezano z vprašanji zapisa skupaj ali narazen pri posebnih skupinah tvorjenk in iz njih nastalih okrajšav ter z vprašanji ohranjanja vezaja pri citatnih imenih in poimenovanjih. Posebno obravnavo je v strokovni javnosti doživelo definiranje razmerja med vezajem in pomišljajem, zlasti zaradi uvedbe nove vrste vezaja, tj. nestičnega vezaja oziroma vezajnega nestičnega pomišljaja. V nadaljevanju namenjamo pozornost predlogom za dopolnitve pravil, ki bi prispevale k večji ustaljenosti zapisa.

Obstoječa pravila glede rabe vezaja nimajo večjih vsebinskih praznin, dopolnitve pa bi bile dobrodošle pri naslednjih kategorijah:

1. Pravilo o rabi **vezaja med sestavinami zloženek**, nastalih iz podredne zveze, če je prvi del številka ali črka (§ 417), bi bilo treba dopolniti s podatkom o tem, da je prvi del zloženke, nastale iz podredne zveze, lahko tudi okrajšava.

Uro in pol pred začetkom pouka je skrivaj brala dr.-romane.

Uporabniku bi bila dobrodošla tudi dopolnitev pravila z nekaterimi težjimi ponazarjalnimi zgledi, na primer pisanje vezaja v zloženkah, katerih prva sestavina je črka in so del besedne zveze z vrstilnim številnikom. Ob tem bi bilo smiselno navesti tudi napotilo k stilno ustrežnejšemu zapisu:

Marjan Kranjc, učitelj biologije in razrednik 8. c-razreda

Marjan Kranjc, učitelj biologije in razrednik razreda 8. c

Določilo o opuščanju vezaja v zloženkah in zvezah, kjer je mogoče črko ali številko zapisati tudi po izgovoru (npr. *CD > cede*) in ki je zdaj omenjeno le v poglavju o pisanju skupaj oz. narazen (§ 521), je treba navesti tudi pri rabi vezaja.

25-letnica

*Čeprav je ob selitvi komaj razumela angleško, je **petindvajsetletnica** pred kratkim diplomirala iz tega jezika.*

DVD-posnetek

*Podpisala je pogodbo za **devede posnetek** Aide.*

2. Med pravila o rabi vezaja je treba vključiti tudi skladenjsko rabo stičnega **vezaja v okrajšavah**, kot je razvidno iz spodnjih zgledov.

nemško-južnoafriški

*Padajoče skale, **nem.-juž.afr.** film*

poučno-razvedrilni

Ajkec in slike na platnu, pouč.-razv. odd.

cesarsko-kraljevi

Odbor za ribarstvo pri c.-kr. Kmetijski družbi

3. V pravilih doslej še ni bilo predvideno, da je **vezaj** pogosto rabljen neskladenjsko, tj. tehnično, v **naslovih** med poštno oznako države in poštno številko,⁵⁹ na primer: *SI-1000 Ljubljana*. Ob teh primerih pogosto zasledimo napačno rabo vezaja ravno glede stičnosti.

Dve vrsti vezaja v nekaterih tujih imenih in zvezah ter med imenom in vzdevkom

Pisanje vezaja v prevzetih imenih in citatnih zvezah doslej v pravopisu ni bilo ustrezno pojasnjeno, saj iz dikcije in zgleada v pravilih (§ 425, § 428) ni razvidno, zakaj je vezaj v imenovalniški obliki rabljen citatno (in stično), v neimenovalniških oblikah pa ne. Pravilo (§ 428) se namreč glasi »Posebnost pri tujih lastnih imenih: *Rimski-Korsakov Rimskega - Korsakova*.« Poleg tega je nejasno razmerje med imeni, ki so pisani s stičnim vezajem le v imenovalniku, in tistimi, ki ga ohranjajo v vseh sklonih, npr. *Saint-Exupéry Saint-Exupéryja* proti *Rimski-Korsakov Rimskega - Korsakova*.⁶⁰ Po zdaj veljavnih pravilih se stični vezaj v prevzetih besedah ohrani le, če se sestavini oz. sestavine ne pregibajo ali če se pregiba le zadnja sestavina, raba pa je povsem neustaljena.

Saint-Exupéry

*Prvič po letu 1962 bodo predvajali film Anga Caste z naslovom Obrazi **Saint-Exupéryja**.*

Saltikov-Ščedrin

*Opisal je peterburško knjižnico **Saltikova - Ščedrina**.*

Kritiki so po izidu zadnjega pravopisa problematizirali to rešitev in predlagali ohranitev stičnega vezaja v prevzetih imenih »ne glede na glasovno ali neglasovno sklonljivost, na primer *Jean-Paul Jeana-Paula, Eva-Maria von Maydell Eve-Marie von Maydell, Rimski-Korsakov Rimskega-Korsakova*.«⁶¹ Kljub temu da pravilo predstavlja izjemo v slovanskih jezikih in zahteva od uporabnika védenje o tem, ali oziroma kako se ime pregiba, so se sestavljavci odločili, da pravilo ohranijo.⁶²

V pričujočem predlogu smo se zaradi neustaljenosti rabe še desetletje po izidu SP 2001 odlo-

59 Na to rabo vezaja je opozoril že P. Weiss, n. d., 1993/94, str. 115.

60 Prim. P. Weiss, n. d., 1993/94, str. 108–122.

61 Gl. Weiss, n. d., 1993/94.

62 Gl. odgovor J. Toporišiča P. Weissu v prispevku *Odzivi na novi pravopis po elektronski pošti* ipd. 2002; URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/pdf/odgovori.pdf>

čili za predlog, s katerim naj bi se v členih pravopisnih pravil, ki se dotikajo rabe nestičnega vezaja, dikcija spremenila. **Nestični vezaj se torej »ukine«**, položaji rabe, kjer je bil ta aktualen, pa se opišejo pri stičnem, tj. običajnem vezaju, kakor je razvidno iz natančnejše dikcije predloga spodaj.

Vežaj pišemo:

1. v nekaterih tujih imenih, zvezah ipd.: *Aix-en-Provence, rendez-vous*, ne glede na to, ali se sklanjata obe sestavini, povezani z vezajem (*Jean-Paul Jeana-Paula, Rimski-Korsakov Rimskega-Korsakova*), ali pa se sklanja le neprva sestavina (*Baden-Baden Baden-Badna, Saint-Exupéry Saint-Exupéryja, Aix-les-Bains Aix-les-Bainsa*);

2. med dvema priimkoma: *Zofka Kveder-Jelovšek, Andrej Ermenc-Skubic*;

3. med deloma dvojnega zemljepisnega imena: *Videm-Dobrepolje* (Videm in Dobrepolje), *Šmarje-Sap* (Šmarje in Sap).

Sprememba pravil o vezaju in ukinitvev nestičnega vezaja bi vplivala tudi na pravilo o rabi pomišljaja, in sicer:

»Namesto nestičnega vezaja med osebnim imenom in vzdevkom oz. med prvotnim in pri-
vzetim priimkom (SP 2001 § 42, 428) predlagamo ponovno uvedbo pomišljaja, npr. *Josip Murn – Aleksandrov, Karel Destovnik – Kajuh, Lovro Kuhar – Prežihov Voranc.*«

S spremembo tega pravopisnega pravila želimo razmejiti rabo vezaja in pomišljaja ne glede na skladijsko in oblikoslovno vedenje sestavin, ki ju povezujeta, in se omejiti na njuni osnovni funkciji: vezaj s povezovalno in pomišljaj z dopolnjevalno vlogo, kar se izkazuje tudi z brezizjemno stičnostjo prvega in nestičnostjo drugega.

4.5 OPUŠČAJ

Rabo opuščaja (apostrofa) so pravopisna pravila v preteklosti najpogosteje omenjala v zvezi z opuščanjem črk ali števk. V sodobnem gradivu pa je raba opuščaja povezana tudi s pisanjem tujih lastnih imen, kjer se z opuščajem zaznamuje bodisi ločnica med predimkom in imenom (*A'Beckett, D'Annunzio, O'Connor, O'Neill, Quai d'Orsay, Cortina d'Ampézzo*) bodisi prevzeti način zaznamovanja svojilne funkcije lastnega imena (*McDonald's, Selfridge's, Harrod's*).

V členu pravopisnih pravil, ki navaja, v katerih položajih uporabljamo opuščaj (§ 468), bi bilo zato smiselno omeniti, da v slovenščini pri tvorbi svojilnih pridevnikov in pridevnikov na *-ski* opuščaj lahko tudi odpade.

Harrod's

*Eden najboljših londonskih hotelov je se nahaja le nekaj minut od **Harrodsove** veleblagovnice.*

D'Annunzio

Na **dannunzijevski** Reki sta se srečevala in stapljala hedonizem in esteticizem.

Pri pogosteje rabljenih imenih z izraženo svojilno funkcijo v rabi opažamo tri načine zapisa:

- ▷ opuščaj odpade, angleški *s* se ohrani kot del imena (*Več kot pol Francozov ima manj kot 20 minut do najbližje McDonaldsove restavracije; Med snemanjem je v McDonaldsu vsak dan zapravil 300 dolarjev*),
- ▷ opuščaj se ohrani, angleški *s* ostane (*Kot otrok sem imel rad samo McDonald'sove cheesburgerje, pice in pomfri; V McDonald'su na Hrvaškem vsak dan postrežejo več kot 20.000 gostom*),
- ▷ opuščaj in angleški *s* v funkciji svojilnosti odpadeta (*V stilu McDonaldovih restavracij je ljubljanski gostilničar odprl še tretjo gostilno; V McDonaldu nisem bil že več kot leto*).⁶³

4.6 STIČNOST LOČIL

O stičnosti ločil na splošno govori uvodni del poglavja o ločilih (§ 228), posebnosti, povezane s stičnostjo posameznih ločil, pa so obravnavane razdrobljeno in so omenjene le v okviru posameznih členov, pri čemer ne zajemajo vseh možnosti rabe. Podatek o stičnosti je pomemben zlasti v neskladenjski rabi ločil, saj ima v strokovnih besedilih pogosto pomenskorazlikovalno vlogo, zato se zdi ob posodobitvi pravil smiselno razmisliti o uvedbi posebnega poglavja, v katerem bi bila stičnost obravnavana posebej in celovito, s premišljeno izbranimi ponazoritvenimi zgledi. Na tem mestu pa opozarjamo le na do sedaj neevidentirane položaje.

Stičnost pike v okrajšavah

Jezikovnega uporabnika je treba seznaniti z načeli pisanja pike pri okrajšavah.⁶⁴ Splošno pravilo je, da je pika na koncu okrajšave vedno levostična, s čimer pišočji navadno nimajo težav.

oziroma

Kdo bo igral v prvi oz. drugi ligi?

doktor

skupina dr. Janeza Ruglja

Dvome glede stičnosti pike v okrajšavah pa povzročajo okrajšave besednih zvez in podrednih in prirednih zloženok, ker ne prepoznavajo razlik med obema tipoma okrajšav:

⁶³ Tretjega, slovenščini sicer najbližjega načina, verjetno ne moremo uporabiti, ker je ime *McDonald's* zaščiten (prim. <http://www.mcdonalds.si/>).

⁶⁴ Zapisovanje okrajšav je v SP 2001 obravnavano v poglavju o pisanju skupaj ali narazen (§ 594–598).

b. p. (brez posebnosti)

Osnovne preiskave krvi so **b. p.**

l.r. (lastnoročno)

Miha Tičar, **l.r.**, župan Občine Vrhnika

č.-b.(črno-bel)⁶⁵

č.-b. fotokopije

Pisane nestično		Pisane stično	
<i>b. l.</i>	<i>brez letnice</i>	<i>c.-kr.</i>	<i>cesarsko-kraljevi, cesarsko-kraljevski</i>
<i>b. p.</i>	<i>brez posebnosti</i>	<i>č.-b.</i>	<i>črno-bel</i>
<i>d. d.</i>	<i>delniška družba</i>	<i>l.r.</i>	<i>lastnoročno</i>
<i>d. o. o.</i>	<i>družba z omejeno odgovornostjo</i>	<i>rim.kat., r.k.</i>	<i>rimskokatoliški</i>
<i>l. c.</i>	<i>na navedenem mestu (loco citato)</i>	<i>s.r.</i>	<i>svojeročno</i>
<i>n. d.</i>	<i>navedeno delo</i>		
<i>n. m.</i>	<i>navedeno mesto</i>		
<i>p. n.</i>	<i>s polnim naslovom (pleno nomine)</i>		
<i>pr. Kr.</i>	<i>pred Kristusom</i>		
<i>s. p.</i>	<i>samostojni podjetnik</i>		
<i>t. i.</i>	<i>tako imenovani</i>		
<i>t. l.</i>	<i>tega leta</i>		
<i>t. m.</i>	<i>tega meseca</i>		

Preglednica: Okrajšave, pisane s stično in nestično piko

Od navedenih načinov krajšanja izstopajo pogosto rabljene okrajšave besednih zvez, kjer uporabnik iz dane okrajšave ne more sklepati o zapisu neokrajšane besede in obratno. Prav zato je v rabi precej odstopanj od kodificirane norme, kar prikazuje tudi spodnja preglednica.

Neokrajšana beseda ali zveza	SP 2001	Raba
<i>in podobno</i>	<i>ipd.</i>	<i>ipd., i. pd.</i>
<i>in tako dalje</i>	<i>itd.</i>	<i>itd., i. t. d., i. t. d., in t. d.</i>
<i>na primer</i>	<i>npr.</i>	<i>npr., n pr.</i>
<i>pred našim štetjem</i>	<i>pr. n. š.</i>	<i>pr. n. š., pr. n. št., p. n. š., p.n. št.</i>
<i>to je</i>	<i>tj.</i>	<i>tj., t. j.</i>
<i>srbohrvaško</i>	<i>sh., srh.</i>	<i>sh., srh., shr.</i>

Preglednica: Neustaljena raba okrajšav

⁶⁵ Iz gradiva je razvidno, da se okrajšava iz priredne zloženke *črno-bel* (*č.-b.*) vse pogosteje zamenjuje s kratico ČB (ČB-tiskalnik).

S pojavom nove vrste okrajšav, ki nastopajo vedno kot končnica spletnih in elektronskih naslovov, je treba opozoriti na poseben položaj pike pred imenom spletne domene oz. končnico datoteke in na njeno desnostičnost, če je končnica rabljena samostojno, oziroma stičnost, če je končnica del spletnega naslova ali imena datoteke, na primer *.si*, *.com*, *.exe* *.pdf*.

.doc

Programček zna stisniti Wordove dokumente v zapisu .doc v manjše datoteke.

*Besedilo brošure je shranjeno v datoteki **Zlozenka.doc** v direktoriju Vaja.*

.exe

Najpogosteje gre za programe s končnico .exe, ki se jih namesti prek dvomljivih povezav.

*Dostopen je z metodo ShowHelp, ki požene **winhlp32.exe**, kar je Windows pomoč.*

Priprava besedila za tisk in stičnost

V sodobnem času pisna besedila večinoma nastajajo s pomočjo urejevalnikov besedil, ki slednja tudi samodejno urejajo, jih delijo, številčijo in prelamljajo. Zato je pomembno, da so besedila pripravljena tako, da bo končni izdelek enak rokopisu. Upoštevanje pravil o stičnosti nam pogosto povzroči težave, če se zato ločilo premakne v naslednjo vrstico, kar otežuje branje (tri pike), okrajšave večbesednih enot (*pr. n. št.*), pa tudi drugih krajšav (5 m, S. Amerika) in pisnih znamenj (20 %). Težavam se izognemo, če med enote, ki jih nočemo ločiti, vtipkamo tudi nedeljivi presledek.⁶⁶

4.7 POVEZOVANJE RAZLIČNIH LOČIL

Povezovanje različnih ločil, razen v poglavju o premem govoru (§ 472) v pravopisnih pravilih doslej ni bilo omenjeno, čeprav se ti položaji v besedilih pojavljajo in povzročajo ugibanja glede ustrezne postavitve in stičnosti med ločili.

Ločila pri krajšanju ženskih oblik ob moških: poševnica, oklepaj in vezaj

Posebnost, s katero se srečujemo zlasti v zadnjem času, je povezana z načini zapisa ženskih oblik kot parov moškim v različnih besedilnih položajih. Proti koncu 90. let se je namreč pojavila težnja po enakovredni rabi moških in ženskih oblik v besedilih, pri čemer je bilo ob priporočilu, da je krajšanje ženske oblike sprejemljivo le v obrazcih in na mestih, kjer smo pro-

⁶⁶ Glede na številnost vprašanih jezikovnih uporabnikov, povezanih s temi zadregami, bi jezikovni priročnik, kakršen je pravopis, moral ponuditi tudi odgovore na tovrstna vprašanja, npr.: »Pri ločilih, ki so nestična, je priporočljivo uporabiti nedeljivi presledek. Pot do tega znaka je odvisna od programa, v katerem pišemo. V Microsoftovem Wordu ga dobimo s pritiskom na tipke Ctrl + Shift + preslednica.«

storsko omejeni, predlaganih več rešitev zlasti za uradovalna besedila.⁶⁷ V obdobju do danes se je izkazalo, da se uporabniki najpogosteje odločajo za zapis s stično poševnico ali oklepajem.

poševnica

Spiker/-ka na radiu, ker lahko tako svojo igrivost in komunikativnost izkoristiš na najboljši možen način. Znašel/-la pa bi se tudi v drugih novinarskih delih, lahko pa kot učitelj/-ica.

oklepaj

Najboljši(-a) voditelj(-ica) informativne oddaje je Maja Prašnikar.

Pomembno je, da se zavedamo ločenosti obrazil, npr. *-ka/-ica*, kar dosežemo z uporabo obeh ločeval – bodisi poševnice bodisi oklepaja. Poševnica je največkrat v povezavi z vezajem, če se priponsko obrazilo ne dodaja neposredno osnovi, temveč gre za zamenjavo obrazila, npr. *igralci/-ke*. Mogoča pa je tudi raba oklepaja, npr.: *igralci(-ke)*. Vsa ločila so v teh položajih stična.

Opisana načela pravzaprav sledijo pravilu v SP 2001 (§ 446), ki določa, kako zapisati oklepaj v besedah (ali zvezah), kadar želimo strniti dve besedi v eno, npr.: *(pravo)pisen, beri: pravopisen ali pisen*. Ob teh zgledih ni povedano, kdaj v teh položajih uporabimo tudi vezaj:

Kandidat/-ka bo obveščen/-a o (ne)izbiri po pošti.

Kandidat/-ka bo obveščen/-a o ne-/izbiri po pošti.

Pomišljaj in tri pike v stiku z vejico in končnimi ločili

Ločila imajo različne vloge, ki jih pravopisna pravila že sedaj natančno določajo. Pogosto pa več različnih ločil opravlja prekrivne vloge, zato je pomembno, da se pravopis opredeli tudi do rabe v posameznih skladijskih položajih. Na primer tri pike in pomišljaj lahko zaznamujejo zamolk, premor, nedokončano misel, vrinjeni stavek ipd., eno od teh vlog – premor, lahko zaznamuje tudi vejica:

Seveda je, sem rekel – potem pa sem razpotegnil usta.

Seveda je, sem rekel ... potem pa sem razpotegnil usta.

Seveda je, sem rekel, potem pa sem razpotegnil usta.

Medtem ko pravopis dopušča prosto izbiro glede pisanja končnega ločila v okrajšani povedi s tremi pikami (§ 402), se ne opredeljuje do pisanja pomišljaja v enaki vlogi. Odprto ostaja tudi pisanje vejice (in nekaterih drugih nekončnih ločil) za tremi pikami v različnih vlogah:

Če bi se pogovarjali o delitvi sredstev za nogometaše, košarkaše, rokometase ...(.) bi se lahko pogovarjali drugače.

⁶⁷ Prim. M. Bešter, Raba poimenovanj za ženske v uradovnalnih besedilih, XXXIII. SSKLK ZP, 1997, str. 22 (*stanujoč-a; zaposlen/a; rojen(a)*); A. Vidovič Muha, Prvine družbene prepoznavnosti žensk prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti, XXXIII. SSJLK ZP, Ljubljana, 1997, str. 71–74. (*igral-ec/-ka, apotekar -ica*).

Kar ima Rembrandt edini ali skoraj edini med slikarji, je ta nežnost v pogledu ...(.) ta nežnost zlomljenega srca, pogled nadčloveške božanskosti, ki je tam tako naravna.

Podobno ostaja nerešeno vprašanje stave vejice za pomišljajem, kadar ta nakazuje zaključek vrinjenega stavka.

Videla je iste sanje – kot sem takrat izvedel –, kot jih je videlo mnogo vaških žena in deklet. Čeprav se že skoraj pol stoletja zavzemamo za pomemben cilj – razvijati bralno kulturo in širiti ljubezen do knjig –, opažamo, da pri nas v splošnem še vedno ni dovolj posluha za spodbujanje bralne pismenosti posameznikov in družbe v celoti.

5 PISANJE SKUPAJ OZ. NARAZEN

Področje pisanja skupaj ali narazen je med najbolj neustaljenimi, ki jih »urejajo« pravopisna pravila, saj tu dopuščajo precej dvojnic.⁶⁸ V uvodnem razdelku so sicer podana priporočila in smernice, s katerimi je nakazana jezikovnosistemska ustreznost posameznih rešitev, a ob konkretnih zgledih je uporabniku pogosto prepuščeno, da sam izbere ustrežnejši zapis. Lahko bi rekli, da ima na področju zapisa skupaj ali narazen pravopis največ dovoljenih dvojnic v kodifikaciji in tudi največ dejansko uresničenih dvojnic v rabi. Problem je le, da se dvojnice v kodifikaciji ne prekrivajo vedno z dvojnici v rabi in normi – celo nasprotno; pogosto se tam, kjer kodifikacija ne predvideva dvojnice, v rabi pojavi več zapisovalnih možnosti in obratno, na primer:

- ▷ pravopis določa zapis zveze predloga in prislova ali samostalnika narazen (*ne nazadnje; po navadi*), v rabi pa je več kot tri četrtine zapisov pisanih skupaj;
- ▷ v pravilih je dovoljena dvojnica *kaskozavarovanje – kasko zavarovanje*, v rabi pa prevladuje zapis narazen.⁶⁹

SP 2001	Število pojavitvev	Nenormirana različica	Število pojavitvev
<i>na rahlo</i>	1282	<i>narahlo</i>	3459
<i>ne nazadnje</i>	26.673	<i>nenazadnje</i>	34.747
<i>po navadi</i>	13.017	<i>ponavadi</i>	61.278
<i>po večini</i>	3679	<i>povečini</i>	9716

Preglednica: Razkorak med pravopisnimi pravili in stanjem v rabi pri zvezah predloga in prislova ali samostalnika

⁶⁸ O tem prim. E. Kržišnik, *Frazeologija v Slovenskem pravopisu 2001*, *Slavistična revija*, 2003, str. 232–234.

⁶⁹ K odklonu od pravil zagotovo pripomore tudi črkovalnik v urejevalniku besedil (npr. Microsoftov), ki kot neustrezno podčrta včasih tudi edino normativno priznano različico ali eno od dovoljenih variant.

Zdi se, da k različnim rešitvam tovrstnih zapisov prispeva tudi slušni vtis, ki govorca intuitivno vodi v prvem primeru k zapisu predloga in samostalnika skupaj (*ponavadi*) oziroma narazen v drugem (*kasko zavarovanje*), saj obe besedi izgovori ločeno. Podrobnejši pregled teh neskladij bi verjetno lahko prispeval nove utemeljitve in izhodišča za določanje zapisa.

K neustaljenosti na tem področju vpliva tudi celotna organiziranost poglavja *Pisanje skupaj oziroma narazen* v pravopisnih pravilih. Ta je za uporabnika zahtevna zato, ker v njem pogosto ne najde odgovora, saj ne zna ločevati med različnimi tipi tvorjenk, zlasti med zloženkami in sestavljenkami ali sestavljenkami in izpeljankami iz predložne zveze, pravila pa so organizirana tako, da v okviru posamezne besedne vrste prikazuje različne tipe tvorjenk.

Težavnost potrjuje tudi že omenjena raziskava uporabnikovih normativnih zadreg, ki je izhajala iz poizvedb na spletu, v spletnih forumih in po elektronski pošti. Izhajajoč iz načina zastavljanja vprašanj glede zapisa skupaj ali narazen, je bila narejena tudi poskusna kategorizacija težavnih mest, ki ne izhaja iz vrste tvorjenke, temveč iz oblike tvorjenke ali iz njene vsebine:

- ▷ pisanje besed s kratico ali številko v prvem delu (*ABS-zavore, 50-letnica; 200-metrski*),
- ▷ pisanje besed z vezajem (*slovensko-nemški*),
- ▷ pisanje zveze dveh samostalnikov (*golf igrišče, mesto Ljubljana, lektor urednik*),
- ▷ pisanje zveze nesklonljivega pridevnika in samostalnika (*instant polenta, mini krilo*),
- ▷ pomenske razlike med priredno in podredno zloženo besedo (*družbeno-politični, družbenopolitični*),
- ▷ pisanje števnikov (*sto devetnajst, trisopetdeseti*),
- ▷ pisanje barv in odtenkov (*čokoladno rjav, sivomoder, sivo-moder*),
- ▷ pisanje besed z okrajšano prvo sestavino (*indoevropski, eko šola, bio jogurt*).

V pričujočem delu se v nadaljevanju dotikamo le tistih pravil, kjer opozarjamo na neskladja med pravili in normo, na izjeme, ali pa dopolnjujemo pravila s sodobnejšimi zgledi in položaji rabe.

Podredne zloženke s črkovno, kratično ali številčno prvo sestavino

Pravopisno pravilo (§ 496), ki določa pisanje podrednih zloženek s črkovno ali številčno prvo sestavino kljub formalni prepoznavnosti položajev, kjer bi jo lahko rabili, v rabi ni brezizjemno upoštevano. Pregled rabe dokazuje, da več kot tretjina jezikovnih uporabnikov pravila ne upošteva, da se pravilo uresničuje pogosteje pri zvezah besed s številko (*60-letnica*) kot s kratico (*TV-program*) in da upoštevanje pravila ni odvisno od tega, ali je beseda že normirana, torej vključena v pravopisna pravila in slovar ali ne.

Pravilo bi bilo treba dopolniti z dveh vidikov:

- ▷ med ponazoritvami ni zgledov s števki, zato predlagamo dopolnitev pravila z naslednjimi primeri: *živahen 50-letnik, 850-letnica mesta Ptuj, 16-kratnik števila 12*;
- ▷ pri obrnjenem zaporedju, tj. z desnim prilastkom, pišemo enote zloženke narazen, kar

pa za zloženke s številčno sestavino ne drži, zato je treba to izjemo navesti, na primer *850-letnica mesta Ptuj*, ne pa tudi v obrnjenem zaporedju.

	Število pojavitev				
	Z vezajem	Brez vezaja	Z desnim prilastkom		
Zgledi iz SP 2001					
<i>C-vitamin</i>	318	241	<i>vitamin C</i>		7341
<i>TV-program</i>	1300	1950	<i>program TV</i>		–
<i>PVC-vrečka</i>	89	171	<i>vrečka PVC</i>		2
Drugi zgledi					
<i>ABS-zavore</i>	15	94	<i>zavore ABS</i>		48
<i>LED-svetilka</i>	42	39	<i>svetilka LED</i>		19
<i>USB-ključ</i>	537	687	<i>ključ USB</i>		339

Preglednica: Vpliv kodifikacije na ustrezen zapis zloženke s črkovno prvo sestavino

Razmislek glede zapisa zahtevajo tudi zveze črk in števk tipa *A4-format* (stično) oziroma *format A 4* (nestično). Raba ni enotna: pri nekaterih zgledih se bolj uveljavlja stični zapis posameznih enot, npr.: *papir A4-formata – formata A4*, in tako še *šahovsko polje f6*, *tipka F10*, *vitamin B¹²*, *predvajalnik mp³*, pri drugih pa pišemo neustaljeno, tj. nestično *G 7⁰* ali stično *G20*. V perspektivi bi bilo priporočljivo tovrstne zglede poenotiti glede stičnosti in na to uporabnike tudi opozoriti.

Skupina G20 povezuje sedem najpomembnejših razvitih gospodarstev.

Oddaja se je pred dobrimi štirimi meseci prvič pojavila na TV3.

Računalnik je le malo večji od formata A5.

Z audijem A3 je zapeljal v reko Taro.

Zloženke z imenovalniško medpono ali besedne zveze?

Pravila slovenskega pravopisa določajo, da se zloženke z imenovalniško ali katero drugo medpono, katerih sestavine se v zamenjanem besednem redu uporabljajo kot besedne zveze (*alfažarki – žarki alfa*), lahko pišejo skupaj ali narazen (*alfažarki* ali *alfa žarki*), slovarska kodifikacija v SP 2001 pa prednostno določa zapis skupaj (§ 498, 500).

Načini zapisa teh zloženek oziroma zvez so odvisni od različnih dejavnikov. Pri ugotavljanju pogostnosti je pomembno: ali je beseda razširjena, koliko časa že živi v jeziku, v katerih zvrsteh je razširjena, od kod je prišla v jezik (po katerih kanalih) in kako je bila prvič normirana. Nepredvidljivost pojavljanja ene ali druge pisne variante ponazarja preglednica, iz katere je razvidno, da se tudi podobne besede pišejo različno.⁷¹

⁷⁰ Npr. v *Leksikonu SOVA*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2006.

⁷¹ Zaradi vpliva lektoriranih besedil na število pojavitev smo nekaj poizvedb glede pogostnosti naredili tudi v iskalniku Google.

	Število pojavitev			Število pojavitev			Število pojavitev	
	Korpus	Google		Korpus	Google		Korpus	Google
<i>alfažarki</i>	–	131	<i>alfasamec</i>	1	44.000	<i>betakaroten</i>	815	559.000
<i>alfa žarki</i>	1	526	<i>alfa samec</i>	193	81.200	<i>beta karoten</i>	524	1.380.000
<i>žarki alfa</i>	37	328	<i>samec alfa</i>	9	1550	<i>karoten beta</i>	123	21.400
<i>α-žarki</i>	–	131	<i>α-samec</i>	–	203	<i>β-karoten</i>	7	56.300

Preglednica: Zloženke z imenovalniško medpono ali zveze dveh samostalnikov

Neskladje med prevladujočo rabo in predpisom izvira iz jezikovnosistemske utemeljitve, ki v besedno zvezo levo od samostalniškega jedra postavlja le pridevnik,⁷² v rabi pa se očitno uveljavlja skladijski vzorec, v katerem pred jedrom besedne zveze nastopa nepridevniško določilo. Na omenjeno dejstvo so jezikoslovci v zadnjih letih že večkrat opozorili.⁷³ V pravilih bi bilo zaradi ustaljenosti zapisa v prihodnje bolje opozoriti na razširjenost zapisa narazen, pri čemer je v večini primerov uporabnike mogoče napotiti k izraznim možnostim,⁷⁴ ki so bližje slovenskemu jeziku, na primer:

1. Pri zloženkah tipa *akvarelbarvice*, ki imajo neprednostno dvojnico pisano narazen (*akvarel barvice*), je mogoče usmeriti uporabnika **k samostalniški besedni zvezi s pridevniškim prilastkom** (*akvarelne barvice*). Tako tudi:

- ▷ *angora volna* (ali *angoravolna*), bolje: *angorska volna*,
- ▷ *bešamel omaka* (ali *bešamelomaka*), bolje: *bešamelna omaka*,
- ▷ *vudu lutka* (ali *vudulutka*), bolje: *vudujska lutka*.

2. Pri zloženkah tipa *golfigrišče*, ki imajo neprednostno dvojnico, pisano narazen (*golf igrišče*), je uporabnika mogoče usmeriti **k predložni samostalniški zvezi** (*igrišče za golf*). Tako še:

- ▷ *karving smuči* (ali *karvingsmuči*), bolje: *smuči za karving*,
- ▷ *tarok karte* (ali *tarokkarte*), bolje: *karte za tarok*.

3. Namesto zloženek tipa *betažarki*, ki imajo neprednostno dvojnico pisano narazen (*beta*

⁷² Prim. J. Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor, Založba Obzorja, 2000, str. 558. (»Levi prilastek sestavljajo pridevniške besede, desnega pa vse drugo.«)

⁷³ Prim. V. Gorjanc, *Uvod v korpusno jezikoslovje*, Domžale, Izolit, 2005, str. 96, 117–118 (»V korpusu je opazno uveljavljanje skladijskega vzorca, ki ga sistemska slovenščina ne predvideva, tj. nepridevniško določilo pred jedrom besedne zveze.«, str. 96) in P. Weiss, *Skupaj ali narazen v novem slovarju slovenskega jezika, Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*, Ljubljana, Založba ZRC, 2009, str. 145–152 (»Novi slovar bi se pri pisanju zvez tipa *angora volna* lahko odločil za upoštevanje rabe.«, str. 147).

⁷⁴ Na to opozarja že J. Rigler: H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ, *Slavistična revija*, 1971, str. 433–462, prim. (»Slovenci smo zelo navajeni na dvočlenska poimenovanja tipa *hruškova voda*.« str. 458).

žarki), je mogoče uporabiti **samostalniško besedno zvezo z desnim prilastkom** (žarki beta). Tako na primer še:

- ▷ *alfa samec* (ali *alfasamec*), bolje: *samec alfa*,
- ▷ *mate čaj* (ali *matečaj*), bolje: *čaj mate*.

Za spremembo pravila in normiranje zapisa narazen, ki očitno prevladuje, kar pomeni uveljavitev norme iz SSKJ, govori še nekaj dejstev:

Za nekatere tovrstne zloženske v gradivu nimamo potrditve, da se pojavljajo tudi v katerem od zgornjih predlogov, ki bi bili skladenjsko ustrežnejši (*diskoklub*, *ekonomlonec*), v rabi pa se pojavljajo zapisane le narazen, zato moramo dopustiti tudi besednozvezni zapis, tj. *disko klub*, *ekonom lonec*.

ekonom lonec (**ekonomski lonec*)

Sojo morate namakati pred kuhanjem 24 ur, torej enkrat dalj kot fižol, in skuhati v ekonomloncu.

Pomit ekonom lonec hranimo do prihodnje uporabe odprt oziroma zaslonjen z narobe obrnjenim pokrovom

Pogosto se **med sestavini zloženske vrine pridevniška beseda**, na primer *brutoproizvod* > *bruto družbeni proizvod*,⁷⁵ *kaskozavarovanje* > *kasko avtomobilsko zavarovanje*, *videonadzor* > *video varnostni nadzor*. To postavlja t. i. zloženske v protislovje z načelom nerazdružljivosti in nezamenljivosti zaporedja delov dane besede, ki ga navajajo pravopisna pravila v členu 487 kot enega od temeljnih vodil pri urejanju pisanja skupaj oziroma narazen. Pravilo namreč določa, da »če se v dano besedo ne da vriniti druga beseda ali če delom te besede ni mogoče spremeniti zaporednosti, imamo opraviti z enoto, ki jo je treba pisati skupaj«, »če to lahko storimo, imamo opraviti z enotami, ki jih je treba ali pa jih je bolje pisati narazen«.

video nadzor

Mnenja o tem, ali je video nadzor pozitiven ali negativen, so močno deljena.

Vozilo in registrska številka sta dobro razvidna s posnetkov videonadzora.

Prenovili so varnostno-operativni center, v katerem teče celoten video varnostni nadzor nad letališčem.

Pravna zaščita zapisa **imen blagovnih znamk** te znamke opredeljuje kot lastna imena in narekuje zapise z veliko začetnico, zato je s pravnega vidika sprejemljiv le zapis narazen ali z jezikoslovnega vidika pa z desnim prilastkom. Zgled *legokocke* (§ 498) se ne razlikuje od zveze *Knorr juha* (§ 500), a je v aktualnih pravilih le pri slednjih opozorjeno, da je v zvezah z lastnim imenom namesto samostalnika ustrežneje rabiti desni samostalniški (*juha Knorr*) ali levi pri-

75 V SP 2001 pod kratico BDP. Sicer je zveza terminološka.

devniški prilastek (*Knorrova juha*⁷⁶). Pri zloženkah, kjer je ena od sestavin blagovna znamka, je torej treba normirati zapis z veliko začetnico in narazen: *adidasmajica* > *majica Adidas* ali *Adidasova majica*; *hamaperlice* > *perlice Hama*; *teflonponev* > *Teflon ponev* ali *Teflonova ponev* ali *ponev s Teflonom*; *legokocke* > *Legove kocke* ali *kocke Lego*.

kocke Lego

Razvoj **Lego kock** je sledil razvoju tehnologije na ostalih področjih.

Pri Audiju kupci že nekaj časa avtomobile sestavljajo kot **kocke Lego**; odločiš se za osnovo, ki jo potem nadgrajuješ.

Razvojni pregled jezikovne rabe je pokazal, da je raba tovrstnih zloženk pogosto pogojena z aktualnimi poimenovalnimi potrebami, kasneje pa najdemo kako drugo poimenovalno možnost. To potrjuje tudi dejstvo, da veliko zloženk, ki so evidentirane v SSKJ in SP 2001, danes ni več aktualnih:

- ▷ Nadomestila so jih **besednozvezna poimenovanja**, in sicer predložne zveze z istim jedrom: *sisal vrv* > *vrv iz sisala*, *marengoplašč* > *plášč iz marenga*.
- ▷ Prišlo je do **poenobesedenja**, pri čemer je navadno »odpadla« druga sestavina zloženske, torej jedrna, ki nima razlikovalne vloge: *semeringguma* > *semering*, *vikendhišica* > *vikend*, *bekhendudarec* > *bekend*, *celofanpapir* > *celofan*, *propanplin* > *propan*.
- ▷ Posamezne tvorjenke so povsem **izginile** iz rabe: *doberkupkredit*, *simplonekspres*, *setgarnitura*.

Kopičenje zloženk tega tipa v jeziku je zato mogoče pojmovati kot pojav prehodnega značaja in vpliva lastnikov blagovnih znamk, ki ne dopuščajo besedotvorne preobrazbe teh imen.

Priredne zloženske z okrajšano prvo sestavino

Pravopisno pravilo za priredne zloženske določa, da jih pišemo z vezajem, kar je ponazorjeno s samostalniškimi (*Anglo-Američani*, *Breznik-Ramovš*, *Schleswig-Holstein* – § 503) in pridevniškimi zgledi (npr. *črno-bel*, *belo-modro-rdeč*, *pedagoško-znanstven*; *anglo-ameriški*; *Breznik-Ramovšev*, *avstro-ogrski*, *sladko-kisel* – § 523).

Pravilo je pomanjkljivo, saj uporabnika ne seznanja z dejstvom, da je vezaj le en od pokazateljev prirednosti, natančneje: prirednega razmerja med sestavinami besedotvorne podstave. Pisanje z vezajem je namreč upravičeno le pri tistih zloženkah, kjer so sestavine neokrnjene, npr.:

- ▷ pri samostalniških zloženkah: *Alpe-Jadran*, *diklor-difenil-trikloretran*, *jin-jang*, *Rimski-Korsakov*, *Schleswig-Holstein*,
- ▷ pridevniških zloženkah: *črno-bel*, *belo-modro-rdeč*, *pedagoško-znanstven*, *vzgojno-izobraževalen*, *delavsko-kmečki*, *rusko-japonski*.

⁷⁶ V pravilih (§ 500) je tu očitno narejena napaka, in sicer je namesto *Knorrova* zapisano *knorrova*.

Če pa je prvi del okrnjen (*avstrijsko* > *avstro-*, *angleško* > *anglo-*, *afriško* > *afro-*), se piše zloženka brez vezaja, vendar se pomensko razmerje med obema sestavinama ne spremeni: še vedno gre za priredno zloženko, vendar na izrazni ravni pisano brez signifikantnega vezaja. Čeprav takih zgledov ni veliko,⁷⁷ jih ne smemo spregledati, saj se tovrstne okrajšave prve sestavine pojavljajo vedno znova tudi na novo:

- ▷ *indoevropsčina* 'jezik so ga do novega veka govorili od Indije do zahodne Evrope', in tako še *Evroameričan*, *baltoslovanščina*,⁷⁸ *laktovegetarijanec*;⁷⁹
- ▷ *arteriovenski* 'arterijski in venski', *anogenitalni* 'analni in genitalni', *baltoslovanski* 'nanašajoč se na Balte in Slované', in tako še *indoevropski*, *evroameriški*, *laktovegetarijanski*, *kupoprodajni*, *ugrofinški*.⁸⁰

Pri tem je treba opozoriti na dve posebnosti:

1. Nekatere priredne zloženske pišemo z vezajem kljub okrnjenosti prve sestavine, saj gre za **tradicionalno uveljavljenost zapisa** in prevladujoč zapis v rabi: *Anglo-Američani* 'angleška in ameriška vojska v 2. svetovni vojni', *Avstro-Ogrska* 'združeno avstrijsko in ogrsko cesarstvo', *avto-moto zveza* 'zveza avtomobilistov in motociklistov', *avstro-ogrski* (< *Avstro-Ogrska*), *anglo-ameriški* (< *Anglo-Američan*).

2. Od prirednih zloženk moramo ločiti zapise **imen z vezajem** (*Champs-Élysées*, *Saint-Tropez*, *Pas-de-Calais*), kjer ne gre za prirednost sestavin.

Razlogi za neustrezen zapis z vezajem pri prirednih zloženkah z okrnjeno prvo sestavino se pojavljajo zlasti zaradi vplivov tujih jezikov (npr. angl. *Afro-Asian organisations* > *afro-azijske organizacije*)⁸¹ in tujih pravopisnih načel, od koder pogosto prenašamo tudi zapis z veliko začetnico. Pri prevzetih besedah, ki so besedotvorno zloženske z okrnjeno prvo sestavino, je treba vedno ugotoviti razmerje med sestavinami podstave, na primer *angloameriški pisatelj* 'ameriški pisatelj angleškega rodu' proti *angloameriški vojaki* 'angleški in ameriški vojaki', npr.:

angloameriški

Rodil se je angloameriški pesnik, dramatik, esejist in kritik Thomas Stearns Eliot ...

žrtve angloameriškega bombardiranja Dresdna

77 Prim. A. Vidovič Muha, *Slovensko skladiščno besedotvorje ob primerih zloženk*, Ljubljana, Partizanska knjiga, 1988. (»Primerov je malo in so vezani v glavnem na jezikovno, morda tudi ozemeljsko in narodnostno povezane skupine.«, str. 170.)

78 V slovarskem delu SP 2001 sta zloženci *balto-slovanski* in *balto-slovanščina* zapisani z vezajem, kar je v nasprotju z rešitvijo v SSKJ in tudi s prevladujočo rabo. Podobno še *italo-ameriški*, *kupoprodajni*, *ugro-finski*, *lakto-vegetarijanski*.

79 Prim. tudi P. Weiss, *Slovenski pravopis 2003 – priročnik na stranpoteh slovenskega jezika, v: Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo*, ur. M. Jesenšek, Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 2003, str. 201–206.

80 Prim. tudi P. Weiss, *Slovenski pravopis 2003 – priročnik ...*, str. 201–206.

81 Vir: <http://evrokopus.gov.si>.

Podobno še *afrokaribska glasba*, *afrokubanski ritmi*, *angloavstralski družbeni sloj*, *angloavstralski observatorij* itd.

Samostalniške in pridevniške sestavljenke

Pri samostalniških in pri pridevniških sestavljenkah je treba opozoriti na pogosto, a neustrezno in neknjižno zapisovanje z vezajem, ki se širi pod vplivom tujih jezikov, zlasti angleščine.

anti-ameriški → *antiameriški*

Nekdanji Beatle je z revolucionarno **antiameriško** držo nemalo jezil ameriško vlado.

post-socialističen → *postsocialističen*

V **postsocialističnih** državah delujejo tiskovni sveti le v Estoniji, na Slovaškem, v Bosni in Hercegovini in od letos tudi v Bolgariji.

hiper-produktiven → *hiperproduktiven*

Dolgo časa smo bili **hiperproduktivni** in smo bili vsega naveličani. Enega za drugim smo izdali štiri albume.

Sicer je v pravilih (§ 505) med samostalniškimi sestavljenkami naveden zgled *superbencin*, ki ni sestavljenka, temveč zloženka. Od sestavljenk, kjer se pojavlja predponsko obrazilo *super-* v pomenu 'nad' ali 'čez' (*superčlovek*, *superego*, *supernova*), je treba ločiti podredne zloženke dveh tipov: *supermarket*, kjer nastopa prvi del v pomenu 'večji', 'višji', 'zelo', in *superbencin*, ki jih pišemo tudi narazen (*super bencin*) – tako slovarski del SP. Kot pridevnik se *super* pojavlja tudi v zvezah, na primer *super avtomobil* (*Njegov avtomobil je super*).

Zaimenski sklopi

Razmejevanje med besedami (sklopi) in besednimi zvezami ter s tem povezanim pisanjem skupaj oz. narazen je pri sklopih problematično in zato dogovorno.⁸² To velja tudi za zaimenske sklope, ki se največkrat zapisujejo narazen ali skupaj (*kdor koli/kdorkoli*). Nejasnosti v pravilih so posledica dejstva, da skuša pravopis to heterogeno skupino kategorizirati in s tem utemeljevati pisanje skupaj oz. narazen, zaradi česar so določila za uporabnika mestoma nerazumljiva in celo protislovna. Pravila tako določajo, da sklope s *koli* lahko pišemo ali narazen (bolj priporočljivo) ali skupaj (SP § 535), frazeološke zaimke, npr. *kdor si bodi*, je najbolje pisati narazen (§ 536), zveze z glagolom *vedeti*, npr. *bog ve kam*, pišemo le narazen (§ 536), pri čemer

⁸² Posamezne skupine sklopov predstavljajo spodnjo mejo frazeologije ravno zaradi dejstva, da je meja med besedo in besedno zvezo pri njih težko določljiva in se sčasoma lahko spreminja (z *Bogom > zbogom*). O tem prim. N. Jakop, *Pragmatična frazeologija*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006, str. 36–38.

je slednje določilo takoj razvrednoteno z opombo, da se take zveze lahko pišejo tudi skupaj, npr. *bog ve* (§ 537).⁸³ Gradivo potrjuje dvojnično rabo vseh sklopov, sestavljenih iz zaimkov, zato se je pri prenovi pravil treba jasneje opredeliti do tega, kateri zapisi so prednostni in kateri enakovredni, nato pa uporabniku v pravilih čim razvidneje prikazati ustrezne zapise posameznih skupin.

Prislovne predložne zveze

Pravila določajo pisanje skupaj oz. narazen le pri domačih, slovenskih predložnih zvezah (§ 568–571), ne pa tudi pri citatnih predložnih zvezah tipa *ab ovo*, *ad hoc*, *de facto*, *da capo*, *à la carte*. Te predložne zveze se pogosto povezujejo s samostalniki, pri čemer nastale zveze pišemo narazen in ohranijo izvorni zapis, kot prikazujejo spodnji zgledi.

da capo

Obsežno, desetstavčno vokalno-instrumentalno delo na duhovno besedilo je široko zastavljeno, z vsemi elementi baročne da capo arije.

a cappella

Gre za eno najboljših a cappella skupin v Evropi.

ad hoc

Delujeta tudi ad hoc mednarodni kazenski sodišči za nekdanjo Jugoslavijo in Ruando.

après-ski

Vam je res pomembno dobro smučanje na snegu ali ste ljubitelj tako imenovanih après-ski zabav?

Okrajšave

Okrajšave sodijo med tiste jezikovne enote, ki zaradi težnje po gospodarnosti v jeziku nenehno nastajajo in tudi izginjajo, zato je treba zglede v pravopisnih pravilih, ki jih ponazarjajo, pogosteje posodabljati. Pregled aktualnega gradiva je pokazal, da imajo uporabniki pri pisanju okrajšav težave zlasti s pisanjem skupaj oz. narazen pri okrajšavah iz zloženk oz. besednih zvez, zato je obstoječe zglede v pravilih (§ 594–598) smiselno dopolniti z novimi:

1. Pri okrajšavah besednih zvez (§ 595): *d. o. o.* (družba z omejeno odgovornostjo), *s. p.* (samostojni podjetnik), *Ur. l.* (Uradni list), *p. p.* (poštni predal), *b. p.* (brez posebnosti), *v. d.* (vršilec dolžnosti).

⁸³ Na težave pri reševanju te pravopisne problematike ravno zaradi navedenih izjem ter na mnoge variantne možnosti, ki jih potrjuje gradivo, je opozorila tudi E. Kržišnik, *Frazeologija v Slovenskem pravopisu* 2001, *Slavistična revija*, 2003, str. 234–235.

2. Pri **okrajšavah zloženk** (§ 596): *ž.r.* (žiroračun/žiro račun), *č.-b.* (črno-bel), *jv.* (jugovzhod), *sz.* (severozahod).

3. Pri **skupaj pisanih okrajšavah** (§ 597): *mdr.* (med drugim), *ddr.* (dvojni doktor).

Med posebnostmi bi bilo treba izpostaviti okrajšave predložnih zvez, tako domačih (*v pok.* < *v pokoju*, *po Kr.* < *po Kristusu*) kot citatnih (*a c.* < *a conto*) in pa netipične okrajšave (*nmv* < *nadmorska višina*).

6 PRAVOPISNNA PROBLEMATIKA V POGLAVJIH GLASOSLOVJE, OBLIKOSLOVJE IN BESEDOTVORJE

Poglavja pravopisnih pravil z naslovom »Glasoslovje«, »Oblikoslovje« in »Besedotvorje« so tako kot »Nauk o pisnih znamenjih« fizično ločena od poglavja »Pravopis«, saj se pravopisne problematike dotikajo le posredno. Zato se v pripombah k pravilom v teh poglavjih lotevamo le vprašanj, ki se povezujejo s splošnimi zapisovalnimi problemi in njihovim normativnim ovrednotenjem (npr. problemi dvojnic), sicer pa bi zlasti pripombe na glasoslovne posebnosti moral podati fonetik oziroma naglasoslovec, za oblikoslovne in besedotvorne posebnosti pa bi se bilo treba nasloniti na slovnico sodobnega jezika, oprto na aktualno gradivo.

V nadaljevanju bodo prikazana tista glasoslovna, oblikoslovna in besedotvorna vprašanja, do katerih smo se v obdobju trajanja projekta morali opredeliti in jih preučiti zaradi uskladitve slovarskih rešitev z aktualno rabo.

6.1 GLASOSLOVJE

Posebnosti pri zapisovanju zvočnika /v/

V razdelku »Pomni« (§ 656), ki obravnava izglagolske izpeljanke s priponskimi obrazili *-lc*, *-lk-*, *-lsk-*, *-lstv-*, ko se nanašajo na živega vršilca dejanja, je predstavljena možnost manj priporočljivega izgovora z *l* (*kopalka -e* [ɥk in lk]); pri tem je poudarjeno, da je v »tem pravopisnem slovarju [...] pri takih dvojnica zapisan samo izgovor [ɥk]«. Ker se pojasnilo nanaša na aktualno slovarsko rešitev, bi jo bilo bolje izpustiti oziroma oblikovati ustrezneje dejanski izreki v praksi. Ta je v večini podobnih primerov bližje stanju, prikazanemu v SSKJ, kjer je določeno, da je izreka dvojnična, kar z zapisom [tudi ɥk]: *jadralka*, *kopalka*, *letalka*, *negovalka*; sicer tudi *nosilka*, *uživalka*.

Glede izjem, povezanih z zapisovanjem zvočnika /v/ »v posameznih besedah«, bi v razdelku

»Pomni« (§ 660) lahko navedli še nekaj drugih primerov (npr. *polobla*) in opozorili na izjemo *polotok*, kjer *l* izgovarjamo po črki.⁸⁴

Zapisovanje zvočnika /j/

Poglavje (§ 663), ki govori o zapisu zvočnika /j/ s črko *i* v prevzetih besedah (in seveda tujkah), bi lahko dopolnili z novejšimi zgledi, npr. *aids*, *aikido*, *bianko*, *diabolo*, *haiku*, *interier*. Prav tako dobrodošla bi bila dopolnitev s podatkom, da zvočnik /j/ v prevzetih besedah, zlasti lastnih imenih, zapisujemo tudi s črko *y* (*Goya*, *Doyle*, *Yellowstone*).

Zapis predloga z/s glede na izgovor

Predlagamo, da se zglede v pravilu, ki pravi, da se zapis predloga *z/s* ravna po črki, izgovor pa po izreki (§ 683), dopolni oziroma posodobi: poleg *z Zoisom* in *s Hugojem*, še *z von Karajanom* in *s SDS*, pri čemer dodamo še izgovarjavo zgledov [s fon kárananom, z esdeêsom ali s sãdãsòjem].

6.2 OBLIKOSLOVJE

V oblikoslovju se je ob pregledu gradiva izkazalo, da se pregibalni vzorci posameznih besed spreminjajo. Ker gre za ugotovitve iz novejšega obdobja, v strokovni javnosti še ni bilo opravljenih sistematičnih raziskav, ki bi jih potrdile ali ovrgle. Za spremembo v slovnici in pravopisu je treba tovrstne odklone od uveljavljene norme preučiti v širše zastavljeni oblikoslovnih raziskavi. V nadaljevanju bodo te ugotovitve predstavljene tipsko.

Posebnosti 1. moške sklanjatve

Pravilo glede **pisnega krajšanja osnove** (§ 772), ki se uresničuje pri tujih oz. prevzetih **imenih** s t. i. **nemim -e** v izglasju, je bilo večkrat kritizirano predvsem zaradi težav, ki jih uporabniku povzroči ugotavljanje, kje končni nemi *-e* »odloča o izgovoru pred njim stoječih črk *č ž š dž* in *s* (pisanega s *c*)«. ⁸⁵ Pregled gradiva, osredinjen na sklanjanje teh imen, pri katerih je ustrezen zapis oblike odvisen od izgovora besede, kaže na neenotnosti: pravilo je navadno upoštevano

⁸⁴ Ob tem pravilu naj opozorimo na neusklajenost med pravili in slovarsko redakcijo prvih delov podrednih zloženek **pól..** [-y tudi -l] prvi del podr. zlož. [...] *pólfinalist*, *pólizdélek*, *pólkvalificíran*, *pólmešéčen* ter **pol..** [-y tudi -l] prvi del podr. zlož. *polmér*. Prim. tudi C. Šeruga Prek, E. Antončič, *Slovenska zborna izreka, Priročnik z vajami za javne govorce*, Maribor: Založba Aristej, 2003, str. 145–154.

⁸⁵ To določilo ni novo in je bilo uvedeno z Breznik-Ramovševim pravopisom 1935, str. XIII.

pri že normiranih imenih (npr. *George, Wilde*), medtem ko je več omahovanja pri novejših in zlasti pravorečno težjih ter še ne normiranih imenih, kot so npr. *Moore, Gore, Phare, Gere ...*⁸⁶

SP 2001		Število pojavitev			
		Z nemim -e		Brez nemega -e	
Imena s kratko osnovo	<i>Richard Gere</i>	<i>Richarda Gere</i>	49	<i>Richarda Gera</i>	115
	<i>John Wayne</i>	<i>Johna Waynea</i>	57	<i>Johna Wayna</i>	113
Imena z dolgo osnovo	<i>Bruce Willis</i>	<i>Brucea Willisa</i>	312	<i>Bruca Willisa</i>	46
	<i>Maurice Ravel</i>	<i>Mauricea Ravela</i>	73	<i>Maurica Ravela</i>	27

Preglednica: Pregibanje osebnih imen moškega spola z nemim -e

Predlogi za poenostavitev tega pravila iščejo smernice za izenačenje pregibalnih vzorcev tipa *Wilde Wilda* in *Wallace Wallacea* bodisi v *Wilde Wildea* in *Wallace Wallacea* ali *Wilde Wilda* in *Wallace Wallaca*.⁸⁷ A zgornja preglednica vendarle kaže na to, da uporabniki sledijo tej normi v večji meri, kot bi pričakovali; k temu morda prispeva tudi dejstvo, da je bilo pravilo uvedeno že v obdobju Breznik-Ramovševih pravopisov (npr. v SP 1935, na strani XIII).

Več posebnosti se v paradigmah pojavlja pri **daljšanju osnove**. V zadnjem času opažamo posebnost pri **sklanjanju moških imen na -e**, kjer pravopisna pravila predvidevajo več pregibalnih možnosti:

- ▷ daljšanje osnove z *j*, npr. *Ante Anteja, Rilke Rilkeja* (§ 781),
- ▷ daljšanje osnove s *t*, npr. *Anže Anžeta, Pavle Pavleta* (§ 785),
- ▷ redko zasledimo tudi pregibanje brez podaljšane osnove, npr. *Pijade Pijada*, pogosteje pri občnih imenih (*finale, kamikaze, trienale*) (§ 801).

Podrobnejše raziskave tega vprašanja v preteklosti izpostavljajo, da uporabniki teh imen pogosto sploh ne pregibajo (*z Ante Paveličem*) oziroma – zlasti imena iz drugih slovanskih jezikov – pregibajo neustrezno:⁸⁸ *igra Rade/Rada Šerbedžija* namesto *igra Radeta Šerbedžija, izbrana dela Blaža Koneskega* namesto *izbrana dela Blažeta Koneskega*. »Neustrezno« zato, ker brez podaljšave s *t* izenačujemo neimenovalniške sklone imen na -o in -e (*Rado – Rada* proti *Rade – Radeta*) ter imen na soglasnik in -e (*Blaž – Blaža* proti *Blaže – Blažeta*).

Danes se za nekatera od teh imen v gradivu uveljavljajo različne pregibalne možnosti, ki so vse normativno ustrezne.

⁸⁶ Zaradi večje zanesljivosti rezultatov smo primerjali le rodilniško obliko v primerih, ko se pregibata ime in priimek.

⁸⁷ Prim. prispevek: G. Ilc in A. Stopar, Angleški končni -e in Slovenski pravopis, *Jezik in slovstvo* 6, 2004, str. 25–31.

⁸⁸ O tem zelo izčrpno že V. Majdič v prispevku Oblikoslovna podoba samostalnikov moškega spola na -e, *Jezik in slovstvo*, 1985, str. 55–62.

Arne

Da bo domišljija zares delala, pa bodo poskrbeli odlični posnetki fotografa **Arneja** Hodaliča. Odprtje prodajne razstave fotografij **Arnet**a Hodaliča bo ob 18. uri.

Mate

V konkurenci **Mateta** Parlova in Boruta Petriča je športnik leta postal košarkar Dalipagič. Postal je tretji hrvaški profesionalac po **Mateju** Parlovu in Fritzieju Zivicu. Glasovali so kljub ugovoru predsednika sveta Janeza **Mateta**. Najbolje se razume z ministrom za notranje zadeve Dragutinom **Matejem**.

Toše

V spomin na **Tošeja** je vidno ganjena zapela balado Jedina. Sodelujejo z menedžerko **Tošeta** Proeskega. V Sloveniji je konec decembra izšel album **Toša** Proeskega z naslovom *Ako me pogledaš u oči*.

Predvsem pri osebnih imenih *Arne* in *Toše* je tudi pogostnostna razporeditev obeh možnosti daljšanja osnove precej izenačena, raba pa se nagiba k podaljšavi s *t*:

	Podaljšava z <i>j</i>		Podaljšava s <i>t</i>		Brez podaljšave	
<i>Dragutin Mate</i>	<i>Mateja</i>	459	<i>Mateta</i>	20	–	–
<i>Mate Dolenc</i>	<i>Mateja</i>	12	<i>Mateta</i>	131	<i>Mata</i>	2
<i>Arne Hodalič</i>	<i>Arneja</i>	76	<i>Arnet</i> a	90	<i>Arna</i>	1
<i>Toše Proeski</i>	<i>Tošeja</i>	103	<i>Tošeta</i>	188	<i>Toša</i>	26

Preglednica: *Imena moškega spola na -e, ki podaljšujejo osnovo na več načinov*

Omenjena dejstva, zlasti pa nagibanje k **podaljševanju osnove s *t***, bi bilo treba upoštevati tudi pri normiranju teh besed v pravopisu. Nasploh se podaljšava osnove s *t* v jeziku zelo širi v pogovornem jeziku pri samostalnikih na *-a* (*Miha Mihe/Miha*, pog. *Miheta/Mihata*), *-e* (*Arne Arneja/Arnet*a) in *-o* (*Edo Eda*, pog. *Edota*). Slovenski pravopis 2001 (§ 785) podaljšavo s *t* evidentira pri vseh naštetih imenih, vendar pa ta pojav različno vrednoti:

- ▷ pri imenih **moškega spola na -e** kot nevtralnno, kadar ta *-e* izraža »ljubkovalnost, majhnost ali domače lastno ime« (*Tone -ta, fante -ta, oče -ta*),
- ▷ pri imenih **moškega spola na -a** kot »neknjižno ljudsko« (*Miha °-ta*),
- ▷ pri imenih **moškega spola na -o** kot »neknjižno« (*Marko °-ta, sinko °-ta*).

V slovarju SP 2001 sta oba neknjižna tipa normativno izenačena in označena s krožcem, ki pomeni »nepravilno« in zaznamuje »prvin[e] izrazne ali oblikoslovne ali skladenske ravnine, ki ne ustreza[jo] normi (§ 1062). Pregled gradiva pa kaže na to, da pojava ne moremo obravnavati zgolj sistemsko in brezizjemno. Tudi zato ne, ker je bil v pravopisnem slovarju že narejen korak dlje k priznavanju knjižnosti teh oblik, npr.:

SP 2001

médo -ta m živ. [...] otr. |medved|

Aktualna raba pa nas opozarja, da se v spletnih besedilih sklanjanje obeh tipov imen vedno bolj izenačuje oziroma da so oblike *nono nonota*, *mačo mačota* pogostejše od kodificiranih *nono nona*, *mačo mača*; enako velja za osebna imena, kjer so podaljšave s *t* vse pogostejše (*Samo Samota*, *Miro Mirota*). Izjema so priimki (*Cvetko Cvetka*, *Perko Perka*, *Šeligo Šeliga*), nekatere občne besede (*violončelo violončela*) in iz kratic nastali samostalniki (*EMŠO – emšo emša*), kjer je v vseh tipih besedil najpogostejša nepodaljšana oblika. Tako zasledimo t. i. »neknjižno« pre-gibanje v različnih položajih, zlasti pri naštevanju ob imenih, kjer je podaljšava s *t* dovoljena (z *Lovrotom in Tonetom*), in v stvarnih lastnih imenih (*Restavracija pri Samotu*, *sovođenjska gostilna Pri Mirotu*, *gostišče »Pri Markotu« iz Stražišča*). Pri slovarskem normiranju bi bilo ver-jetno zato ustreznejše namesto oznak *neknjižno* ali *neknjižno ljudsko* uporabiti bolj obvestilno oznako *pogovorno* in ukiniti prepovedovalno označevanje s krožcem.

Pravila slovenskega pravopisa (§ 794) **orodniško obliko** samostalnika, ki se v osnovi konča na govorjeni *c*, npr. *bruc*, z *brucem*, opredeljujejo kot neknjižno pogovorno obliko, kar v vedno večji meri potrjuje tudi korpusno gradivo; iz tega je razvidno, da so te oblike še vedno v rabi, a so rabljene redkeje od normativno priporočenih (z *brucem*). Sistemsko se v to skupino uvr-ščajo tudi nekatera tuja lastna imena kot npr. *Ignaz*, *Cavazza*, kjer pa se prednostno še vedno uveljavlja neknjižna oblika orodnika (in prav tako nepreglašena oblika svojilnega pridevnika, tj. *Ignazov*, *Cavazzov*).

Zadrede jezikovnega uporabnika se pogosto stopnjujejo, ker v normativnih priročnikih ne najde pojasnila glede ustreznosti oziroma normativne »vrednosti« t. i. nesistemskih, a v rabi pogostih oblik. Pri vključevanju takih besed v pravopisni slovar je ustreznejše, če pogoste pogo-vorne oblike označimo, kot da jih prezremo.

Besede z izglasnim govorjenim c		Število pojavitev	
		Korpus	Google
<i>bruc</i>	<i>brucem</i>	93	21900
	<i>brucem</i>	38	5730
<i>Ignaz</i>	<i>Ignazem</i>	1	5
	<i>Ignazom</i>	7	31
<i>Cavazza</i>	<i>Cavazzem</i>	1	–
	<i>Cavazzom</i>	3	3

Preglednica: Orodniška končnica pri moških samostalnikih z izglasnim govorjenim c

Posebnosti 2. moške sklanjatve

Nekateri samostalniki, ki smo jih prevzeli v bližnji preteklosti kot samostalnike moškega spola

na *-a*, so se v rabi sčasoma uveljavili kot samostalniki ženskega spola, kar je v aktualnem SP že evidentirano:

SSKJ

gorgonzóla -e m mehki sir v obliki hlebčka z glivicami plesni, ostrega okusa: za predjed so imeli gorgonzolo; kruhki z gorgonzolo

SP 2001

gorgonzóla -e ž, snov. |sir|

Spremembo spola je mogoče opazovati tudi pri nekaterih samostalnikih, večinoma prevzetih v zadnjih desetletjih, ki jih SSKJ sistemsko uvršča v drugo moško sklanjatev z dvojno paradigmo, slovar SP 2001 pa prav tako v drugo moško sklanjatev, a le z eno možnostjo sklanjanja.

SSKJ

činčila -e in -a m [...] dlaka činčile; od kunčjih pasem je močno razširjen činčila; ovratnik iz činčile

SP 2001

činčila -e m živ. [...] |glodavec|

Omenjenega prehajanje med samostalnike ženskega spola ne moremo posploševati, zato je oblikoslovno normiranje samostalnikov druge moške sklanjatve na *-a* mogoče le z upoštevanjem avtentičnega gradiva, saj ta izkazuje tudi nepredvidljive izjeme, ki jih prikazuje spodnja preglednica.

ara	
ženski spol	<i>Velika pisana ara ima v kljunu celo takšno moč, da nam lahko odgrizne prst. Prav tako ne smemo pozabiti na najmanjše, le 30 cm velike modročele pritlikave are (D. nobilis), ki so še z dvema podvrstama uvrščene v svoj rod (Diopsittaca) in predstavljajo vez med arami in aratingami. Na sliki vidimo svetlordečo aro (Ara macao) in temnordečo aro (A. chloroptera).</i>
moški spol	–
panda	
ženski spol	<i>Na območju črno-bele pande živi tudi mala rdeča panda.</i>
moški spol	<i>V sklopu projekta, s katerim naj bi obvarovali ogroženega velikega pando, so petletnega Xiang Xiang iz ujetništva spustili v divjino. Odrasli veliki pande izgubijo nagnjenje do razmnoževanja, če so v ujetništvu. Center za rejo pandov v kitajski provinci Sečuan.</i>

Preglednica: Samostalnika ara in panda in njun spol v skladijski rabi

Nadaljnji besedotvorni razvoj pri teh samostalnikih je lahko dodatno merilo za določanje nji-

hovega spola, saj ob tvorbi pridevnika razvijejo le obrazilo za ženski spol (*arin, činčilin, čivavin*), redko za oba spola (*pandov, pandin*), npr.:

panda – *pandov, pandin*

Na fotografiji je **pandov** mladiček.

Dvakrat na dan dobiva **pandin** mladiček iz stekleničke tekočo hrano.

činčila – *činčilin*

Činčilina kletka mora biti čim višja.

čivava – *čivavin*

Čivavin kožuh nima neprijetnega vonja.

Nekateri **občnoimenski samostalniki na -a**, tj. samostalniki 2. moške sklanjatve, se v ednini sklanjajo po 2. ali 1. moški sklanjatvi, v dvojini in množini pa le po eni od obeh.⁸⁹ Tako je bilo ugotovljeno, da sklanjamo samostalnike tipa *sluga* (*vojvoda, oproda*) v dvojini in množini po 2. moški sklanjatvi. Nasprotno se samostalniki tipa *kolega* pregibajo v dvojini in množini le po 1. moški sklanjatvi.⁹⁰

	<i>sluga</i>		<i>kolega</i>	
	I. moška	II. moška	I. moška	II. moška
ED	<i>sluga</i>	<i>sluga</i>	<i>kolega</i>	<i>kolega</i>
	<i>sluga</i>	<i>sluge</i>	<i>kolega</i>	<i>kolege</i>
	<i>slugu</i>	<i>slugi</i>	<i>kolegu</i>	<i>kolegi</i>
	<i>sluge</i>	<i>slugo</i>	<i>kolega</i>	<i>kolego</i>
	<i>o slugu</i>	<i>o slugi</i>	<i>o kolegu</i>	<i>o kolegi</i>
	<i>s slugom</i>	<i>s slugo</i>	<i>s kolegom</i>	<i>s kolego</i>
DV	<i>sluga</i>	<i>slugi</i>	<i>kolega</i>	<i>kolegi</i>
	* <i>slugov</i>	<i>slug</i>	<i>kolegov</i>	* <i>koleg</i>
	* <i>slugoma</i>	<i>slugama</i>	<i>kolegoma</i>	<i>kolegama</i>
	<i>sluga</i>	<i>slugi</i>	<i>kolega</i>	<i>kolega</i>
	<i>o slugih</i>	<i>o slugah</i>	<i>o kolegih</i>	<i>o kolegah</i>
	<i>s slugoma</i>	<i>s slugama</i>	<i>s kolegoma</i>	<i>s kolegama</i>
MN	* <i>slugi</i>	<i>sluge</i>	<i>kolegi</i>	* <i>kolege</i>
	* <i>slugov</i>	<i>slug</i>	<i>kolegov</i>	* <i>koleg</i>
	* <i>slugom</i>	<i>slugam</i>	<i>kolegom</i>	* <i>kolegam</i>
	<i>sluge</i>	<i>sluge</i>	<i>kolege</i>	<i>kolege</i>
	* <i>o slugih</i>	<i>o slugah</i>	<i>o kolegih</i>	* <i>o kolegah</i>
	* <i>s slugi</i>	<i>s slugami</i>	<i>s kolegi</i>	* <i>s kolegami</i>

Preglednica: Primerjava sklanjatev samostalnikov *kolega* in *sluga*

⁸⁹ Na to posebnost je ustno opozoril dr. P. Weiss.

⁹⁰ Oblike, zapisane z zvezdico, nimajo potrditve v rabi. Nekatere od njih (npr. *kolegama*) se v korpusu pojavljajo v tujejezičnih besedilih (srh.).

Na te posebnosti bi lahko opozorili uporabnike tudi v pravilih (§ 803), tako da bi jih kategorizirali po dveh tipih (*sluga – kolega*). Medtem ko v aktualnih pravilih med obema sklanjatvenima možnostma ni nobenih razlik, je v slovarju aktualnega slovenskega pravopisa posredno nakazano razhajanje – sklanjatvi nista enakovredni, kar je razvidno iz zapisa rodilniške oblike.

SP 2001

koléga -a tudi koléga -e m

slúga -e tudi slúga -a m

Posebnost so tudi **moška lastna imena na -a**, ki se v pregibanju razlikujejo od občnih in med seboj že v ednini: osebni imeni *Miha* in *Luka* se sklanjata prednostno po I. moški sklanjatvi, a se sklanjatvena vzorca mešata,⁹¹ priimke, npr. *Janša*, *Kafka*, *Golia*, pa sklanjamo pogosteje po 2. moški sklanjatvi, o čemer priča tudi okrnjen pregled pogostnosti po posameznih oblikah, značilnih za eno vrsto sklanjatve v spodnji preglednici:⁹²

Luka				
	I. moška	Število pojavitev	II. moška	Število pojavitev
ED	<i>Miha</i>		<i>Miha</i>	
	<i>Miha</i>		<i>Mihe</i>	4668
	<i>Mihu</i>	559	<i>Mihi</i>	1351
	<i>Miha</i>		<i>Miho</i>	3983
	<i>o Mihu</i>		<i>o Mihi</i>	
	<i>z Mihom</i>	848	<i>z Miho</i>	
Janša				
	I. moška	Število pojavitev	II. moška	Število pojavitev
ED	<i>Janša</i>		<i>Janša</i>	
	<i>Janša</i>		<i>Janše</i>	14869
	<i>Janšu</i>	49	<i>Janši</i>	7981
	<i>Janša</i>		<i>Janšo</i>	13807
	<i>o Janšu</i>		<i>o Janši</i>	
	<i>z Janšem</i>	85	<i>z Janšo</i>	

Preglednica: Primerjava sklanjatev osebnih imen *Miha* in *Janša*

Pri teh sklanjativah ponovno ugotavljamo, da potrebujemo več raziskav gradiva za utemeljene spremembe oziroma utemeljitev očitno izpričanih odklonov od uveljavljene norme.

⁹¹ V nekaterih besedilih, npr. v Svetem pismu, se dosledno uresničuje le moška sklanjatvena paradigma: *Evangelij po Luku; Izpústi nam Baraba!* (Lk 23,18).

⁹² Pri tem smo se izogibali iskanju oblik kot npr. *Luki*, *Luka*, ki zaradi prekrivnosti z drugimi samostalniki ustvarjajo preveč šuma, tj. *Luka Koper*; v *Luki Koper*.

Posebnosti 3. ženske sklanjatve

Pravopisno pravilo (§ 812, 822), ki pravi, da v 3. žensko sklanjatev uvrščamo »kratice, ki ohranijo spol podstavne zveze in se ne končujejo na nenaglašeni -a, npr. SAZU, ZDA«, bi bilo smiselno ponazoriti z besedilnim zgledom, iz katerega bo razvidno to ohranjanje oziroma spreminjanje spola, hkrati pa zglede dopolniti tudi z opombo, da se nekatere kratice pregibajo po 1. moški sklanjatvi.

FF	
ženski spol	<i>Zagovor bo v Modri sobi ljubljanske Filozofske fakultete. Prevod so prispevale študentke Oddelka za prevajalstvo na ljubljanski FF.</i>
moški spol	<i>Po besedah dekana FF-ja se fakulteta želi dejavno vključiti v dogajanje Ljubljane kot prestolnice knjige.</i>
SAZU	
ženski spol	<i>Leta 1995 je postal redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. To žarno grobišče je bilo odkrito leta 1948 na prostoru današnje SAZU.</i>
moški spol	<i>Živel je v Trstu in Ljubljani, bil zaposlen na SAZU-ju, raziskoval je nove psihološke teorije in velja za predhodnika postmoderne literature.</i>
NUK	
ženski spol	<i>Narodna in univerzitetna knjižnica je zadolžena za ohranjanje pisne kulturne dediščine slovenskega naroda. Na Linhartovo pobudo so ustanovili licejsko knjižnico, predhodnico današnje NUK.</i>
moški spol	<i>Novomeška knjižnica je za NUK-om drugi največji lastnik ekslibrisov v Sloveniji.</i>

Preglednica: *Kratice z žensko podstavo in spreminjanje njihovega spola v besedilu*

Sklanjanje večbesednih poimenovanj: imenske zveze z desnim prilastkom

Sklanjanje večbesednih poimenovanj, katerih deli se ujemajo ali ne ujemajo, je v pravopisnih pravilih (§ 843–873) prikazano z vsemi posebnostmi, vendar je ponazorjeno z zgledi, ki so danes rabljeni manj pogosto, zato se uporabniki ob iskanju rešitev pogosto ne znajdejo. Zglede bi bilo smiselno nadomestiti z aktualnimi, zlasti takimi zvezami, ki so pogosto pisane neustrezno, če jih v besedilu uporabimo brez občnoimenskega pojasnila, in to kontrastivno prikazati.

Pri večbesednih poimenovanjih ločimo taka, kjer je ime sestavljeno iz več **ujemalnih** delov in se zato vsaka sestavina sklanja posebej (§ 845–852).

*Prešeren je po smrti **Matije Čopa** tesneje prijateljaval z mladim Poljakom **Emilom Korytkom**.
Članek v **Slovenskih novicah** si lahko preberete na tej povezavi.*

Če je večbesedno lastno ime **neujemalno**, tj. sestavljeno iz jedra in rodilniškega nepredložnega prilastka (*Varuh rži*) ali predložne zveze (*Visoka šola za hotelirstvo in turizem*), sklanjamo le jedro besedne zveze (*Varuh rži Varuha rži; Visoka šola ... Visoke šole ...*).

*Kmalu zatem smo dobili prve takšne šole – med njimi **Visoko šolo za hotelirstvo in turizem in Visoko strokovno šolo za podjetništvo** v Portorožu.*

*Mineva 60 let od izida **Varuha rži**.*

*Največ pozornosti bo deležna nova ekranizacija **Semnja ničevosti**.*

*V prvem prizoru drugega dejanja **Sna kresne noči** nastopi cvetlica »ljubčica«.*

V nekaterih položajih (zlasti pri tujih imenih) se prva sestavina občuti kot pridevniška, zato je pogosto ne sklanjamo (§ 857).

Adis Abeba

*Afriški državniki so se zbrali na 16. vrhunskem zasedanju v **Adis Abebi**.*

Cerro Torre

*Strme granitne stene so pri **Cerro Torreju** ozaljšane še z ledeno prevleko.*

Los Angeles Lakers

*Kariero je nadaljeval pri **Los Angeles Lakersih**.⁹³*

The Sunday Times

*Je nekdanja urednica in novinarka medicinskih izdaj pri **The Sunday Timesu**.*

Ker je za uporabnike težko prepoznati, kdaj sklanjamo katero od sestavin, bi jih bilo dobro seznaniti s tem, da se napakam pri sklanjanju večbesednih imen lahko izognemo, če pred imenom uporabimo ustrezno občnoimensko pojasnilo oziroma vrstni dodatek.

Čefurji raus

*Filmsko verzijo **Čefurjev raus** je pred časom napovedal že avtor knjige.*

*Policija je zaslišala avtorja romana **Čefurji raus!***

Dailly Mirror

*»Brez iskre, brez želje, brez upanja,« so zapisali pri **Daily Mirrorju**.*

*Igralec toži **časopis Daily Mirror** zaradi obrekovanja.*

Kempinski Palace

*V portoroškem **Kempinski Palaceu** je predstavil svoje poglede na oblikovanje.*

*Bivala sta v prestižnem **hotelu Kempinski Palace**.*

Od te rabe je treba ločiti tista izvorno občnoimenska poimenovanja, ki so del lastnoimenske besedne zveze, saj jih pišemo navadno z veliko začetnico, sicer pa se vedejo enako, kot če bi bile rabljene samostojno, ne kot del lastnega imena.

.....
93 Za obliko pri *Los Angeles Lakerjih* (namesto *Lakersih*) ni potrditve v gradivu.

Vila Bled

V **hotelu Vila Bled** iščemo nove sodelavce.

Prespala sta v **Vili Bled**, v predsedniškem apartmaju.

Kot opisujejo pravopisna pravila (§ 861), raba občnoimenskih določil pred lastnim imenom ni zagotovilo, da se ime, ki temu določilu sledi, ne sklanja. Navedeni zgledi so *mesto Ljubljana mesta Ljubljane; kraj Mostec kraja Mostec; reka Soča reke Soče; podjetje Iskra podjetja Iskra*. Iz preteklih raziskav je mogoče ugotoviti, da poznamo dva tipa samostalniških zvez z desnim samostalniškim prilastkom.⁹⁴ Ob lastnem imenu nastopa:

1. ujemalni samostalniški prilastek, ki se obvezno ujema z jedrom in z njim vred sklanja ter vedno nastopa ob biološko živem samostalniku v jedru (*brat Janez*),

2. imenovalni samostalniški prilastek, ki se neobvezno ujema z jedrom in ne sklanja ter nastopa ob biološko neživem lastno- ali občnoimenskem samostalniku v jedru⁹⁵ (*revija Jana; beseda bombon; po SP 2001 tip hotel Turist*).

Posebna podkategorija imenovalnih samostalniških prilastkov je tip *mesto Ljubljana* (SP 2001), ki se od osnovne skupine razlikuje po tem, da se lahko tudi sklanja in nastopa vedno ob poimenovanju, ki zaznamuje neko zemljepisno danost, npr. *mesto, reka, država, jezero, otok* ipd. Take dvojnice bi bilo v pravilih treba ponazoriti z zgledi.

mesto Kamnik

Na javni tribuni z naslovom »Promet v **mestu Kamnik**« smo slišali konkretne rešitve.

Cesar Friderik III. je l. 1478 prepustil kopališče **mestu Kamniku** pod pogojem, da meščani tam zgradijo most.

grad Brdo

Od **gradu Brdo** se ob Kokri odpravimo do Preddvora na vznožju gora.

Po uradnem sprejemu na **gradu Brdu** ju je sprejel prvi slovenski par.

jezero Titikaka

Naravoslovci trdijo, da je bilo območje **jezera Titikaka** v nekem času na višini morja.

V Boliviji bomo odkrivali lepote **jezera Titikake**.

otok Vis

Letošnje viške regate med Splitom in **otokom Vis** se je udeležilo rekordna število jadrnic.

Svetilnik Stončica na istoimenskem severnem rtu **otoka Visa** je bil zgrajen leta 1865.

⁹⁴ Po M. Križaj - Ortar, O samostalniškem prilastku v imenovalniku, *Jezik in slovstvo*, 1984/85, str. 82–85.

⁹⁵ M. Križaj - Ortar (n. d., str. 84) navaja po Čehih besednozvezna jedra, ki nastopajo v teh zvezah: *beseda, naziv, titula, znamka, klic, vzklík, vprašanje, glas, geslo, napis, stavek, črka, podjetje, gostilna, revija, časopis, parnik*.

Oblikoslovno zahtevno je sklanjanje zvez, kjer je **desni prilastek del lastnega imena** (*Vila Bled*) in se ne ujema z jedrom, zato se tudi ne sklanja, npr. *Vila Bled Vile Bled*; *Kino Šiška Kina Šiška*; *Program Svit Programa Svit* ipd. Pravopisna pravila (§ 854) to utemeljujejo z dejstvom, da to poimenovanje izvajamo iz zveze »vila z imenom Bled«. V nadaljevanju pravila obravnavani zgledi (*Zlatarne Celje Zlatarn Celje*; *Univerza v Mariboru Univerze v Mariboru*; *Gimnazija Ivana Cankarja Gimnazije Ivana Cankarja*; *Šmarje pri Jelšah Šmarja pri Jelšah*) pa niso izvedeni le iz zveze, ki pomeni »z imenom«, temveč izražajo tudi prostorsko umeščenost jedrnih imen, npr. »zlatarna iz Celja« in »ki se nahaja v Celju«; »Šmarje pri Jelšah« in »ki se nahaja pri Jelšah«. V pravilih (§ 855) je pri teh imenih normirana dvojnica (*Hotel Turist: Hotela Turist Hotela Turista*), ki jo potrjuje tudi gradivo.

Europa Donna

V **Europi Donni** opozarjajo na pomen telesne dejavnosti v vsakdanjem življenju žensk.

Tudi letos v **Europi Donna** pripravljamo številne aktivnosti po vsej Sloveniji.

Pravila pa bi bilo ustrezno dopolniti s pojasnilom, da se dvojnica ne more uresničevati pri imenih, kjer druga sestavina izraža prostorsko umeščenost jedrne besede.

V **Zlatarni Celje** so izdelali tudi set šestih srebrnikov, ki ponazarjajo slovenske znamenitosti.

V ponedeljek se bodo učencem predstavili glasbeniki **Glasbene šole Ljubljana Vič - Rudnik**.

V soboto je na **Osnovni šoli Ljudski vrt Ptuj** potekalo srečanje mladih raziskovalcev Spodnjega Podravja in Prlekije.

Skladenjska zgradba izraža dve različni pomenski razmerji, in sicer 'se imenuje' (*Tiskarna Pleško*) in 'se nahaja' (*Industrija usnja Vrhnika*); iz pomenskega razlikovanja izhajajo tudi nekatere druge lastnosti zvez z desnim samostalniškim prilastkom, zlasti tistih, katerih neprvi sestavini sta ime in priimek (§ 98, 856). Tu aktualna kodifikacija predpisuje, da se ime in priimek uporabljata v roditeljskem (Gimnazija Ivana Cankarja), in ne v imenovalniku (Gimnazija France Prešeren), kar je po SP 2001 »skladenjsko neprimerno«. Vendar pa je uveljavljanje roditeljske oblike včasih težavno in gradivo pogosto izkazuje omahovanje.

Avtobusni prevoz z **Letališča Jožeta Pučnika** v Maribor bo trajal približno tri ure.

Z botro sva z **Letališča Jože Pučnik** z avionom poleteli v Jordanijo.

Neenotnost povzročajo tudi uradna poimenovanja, ki imajo kljub pravopisni ustreznosti ime in priimek v imenovalniku, na primer: *Osnovna šola »Koroški jeklarji« Ravne na Koroškem*, *Institut »Jožef Stefan«*, *Srednja šola Veno Pilon Ajdovščina*, *Gimnazija Gian Rinaldo Carli Koper* ipd. Ta imena so morda skladenjsko manj prilagojena slovenščini (»gimnazija se imenuje xy«, namesto »gimnazija se imenuje po xy«), kar bi bilo treba z zgledom utemeljiti tudi v pravopisnih pravilih, sicer pa so za jezikovne uporabnike tudi sprejemljiva – kakor kaže gradivo.

Sklanjanje imen s predimki

Po pravopisnih določilih (§ 860) predimkov ne sklanjamo (*van Wijk, van Wijka; von Essen, von Essna; Don Carlos, Don Carlota*), vendar pa se pravopis ne opredeli do dvojnične rabe pri nekaterih predimkih, ki se pojavljajo pisani z malo ali veliko začetnico in ki so pregibni ali ne, npr. *don/Don*.

don/Don Juan

*Od takrat, ko sem začel govoriti o svojem srečanju z **donom Juanom**, tekma ni bila več izenačena.*

*avanture **don Juana***

don/Don Kihot

*Prečkala bo 145 krajev, povezanih z **don Kihotom**.*

*Dulčineja, ljubica **Dona Kihota** iz Manče*

don/Don Corleone

*Brando je v vlogi **dona Corleoneja** preprosto blestel.*

*Bilo je kot na kakšnem srečanju pri **Don Corleoneju**.*

Glede na to, da tip začetnice ne vpliva na sklonljivost, je treba pri ugotavljanju sklonljivosti upoštevati druge dejavnike. V konkretnem primeru (*don/Don*) gre verjetno za vpliv homonimnih poimenovanj, ki so sklonljiva, npr. lastno ime *Don* (*Poročena je bila z Donom Johnsonom*). Ker se nesklonljivost predimkov povezuje tudi z nekdanj normativno priznanim izražanjem svojine, npr. *Jules Vernovi romani* (SP 1935), ali pa s kratkostjo nesklonljivih tujih delov imen, npr. *bin Laden, bin Ladna; Ibn Saud, Ibn Sauda*, pogosto mešamo predimke s kratkimi lastnimi imeni, ki se (napačno) ne sklanjajo, čeprav bi se morala. V pravilih bi zato lahko opozorili na taka imena, ki so sklonljiva (*Che*), saj niso v funkciji predimkov.

bin Laden

*Ni jim uspelo najti niti ene same povezave med Huseinovim režimom in **bin Ladnom**.*

Che Guevara

*Podobno se je zgodilo z Ernestom **Chejem Guevaro**, ki je po zgodnji smrti prerastel v kult.*

Sklanjanje polcitatnih zvez

Polcitatne zveze se po pravopisu (§ 864) navadno sklanjajo v obeh delih oziroma ženske, če se v imenovalniku ednine končajo na *-a*, moške pa tudi, če imajo »ustrezen končaj«. Pregled aktualnega gradiva pravilo sicer potrjuje (*alma mater alme mater; angina pectoris angine pectoris*), vendar pa se zlasti pri tovrstnih zvezah moškega spola ne sklanjajo v obeh sestavinah, četudi je

»končaj ustrezen«, npr.: *alter ego alter ega*; *art nouveau art nouveauja*; *big band big banda*; *case study case studyja*; *cash flow cash flowa*, kar bi bilo treba omeniti tudi v pravilih.

6.3 BESEDOTVORJE

Svojilni pridevnik iz moških imen na -ts

Med posebnostmi pri moških imenih, ki tvorijo svojilni pridevnik s priponskim obrazilom *-ev* namesto *-ov*, so tudi imena, ki se končujejo na govorjeni *c*. Medtem ko z domačimi imeni te vrste ni večjih težav in se hkrati s pripono *-ev* spremeni tudi *c* (*Kekec – Kekčev*), pa je več zadreg glede zapisa pri tujih imenih tipa *Ferencz* in *Clausewitz*, kjer se govorjeni izglasni *c* premenjuje s *č*, v zapisu pa ohranja izvorni zapis, tj. *Ferenczev*, *Clausewitzev*. Medtem ko imenom na *-cz* pravopisna pravila »priznavajo«, da se končujejo na govorjeni *c*, pa ni tako pri imenih na *-ts*, kjer se zato ohranja obrazilo *-ov*. Pravopisna pravila v tem delu izrecno opozarjajo, da imena kot *Smuts* tvorijo pridevnik *Smutsov* (§ 957): »Za *ts* pišemo samo *-ov*: *Smuts – Smutsov*.«

Vendar pa slovarske rešitve v SP 2001 kažejo na odklone od tega pravila: imena, ki se končajo na *-ts*, so v slovarju obravnavana različno. Skandinavsko ime *Barents* tvori pridevnik po zgledu *Smuts*, torej *Barentsov*, imeni angleškega pesnika *Keatsa* in angleško-irskega pesnika *Yeatsa* pa z izglasnim izgovorjenim *c*; pridevniški obliki pa sta bili tvorjeni z obema obraziloma (*Yeatsev* in *Yeatsov*). V tehnično popravljeni izdaji leta 2003 so ime *Yeats* normirali po zgledu *Smuts* (torej *Yeatsov*), *Keats* pa ne, kar je razvidno iz spodnje preglednice.

SP 2001		SP 2003	
Ime	Svojilni pridevnik	Ime	Svojilni pridevnik
<i>Barents</i> [bárents]	<i>Barentsov</i>	<i>Barents</i> [bárents]	<i>Barentsov</i>
<i>Keats</i> [kíc]	<i>Keatsev</i> in <i>Keatsov</i>	<i>Keats</i> [kíc]	<i>Keatsev</i> in <i>Keatsov</i>
<i>Yeats</i> [jêjc]	<i>Yeatsev</i> in <i>Yeatsov</i>	<i>Yeats</i> [jêjts]	<i>Yeatsov</i>

Preglednica: Različno reševanje moških imen na *-ts* v pravopisih iz let 2001 in 2003

Pregled gradiva, ki ni vključeno v pravopisni slovar, kaže, da sklop *-ts* v izglasju izgovarjamo na več različnih načinov, kar naj bi vplivalo tudi na priponsko obrazilo svojilnega pridevnika.⁹⁶

Izgovarjava sklopa <i>-ts</i>	Zgledi
[c]	<i>Bouts</i> [niz. bôuc]; <i>Kuznets</i> [ukr. kúznec]
[č]	<i>Babits</i> [madž. bóbič]
[ts]	<i>Beets</i> [niz. béts]; <i>Cats</i> [niz. káts]; <i>Smuts</i> [jafir. sméts]; <i>Suits</i> [am. sújits]; <i>Watts</i> [am. vóts]

Preglednica: Načini izreke izglasnega sklopa *-ts* v odvisnosti od izvirnega jezika

⁹⁶ Zgledi z izgovarjavo vred so povzeti po *Velikem splošnem leksikonu*, Ljubljana: DZS, 1997–1998.

Kljub temu pa večina imen, ki se končuje na pisani *-ts*, tvori svojilni pridevnik z obrazilom *-ov*, ne glede na izgovarjavo [ts] ali [c]. Gre večinoma za germanske, skandinavske oziroma zahodnoevropske priimke in imena, na primer *Coutts, Everst, Hearts, Keats, Mats (Wilander), Roberts, Smets, Smits, Vogts* (nem.), *Watts, Yeats*. Priponsko obrazilo *-ev* se pojavlja redko, morda večkrat pri tvorbah iz vzhodnoevropskih, tj. madžarskih in slovanskih, zlasti ukrajinskih priimkov (npr. *Davidovits, Kovats*).

Kovats

*Veliko pišejo o umazanih podrobnostih iz **Kovatseve** kariere.*

Davidovits

*S tem nasprotujeta **Davidovitsevi** trditvi, da je piramida v celoti zgrajena iz geopolimerov.*

Waits

*Kovačič je svojo zbirko priredb Tomovih pesmi naslovil po eni od **Waitsevih** pesmi.*

V perspektivi bi bilo treba razmisliti o oblikovanju pravila, ki bi vključevalo razmejitev med imeni, ki se končujejo na govorjeni *c*, in imeni/besedami, ki ohranjajo izgovor *ts*, pri čemer bi bilo morda smiselno uvesti razlikovanje glede na izvor imena (*Barents* proti *Kovats*), seveda na osnovi ustrezne systemske raziskave tega problema. Na to, da uporabniki sklop *-ts* pri nekaterih imenih izgovarjajo kot *c*, pa zagotovo vplivajo tudi že uveljavljene občnoimenske prilagoditve tovrstnih sklopov, npr. *muha tsetse* > *muca cece*, *tsunami* > *cunami*, četudi v vzglasni legi.

Svojilni pridevnik iz imen, ki se končujejo na nemi soglasnik

Pri svojilnih pridevnikih iz imen, ki se končujejo na nemi soglasnik, se – kljub temu da je v izreki ustaljeno – v pisavi s težavo uveljavlja obrazilo *-ev* (*Manet* > *Manetev*, *Camus* > *Camusev*, *Dumas* > *Dumasev*; § 960). Prva raziskava gradiva leta 2006 je pokazala, da se tvorbe z *-ev* ne uresničujejo;⁹⁷ tudi sedanje stanje ne kaže na porast tvorb z *-ev*, čeprav ta s samoglasnikom *e* sledi dejanski izreki imena.

Glede na to, da je v slovarskem delu pravopisa uveljavljen zapis z *-ev* kot prednostna dvojnica, v rabi pa teh tvorb pri novejših imenih sploh ni, bi bilo treba dvojnici ovrednotiti vsaj kot enakovredni (*Manetov/Manetev*).

⁹⁷ Oupoštevanju ene in druge pisne dvojnice prim. H. Dobrovoljc, Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo (Šest let po izidu Slovenskega pravopisa 2001), *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*, ur. M. Jesenšek, Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2008, str. 84–109.

Normirana imena	Obrazilo -ov	Število pojavitev	Obrazilo -ev	Število pojavitev
<i>Manet</i>	<i>Manetov</i>	98	<i>Manetev</i>	7
<i>Camus</i>	<i>Camusov</i>	149	<i>Camusev</i>	11
<i>Dumas</i>	<i>Dumasov</i>	143	<i>Dumasev</i>	9
Nenormirana imena	Obrazilo -ov	Število pojavitev	Obrazilo -ev	Število pojavitev
<i>Maigret</i>	<i>Maigretov</i>	3	<i>Maigretev</i>	0
<i>Didier</i>	<i>Didierov</i>	3	<i>Didierev</i>	0

Preglednica: Upoštevanje pravopisnega pravila o pisanju svojilnih pridevnikov iz imen na nemi soglasnik

Svojilni pridevnik iz večdelnih moških in ženskih rojstnih imen

Pravopisno pravilo (§ 961, 966), ki določa, da pri rojstnih imenih in priimkih iz dveh ali več enot (*Franc Jožef, Jean Paul; Roža Marija*) svojilne pridevnike tvorimo tako, da zadnji sestavini pridevniške tvorjenke, ki vključuje skupaj pisana vsa imena, dodamo priponsko obrazilo -ov/-ev, neprve sestavine pa pišemo z malo začetnico (*Francjožefov, Jeanpaulov; Rožamarijin*), se v rabi ni uveljavilo. Ustaljeno je le dejstvo, da so ta imena pisana skupaj, kadar iz njih tvorimo pridevnike na -ski (*francjožefovska brada*). V položajih, ko je treba izraziti svojino takih poimenovanj, sta se v rabi uveljavila dva načina:

- (a) roditeljsko izražanje (*kip Franca Jožefa*),
- (b) zapis z vezajem (*nekdanje Jean-Paulovo dekle*).

Izkazalo se je, da sestavine pojmujejo kot samostojne enote ne glede na to, ali gre za dve rojstni osebni imeni ali dva dela priimka: *razprava Jožeta Andreja Čibeja, prevod Ermenca Skubica*. Pravila je treba posodobiti v skladu z dejansko uresničitvijo v rabi.

Deloma je to določilo v nasprotju s tistim v členu 968, kjer se v pridevniški tvorbi prirednih sestavin tipa *Breznik-Ramovš* ohranja vezaj (*Breznik-Ramovšev*), zato bi bilo treba uporabnike opozoriti, da namesto svojilnih pridevniških oblik, ki ne živijo (**Ermencskubičev prevod, *Igorvegenov komentar, *Marijaterezijin*), uporabljajo raje roditeljsko svojino.

Ermenc Skubic

umeščenost prvin sociolektov v sodobni urbani prozi Andreja Ermenca Skubica

Igor Evgen

dnevniški zapis novinarja Igorja Evgena Berganta

Marija Terezija

vojaški red Marije Terezije

Podaljševanje z *j* pri svojilnih pridevnikih, izpeljanih iz samostalnikov ženskega spola

Pravilo aktualnega pravopisa določa, da se pri ženskih imenih, ki se končajo na samoglasnik, ki ni naglašen in ki ni *a*, pri tvorbi svojilnega pridevnika osnova podaljša z *j*, razen če ima tako ime vzporednico na samoglasnik *-a*. V tem primeru »delamo pridevnike na *-in*, kot da je tak *-i* tudi končnica« (§ 963). Navedeno ponazarjata zgloda *mami – mamin* in *Mici – Micin*.

Vendar že primerjava pravila in slovarskih rešitev dokazuje, da pravilo ni nedvoumno, kar je razvidno npr. iz tvorbe pridevnika *Heidin*, ki nima variante *Heidijin*, čeprav v slovenščini nimamo vzporednice na *-a* (*Heida*), in pri *Beti* nima variante *Betin*, čeprav ima to ime v slovenščini tudi možno vzporednico na *-a* (*Beta*).

SP 2001		Število pojavitev	Nenormirana različica	Število pojavitev
<i>Beti</i>	<i>Betijin</i>	5	<i>Betin</i>	188
<i>Fani</i>	<i>Fanin</i>	45	<i>Fanijin</i>	4
<i>Heidi</i>	<i>Heidin</i>	62	<i>Heidijin</i>	84
<i>Meri</i>	<i>Merin</i>	133	<i>Merijin</i>	2
<i>Mimi</i>	<i>Mimin</i>	69	<i>Mimijin</i>	–

Preglednica: Ženska imena na *-i* in iz njih nastali svojilni pridevniki v SP 2001 in v rabi

Merilo, da ima žensko ime svojilni pridevnik na *-in* brez podaljšave osnove z *j*, če ima vzporednico v imenu na *-a*, torej ni zanesljivo. Pregled gradiva in posebnosti kaže na obstoj treh skupin samostalnikov ženskega spola, ki tvorijo svojilne pridevnike, podaljšane z *j*:⁹⁸

1. Samostalniki ženskega spola, ki se **končujejo na govorjene samoglasnike *-e*, *-o*, *-u***, osnovo podaljšujejo le, če so ti samoglasniki naglašeni.

Naglašeni <i>-é</i> , <i>-ó</i> oz. <i>-ú</i>	Nenaglašeni <i>-e</i> , <i>-o</i> oz. <i>-u</i>
<i>Désirée</i> [deziré] – <i>Désiréejin</i>	<i>Inge</i> [ínge] – <i>Ingin</i>
<i>Cho</i> [čó] – <i>Chojin</i>	<i>Coco</i> [kóko] – <i>Cocin</i>
<i>Lulu</i> [lulú] – <i>Lulujin</i>	

Preglednica: Svojilni pridevnik iz tujih ženskih imen na naglašeni in nenaglašeni *-e*, *-o* oz. *-u*

2. Samostalniki ženskega spola, ki se **končujejo na govorjeni *-i***, podaljšujejo osnovo z *j*, saj ga zahteva tudi nastali zev na morfemski meji: *-i* + *-in*, torej *Mary* [méri] – *Maryjin* [mèrijin] (§ 962). Gradivo sicer priča o tem, da nekateri od teh samostalnikov tvorijo pridevnik tudi brez podaljšave, kar je razvidno iz spodnje preglednice.

⁹⁸ Pri odkrivanju smernic za nadaljnje reševanje tega problema je s svojimi zgledi sodelovala Marta Kocjan Barle.

	Pridevnik brez podaljšave	Število pojavitev	Podaljšava z j	Število pojavitev
<i>Heidi</i>	<i>Heidin</i>	62	<i>Heidijin</i>	84
<i>Mary</i>	<i>Maryin</i>	10	<i>Maryjin</i>	154
<i>Audrey</i>	<i>Audreyin</i>	16	<i>Audreyjin</i>	11
<i>Amélie</i>	<i>Améliein</i>	–	<i>Améliejin</i>	8
<i>Marie</i>	<i>Mariein</i>	1	<i>Mariejin</i>	74

Preglednica: Pogostnost pojavljanja dveh variant svojilnih pridevnikov iz tujih ženskih imen na govornji -i

Bolj razširjene tvorbe, tj. z vmesnim *j*, je mogoče utemeljiti na različne načine:

- ▷ sistemsko ujemanje z ustrežajočimi moškimi imeni, ki jih je pravopis že normiral, npr. *Christie* – *Christiejev*, *Curie* – *Curiejev*;⁹⁹ *Gandi* – *Gandijev*;
- ▷ možnost ločevanja med oblikami, pri katerih se *j* ne pojavlja v zevu (*Ingrid* – *Ingridin*) in oblikam s končnim -i (*Heidi* – *Heidijin*);
- ▷ težnja po ujemanju izreke in zapisa *Amélie* [amelí] – *Améliejin* [amelijin], ki je ob prevladi tipa *Améliein* [amelí- + j + -in] ne bi bilo.

Uporabnike bi bilo ob tem smiselno opozoriti, da se v nekaterih tujih imenih končni -y izgovarja kot *i* (*Kelly* [kéli] – *Kellyjin*), pri drugih pa kot *j* (*May* [mêj] – *Mayin*), kar vpliva na podaljšavo osnove z *j*,¹⁰⁰ tudi pri moških imenih.

Posebnost v tej skupini so domača imena na -i, pri katerih opažamo dva načina pri tvorjenju svojilnih pridevnikov: samostalniki prvega tipa osnove ne podaljšujejo z *j*, npr. *mami* – *mamin*, *Mici* – *Micin*,¹⁰¹ *Mimi* – *Mimin*, pri drugih samostalnikih pa se uveljavlja dvojnična rešitev, npr. *Beti* – *Betin/Betijin*, *Fani* – *Fanin/Fanijin*.

3. Enozložni samostalniki na -a, ki imajo na morfemski meji dva samoglasnika (*Pia*) in v izgovoru zapirajo ta zev z *j* ([píja]), imajo pogosto že v poslovenjeni obliki v imenovalniku zapis z *j* (*Pija*). Svojlne pridevnike tvorijo iz podaljšane, torej podomačene osnove (*Pijin*). Tako še npr. *Cia* – *Cijin*. Od teh imen se ločijo imena, pri katerih se na morfemski meji srečata dva samoglasnika (*Lea*, *Tea*), med katera se ne vriva t. i. »protizevni *j*« (§ 1218), in tvorijo svojilni pridevnik brez vmesnega *j* (*Lein*, *Tein*). Sčasoma ta imena dobivajo podomačeno

⁹⁹ Pri tem je treba opozoriti na ohranjanje zapisa z nemim -e, kadar je ta del pisnega večglasnika, npr. -ie (*Selasie* – *Selasiejev*), -oe (*Defoe* – *Defoejev*) (SP 2001 § 982).

¹⁰⁰ Pri moških imenih sta vzporedna primera *Disney* [dízni] – *Disneyjev* in *Broadway* [bródvej] – *Broadwayev*.

¹⁰¹ Zanimivo je, da se v nekaterih narečjih nekatera sicer nesklonljiva imena tega tipa pregibajo in v besedilih z regionalnim izrazjem danes tako tudi pišejo: »*Moji sestri Micijo in Nežijo je policija zaprla v Borovljah ...*«. Iz monografije Ane Jug, *Utihnile so ptice, utihnila je vas*, Celovec: Mohorjeva družba, 2011.

podobo¹⁰² (*Leja, Teja*) in tej ustrezni so tudi svojilni pridevniki (*Lejin, Tejin*), ki se – tako kot občna poimenovanja *boa, oboa* – pogosto mešajo z nepodomačenimi oblikami: *Lejin/Lein, Tejin/Tein, bojin/boin, oboin/obojin*.

	Pridevnik brez podaljšave	Število pojavitev	Podaljšava z j	Število pojavitev
<i>Pia</i>	<i>Piin</i>	43	<i>Pijin</i>	31
<i>Cia</i>	<i>Ciin</i>	183	<i>Cijin</i>	41
<i>Lea</i>	<i>Lein</i>	116	<i>Lejin</i>	47
<i>Tea</i>	<i>Tein</i>	8	<i>Tejin</i>	100
<i>boa</i>	<i>boin</i>	–	<i>bojin</i>	2
<i>oboa</i>	<i>oboin</i>	1	<i>obojin</i>	–

Preglednica: Pogostnost pojavljanja dveh variant svojilnih pridevnikov iz tujih ženskih imen, ki se končujejo z dvema samoglasnikoma

Pregled gradiva kaže na odprta vprašanja, ki jih ne moremo reševati le sistemsko, temveč so odvisna tudi od drugih dejavnikov, zlasti pa stopnje prevzetosti in uveljavljenosti tujega imena ter besedilnega konteksta, zato odkloni od sistema zahtevajo ponovno širše zasnovano raziskavo.

Tvorba prebivalških imen

Določilo v pravilih (§ 1006) se nanaša le na izpeljavo prebivalških imen iz zemljepisnih lastnih imen s priponskim obrazilom *-(č)an*, medtem ko pravila ne prinašajo splošne predstavitve tvorbe prebivalških imen z vsemi njihovimi posebnostmi. Med njimi zlasti, da se prebivalška imena izpeljujejo tudi z drugimi obrazili (npr. *-ec, -ljan*) in da je tvorba iz večbesednih zemljepisnih imen lahko težavna in nepredvidljiva, saj prebivalška imena ostanejo večbesedna (*Beneški Slovenec*), postanejo enobesedna (*Newyorčan*) ali je tvorba prebivalškega imena posebnost (*Bric*).

Zemljepisno ime	Prebivalško ime
Priponsko obrazilo <i>-(č)an</i>	
<i>Ljubljana</i>	<i>Ljubljančan</i>
<i>Aachen</i>	<i>Aachenčan</i>
<i>Barje</i>	<i>Barjan</i>
<i>Edinburg</i>	<i>Edinburžan</i>
Priponsko obrazilo <i>-ec</i>	
<i>Nemčija</i>	<i>Nemec</i>
<i>Bohinj</i>	<i>Bohinjec</i>
Priponsko obrazilo <i>-ljan</i>	
<i>Celje</i>	<i>Celjan</i>
<i>Rim</i>	<i>Rimljan</i>

Preglednica: Tvorba prebivalških imen s priponskimi obrazili

102 Po občnoimenskih zgledih *aloa – aloja* in *alineja – alineja*.

Zemljepisno ime	Prebivalsko ime
Večbesedno ime	
<i>Beneška Slovenija</i>	<i>Beneški Slovenec</i>
Enobesedno ime	
<i>New York</i>	<i>Newyorčan</i>
Posebnost	
<i>Goriška brda</i>	<i>Bric</i>

Preglednica: *Tvorba prebivalskih imen iz večbesednih zemljepisnih imen*

Velik razkorak med normo in jezikovno rabo predstavljajo imena prebivalcev, tvorjena iz večbesednega zemljepisnega imena. Posebnega določila o tvorbi prebivalskih imen iz večbesednih zemljepisnih imen v pravilih ni, različni tipi tvorbe so razvidni iz rešitev v slovarskem delu. SP 2001 implicitno določa štiri tipe tvorbe prebivalskih imen:

1. Najproduktivnejša je tvorba zloženke, ki ohrani vse sestavine osnovne besedne zveze, npr. iz zemljepisnega imena *Bela krajina* tvorimo prebivalsko ime *Belokranjec*.

Tako še npr. *Novofundlandec*, *Novogvinejec*, *Novokaledonec*, *Novozelandec*, *Opatjeselec*, *Sanmarinec*, *Severnoteritorijec*, *Sierraleonec*, *Spodnjeavrstijec*, *Spodnještajerec*, *Svetohelenec*, *Svetolucijec*, *Velikobritanec*, *Velikopoljanec*, *Vzhodnoazijski*, *Vzhodnoevropejec*, *Zahodnosaharac*, *Zahodnosamojec*, *Zahodnovirginijec*, *Zgornjetuhinjec*, *Zlatopoljec*, *Vzhodnoberlinčan*, *Adisabebčan*, *Aixlesbainsčan*, *Baden-Badenčan*, *Belevoščan*, *Belomanastirčan*, *Bohinjskobistričan*, *Južnoameričan*.

2. Prebivalsko ime je samostalniška besedna zveza, v kateri se ohranijo vse sestavine osnovne besedne zveze, npr. iz zemljepisnega imena *Južna Koreja* tvorimo prebivalsko ime *Južni Korejec*.

Tako še: *Beneški Slovenec*, *Severni Korejec*, *Vzhodni Nemec*, *Zahodni Avstralec*, *Vzhodni Got*, *Zahodni Got*, *Ekvatorialni Gvinejec*.

3. Prebivalsko ime je izpeljanka iz jedrne sestavine osnovne besedne zveze, npr. iz zemljepisnega imena *Hrvaško Zagorje* tvorimo prebivalsko ime *Zagorec*.

4. Prebivalsko ime je izpeljanka iz nejedrne sestavine osnovne besedne zveze, npr. iz zemljepisnih imen *Kanalska dolina* in *Papua Nova Gvineja* tvorimo prebivalski imeni *Kanalec* in *Papuanec*.

Odstope od jezikovne norme opažamo zlasti v prvi skupini, kjer je mogoče zaslediti dva načina pisanja prebivalskih imen iz večbesednega zemljepisnega imena:

1. Namesto zloženke se uporablja izpeljanka iz jedrne ali nejedrne sestavine, npr. *Burkinec* (namesto *Burkinafasec*). V to skupino spadajo tudi imena, izpeljana iz slovenskih zemljepisnih imen, kjer je pravopišni slovar v mnogih primerih predvidel dvojnico (*Blejskodobravanec*).

in *Dobravčan, Ilirskobistričan in Bistričan*) ali označil rabo enobesednega imena kot neuradno (*Dolenjskotopličan neur. Topličan, Gornjeradgončan neur. Radgončan*).

2. Opis z zvezo *prebivalec (iz)*, npr. *prebivalci Buenos Airesa* (namesto *Buenosaireščan*), *prebivalec Jakobskega Dola* (namesto *Jakobskodolčan*), *prebivalec Južne Karoline* (namesto *Južnokarolinec*), *prebivalec Monte Carla* (namesto *Montecarlčan*).

SKLEP

Obseg zbranih dopolnil priča, da je treba aktualna pravopisna pravila posodobiti z vidika novih jezikoslovnih pristopov, jih dopolniti z aktualnimi zgledi, pri tem pa upoštevati ugotovitve drugih jezikoslovnih panog (korpusno jezikoslovje, onomastika, pravorečje, terminologija). Pomembno je, da posamezna poglavja prilagodimo novim družbenim razmeram, ki se odražajo v novi zakonodaji (npr. v *Zakonu o javni rabi slovenščine, Zakonu o industrijski lastnini*, različnih odredbah, npr. *Odredbi o merskih enotah*), in ugotovitvam drugih strok in komisij, npr. pri uskladitvi poimenovanj političnih in geografskih enot s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen RS. Vsekakor pa je treba za celostno preureditev in prenovu pravopisnih pravil upoštevati najširši krog jezikovnih uporabnikov, organizirati vseslovenski znanstveni posvet glede sprememb v pravopisu.

KONCEPT PRAVOPISNEGA SLOVARJA

Tradicionalni slovenski pravopisni priročnik je večravninski normativni priročnik, ki podaja sistemski pregled pisne in govorne podobe jezika, oblikoslovja, besedotvorja, skladnje, stiliističnih napotkov ter rešitve pogostih jezikovnih težav. Čeprav slovenski primer tovrstnega jezikovnega priročnika ni osamljen, saj tudi v nekaterih drugih jezikih prevladuje težnja, da bi bil z izrazom pravopis poimenovan priročnik, ki bi prinašal čim več jezikovnonormativnih podatkov na enem mestu, pa je bilo v dosedanjih raziskavah že ugotovljeno, da je treba zaradi zahtev po jasnem, poljudnem in praktičnem jezikovnem priročniku sodobni pravopisni slovar zasnovati kot slovar, specializiran za reševanje pravopisnih vprašanj v ožjem pomenu besede.¹ Le tako lahko priročnik posodabljam dovolj hitro in sproti, hkrati pa ohranjamo relevantnost podatkov v njem.

Namen pravopisa kot normativnega priročnika je, da odpravlja uporabnikovo negotovost in zapolnjuje vrzeli v njegovem znanju – njegov osnovni cilj je, da ga usposobi za uspešno in učinkovito sporazumevanje v standardnem jeziku. Medtem ko zapisovalna in z njimi povezana glasoslovna, oblikoslovna in besedotvorna načela prikazuje pravopis v pravilih na splošno, v slovarju pa jih konkretizira na posameznih besedah. Že izvedene raziskave so pokazale, da je normativni oziroma pravopisni slovar pogosto edini slovar, s katerim se laični uporabnik srečuje,² zato je pomembno, da je njegov koncept »grajen« z mislijo na uporabnikove dejan-

1 Gl. H. Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, str. 39.

2 Prim. D. Nerius, *Das Orthographiewörterbuch, Wörterbücher, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie, Zweiter Teilband*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1989, str. 1297–1304.

ske potrebe in pričakovanja. Za izdelavo slovarskega priročnika normativnega značaja danes ne zadostuje več védenje, da ga bo uporabnik potreboval ob svojih aktivnih dejavnostih, ko »kodira«, torej, ko piše ali govori,³ novejša načela namreč poudarjajo, da je treba preučiti vse potrebe potencialnega jezikovnega in slovarskega uporabnika, izmed njih pa izluščiti tiste, ki jih je mogoče zadovoljiti s slovarjem.⁴ To vodilo nas navaja k raziskavam dejanskih potreb jezikovnih uporabnikov – ne glede na njihove slovarske izkušnje in pričakovanja – in k proučevanju spodbud okolice, zaradi katerih so se sploh odločili uporabiti slovar.

Spreminjanje obvestilnosti pravopisa v 20. stoletju: od Levca do Toporišiča

Pravopisni slovarji na Slovenskem so bili oblikovani najprej kot specializirana pravopisna dela, kasneje pa so zaradi različnih razlogov, predvsem pa zaradi pomanjkanja splošnega razlagalnega slovarja postali slovarski priročniki, v katerih se je bilo mogoče poučiti tako o izraznih kot o leksikalnih ter pomenskih razsežnostih leksemskih enot.⁵

Levčev Slovenski pravopis iz leta 1899 je bil omejen na zapisovalno neustaljeno besedje, torej na besede, ki jih je obravnaval v spredaj stojećih pravilih, besede, ki se pišejo napačno, in na dvojnice.⁶ V slovarju je bil izrecno normativen le za pravopisna vprašanja, s pravorečnimi in oblikoslovnimi podatki pa skromen, le posredno je bil obvestilen glede zapisa tvorjenk in skladenjskih lastnosti leksemov.

Breznikov SP 1920 je grajen podobno kot Levčev, vendar je Levec normiral zapisovalno neustaljeno besedje, v Breznikovem obdobju pa se je zapis že precej ustalil, zato je bilo pojmovanje problematičnosti preneseno na leksikalno raven. Breznik je le redko odklonil kako pisno varianto ((*hrvatski* in *hrvaški*; *lagati* in *legati*, *zajutrek* in *zajtrk*, *tisk* († *tisek*)), zelo pogosto pa je s prepovedovalnim križcem označil izvorno tujo besedo († *detajl* (*fr. détail*); † *šifra* (*fr. chiffre*)). Skromno so predstavljene glasovna podoba in slovnične lastnosti leksemov. Obvestilnost ni izpeljana enotno in dosledno.

Breznik-Ramovšev SP 1935 je opustil t. i. črno-belo normiranje in uzakonil dvojnično normo.

-
- 3 Nasprotno se k slovarju, v katerem najde pomenske razlage ipd., »zateče« ob pasivnih dejavnostih (dekodiranje), tj., kadar bere ali posluša. Prim. B. Svensén, *Practical lexicography: principles and methods of dictionary-making*, Oxford, New York: Oxford University Press, 1993, str. 9; S. Engelberg in L. Lemnitzer, *Lexicographie und Wörterbuchbenutzung*, Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2004, str. 95–99.
 - 4 Gl. S. Tarp, *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge: general lexicographical theory with particular focus on learner's lexicography*. Tübingen: M. Niemeyer, 2008.
 - 5 Prim. širše zasnovano raziskavo o slovarski obvestilnosti s poudarkom na pravopisnem slovaropisju: H. Dobrovoljc in A. Bizjak Končar *Vprašanja obvestilnosti sodobnega pravopisnega slovarja*, v: M. Jesenšek, (ur.), *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*, (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 75), Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2011, str. 86–109.
 - 6 To pogosto prezrto dejstvo navaja sam Levec v prispevku *Slovenski pravopis*, objavljenem v *Ljubljanskem zvonu* leta 1898, str. 276–283.

S tem slovarjem je bil narejen količinski preskok: število v slovar vključenih besed je skokovito poskočilo, upravičeno na račun lastnoimenskega fonda, neutemeljeno pa je bilo vključevanje že zastarelega Pleteršnikovega izrazja. Mikrostrukturno je Breznik-Ramovšev SP 1935 prvi pravopis, v katerem so sistematično podani pravorečni in oblikoslovni podatki pri vseh v slovar vključenih besedah.

Oba povojna pravopisna slovarja (SP 1950 in 1962) sta bila v makrostrukturnem smislu precej povečana glede na svoje predhodnike, kar dokazuje količinsko širjenje slovarskega gnezda na osnovi etimološke sorodnosti besed. Oba slovarja ohranjata že v prejšnjih pravopisih uveljavljeno obvestilnost glede zapisa, pravorečja in oblikoslovja ob vsaki slovarski iztočnici in ugnezdenih leksemih (*bárva* -e ž, rod. mn. *barv*). Slovnične in skladenjske informacije so izčrpane zlasti v SP 1962, kjer so prikazani odkloni od običajne paradigme in nepredvidljivo oblikovorje. Pomenska obvestilnosti je zgolj fakultativna, kar se kaže v povsem neenotni zasnovi pomenskorazlagalnega dela slovarskega sestavka. V SP 1962 pa se je koncentracija različnih nepravopisnih podatkov v slovarskem sestavku še povečala, zlasti se je namnožilo število novotvorjenk, torej še ne normiranih besed, in ilustrativnega gradiva, uveden pa je tudi sistem funkcijskozvrstnih oznak.

SP 1950	SP 1962
bálzam -a m <i>se rabi kot mazilo, hladilo</i> , bálzamor -a -o: ~ vonj, zrak, balzamírati -am, balzamíranje -a s [<i>povsod: -lz-</i>]	bálzam -a m [<i>mazilo, kadilo</i>]: peruanski, naravni ~; bálzamor -a -o: ~ vonj, balzámičen -čna -o <i>blago dišeč</i> = bálzamski -a -o: ~ vonj, zrak; bál- zamorvec -vca m bot., balzamorvína -e ž <i>balzamor</i> <i>les</i> ; balzamírati -am, balzamíranje -a s, balza- máríj -a m: ~ v grobu > [<i>-lz-</i>]

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka *balzam* v SP 1950 in 1962

Sicer je v bila v obeh povojnih slovarjih ponovno uvedena tudi izrecna normativnost, podana v SP 1950 s prepovedovalnim križcem (nedovoljeno: *+etaža*, *+jadikovati*, *+marela*, *+lojtra*) in odsvetovalno zvezdico (pogojno dovoljeno: **etui*, **gamaša*, **mansarda*, **pardon*, **podvig*), v SP 1962 pa razpršena na sistem treh simbolov (zvezdico, krožec in puščico), ki med seboj niso dovolj razlikovalni, da bi ponujali nedvoumno normativno informacijo.

Po izidu SSKJ je bilo končno preseženo »leksikografsko zamudništvo«,⁷ zaradi katerega so se pravopisni slovarji obvestilno širili tudi na širše področje pomena, zvrstnega označevanja in frazeologije. Novi koncept pravopisnega slovarja, predstavljen v *Načrtu pravil za novi slovenski pravopis* (1981; v nadaljevanju *Načrt*) ponovno uveljavlja sistem predvojno zasnovane obvestilnosti, izjema je sistem stilnih oznak, ki so bile dodane očitno pod vplivom SSKJ. Na makrostrukturni ravni pa so odpravili gnezdenje in vključili v slovar vse besedje – tudi neproblematično.

7 Gl. S. Suhadolnik, Problemi slovenske leksikografije, *Sodobnost*, 1963, str. 926.

Pravopisni slovar iz leta 2001 je obvestilno najobsežnejši doslej. V okviru slovarskega sestavka uporabnik dobi podatke o zapisu in izreki, celo o tonemskem naglasu, posebnostih pri oblikospreminjanju in oblikotvorju, izrecne informacije o besedotvornih možnostih, skladnji (zlasti vezljivosti), stilističnih napotkih ter rešitve pogostih jezikovnih težav. Širjenje obvestilnosti mimo koncepta, predstavljenega leta 1981, so pravopisci utemeljevali z nerazdružno povezanostjo pisne in govorne podobe besed.

Načrt 1981	SP 2001
bába -e ž <i>ekspr.</i> , ~ in pol, saj nisem ~; <i>nizk.</i> njegova ~; <i>nevtr.</i> ~ pri kozolcu; <i>prim.</i> jaga baba, pehtra baba bábji -a -e <i>ekspr.</i> , ~ čenče, hudič ~; <i>redk.</i> ~ gregor, babjak <i>prisl.</i> po bábje	bába ¹ -e ž, člov. (á) slabš. stara ~ ženska ; <i>nizk.</i> njegova ~ žena ; <i>poud.</i> To pa je ~ postavna, sposobna ženska ; slabš. On je prava ~ strahopeten človek bába ² -e ž (á) ~ pri kozolcu opora, podlaga bábji -a -e slabš.: ~a radovednost ženska ; ~a vera praznoverje ; ~e vedenje nemožato ; <i>nevtr.</i> ~e poletje sončen začetek jeseni po bábje nač. <i>prisl.</i> zv. slabš.: ~ ~ ravnati slabo, neodločno ; ~ ~ radoveden žensko, kot ženska

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka baba v Načrtu in SP 2001

Prikazano spreminjanje obsega obvestilnosti je bilo v 20. stoletju očitno odvisno od različnih dejavnikov:

- ▷ od ciljnih uporabnikov in njihove zahtevnosti, usposobljenosti za uporabo slovarja, poznavanja podatkov, ki jih iščejo, razumevanja slovarskega metajezika (npr. Levčev SP 1899 je šolski učbenik),
- ▷ od družbenega položaja jezika (Breznikova usmeritev v prepovedovanje tujih jezikovnih prvin – SP 1920, usmeritev v odklanjanje ljudskih izposojenk – SP 1950; želja po ustvarjanju prestižne norme v SP 1962),
- ▷ od pomanjkanja enojezičnega razlagalnega slovarja, ki bi predstavljal slovenski jezik v vseh razsežnostih (povojno širjenje obvestilnosti v normativnem slovarju),
- ▷ od sestavljalcev oziroma avtorjev zasnove, ki so primarno opravljali uredniško dejavnost (Levec), bili slovničarji (Breznik, Toporišič, Bajec), le redko tudi leksikografi,
- ▷ od gradivskih virov za slovar (večinoma gre za sekundarna slovarska dela, nastala najprej na osnovi Pleteršnikove gradivske zbirke in kasneje v SP 2001 na osnovi SSKJ) itd.

Ti dejavniki se navadno prepletajo, kar dobro ponazarja zadnji pravopisni slovar, za katerega se je izkazalo, da je pravzaprav kratki enojezični slovar s poudarjeno normativnostjo. Razlogov, zakaj se je prvotni koncept spremenil in zakaj se je celotni slovar oddaljil »od naloge, ki bi jo pravopisni slovar primarno moral opravljati, tj. nadgrajevati in gradivno razširjati pravopisna pravila«,⁸ je več. Nekatere od njih razkrije že pregled pravopis spremljajočih strokovnih

⁸ Gl. T. Verovnik, Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001,

komentarjev. Tako je Toporišič kot predsednik pravopisne komisije že tik po izidu *Načrta*, leta 1982 napovedal razširitev pravopisa na področje pravorečja, kar je utemeljil z normiranjem enotne izrazne podobe jezika: »Oboje, glas in črka – če stvar poimenujemo poenostavljeno – tudi spada k t. i. izrazni podobi jezika, eno je pretvorljivo v drugo, eno zamenljivo z drugim; zato naj bi bilo – in po tradiciji tudi je – v enem priročniku«. ⁹ Na širjenje obvestilnosti je zagotovo vplivalo dejstvo, da koncept vsebinsko sledi Toporišičevi *Slovenski slovnici* iz leta 1976, ki je izšla v obdobju, ko se je SSKJ še izdeloval, in s katero se je precej spremenila jezikoslovna teorija, a teh novih spoznanj SSKJ ni sprejel v celoti. Z vidika nejezikoslovnih okoliščin je tudi SP 2001 deloma nadomeščal slovarsko vrzel, saj je preteklo med izdajo prve knjige SSKJ in obdobjem nastajanja novega pravopisa skoraj 20 jezikovno dinamičnih let, kar se je konkretiziralo v skoraj 50.744 slovarskih iztočnicah in podiztočnicah, ki jih v še SSKJ ni bilo. Seveda tudi konceptualna zasnova novega pravopisnega slovarja, podana v *Načrtu*, ni bila brez pomanjkljivosti: oblikovanje priročnika, v katerem bi bili zbrani normativni predpisi na enem mestu, pomenskorazlagalno jedro pa bi bilo skrčeno na stopnjo področnih, zvrstnih in drugih slovarskih oznak, ne more nastajati brez gradivske osnove, iz katere je razvidna popolna pomenska struktura leksemskih enot. Tak slovar bi lahko nastajal le vzporedno in sinergično s SSKJ. Z vidika obvestilnosti je bil s SP 2001 torej oblikovan skrčeni SSKJ, ki pa ni vedno izpostavil tistih jezikovnih posebnosti, ki jih pričakujemo od pravopisnega slovarja.

Kako zasnovati obvestilno uporaben pravopisni slovar?

Obvestilno uporaben pravopisni slovar mora temeljiti na raziskavah uporabnikovih potreb. Te v slovaropisju že več kot stoletje predstavljajo pomemben dejavnik pri pripravi konceptualnih osnov slovarjev. Načini za ugotavljanje teh potreb se spreminjajo: danes le redko uporabljamo klasične metode, kot so na primer anketiranje, pogovor, opazovanje itd., saj nam elektronska doba omogoča, da opazujemo jezikovno rabo v avtentičnih okoliščinah prek besedilnih korpusov. Tako kot potrebujemo na primer za izčrpen pomenskorazlagalni slovar dovolj obsežen zvrstno uravnotežen – referenčni gradivski korpus, potrebujemo za uporaben in učinkovit pravopisni slovar reprezentativen gradivski korpus, v katerem bi prevladovala neelektorirana besedila in ki bi bil tudi oblikoslovno označen, lematiziran. Oblikoslovna označenost korpusa omogoča vpogled v porajajoče se dvojnične oblike, ki so odraz jezikovne neustaljenosti.

Primerjava slovarskega sestavka *vozel* iz SSKJ in SP 2001 pa tega ne odslukuje, saj bi uporabniku v pravopisnem slovarju – ne glede na prihranek prostora – najbolj koristilo, če bi bile besede izpisane.

.....
Družboslovne razprave XX, 2004, str. 254.

⁹ Gl. J. Toporišič, Pravi pogled na pravopis II, *Delo* (17. 4. 1982), str. 18.

SSKJ	SP 2001
<p>vôzel -zla [və] m [...]</p> <p>1. kar nastane s prepletom in zategnitvijo koncev, delov niti, vrvi, traku: vozle drži, popusti; delati vozle na vrvi; ... zategniti, <u>zrahljati vozle</u>; okrasni vozli ...</p> <p>2. nav. ekspr. kar je vozlu podobno: <u>veje so pokrite z vozli</u>; njegovo gibčno telo je polno mišičnih vozlov // nositi vozle ...</p> <p>3. ekspr., s prilastkom <u>zapletena zadeva, težko rešljivo vprašanje</u>: <u>jezikovni, prevajalski vozle</u>; <u>drama s psihološkimi vozli</u></p> <p>4. s prilastkom <u>kraj, prostor, kjer se prepleta, stika več prometnih poti</u>: cestni, železniški vozle / to je eden najpomembnejših prometnih ...</p> <p>5. ekspr., s prilastkom <u>središče</u>: na svoji poti se je ustavil v tem velikem vozlu evropske kulture ... 6. aer., navt. <u>dolžinska mera</u>, 1.852 m: ladja je plula s hitrostjo dvajset vozlov</p>	<p>vôzel -zla [-v] m [...]</p> <p><u>zrahljati</u> ~; poud.: <u>~i na drevesnih vejah</u> izbokline ; <u>jezikovni, prevajalski</u> ~ zapletena zadeva, težko rešljivo vprašanje ; <u>drama s psihološkimi ~i</u> zapleti ; anat. živčni ~; let., pomor. <u> dolžinska mera </u></p>

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka vozle v SSKJ in SP 2001

Izbira relevantnih zgledov v pravopisnem slovarju (v preglednici podčrtano) ni posrečena, saj sledi težnji po prikazu vseh pomenskih odtenkov besede, ne pa pregibalnih ali celo pisnih zadreg, saj v SP niti enkrat ni ponazorjeno pregibanje v roditelju ednine (*vozla*) ali v množini (*vozlov*). Če iz oblikoslovno označenega korpusa zahtevamo podatek, v katerih sklonih uporabniki omahuje pri zapisu samostalnika *vozle*, nam korpus ponudi seznam dvojnih oblik, ki jih je mogoče kategorizirati v naslednje skupine ter opisati kot:

1. Zapis soglasnika *l* oziroma sklopa *lj* ali premena po preglasu pri obrazilu *-ov/-ev*: *Se včasih sami sebi zdite napeti in se počutite, kot bi bilo vaše telo sestavljeno iz samih vozljev/vozlov? – Glavnik je namenjen za odpravljanje vozljev/vozljev v mačji dlaki. – reševanje čustvenih vozljev/vozljev.*

2. Raba ustreznega sklona v zvezi samostalnika s števnikom: *Njena povprečna hitrost je 13,5 vozljev/vozlov. – Veter je pihal z močjo do 20 vozljev/vozljev/vozlja.*

3. Možnost mešanja samostalnika z lastnim imenom: *Razstavni prostor so popestrili z deli arhitekta Janija Vozlja.*

Če preverimo še kolokabilnost iskane besede, se izkaže, da imamo več možnosti zapisa tudi pri zvezah samostalnika s pridevnikom, in sicer: *kravata z windsorskim/winsorskim vozlom – gordijski/Gordijski vozel – prusikov/Prusikov vozel.*

Podobno je s samostalnikom *biftek*. Primerjava slovarskega sestavka v izhodiščnem slovarju, tj. SSKJ, in SP 2001, kaže na to, da je pravopisna rešitev nepopolna.

SSKJ	SP 2001
biftek tudi beefsteak -a [bíftek] m [...] <i>na hitro opečen goveji zrezek: <u>speči biftek</u>; biftek z jajcem</i> ♦ gastr. tatarski biftek <i>iz zmlatega surovega govejega mesa, začinjenega z devetimi začimbami</i>	bíftek -a m [...] <i>speči</i> ~ beefsteak -a [bíftek] m [...]; gl. biftek

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka *biftek* v SSKJ in SP 2001

Pregled gradiva namreč izkazuje več zadreg na oblikoslovnem področju, saj je očitno nenormirana sklanjatvena različica *biftek biftka* pogostnejša od normirane, in to v več sklonih.

	SP 2001	Število pojavitev	Nenormirana varianta	Število pojavitev
rodilnik	<i>bifteka</i>	58	<i>biftka</i>	77
dajalnik	<i>bifteku</i>	36	<i>biftku</i>	43
orodnik	<i>biftekom</i>	25	<i>biftkom</i>	29

Preglednica: Primerjava normiranih in nenormiranih oblikoslovnih dvojnic pri samostalniku *biftek*

Očitno imajo laični uporabniki težave pri interpretaciji okrajšane neiztočnične osnovne oblike (*biftek -a*). V sodobnih elektronskih normativnih slovarjih se sestavljavci pogosto odločijo, da vse sklanjatvene možnosti¹⁰ izpisujejo v neokrajšani obliki in celo v celotni paradigmi, hkrati pa dajejo uporabniku možnost, da se ob kontekstualno problematični besedi s klikom na obliko poveže z zgledi v ustreznem besedilnem korpus. Pri slovarjih, ki še niso zasnovani interaktivno, je pomembno, da navajajo besedilne zglede, ki ponujajo tudi informacije o vedênju iskane jezikovne enote v besedilnem okolju: *Zato pa so bili naši aplavzi namenjeni žrebičkovemu bifteku/biftku v žajbljevi omaki – 200 g tatarskega bifteka/biftka*.

Če s pomočjo programskih orodij, ki omogočajo urejanje korpusnih podatkov (*Word Sketch*, slov. »Besedne skice«) preverimo še kolokabilnost iskane besede, ugotovimo, da bi bilo prav navesti tudi izpuščeni zglede *tatarski biftek* (< *Tatari* 'mongolsko ljudstvo'), saj obstajajo tudi zapisi s paronomom *tartarski* (< *Tartar* 'brezno v grški mitologiji').

Podobno je s samostalnikom *kraljica*, ki jo v pravopisu najdemo v dveh slovarskih sestavkih (pri *kralj* kot podiztočnico):

¹⁰ Gl. npr. spletni priročnik za češki jezik z naslovom »Internetová jazyková příručka«, URL: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=biftek&Hledej=Hledej>

SSKJ	SP 2001
<p>kraljica -e ž [...]</p> <p>1. v nekaterih državah vladarica: <u>angleška kraljica</u>; zdela se mi je kot kraljica</p> <p>2. kraljeva žena: kralj in kraljica</p> <p>3. nav. ekspr., s prilastkom ženska, ki je kje najvidnejša, najpomembnejša: <u>kraljica plesa</u> / knjiž. izbrana je bila za lepотно kraljico miss // kar je kje najvidnejše, najpomembnejše: jesen, kraljica barv / kraljica morja Benetke; kraljica športa atletika</p> <p>4. star. matica (pri živalih): v mravljišču je bila tudi kraljica in ličinke</p> <p>5. šah. <u>šahovska figura</u>, ki se giblje v vseh pravokotnih in diagonalnih smereh; dama: izgubiti kraljico</p> <p>♦ bot. kraljica noči kaktus z velikimi belimi cveti, ki vzcvetejo in odcvetejo v eni noči, <i>Selenicereus grandiflorus</i>; vrtn. kraljica majnika glavната spomladanska solata z mehкими listi</p>	<p>kraljica -e ž, člov. [...] <u>angleška</u> ~; poud. ~ <u>plesa</u> najimenitnejša plesalka </p> <p>kraljica -e ž [...] <u>šahovska figura</u> </p>

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka kraljica v SSKJ in SP 2001

V SP 2001 sta bila sprejeta dva slovarska zgleda in ena pomenska identifikacija iz SSKJ (v preglednici podčrtano), ki niso odraz uporabnikovih težav pri rabi te besede. Ob pregledu gradiva se izkaže, da moramo uporabniku ponuditi zlasti informacijo o rabi velike in male začetnice pri zvezah samostalnika s pridevnikom (*vinska kraljica*, *britanska kraljica*) in zvezi s samostalnikom kot desnim prilastkom (*kraljica mati*, *kraljica Viktorija*, *kraljica cvička*), saj se v rabi pojavlja več možnosti zapisa te besede oziroma spremljevalnega pridevnika:

***Institucija Vinska kraljica Slovenije** skrbi za promocijo slovenskih vin, vinogradništva in slovenske vinorodne dežele.*

*V veliko čast mi je, da vas lahko nagovorim kot **Vinska kraljica Slovenije** za leto 2011.*

*Romanje bo potekalo pod skupnim geslom: **Marija, naša Kraljica**.*

*Pri nas se je mudila **Njeno veličanstvo kraljica Elizabeta II.** in Njegova kraljeva visokost vojvoda Edinburški.*

Priredba redakcijskih rešitev iz SSKJ je bila v SP 2001 vprašljiva zlasti pri lastnih imenih. Uvrstitev pridevnikov na *-ski*, pa tudi na *-ov/-ev* oz. *-in* v gnezda k lastnim imenom je prispevala k izgubi pravopisno obvestilnih informacij, kar je dobro ponazorjeno z zgledi v spodnji preglednici.

SSKJ	SP 2001
<p>dúnajski -a -o prid. (ú) <i>nanašajoč se na Dunaj</i>; posedal je po dunajskih gostilnah; dunajska katedrala; dunajsko nočno življenje / pogosto se spominja svojih dunajskih večerov / dunajski seženj <i>nekdanj dolžinska mera, 1,896 m</i>; dunajski valček</p> <p>♦ gastr. dunajski zajtrk <i>topla pijača, jajce, pecivo in premaz</i>; dunajski zrezek <i>paniran in ocvrt zrezek</i>; gost. dunajska strežba <i>strežba, pri kateri se servirajo jedi gostu že na krožnikih</i></p>	<p>Dúnaj -a m z -em zem. i. (ú) glavno mesto Avstrije : na ~u</p> <p>dúnajski -a -o (ú)</p> <p>Dúnajčan -a m, preb. i. (ú)</p> <p>Dúnajčanka -e ž, preb. i. (ú)</p>

Preglednica: Primerjava slovarskega sestavka dunajski v SSKJ in SP 2001

Pridevnik na *-ski* je kot podiztočnica obdelan pri izvornem zemljepisnem imenu *Dunaj* brez ponazarjalnih zgledov, kar pri jezikovnih uporabnikih pušča precej odprtih vprašanj, zlasti glede izbire velike/male začetnice, npr. *dunajski/Dunajski kongres, dunajski/Dunajski dečki, dunajski/Dunajski filharmoniki, dunajska/Dunajski univerza*.¹¹

Pogosti jezikovni spodrsaljaji uporabnikov so lahko dobro vodilo pri izbiri ponazarjalnih zgledov v normativnem slovarju. Načinov za njihovo ugotavljanje je seveda – poleg klasičnih, zgoraj že omenjenih (anketa, opazovanje ...), še več:

- ▷ Aktualen vir so vprašanja jezikovnih uporabnikov, ki jih naslavlja v spletne svetovalnice (npr. ŠUSS – *odgovori na jezikovna vprašanja*), forume (*Al prav se piše?, Slovenist svetuje* ipd.) ter v poštne predele jezikoslovcev in ustanov (npr. pravopis.isj@zrc-sazu.si).¹²
- ▷ Na Slovenskem še niso bile raziskane poizvedbe jezikovnih uporabnikov po spletno objavljenih slovarjih, med njimi tudi aktualnem pravopisnem (<http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>), iz katerih je na osnovi razčlenitve datotek, ki zapisujejo poizvedbe po slovarju (t. i. »log-file«), mogoče sklepati o najpogostnejših poizvedbah in posledično tudi zadregah uporabnikov, in – na to opozarjajo zlasti novejša raziskave – tudi neuspešnih poizvedb, pa tudi poizvedb, ki smo jih pričakovali, a jih ni.¹³

Sodobne korpusne metode nam omogočajo, da strojno ugotovimo, katere oblike so za jezi-

11 Podobno je pri večini tovrstnih izlastnoimenskih pridevnikov, ki so del stalnih besednih zvez. Posebno težavni so primeri, kjer je v osnovi dvojnični zapis. Tako se pri pridevniku *majniški*, kjer poznamo tudi pogostejšo različico *majski* zgodi, da ob iskanju besednih zvez s samostalnikom *deklaracija*, ugotovimo, da je zveza *majniška deklaracija* zgodovinski pojem, pisan bodisi *majska deklaracija* (pri iztočnicah *majski* in *deklaracija*) bodisi *Majniška deklaracija* (samostojna iztočnica).

12 O tem več v prispevku H. Dobrovoljc in S. Krek, Normativne zadrege – praktični pristop, *Meddisciplinarnost v slovenistiki*, ur. S. Kranjc, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2011, str. 41–50.

13 Prim. H. Bergenholtz, M. Johnsen, Log Files as a Tool for Improving Internet Dictionaries, *Hermes, Journal of Linguistics* 34, 2005, str. 117–141.

kovnega uporabnika problematične. Po prepričanju sodobnih slovaropiscev se slovaropisje – če seveda želi napredovati kot sodobna znanost – ne more ukvarjati le s tem, kakšni slovarski koncepti obstajajo in kako se v malenkostih modificirajo, temveč je treba raziskati tudi, kateri od danes ali v prihodnje aktualnih načinov prikaza jezikovnih podatkov bo najbolj ustrezen za zadovoljitev specifičnih potreb slovarskih uporabnikov, ki imajo seveda različne sposobnosti in potrebe. Sekundarni cilj te raziskave pa bi bil – z mislijo na slovarski koncept – odkriti načine gradnje slovarskega dela, ki bo ustrezal funkcijskim potrebam potencialnih uporabnikov, v našem primeru pravopisnega slovarja.

Izhodišča specializiranega pravopisnega slovarja med izročilom in sodobnimi pričakovanji

Za podkrepitev nakazanih stališč so bile v okviru priprav na izdelavo novega koncepta pravopisnega slovarja proučene in upoštevane najnovejše teoretične raziskave pravopisne problematike, ki temeljijo na ugotavljanju razmerja med jezikovno rabo, jezikovno normo, jezikovnim predpisom ali kodifikacijo. Reševanje pravopisne problematike v najširšem smislu je namreč inherentno določeno s slovničnimi (oblikoslovnimi in skladenjskimi) lastnostmi jezika.

Metodološko izhodišče priprave pravopisnega slovarja združuje klasično leksikografsko prakso s sodobnejšim korpusnim pristopom: za ustrezno jezikoslovno analizo gradiva je namreč treba izhajati iz korpusnega gradiva, ki ponuja podatke, iz katerih je razvidna problematičnost izbrane leksemske enote: jezikovnega uporabnika zlasti pri aktivnih jezikovnih dejavnostih zanima pravilno črkovanje besede, raba začetnice, ustrezna izgovorjava in spremembe, ki nastopijo v besedi, če jo sklanjamo ali iz nje tvorimo druge nove jezikovne enote.¹⁴

Pri konkretnem reševanju vsebinskih pravopisnih, slovničnih in oblikoslovnih vprašanj so upoštevane aktualne kritike obstoječih načel slovenskega pravopisa. Kritike pravopisa kot sistema urejevalnih pravil so usmerjene v neravnovesje med tradicionalno in sodobno normo ter izzvenijo v težnje po ponovnem oziroma sprotne ugotavljanju jezikovne norme, kritike pravopisa kot jezikovnega priročnika pa zaradi prevelike obvestilnosti v njegovo nepraktičnost in nepriročnost, ki postaja opaznejša, čim nižjo izobrazbeno stopnjo ima uporabnik slovarja.¹⁵ Iz vseh dosedanjih raziskav in razprav je mogoče povzeti skupno težnjo, da se tudi v slovenskem jezikoslovju uveljavi in sprejme sodoben pravopisni priročnik, ki je vsebinsko usmerjen v reševanje pravopisnih vprašanj, tj. priročnik, kot ga pozna večina slovanskih jezikov.

Med specializiranimi pravopisnimi slovarji, po katerih se oziramo tudi pri pripravi slovenskega, izpostavljamo dve vrsti slovarjev:

1. slovarji, v katerih je normirana le pisna izrazna podoba pravopisno problematičnih besed,

¹⁴ Pomen je v pravopisnem slovarju pomemben le drugotno, npr. če vpliva na zapis: *na tanko namazano maslo* 'v tanki plasti', *natanko razložiti* 'natančno' ali *Afganistanec* 'prebivalec', *afganistanec* 'droga'.

¹⁵ O tem gl. npr. »pravopisno« tematsko številko Slavistične revije 51, 2003, str. 113–266.

v redkih primerih so dodani pravorečni, slovnični in pomenski podatki, slednji načeloma takrat, ko gre za kontrastivne prikaze s homonimnimi iztočnicami, npr. Babić-Finka-Mogušev *Hrvatski pravopis* (Zagreb, 1996), Halilovićev *Pravopis bosanskoga jezika* (Sarajevo, 1996), Anić-Silićev *Pravopis hrvatskoga jezika* (Zagreb, 1996);

2. slovarji, v katerih so skoraj ob vsaki iztočnici podani osnovni oblikoslovni podatki, ponazoritvenih zglede skorajda ni, pomenske identifikacije pa odražajo kontrastivna razmerja; taki so npr. *Pravila češkega pravopisa* (Praga, 1993), *Pravila slovaškega pravopisa* (Bratislava, 1998), *Hrvatski jezični savjetnik* (Zagreb, 1999) in Babić-Ham-Mogušev *Hrvatski šolski pravopis* (Zagreb, 2005).

Za koncept, ki ga predstavljamo v nadaljevanju, med navedenimi slovarji ni mogoče najti nobene bližnje vzporednice. Prej bi bilo mogoče reči, da izbira srednjo pot med tradicionalnim slovenskim pravopisom, Babić-Finka-Moguševim hrvaškim pravopisom in Babić-Ham-Moguševim hrvaškim šolskim pravopisom. Ambicija zbirke, ki nastaja, je slediti ciljem, ki smo si jih v okviru priprav na izdajo sodobnega pravopisnega priročnika zastavili: izdelati slovar, osredinjen na pravopisno problematiko, v kateri bo raba prikazana z aktualnimi zgledi, ki bodo hkrati dovolj obvestilni za ponazoritev potreb sodobnega sporočanja tudi jezikoslovno laičnih slovarskih uporabnikov, ter s sodobnimi informacijskimi in jezikovnimi tehnologijami zgraditi in dobro organizirati podatkovno zbirko, ki bo tudi v prihodnosti omogočala hitrejšo sprotno obdelavo in posodabljanje jezikovnega gradiva (na najmanj pet let), kar bo prispevalo k odpravi perečih vprašanj slovenske normativistike.

Pri snovanju osnov za novi, specializirani pravopisni priročnik je treba upoštevati, da je pisna izrazna podoba besede normirana že z njenim zapisom v slovarju. Kljub temu slovarske iztočnice spremljajo tudi oblikoslovni podatki in podatki o jakostnem naglasu ter izgovorjavi, ker v posameznih primerih utemeljujejo zapis. Specializirani pravopisni slovar stilističnih napotkov ne podaja, zato v njem ni slovarskih oznak, ki bi opozarjale na funkcijsko- oziroma socialnozvrstno področje rabe ali na čustveno zaznamovanost besedja. Z opustitvijo opisanih napotkov je stopilo v ospredje sodobno pojmovanje normativnosti: kot nepravilno je pojmovano le tisto, kar je v slovenskem jeziku zapisovalno neustrezno, npr. *akopresura* namesto *akupresura*, *akomulator* namesto *akumulator*, *angstrom* namesto *angstrom*, *badmington* namesto *badminton*, *bombandirati* namesto *bombardirati*, *brucovati* namesto *brucevati* itd., ali besedotvorno neustrezno, npr. *ajatolin* namesto *ajatolov*, *Atilin* namesto *Atilov*. Sicer pa so nekateri zapisi ostaline nepodomačenega, zato so odsvetovani in usmerjeni k ustrežnejšemu, npr. *Abruzzi gl. Abruci*, *absorbicija gl. absorpcija*. Normativnost je zato izkazana tudi pri variantah, je z dvojnimi oznakami (*in, tudi*) nakazana težnja po poenotenju norme. Prepovedovalnega normiranja, ki bi segalo na področje prepovedi rabe leksike (*cenkati se, doživljenjski, govornica, koriščenje*) ali posamezne skladenjske pojavnosti (*delati na, biti v stanju, dvomiti v*),¹⁶ v tem tipu slovarja ni, so le nekatera stilistična priporočila, npr. *aparthotel – apartmajski hotel*,

¹⁶ Zgledi so iz SP 2001.

C-vitamin – *vitamin C*. Zato želimo na novo definirati posamezne normativne oznake in njihovo vlogo v specializiranem pravopisnem slovarju (kročec, kazalka *gl.*, oznaki *in* in *tudi*). Pri tem je pomembno, da se na novo pregledajo vse odsvetovane in prepovedane oblike zapisa (*aborigin* proti *aboridžin*, *izgovorjava* proti *izgovarjava*, *okoljski* proti *okolijski*)¹⁷ in odpravijo nepotrebni normativizmi¹⁸ oziroma da se ponovno ugotovi norma, in to ne samo zaradi kritik obstoječega predpisa, temveč tudi zato, ker je »naša prva dolžnost«, da jezikovni predpis vedno znova preverjamo in upoštevamo, da se jezikovni predpisi »v splošnem morajo ujemati z dejanskim stanjem jezika«.¹⁹

Geslovník specializiranega pravopisnega slovarja

Osnovni vodili pri izdelavi geslovníka specializiranega pravopisnega slovarja sta izbrati pravopisno problematično jedro besedja slovenskega jezika in zajeti novejšje, še ne normirano in kodificirano besedje, upoštevajoč najrazličnejša aktualna področja sodobnega družbenega dogajanja.

Težave, ki jih imajo slovenski tvorci besedil, so po eni strani povezane z nepoznavanjem in nerazumevanjem pravopisnih pravil, po drugi strani pa z lastnostmi in posebnostmi slovenske jezikovne zgradbe. Pravopisne težave uporabnikov slovenskega jezika se tradicionalno kategorizirajo kot:

- ▷ raba velikih in malih črk,
- ▷ prevzemanje besed in besednih zvez,
- ▷ pisanje skupaj oziroma narazen,
- ▷ pisanje ločil,
- ▷ zapisovanje posebnih glasovnih zvez in neobstoјnih samoglasnikov,
- ▷ posebnosti pri sklanjanju samostalniških in pridevniških besed, kratic, spregatvi glagolov in
- ▷ težji besedotvorni procesi.

Načrtovano je, da bo v novem pravopisnem slovarju v primerjavi s SP 2001 (2003) prikazano le besedje, ki povzroča težave pri pisanju že v osnovni obliki ali pri pregibanju, skladenjski rabi in tvorjenju novih besed. V geslovník pravopisnega slovarja zato niso zajete vse besede, ki so bile vključene v SP 2001(2003). Vanj niso uvrščene zastarele, starinske, narečne besede in tiste, za katere nimamo potrditev v knjižni rabi, npr. *abota*, *ajmoht*, *akoprav*, *angelc*, *bagaza*, *bagriti*,

17 Več takih primerov navaja S. Lenarčič, *Popravopis: kaj je narobe in kaj manjka v novem Slovenskem pravopisu?*, Ljubljana, 2004.

18 Prim. P. Weiss, Slovenski pravopis 2003 – priročnik na stranpoteh slovenskega jezika, Okrogla miza: Aktualna vprašanja ob novem slovenskem pravopisu, *Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo, Zbornik Slavističnega društva Slovenije*, ur. M. Jesenšek, Bled (2.–4. 10. 2003). Ljubljana: ZRSZŠ, 2003, str. 201–206.

19 J. Toporišič, Kaj je v knjižnem jeziku prav, *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*, Maribor: Založba Obzorja, 1978, str. 323–327.

birtija, Bolgarsko, brodogradnja, cvetober, cvibak, čebelarija, ter besede, ki v zapisu v osnovni, neosnovni obliki ali rabi v besednih zvezah niso težavne z vidika pravopisa v ožjem ali širšem smislu, npr. *aktivist, alkohol, analiza, blazina, cunja, čačka, čajnik*.

Potem ko je bil izdelan vzorčni geslovník za črke A, B, C in Č, je bilo mogoče predvideti, da bi novi pravopisni slovar prinašal približno tretjino novih lastno- in občnoimenskih besed. Viri za sistematično zbiranje novega, problematičnega besedja so:

- ▷ besedilni korpus *Nova beseda*,
- ▷ elektronska zbirka *Amebisov besedni zaklad*,
- ▷ geslovník za *Slovar novejšega besedja*, narejen na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša,
- ▷ gradiva Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije (npr. *Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku*),
- ▷ priložnostni in načrtno izbrani izpisi iz spletnih in drugih virov.

Nova osebna in stvarna lastna imena, vključena v geslovník pravopisnega slovarja, so iz sodobnega časa. Vključena so pravopisno zanimiva imena Prešernovih in Nobelovih nagradencev, znanih državnikov, glasbenikov, publicistov, književnikov, režiserjev, igralcev, intelektualcev in pogosto rabljena aktualna stvarna imena, npr. *Annan, Bacmann, Badiou, Benedikt XIV., Berlusconi, Bibič, Blair, Brando, Cage, Carrey, Castro, Ceaușescu; Adidas, Al Kaida, Alpska konvencija, Alpsko mleko, Banka Slovenije, Benetton*. Med novimi zemljepisnimi lastnimi imeni so dodana tudi tista, ki še niso bila normirana in se pogosto pojavljajo v različnih besedilih slovenskega jezika, npr. *Bad Gastein, Bali, Cerkníško jezero, Čengdu*.

Temeljno načelo pri vključevanju novejšega občnoimenskega besedja v geslovník pravopisnega slovarja je zajeti besede:

- ▷ ki v slovarjih slovenskega jezika doslej še niso bile opisane niti normirane, npr. *adenovirus, administratorski, ajurveda, ajurvedski, backpacker, bentley, bioprehrana, balijski, chopinovski, citomegalovirus, čengdujski, črkovalnik*;
- ▷ pri katerih razmerje med dvojnicami prevzetih besed, ki jih potrjujejo raba ali slovarji slovenskega jezika, še ni bilo ugotovljeno, npr. *all-inclusive/all inclusive, bungee jumping/bungeejumping* oz. *bandži džamping/bandžidžamping*;²⁰
- ▷ pri katerih se je norma pod vplivom kritik, novih spoznanj ali sprememb v jeziku od izdaje SP 2001 že spremenila, npr. *Brník > Spódnji Brńnik, Zgórnji Brńnik, kėš > kėš, okolíjski > okoljski, ara -a m > ara -e ž, brucevanje > brucovanje, izgovarjava > izgovorjava, kamp prikolica > kamp prikolica, prikolica za kampiranje, Cavačev > Cavazzev/Cavazzov, Aborigin > Aboridžin*.

²⁰ Potreba po sprotnem ugotavljanju ustreznih normativnih rešitev pri prevzetih besedah je bila izpostavljena tudi v okviru pripravljanja splošnega razlagalnega slovarja novejšega besedja slovenskega jezika, ki nastaja na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša. Prim. A. Gložančev, P. Kostanjevec, *Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam A–O, Jezikoslovni zapiski 12/2, 2006, str. 100*.

Eno od meril za vključitev besed v geslovník pravopisnega slovarja so homonimne lastno- in občnoimenske besede, npr. *Abraham – abraham, Ahasver – ahasver, Ajda – ajda, Beaufort – beaufort, Bog – bog, Čop – čop; Abecednik – abecednik, Airbus – airbus, Akademija – akademia, Amazonka – amazonka.*

Geslovník pravopisnega slovarja je torej omejen na naslednje skupine besed:

1. Osebna, zemljepisna in stvarna imena, krajšave in druge besede, ki povzročajo težave pri pisanju že v osnovni obliki zaradi:

- ▷ rabe velikih in malih črk, npr. *Aleksander Veliki, Anglež, Azteki; Aljaški zaliv, Alpe, Antarktika, Ljubljansko barje; Adidas, Alpsko mleko; albanščina, aspirin/Aspirin, božič; AJPES/Ajpes, BiH;*
- ▷ skladijske ali neskladijske rabe ločil, npr. *Josip Murn - Aleksandrov; Aix-en-Provence, Ljubljana Bežigrad; akad., a. m.; A-diplomski, ABS-zavore, A4-format, agrarno-industrijski;*²¹
- ▷ načel pri podomačevanju prevzetih besed in besednih zvez, npr. *Ajshilos/Ajshil, Alasia da Sommaripa, Čankajšek, Čelakovský; Aachen, Abidjan/Abidžan, Anglija, Bodensko jezero; British Museum/Britanski muzej; abbé/abe, adagio, audi, cadillac/kadilak;*
- ▷ rabe posebnih ločevalnih znamenj pri prevzetih besedah, npr. *Abélard, Ampère, Ångström, Camões; Ålandsko otočje; à propos;*
- ▷ težav pri pisanju skupaj ali narazen, npr. *aeroposnetek, avtogaraža, alfa romeo, natanko/na tanko;*
- ▷ dvojnic pri zapisovanju skupaj ali narazen, npr. *alfažarek/alfa žarek, aperitivbar/aperitiv bar, bledomoder/bledo moder;*
- ▷ posebnih glasovnih zvez in neobstojećnih samoglasnikov, npr. *alineja/alineja, aloa/aloja, amonijak, anesteziolog; črnec, čmrlj.*

2. Osebna, zemljepisna in stvarna imena, simboli, kratice in druge besede, ki povzročajo težave pri pregibanju, npr.

Abélard: z Abélarde/z Abélarde

Agripa: z Agripo/z Agripom

Aleksandrov: z Aleksandrovom

Bush: z Bushem

George: z Georgeem

Aarau: v Aarauu

Al Fatah: Al Fataha

ADSL: ADSL-ja/ADSL-a/ADSL

²¹ Spremembe pri rabi vezaja in pomišljaja, ki smo jih predlagali v poglavju o pravopisnih pravilih, tj. ukinitve nestičnega vezaja, v slovarju seveda ne bodo uveljavljene, dokler se teh sprememb konsenzualno ne potrdijo stroka in avtorji pravil.

agrumi: agrumov
breskev: z breskvijo
aktualen: aktualnejši
brisati: brišem
čemeti: čemim

V slovarju bo na te pisne posebnosti opozorjeno v okviru prikaza slovnčnih podatkov ali s ponazarjalnim zgledom.²²

3. Pravopisno zahtevnejše tvorjenke (težji primeri iz besedotvorja), kot so:

- ▷ tvorba ženskih oblik in dvojnična norma, npr. *akademikinja/akademkinja*, *apezejevka*, *carinica*, *citrarica/citrarka*;
- ▷ izlastnoimenski pridevniki iz domačih in tujih podstav, npr. *albertvilski* (< Albertville), *arpadoviški* (< Arpadoviči), *bonski* (< Bonn); *Agripov* (< Agripa), *Balažičev* (< Balažič), *Krležev* (< Krleža), *Božičin* (< Božica), zlasti tistih, ki povzročajo dvome glede rabe velikih in malih črk v zvezah, npr. *Adamovo/adamovo jabolko*, *Ampèrjev/amperjev/Ampèrov/amperov zakon*, *Bangova/bangova bolezen*;
- ▷ besedotvorne dvojnice, npr. *Abélardev/Abélardov*, *Ampèrjev/Ampèrov*, *Anouilhev/Anouilhov*, *Camusev/Camusov*.

Makrostruktura pravopisnega slovarja je organizirana po absolutni abecedi, pri čemer so vse sprejete besede samostojne iztočnice, izjema so nekatera prebivalska imena moškega in ženskega spola ter pravopisno zahtevnejši svojilni pridevniki iz njih. Prebivalska imena niso samostojne iztočnice, ker bodisi niso pravopisno problematična (*Adenčan*, *Adenčanka*) ali pa nimajo potrditev v rabi in v slovarju nakazujejo le možnost za njihovo sistemsko tvorbo (*Cazinčan*, *Cazinčanka*). Zato bodo v slovarju prikazana v posebnem razdelku zemljepisnega imena, ki ga uvaja znak ♦,²³ npr.:

Bángledeš -a m; zem. i. |ur. Ljudska republika Bangladeš; država|: **poplave v Bangladešu**;
hindujec iz Bangladeša; **indijska meja z Bangladešem** ♦ Bangladeševce, Bangladeševka;
 Bangladeševčev

Zgradba slovarskega sestavka v specializiranem pravopisnem slovarju

Zgradba slovarskega sestavka oz. mikrostruktura specializiranega pravopisnega slovarja prinaša:

- ▷ zapis besede, tj. iztočnico,

²² Več o tem gl. poglavje *Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*.

²³ O posebnostih in načinu prikaza prebivalskih imen gl. poglavje *Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*, razdelek *Imena bitij*.

- ▷ zapis njenih osnovnih ter izvedenih nepredvidljivih oblik (slovnične posebnosti),
- ▷ besednovrstno določitev iztočnice,
- ▷ pravopisne posebnosti s ponazarjalnim gradivom,
- ▷ eksplicitna slovarska napotila.

Slovar je usmerjevalen zlasti glede zapisa in slovničnih podatkov. Polno zapolnjeni slovarski sestavek ima naslednje dele: glavo z zaglavjem, razlagalno-ponazarjalni del in eksplicitna napotila.

Glava z zaglavjem je obvezna sestavina slovarskega sestavka. V celoti zapolnjeno glavo z zaglavjem sestavljajo: iztočnica, neiztočnična osnovna oblika, izgovarjava ter besednovrstni podatek.

Cartier -a [kartjé kartjéja] m

Białystok -a [bjalístok] m

acrylán -a [akrilán] m

abé -éja m

bájer -ja m

asist. okrajš.

Slovarski sestavek uvaja naglašena iztočnica, npr. *blèjzer*, *B-limfocít*, *Blíznji vzhòd*. Jakostnega naglasa nimajo nekatere pisno nepodomačene prevzete besede, npr. *Blois*, *Bloomsbury*, *blues*, in besede z obveznimi ločevalnimi znamenji, npr. *Abélard*, *à propos*. Pri teh so podatki o naglasnem mestu in kakovosti oz. količosti naglašene samoglasnika razvidni iz izgovarjave, na citatni zapis iztočnice pa opozarja tudi oznaka *cit.* (*citatno*), npr.:

Blois -a [bloá bloája] m

Bloomsbury -ja [blúmsberi] m

blues -a [blúz-] m

Abélard -a [abelár abelárja] m /.../ |cit. Abélard|

à propos [a propó] člen. |cit. à propos|

Morebitne iztočnične dvojnice so prikazane z oznakama *in* ali *tudi*, npr.:

Abélardov in Abélardev -a -o [abelárjev-] prid.

blejskodobrávski -a -o in dobrávski -a -o prid.

alimènti -ov tudi aliménti -ov m mn.

béломóder -dra -o tudi bélo móder ~ -dra ~ -o prid.

blédo tudi bledó prisl.

Neiztočnične oblike so navedene na način, ki je v slovarjih slovenskega jezika že uveljavljen; iztočnici sledijo:

- ▷ rodilniške končnice pri samostalniku, npr. *Ábano Tèrme ~ Tèrm, Bábji zób -ega -a, célec -lca, cevovòd -óda, CD-plòšča -e, Champs-Élysées --*;
- ▷ pregibala za ženski in srednji spol pri pridevniku, npr. *ávtocestni -a -o, álpsko-dínarski -a -o, alternatívni -vna -o, bész -- --*;
- ▷ sedanjiška oblika pri glagolu, npr. *apnéti -ím, bojeváti se -újem se, čeméti čemím*.

Morebitne dvojnice neiztočničnih oblik so nakazane z oznakama *in* oz. *tudi*, npr. *Agríkola -e in -a, Aljóša -e in -a, Bonapárte -a tudi -eja, BBC BBC-ja tudi BBC*.

Izgovarjava je navedena v oglatem oklepaju,²⁴ morebitna dvojnična norma se nakazuje z oznakama *in* in *tudi*, npr.:

- a cappélla** [a kapéla] prisl.
- A4-formát** -a [áštíri-formát] m
- Aachen** -chna [áhən] m
- Abélard** -a [abelár abelárja] m
- AC-adápter** -ja [acə-adápter in acé-adápter] m
- accelerándo** [ačelerándo] prisl.
- AGRFT** AGRFT-ja tudi AGRFT [agòrəfətə]
- ANC** ANC-ja tudi ANC [aenká in anəcə]

Vse slovarske iztočnice so besednovrstno določene. Podatek o besedni vrsti uvajajo oznake, ki sledijo neiztočnični obliki oz. izgovoru iztočnice.

Oznaka	Razvezava oznake	Zgled
člen.	členek ali členkovna zveza	bóg vé in bógvé člen.
glag. dov.	dovršni glagol	črhñiti -em glag. dov.
glag. dvovid.	dvovidski glagol	asociírati -am glag. dvovid.
glag. nedov.	nedovršni glagol	bolščáti -ím glag. nedov.
m	samostalnik ali samostalniška zveza moškega spola	abonmá -ja m
m dv.	dvojinski samostalnik ali samostalniška zveza moškega spola	Dvójčka -ov m dv.
m mn.	množinski samostalnik ali samostalniška zveza moškega spola	Abrúci -ev m mn.
medm.	medmet ali medmetna zveza	abrakadábra medm.
predl.	predlog	čez predl.
prid.	pridevnik	astronávtski -a -o prid.
prisl.	prislov ali prislovna zveza	apriórno prisl.

²⁴ O tem, kdaj in kako v slovarju navajamo podatek o izgovoru, gl. poglavje *Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*, 6.2 Izgovor.

Oznaka	Razvezava oznake	Zgled
s	samostalnik ali samostalniška zveza srednjega spola	ABK-oróžje -a [abeká-oróžje] s
s dv.	dvojinski samostalnik ali samostalniška zveza srednjega spola	Belopéški jézeri -ih jézer s dv.
s mn.	množinski samostalnik ali samostalniška zveza srednjega spola	Břda Břd s mn.
štev.	števnik ali števnika zveza	čétřti -a -o štev.
vez.	veznik ali vezniška zveza	bódisi vez.
zaim.	zaimek ali zaimkovna zveza	čígár -- -- zaim.
ž	samostalnik ali samostalniška zveza ženskega spola	abscísa -e ž
ž dv.	dvojinski samostalnik ali samostalniška zveza ženskega spola	Ríbi Ríb ž dv.
ž mn.	množinski samostalnik ali samostalniška zveza ženskega spola	Čáteške toplice -ih -íc ž mn.

Preglednica: Besednovrstne oznake v specializiranem pravopisnem slovarju

2. Razlagalno-ponazarjalni del pri lastnih imenih, citatnih besedah in besednih zvezah, kraticah, okrajšavah in simbolih uvaja oznaka s podatkom o pravopisni kategoriji.

Oznaka	Razvezava oznake	Zgled
cit.	citatno	a prióri prisl., cit. vnaprej, brez utemeljitve
krat.	kratica	ÁLE -ja tudi ÁLE m; krat. Evropski lingvistični atlas
okrajš.	okrajšava	asist. okrajš. asistent, asistentka
oseb. i.	osebno ime	Ásteriks -a m; oseb. i. domišljijjsko bitje
preb. i.	prebivalsko ime	Bálti -ov m mn.; preb. i. skupina plemen
simb.	simbol	AUD -- [audé] m; simb. avstralski dolar
stvar. i.	stvarno ime	Ábba -e [ába] ž; stvar. i. glasbena skupina

Preglednica: Oznake pravopisnih kategorij v specializiranem pravopisnem slovarju

Oznaki s pravopisno kategorijo oziroma glavi z zaglavjem (kadar beseda nima pravopisne oznake) sledi pravopisno obvestilno ponazarjalno gradivo, dopolnjeno z dodatnimi pomen-skimi umestitvami oziroma identifikacijami ter pojasnili o okoliščinah rabe, kadar je to potrebno,²⁵ npr.:

Ábel -a m; oseb. i. **enačbe matematika Nielsa Abela**; **zgodba o Kajnu in Abelu**

asasín -a m |pripadnik sekte|: **legenda o asasinih**

Ariadnin -a -O prid. **Ariadnin oče**; v zvezi **Ariadnina nit** **Iz ujetosti se je možno rešiti z**

²⁵ Obširneje o tem gl. poglavje *Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*.

Ariadnino/ariadnino nitjo, ki predstavlja povezavo z dušo |rešilno, odrešilno sredstvo| (< **Ariadna**)

ámen medm. Pomagaj mi s svojo milostjo. Amen

asist. okrajš. |asistent, asistentka|: asist. dr. Tomaž Rejec; prim. asist. mag. Polona Brcar

AL -- [aèl in alə] m; simb. |Albanija|: avtomobil z oznako AL

BíH BÍH-a tudi BÍH m; krat. |Bosna in Hercegovina|: Na volitvah v BiH-u je zmagala nacionalna stranka

Ponazarjalno gradivo ima v specializiranem pravopisnem slovarju pomembno funkcijo prikazati vse tiste zapisovalne posebnosti, ki jih pri besedah ni mogoče zajeti z zapisom besede v iztočnični obliki, in podatke, ki jih tradicionalno navajamo v zaglavju slovarskega sestavka, jih pa uporabniki v pravopisnem priročniku pričakujejo in iščejo, kadar jih potrebujejo za suvereno pisno sporazumevanje ali za konkretizacijo abstraktnih pravopisnih pravil. Pri pripravi specializiranega pravopisnega slovarja si prizadevamo, da bi v ponazarjalno gradivo zajeli aktualne in avtentične besedilne zglede, iz katerih so razvidne slovnične lastnosti in druge posebnosti iztočnične besede, med njimi zlasti:

- ▷ raba v neimenovalniških sklonih, npr. zaradi neobstojnega polglasnika (*aksel*), preglasa (*avdio vodič*), kategorije živosti (*bordojec*, *citroen*) ali posebnosti pri pregibanju (*Bulgakov*); **áksel** -sla m trojni aksel; program z dvojnimi akslom
- ávdiovodíč** -a m avdio vodič v slovenskem in nemškem jeziku; vodeni ogled s pomočjo avdio vodiča; Njegova žena vodi turiste skozi hišo z avdio vodičem; Odločili so se za nakup avdio vodičev
- bordójec** -jca m kozarec bordojca; Pili so bordojec/bordojca; Nazdravil je z bordojcem
- citroén** -a [citroén in sitroén] m |vrsta vozila znamke Citroën|: najmanjši citroen; Prodaj avtoradio za citroen/citroena; Vozim citroen/citroena; Med gospodarskimi vozili so cenjeni tudi citroeni
- Bulgákov** -a m; oseb. i. roman Mihaila Bulgakova; povesti Bulgakova; Navdušen je bil nad Bulgakovom
- ▷ oblika primerniške stopnje pri pridevnikih in prislovihih, pri čemer je iz ponazarjalnega zglada razvidna ali tvorba s prislovom *bolj* ali s priponskimi obrazili (*-ejši*, *-ši*, *-ji*) oz. dvojnična norma; **adaptíran** -a -o prid. Virus postaja vse bolj adaptiran na ljudi; Prostor je bil adaptiran leta 2003
- bioaktíven** -vna -o prid. Ječmen je bolj bioaktiven kot pšenica
- aktuálen** -lna -o prid. Oglas je še vedno aktualen; Vprašanje terorizma je vse aktualnejše; Ta tema je danes še aktualnejša kot pred leti
- aristokrátško** prisl. Prostori so zelo aristokratsko opremljeni; Vedla se je bolj aristokratsko od aristokratov

čudovito prisl. Kako čudovito preživet dan!; čudovito lep obraz; Kaj je čudovitejša kot ta zakrament?; Brati je čudovito, slastno – vnovič brati še bolj čudovito, še bolj slastno

- ▷ sklonljivost oz. nesklonljivost pri prilastkih pred imeni in predimkih;
 - abé** -éja m Pogovor z abejem mu je koristil; pred imenom Izbral je abeja Pierra
 - dón** -a m [gospod]: Srečali so se doni z različnih posestev; pred imenom don Corleone; šteti film o donu Camillu
 - Don Cárlos** ~ -a [don kárlos] m; oseb. i. kralj Don Carlos; Podpirali so Don Carlosa in njegove potomce

- ▷ raba prostorskega predloga *v* oz. *na* in njegovega nasprotnostnega para *iz* oz. *z* pri zemljepisnih imenih;
 - Aljáska** -e ž; zem. i. [zvezna država]: naftne vrtine na Aljaski; losos z Aljaske ♦ Aljaščan, Aljaščanka
 - Áden** -dna m; zem. i. [mesto]: pristanišče v Adnu; Potovali so iz Adna do Rdečega morja ♦ Adenčan, Adenčanka
 - Bléjska Dobráva** -e -e ž; zem. i. [kraj]: blagoslov konj na/v Blejski Dobravi; Odpeljali smo se na/v Blejsko Dobravo; smučarka z/iz Blejske Dobrave; zgodovina Blejske Dobrave ♦ Dobravčan/Dobravec, Dobravčanka/Dobravka; Dobravčanov/Dobravčev

- ▷ ponazoritev rabe vrstnega pridevnika, pri čemer posebno pozornost namenjamo tistim pridevnikom, ki so homonimni z določno obliko kakovostnih pridevnikov;
 - abscísni** -a -o prid. abscisna in ordinatna os
 - acetilsalicílni** -a -o prid. acetilsalicilna kislina
 - alternatívni** -vna -o prid. Njegov pristop je bolj alternativen; alternativno reševanje sporov
 - alternatívni** -a -o prid. alternativna medicina; alternativni viri energije

- ▷ raba stalnih besednih zvez in frazeoloških enot;
 - adzúki** -ja m [fižol]: zelenjavna mineštra iz adzukija; solata z adzukijem; nesklonljivo v zvezi adzuki fižol solata z adzuki fižolom in kalčki
 - dédek** -dka m obisk babice in dedka; domišljjsko ime v zvezi dedek Mraz; dedek Samonog
 - aliánsa** -e ž člani alianse; v zvezi sveta/Sveta aliansa |nekdaj meddržavna zveza|
 - Ádamov** -a -o prid. Adamov greh; v zvezi Adamovo jabolko Imel je bulico nad Adamovim/adamovim jabolkom [del telesa]; v zvezi Adamov kostum Kdor spi v Evinem/evinem oziroma Adamovem/adamovem kostumu, ima rad svobodo [gol, nag] (< Adam)
 - báriton** -a m očetov mehki bariton; pesem za zbor in solo bariton; nesklonljivo v zvezi bariton saksofon virtuoz na bariton saksofonu baritonskem saksofonu

- ▷ skladijska raba pisnih leksikalnih krajšav oziroma simbolov, okrajšav, kratic, pri čemer z

izbranimi zgledi ponazarjamo njihovo stičnost ob vključevanju v besedilo in rabo, kadar so sestavina tvorjenk ali besednih zvez.

ár -a m ar velika površina ⟨1 a⟩; **V lasti imajo najmanj 10 arov kmetijskih zemljišč** ⟨10 a⟩; prim. **a**

akad. okrajš. |akademik, akademikinja, akademski|: **knjiga akad. prof. dr. Franceta Kidriča; Metka Kraševc, akad. slikarka**

AC² -- [acè in acé] ž; krat. |avtocesta|: **AC Hoče–Arja vas**; prim. **AC-obroč, AC-odsek**
AA-baterija -e ž **polnilec AA-baterij baterij AA**

V razlagalno-ponazarjalnem delu skušamo z uvedbo pomenskih pojasnil in identifikacij med pokončnicama uporabnika napotiti k problematičnim pravopisnim kategorijam, kakor je bilo uveljavljeno v pravopisnih slovarjih že doslej in kar ponazarjamo v tipskem prikazu slovarskih sestavkov na več mestih. Če pa besedilo med pokončnicama uvaja posebna oznaka ali pojasnilo, njihova vloga ni več identifikacijska, temveč je podrejena obvestilnosti, ki jo nakazuje spredaj stoječa oznaka, npr.:

▷ *ur.* (uradno):

Čile -a m; zem. i. |ur. Republika Čile; država|: **izbruh vulkana v Čilu; otoki na jugu Čila; Trgovinski sporazum med Jugoslavijo in Čilom** ♦ Čilenec, Čilenka; Čilenčev

▷ *skr. za* (skrajšano ime za):

Atlántik -a m; zem. i. |skr. za Atlantski ocean|: **jadralska dirka čez Atlantik; ribolov na severnem Atlantiku; otok v Atlantiku; Nad severnim Atlantikom se bo zadrževalo območje nizkega zračnega pritiska**; prim. **Atlantski ocean**

▷ *cit.* (citatno):

après-ski [apre-skí] prisl. |cit. après-ski; po smučanju|: **après-ski bar; après-ski ponudba; après-ski obutev**

▷ *pod. za* (podomačeno za):

Čú Enláj ~ -ja m; oseb. i. |pod. za Zhou Enlai|: **Poimenovan je po Ču Enlaju; srečanje Nixona s Ču Enlajem**

▷ *nad. za* (nadomestno za):

Ôtok Otóka m; zem. i. |nad. za Velika Britanija|: **kraljeva poroka na Otoku; Družina se je pred dvema letoma preselila z Otoka v upanju na mirnejše in varnejše življenje**

▷ *nem.* (nemško), *ital.* (italijansko), *madž.* (madžarsko):

Belják -a m; zem. i. |nem Villach; mesto|: **župan Beljaka; Alpsko-jadranska mediateka v**

Beljaku sodi med najsodobnejše knjižnice na Koroškem; povezava med Ljubljano in Beljakom ♦ Beljačan, Beljačanka

Čenta -e ž |ital. Tarcento, Tarcent; kraj|: Udeležila se je tečaja slovenščine v Čenti; pot v Čento; folklorni plesalci iz Čente ♦ Čentar, Čentarka; Čentarjev

Čentiba -e ž; zem. i. |madž. Csente; kraj|: čistilna naprava v Čentibi pri Lendavi; Pridite v Čentibo na tekmo!; Nasproti mu je pripeljal 27-letni voznik iz Čentibe ♦ Čentibčan, Čentibčanka

Razlagalno-ponazarjalni del slovarskega sestavka se pri besedah, izpeljanih iz lastnih imen, in nekaterih redkih drugih zaključí s podatkom o izhodiščni (netvorjeni) besedi, npr.:

aaravski -a -o [áraʊski] prid. aaravski nogometiši (< Aarau)

adisabébski -a -o prid. adisabébski evkaliptusi (< Adis Abeba)

ajáški -a -o prid. ajáško letališče (< Ajaccio)

Cageev -a -o [kêjdžev-] prid. Cageev Koncert za klavir in orkester; Cageeva vloga v akcijskem filmu (< Cage)

ágov -a -o prid. agov odposlanec (< aga)

apezêjevka -e ž |pripadnica društva|: bivša apezejevka; apezejevke in apezejevci (< APZ)

Za uvedbo tega podatka smo se odločili, potem ko smo pridevnike osamosvojili iz t. i. slovarskega gnezda in jih v slovarju prikazujemo v samostojnem slovarskem sestavku. To je pomembno ne le zaradi večje praktične vrednosti priročnika, ker bi se sicer zaradi abecedne oddaljenosti med iztočnicama lahko izgubila povezanost izhodiščne besede in pridevnika, npr. *ajništajnij – Einstein*, *apezejevec – APZ*, temveč tudi zaradi pomenskega razlikovanja pri homonimnih iztočnicah (*apaški – Apači, Apače; ajdovski – ajd, Ajdovščina*):

ápaški¹ -a -o prid. apaška občina (< Apače)

apáški² -a -o prid. apaški poglavar; apaška meja (< Apači)

ájdovski -a -o prid. ajdovska deklica (< ajd, < Ajdovščina)

Razlagalno-ponazarjalnemu delu sledijo eksplicitna slovarska napotila, ki jih uvaja vodilka *prim. (primerjaj)*. Z njo povezujemo naslednje slovarske iztočnice, npr.:

- ▷ kratice in zloženke s kratično prvo sestavino (*ABS – ABS-zavore*);
- ▷ različno pisane piredne zloženke (*afriško-azijski – afroazijski*);
- ▷ kratice in iz njih nastale poimenovalne enote (*ADAC – Adac*);
- ▷ kratice in okrajšave ter njihove razvezave (*AI – Amnesty International; angl.-slov. – angleško-slovenski*);
- ▷ lastna imena in njihove skrajšane različice (*Bajkalsko jezero – Bajkal; Krajnska čbelica – Čbelica*);
- ▷ merske enote in merske simbole (*A – amper*);
- ▷ blagovne znamke in iz njih nastala občnoimenska poimenovanja (*Apaurin – apavrin*);

- ▷ zemljepisna imena na *-sko* in *-ško* srednjega spola z varianto v ženskem spolu (*Češko* – *Češka*).

V specializiranem pravopisnem slovarju ni stilističnih napotkov in zato tudi ne stilnih, zvrstnih in čustvenostnih oznak. Normativnost v slovarju je nakazana:

- ▷ z razmerjem med variantami, kjer si bomo prizadevali za poenotenje norme in ločevanje med enakovrednimi in neenakovrednimi dvojnicami v knjižnem jeziku, in sicer z oznakami *in*, *tudi* in *gl.* (*glej*),²⁶
- ▷ z ležečim tiskom, s katerim v slovarskem sestavku usmerjamo k ustrežnejši in v rabi že uveljavljeni možnosti pisanja nekaterih zloženk²⁷ (*aperitivbar* – *aperitivni bar*; *ABS-zavore* – *zavore ABS*) oz. opozarjamo na že uveljavljeno domačo sopomenko ob prevzeti besedi (*broker* – *borzni*, *podjetniški zavarovalniški posrednik*; *airbag* – *zračna blazina*); slednje so zapisane v običajnem oklepaju.²⁸

26 Podrobneje o prirednih oznakah in razmerju med vezalnimi (*in*, *ali*), dopolnjevalnimi (*tudi*, *poleg*) in pojasnjevalnimi (*nekateri*, *dobesedno*, *sicer* ...) pri H. Dobrovoljc, Praktični vidiki normiranja v slovarjih, *Jezikoslovni zapiski*, 1999.

27 Taka rešitev je napovedana že v pravilih (§ 418): namesto *mesoizdelki* bolje *mesni izdelki*.

28 Podrobneje ponazarjamo tipografsko nakazano normativnost ob konkretnih zgledih v poglavju *Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju*, v razdelku 3.1 *Prevzemanje občnih poimenovanj*.

TIPSKI PRIKAZ SLOVARSKIH SESTAVKOV V PRAVOPISNEM SLOVARJU

Obvestilnost pravopisnega slovarja je omejena na probleme izrazne in oblikoslovne (deloma tudi skladske) ravnine jezika, pri ugotavljanju katerih se sklicujemo na že predstavljene analize uporabnikovih zadreg pri jezikovni rabi. Te analize dopolnjujemo z ugotavljanjem dvojnične norme v knjižnem jeziku, npr. *agencija/agencija*; *Afričán/Afričàn*; *AC-obròč* [acè-obròč in acé-obròč]; z *Abélardom/Abélardev*; *Abélardev/Abélardev*; *Ampèrjev/Ampèrov*; *akvarél bárvice/akvarélbárvice*; *ahilova/Ahilova peta*; *Aljóša -e/-a*; *ampêr -ja/-a*; *ABS ABS-a/ABS*, *študent* im. mn. *študentjel/študenti*, oziroma s primerjavami stanja v knjižni in pogovorni normi (*Marko -a/-ta*; *brucevanje/brucovanje*), ki na drug način odražajo bodisi jezikovno neustaljenost bodisi razkorak med realno in idealno jezikovno prakso. Tretje merilo za ugotavljanje problematičnosti, ki bo prikazana v specializiranem normativnem priložniku, so odkloni od sistemskih, tj. značilnih jezikovnih vzorcev.

Zasnova in zgradba slovarskih sestavkov se nanašata zlasti na zapisovalne probleme, ki jih lahko na grobo opredelimo kot težave, povezane z:

- ▷ razmerjem glas – črka, npr. izgovor črke *l* v samostalnikih *stol* in *predal*,
- ▷ zapisom skupaj ali narazen, npr. *visoko usposobljen – visokorasel*,
- ▷ rabo velike in male začetnice, npr. *prometni babilon – stolp v Babilonu*,
- ▷ rabo ločil in posebnih pisnih znamenj, npr. *O'Neill, črno-bel, 2001–2010, 10 %, 12,4 °C*,
- ▷ zapisom prevzetih besed, npr. *bypass – bajpas*,
- ▷ oblikoslovnimi in besedotvornimi posebnostmi, zlasti težavnimi sklonskimi in besedo-

tvornimi oblikami, npr. *pisec: intervju s piscem, piščev vidik; oboa: igra na oboo, trio oboj; Bonn: Bonnčan, bonski; Pengov: s Pengovom, Pengovov.*

Tipski prikaz slovarskih sestavkov v pravopisnem slovarju v nadaljevanju sistematično podaja načine prikaza navedenih posebnosti v slovarju, specializiranem za pravopisna vprašanja.

1 PRIKAZ POSEBNIH PISNIH ZNAMENJ

Slovar prikazuje rabo posebnih pisnih znamenj v lomljenem oklepaju, tako da ponazarja znak bodisi v besedilu bodisi skupaj z drugimi pisnimi znamenji, števki, ločili ali črkami s poudarkom na stičnosti teh znamenj.

á á-ja tudi á m |črka|: mali a; od a do ž; Hodi v prvi a razred (1. a razred); zlog z a-jem; stavek s petimi a-ji; ton a

álfa -e ž |grška črka (α)|: Žarki so razdeljeni po grškem abecednem redu alfa, beta, gama; od alfe do omega; Izračunaj kot alfa; Kovina seva močne žarke alfa; Mahovi vsebujejo karotena alfa in beta; |vozilo|: Hitra alfa je vozniku ušla iz rok

afgán -a m |denarna enota|: tri tisoč afganov (3000 AFN)

čènt -ênta m |stotina denarne enote|: bon za petdeset centov popusta; |utežna mera|: dvesto centov bakra (200 c Cu); prim. c

céla -e ž |presežek v višini ena cela štiri milijona evrov (1,4 mil./mio. €)

ampêr -ja tudi -a m |merska enota|: 230 amperjev/amperov varilnega toka (230 A); prim. A

ampêrski -a -o prid. amperska baterija; amperska varovalka; |merska enota|: 65 amperskih ur električne energije (65 Ah); prim. A

ángstrem -a m |merska enota|: 10 do 20 angstromov (10–20 Å) (< Ångström); prim. Å

Célzij -a m |merska enota|: deset stopinj Celzija (10 °C); minus tri stopinje Celzija (–3 °C); prim. C

centigrám -a m |merska enota|: petnajst centigramov šipka (15 cg); tehtnice z občutljivostjo do pet centigramov (5 cg); prim. cg

cm² -- [cəmə in ceəm na kvadrat/na drugo] m; simb. |kvadratni centimeter|: Površina čmrljevih kril znaša 0,7 cm²; Kletke za kokoši nesnice imajo 450 cm² življenjskega prostora; Vrtna cev za zalivanje ima dotok s presekom 4 cm²

cm³ -- [cəmə in ceəm na kub/na tretjo] m; simb. |kubični centimeter|: Prostornina lobanje pri moških znaša povprečno 1450 cm³; pomnilniška kartica s prostornino 0,60 cm³; Gostota žvepla je 2,1 g/cm³

avgúst -a m |sredi avgusta; v datumu 1. avgusta 2008 (1. 8. 2008)

čètrtí² -a -o vrstil. štev. (4.): četrti odstavek 25. člena; četrti del nadaljevanke (4. del);

Prireditev bo četrtega aprila ob četrti uri (4. aprila/4. 4. ob 4. uri/4h/4.00); Menjal je iz četrte v tretjo prestavo

2 PRIKAZ RABE VELIKE IN MALE ZAČETNICE

Veliko začetnico v **prvi besedi v povedi in znotraj povedi** prikazujemo posredno, s stavčnimi ponazarjalnimi zgledi, ki jih za razliko od besednozveznih zgledov pišemo z veliko začetnico, kadar so povedi, npr.:

abonmá -ja m vpis filmskega abonmaja; Mladina se vključuje tudi v program Zelenega abonmaja; Predstava bo za vse z abonmajem in za izven

abscísa -e ž vzporednica abscisi; Vse vrednosti abscis se spremenijo

Áden -dna m; zem. i. |mesto|: pristanišče v Adnu; Potovali so iz Adna do Rdečega morja

♦ Adenčan, Adenčanka

adíjo medm. Poslovil se je: »Adijolo!«

ága -e tudi -a m mavzolej Mohameda age; Bojeval se je s Hasanom ago

Velika začetnica se nanaša na **zapis lastnih imen**, kar ponazarjamo s slovarskimi oznakami za osebno, zemljepisno in stvarno lastno ime, npr.:

Boccáccio -a [bokáččo] m; oseb. i. **novela** Giovannija Boccaccia; **Humanizem** se je pojavil v Italiji v 14. stoletju s Petrarko in Boccacciem

Áfrika -e ž; zem. i. |celina|: azilni urad EU v Afriki; spominki iz Afrike; **dobrodelni koncert za Afriko** ♦ Afričan, Afričanka

Apóllo -a [apólo] m; stvar. i. |vesoljsko plovilo|: **posadka** Apolla; **film** o Apollu 13

Slovarsko prikazovanje posebnosti, povezanih z rabo velike in male začetnice, je utemeljeno tudi takrat, ko govorimo o spremembi referenčnega razmerja, kjer je raba velike začetnice vzpostavljena zaradi prepoznavnosti in razlikovanja z občnim imenom. Kategorije, ob katerih predstavljamo **kontrastivno zapis z malo in veliko začetnico**, so v slovarju naslednje:

- ▷ med enakozvočnim prebivalskim imenom (prikazanim v posebnem slovarskem razdelku ali kot samostojna iztočnica) in občnim imenom:

abesínka -e ž |mačka|: **vzrejališče abesink**

Abesínija -e ž; zem. i.; nekdanj |Etiopija; država|: **vojna v Abesiniji**; **kralj Abesinije**

♦ Abesinec, Abesinka; Abesinčev

amerikánec -nca m |avto|: **rdeči amerikanec**; |konj|: **Tekmuje z amerikancem**

Amerikánec -nca m; preb. i. |ameriški priseljenc|: **Dva domačina Amerikanca sta se vrnila za tri mesece v domovino**; **slovenski Amerikanci**; **Poročila se je z Amerikancem**

afgánistanec -nca m |droga|: kilogram rjavega afganistanca; |pes|: leglo afganistancev
Afgánistanec -nca m; preb. i. ameriški Afganistanec; Potoval sem z Afganistancem Saidom; kulturno izročilo Afganistancev (< Afganistan)

- ▷ med enakozvočnim stvarnim imenom in iz njega sekundarno nastalim občnim imenom:
citroén -a [citroén in sitroén] m |vrsta vozila znamke Citroën|: najmanjši citroen; Prodram avtoradio za citroen/citroena; Vozim citroen/citroena; Med gospodarskimi vozili so cenjeni tudi citroeni

Citroën¹ -a [citroén in sitroén] m; oseb. i. Bil je najstarejši sin francoskega tovarnarja Andrea Citroëna

Citroën² -a [citroén in sitroén] m; stvar. i. |blagovna znamka|: Podjetje se ukvarja s servisiranjem vozil znamke Citroën; Zmagal je s Citroënom C2 Super 1600; |podjetje|: slovenska podružnica Citroëna; Pri razvoju najnovejšega modela so v Citroënu poskrbeli za nekaj izvirnih rešitev

- ▷ pri skrajšanih lastnih imenih, ki so homonimna z občnimi poimenovanji:
akademíja -e ž slavnostna akademija; vojaška akademija; Bil je član mnogih evropskih akademij
Akademíja -e ž; stvar. i. |skr. za Slovenska akademija znanosti in umetnosti; ustanova|: močna odvisnost Akademije od države; prim. Slovenska akademija znanosti in umetnosti

barje -a s šotno barje na Pokljuki; Ljubljansko barje je edini primer nižinskega visokega barja v Sloveniji; prenosna razstava o barjih

Barje -a s; zem. i. |skr. za Ljubljansko barje; pokrajina|: Na Barju je odlagališče odpadkov; pritok Ljubljanice z Barja; avtocestni odsek med Malencami in Barjem ♦ Barjan, Barjanka; prim. Ljubljansko barje

brdo -a s Pognal se je po strmem brdu; S prelaza se razgrne panorama furlanskih brd

Brda Břd s mn.; zem. i. |skr. za Goriška brda; pokrajina|: martinovanje v Brdih; Trto so v Brda prinesli že Rimljani; vino iz Brd ♦ Bric, Brika; Bričev; prim. Goriška brda

cerkev -kve ž slike in kipi v krščanskih cerkvah; zbirka baročne umetnosti iz cerkve sv. Jurija v Škalah

Cérkev -kve ž; stvar. i. |skr. za Katoliška cerkev, Evangeličanska cerkev, Pravoslavna cerkev; ustanova|: zgodovinsko okolje nastanka Cerkve

Posebnost so **nadomestne občnoimenske zveze**, ki jih je mogoče uporabiti namesto lastnega imena. V slovarju so navedene pri občnoimenski iztočnici, med pokončnicama pa je zapisana lastnoimenska sinonimna ustreznica:

celína -e ž **reliefna karta celin**; v zvezi **stara celina** |Evropa|; v zvezi **črna celina** |Afrika|; v zvezi **bela celina** |Antarktika|

Izjemoma nekatere nadomestne zveze dobijo status lastnega imena, kjer se uveljavlja zapis z veliko začetnico:

Áfriški róg -ega -a m; zem. i. |nad. za Somalija in del Etiopije|: **boj proti lakoti na/v Afriškem rogu**; **države Afriškega roga**

Afrodítin ótok -ega otóka m; zem. i. |nad. za Ciper|: **obisk na Afroditinem otoku**; **razdelitev Afroditinega otoka**

Črni revírji -ih -ev m mn.; zem. i. |nad. za Trbovlje, Zagorje, Hrastnik|: **zasavski Črni revirji**; **delavsko gibanje v Črnih revirjih**

Ótok Otóka m; zem. i. |nad. za Velika Britanija|: **kraljeva poroka na Otoku**; **Družina se je pred dvema letoma preselila z Otoka v upanju na mirnejše in varnejše življenje** ♦ **Otočan**, **Otočanka**

2.1 IMENA BITIJ

Imena bitij so v slovarju označena z oznako *oseb. i.* (*osebno ime*, vključno z veroslovnimi in bajeslovnimi imeni) ali z oznako *preb. i.* (*prebivalsko ime*), podrobnejše razlikovanje v okviru posameznega tipa pa je podano s pomensko identifikacijo, npr. |bajeslovno bitje|, |domišljjsko bitje|, |veroslovno bitje|, |vzdevek|, |pripadnik plemena|, |ljudstvo| in podobno.

Ábel -a m; oseb. i. **enačbe matematika Nielsa Abela**; **zgodba o Kajnu in Abelu**

Ahíles Ahíla m; oseb. i.; gl. **Ahil**

Álipaša -e in -a m; oseb. i. **sprejem pri Varvarju Alipaši/Alipašu**; **vojskovanje z Alipašo/Alipašem**

Ázijec -jca m; preb. i. **Najljubša začimba Azijcev je ingver**; **Poročila se je z Azijcem** (< Azija)

Ázijka -e ž; preb. i. **enakopravnost Azijk in Afričank** (< Azija)

Balkánec -nca m; preb. i. **visokorasli čedni Balkanec**; **stereotipni lik Balkanca**; **Spoprijateljil se je z Balkancem** (< Balkan)

Benéški Slovénec -ega -nca m; preb. i. **Bil je zaveden Beneški Slovenec**; **avtonomija Beneških Slovencev** (< Beneška Slovenija)

Aleksándrov -a m; oseb. i. |vzdevek|: **pesmi Josipa Murna - Aleksandrova**; **življenje Aleksandrova**; **Živel je z Aleksandrovom**

Ahác -a m; oseb. i. **Z Mojco in Ahacem je prepotoval Evropo**; kot vzdevek **predavanja Dušana Pirjevca - Ahaca**

Antígona¹ -e ž; oseb. i. |bajeslovno bitje|: **mit o Antigoni**

Ámon -a m; oseb. i. |veroslovno bitje|: **tempelj boga Amona**

Ásteriks -a m; oseb. i. |domišljjsko bitje|: **dogodivščine Asteriksa in Obeliksa**

Apáči -ev m mn.; preb. i. |pleme|: **Apači** iz Oklahome; poglavar plemena **Apačev/Apači**
Árijci -ev m mn.; preb. i. |ljudstvo|: **vedski Ariji**; **vzhodna veja Arijevc**

Slovar v ponazarjalnem gradivu predstavlja najbolj tipične zveze, v katerih se pojavlja osebno ime, s čimer uporabniku pomaga pri identifikaciji osebe, in sicer z navajanjem celotnega imena osebe, njegovega interesnega področja oz. lastnosti, zaradi katere osebo prepoznavamo kot znamenito:

Alyn -a [alén] m; oseb. i. **pesmi Marca Alyna**
Akihíto -a m; oseb. i. **četrtn vnuk cesarja Akihita**; **obisk pri Akihitu**
Althussêr -rja [altizêr] m; oseb. i. **filozofija Louisa Althusserja**; **Se strinjaš z Althusserjem?**
Áltman -a m; oseb. i. **režija Roberta Altmana**; **Nobelovo nagrado so podelili Sydneyu Altmanu**
Ándrić -a [ándrič] m; oseb. i. **roman Iva Andrića**; **pogovor z nobelovcem Andrićem**

Posebnosti pri imenih bitij so največkrat povezane z njihovo homonimnostjo z občnimi imeni, npr. posamostaljene pridevniške oblike:

Aleksánder Makedónski -dra -ega m; oseb. i. **bitke Aleksandra Makedonskega**; **Primerjajo ga z Aleksandrom Makedonskim**
Anžuvínski -ega m; oseb. i. |pripadnik rodbine|: **Henrik Anžuvinski**; **alegorične romance Renéja Anžuvinskega**; **Po tASTU Ludviku Anžuvinskem je podedoval ogrsko krono**
Céljski¹ -ega m; oseb. i. |pripadnik rodbine|: **Herman Celjski**; **Friderik II. Celjski**; **Cesar je povzdignil Friderika Žovneškega v grofa Celjskega**

Težave pri ločevanju občnoimenskega od lastnoimenskega dela imena imajo jezikovni uporabniki tudi pri:

- ▷ osebnih imenih s predložnim lastnoimenskim stalnim pridevkom;
Andrêj iz Lóke -a ~ ~ m; oseb. i. **življenjepisa stavbarja Andreja iz Loke**
- ▷ sestavljenih imenih mitologiziranih bitij z domišljjskimi imeni, kot sta npr. *dedek Mraz*, *muca Copatarica*; v slovarju jih prikazujemo kot ponazorjalno gradivo pri ustrezni občnoimenski besedi, uvaja pa jih pojasnilo *domišljjsko ime v zvezi*;
dédek -dka m **obisk babice in dedka**; domišljjsko ime v zvezi **dedek Mraz**; **dedek Samonog**
múca -e ž **kužki in muce**; domišljjsko ime v zvezi **muca Copatarica**; **muca Maca**
- ▷ poimenovanju ljudi po rasni, nazorski, verski in drugi pripadnosti.
baltíd -a m |pripadnik rase|: **razlike med nordijci in baltidi**; **značilnosti baltidov**
agnóstik -a m |pripadnik nazora|: **združenje agnostikov in ateistov**
ámiš -a m |pripadnik verske skupnosti|: **ameriški amiši**; **Živelá je z amišem**; **skupnost amišev v ZDA**

anabaptíst -a m |pripadnik verskega gibanja|: nizozemski anabaptisti; preganjanje anabaptistov ali prekrščevalcev

asasín -a m |pripadnik sekte|: legenda o asasinih

anglikánec -nca m |pripadnik vere|: pogovor z anglikancem; angleški anglikanci; 70 milijonov anglikancev

cistercijánec -nca m |pripadnik reda|: menih cistercijanec v Stični; katekizem cistercijanca Lenarta Pacherneckerja; ustanovitelj reda cistercijancev

Pri teh poimenovanjih navadno navajamo moško obliko, v redkih primerih, zlasti če so pravopisno problematične še z drugih vidikov, navajamo tudi ženske oblike:

bélec -lca [bélec bélca tudi béŭca] m |pripadnik rase|: zveza belca s temnopolto žensko; prevlada belcev; |bela žival|: Vpregel bom svoja konja belca

bélka -e [bélka tudi béŭka] ž |pripadnica rase|: značilne rasne razlike med belkami in črnkami; |ptica|: Raziskav o belki je malo, ker je redka in zaščitená; |bela žival|: Peljem belko do vode

črnec -nca m |pripadnik rase|: Poročila se je s črncem; Najbolje so zapeli trije črnci; diskriminacija črncev

črnka -e ž |pripadnica rase|: mlada črnka; ameriške črnke; |črna žival|: krava črnka

Imena prebivalcev prikazujemo pri zemljepisnem imenu v ločenem razdelku slovarskega sestavka, ki ga uvaja znak ♦, npr.:

Cêlje -a s; zem. i. |mesto|: V Celju poteka festival Dnevi komedije; Preselila sta se v Celje; Ministrica se je danes srečala z mladimi iz Celja in okolice ♦ Celjan, Celjanka

Aragónija -e ž; zem. i. |pokrajina|: požari v Aragoniji; gostje iz Aragonije; zveza Katalonije in Aragonije ♦ Aragonec, Aragonka; Aragončev

Arizóna -e ž; zem. i. |zvezna država|: guverner Arizone; nova odkritja o kraterju v Arizoni; Organiziramo izlet v Arizono; senator iz Arizone ♦ Arizonec, Arizonka; Arizončev

Ázija -e ž; zem. i. |celina|: podnebje v Aziji; izvoz v Azijo; pohištvo iz Azije; države srednje in jugovzhodne Azije ♦ Azijec, Azijka; Azijčev

Prebivalska imena so samostojne iztočnice le, kadar gre za pogosto rabljena imena ali imena, pri katerih so uporabniki pogosteje v zadregi glede zapisa ali rabe začetnice, npr.:

▷ pri imenih pripadnikov plemen in ljudstev oziroma plemen samih;

Anglosás -a m; preb. i. |pripadnik germanskih plemen|: potomci Anglosasa Wulfstana

Anglosási -OV m mn.; preb. i. |germanska plemena|: bitke med Vikingi in Anglosasi; narečja Anglosasov

Anglosásinja -e ž; preb. i. |pripadnica germanskih plemen|: rdečelasa Anglosasinja

Avári -OV m mn.; preb. i. |pleme|: napadi Avarov

- ▷ pri imenih, homonimnih občnoimenskim poimenovanjem;
 - arábec** -bca m |konj|: čistokrvni arabec; rejec arabcev
 - Arábec** -bca m; preb. i. izraelski Arabec; Poveljstvo si je delil z Arabcem; sunitiski Arabci; obisk Arabcev; stereotipi o Arabcih (< Arabija)

 - burgúndec** -dca m |vino|: modri burgundec; kozarec burgundca; Postregli so z nemškim belim burgundcem
 - Burgúndec** -dca m; preb. i. Leta 1430 so Burgundci ujeli Ivano Orleansko; vojskovodja Burgundcev (< Burgundija)

- ▷ pri imenih, pri katerih se je norma glede na zadnjo kodifikacijo spremenila;
 - Aborídžin** -a m; preb. i. |prvotni prebivalec Avstralije|: mlad Aboridžin; Aboridžini živijo v Avstraliji že več desettisoč let
 - Aborídžinka** -e ž; preb. i. |prvotna prebivalka Avstralije|: Aboridžinka Cathy Freeman; olimpijski uspehi Aboridžink

- ▷ pri imenih, ki so nastala iz večbesednih zemljepisnih imen;
 - Belokránjec** -jca m; preb. i. Iščem sostanovalca Belokranjca; pevski nastop Belokranjcev (< Bela krajina)
 - Beneški Slovénec** -ega -nca m; preb. i. Bil je zaveden Beneški Slovenec; avtonomija Beneških Slovencev (< Beneška Slovenija)
 - Črnogórec** -rca m; preb. i. visokorasli Črnogorec; V finalu se bo pomeril s Črnogorcem Vasom; narodnostna skupnost Črnogorcev (< Črna gora)

- ▷ pri imenih, ki jih je zaradi podobnosti mogoče zamenjati.
 - Afričán** -a in Afričan -ána m; preb. i. priseljeni Afričan; življenje Afričanov v Angoli (< Afrika)
 - Afrikánec** -nca m; preb. i. |Afričan burskega rodu|: Z mladim Afrikancem sta ustanovila manjše podjetje
 - Afričánka** -e ž; preb. i. 28-letna Afričanka; stereotipne podobe Afričank; ravnanje las pri Afričankah (< Afrika)
 - Afrikánka** -e ž; preb. i. |Afričanka burskega rodu|: Afrikanka iz Cape Towna; srečanje belopoltih Afrikank

2.2 ZEMLJEPISNA IMENA

Zemljepisna imena prikazujemo v slovarju z oznako *zem. i.* (*zemljepisno ime*). Vsa zemljepisna imena so podrobneje kategorizirana glede na to, kaj zaznamujejo. Kategorizacijo zemljepisnih imen v slovarju nakazujemo s splošnimi pomenskimi identifikacijami, ki naj bi uporab-

niku olajšale povezavo med slovarskimi iztočnicami ter pomenskimi kategorijami v pravopisnih pravilih (§ 61–76), pri čemer smo skušali zajeti čim širše polje pravopisno zahtevnejših zemljepisnih kategorij. V slovarju navedena pomenska pojasnila služijo izključno kot vodilo za prepoznavanje problematičnih pravopisnih kategorij in nimajo posebne enciklopedične vrednosti. Če zemljepisno lastno ime poimenuje danosti različnih kategorij, le-te navajamo v okviru enega slovarskega sestavka, če pa zaradi neprekrivnosti ponazarjalnega gradiva tega ni mogoče izpeljati, uvajamo več homonimnih iztočnic, npr.:

Ábu Dábi ~ -ja m; zem. i. |mesto; emirat|: **dirkališče v Abu Dabiju**; **avtocesta med Dubajem in Abu Dabijem** ♦ Abudabijčan, Abudabijčanka

Altáj¹ -a m; zem. i. |ur. Republika Altaj; avtonomna republika|: **Teletsko jezero v Altaju**; **meja med Kitajsko in Altajem** ♦ Altajec, Altajka; Altajčev

Altáj² -a m; zem. i. |gorovje|: **paleolitske najdbe na Altaju**; **šamani z Altaja**; **Izognil se je nevihtam nad Altajem**

Bístrica¹ -e ž; zem. i. |kraj|: **Prodamo kmetijo v Bistrici**; **harmonikarji iz Bistrice** ♦ Bistričan, Bistričanka

Bístrica² -e ž; zem. i. |reka|: **izvir Bistrice**; **Meja teče po reki Bistrici**

Imena krajev, ulic, trgov, cest in njihovih delov

V slovarju uporabljena pomenska pojasnila za imena krajev, ulic, trgov, cest in njihovih delov so: *mesto*, s katerim označujemo prestolnice, velemesta in večja slovenska mesta, *kraj*, s katerim označujemo vsa ostala naselbinska imena, ter *ulica*, *trg* in *park*, npr.:

Aténe Atén ž mn.; zem. i. |mesto|: **silvestrovanje v Atenah**; **polet v Atene**; **novice iz Aten** ♦ Atenčan, Atenčanka

Béograd -a m; zem. i. |mesto|: **silvestrovanje v Beogradu**; **prevoz iz Beograda do Ljubljane**; **hrib nad Beogradom** ♦ Beograjčan, Beograjčanka

Cleveland -a [klívlend-] m; zem. i. |mesto|: **slovenski konzulat v Clevelandu**; **košarkarji iz Clevelanda** ♦ Clevelandčan, Clevelandčanka

Bohínjska Bístrica -e -e ž; zem. i. |kraj|: **trgovsko-stanovanjski objekt v/na Bohinjski Bistrici**; **V šolo sta hodila v/na Bohinjsko Bistrico**; **vlak iz/z Bohinjske Bistrice v Divačo**; **predor med Bohinjsko Bistrico in Podbrdom** ♦ Bistričan, Bistričanka

Butále Butál ž mn.; zem. i. |izmišljeni kraj|: **pustovanje v Butalah**; **pot v Butale**; **možje iz Butal**; **Na gričku nad Butalami je stala cerkvica** ♦ Butalec, Butalka; Butalčev

Črni Kál -ega -a [črni káú črnega kála] m; zem. i. |kraj|: **kamnolom v Črnem Kalu**; **predor pod Črnim Kalom** ♦ Črnokalec, Črnokalka; Črnokalčev

Césta dvéh cesárjev -e ~ ~ ž; zem. i. |ulica|: Živi na Cesti dveh cesarjev; Cesta dveh cesarjev 192, Ljubljana

Čópova úlica -e -e ž; zem. i. |ulica|: pošta na Čopovi ulici

Áškerčev tróg -ega -a m; zem. i. |trg|: silvestrovanje na Aškerčevem trgu v Laškem

Botánični vrt -ega -a m; zem. i. |park|: dvestoletnica Botaničnega vrta

Podrobneje s pojasnilom določamo naselja tudi glede na njihovo prepoznavnost, npr. *turistično naselje*, *smučarsko središče*:

Bernardín -a m; zem. i. |turistično naselje|: kopanje na/v Bernardinu; pristanišče sredi Bernardina

Črnogórsko primórje -ega -a s; zem. i. |turistično naselje|: luksuzni hoteli v Črnogorskem primorju; kolesarjenje po Črnogorskem primorju

Árabba -e [áraba] ž; zem. i. |smučarsko središče|: Smučali smo v Arabbi; Ko smo odhajali iz Arabbe, je bilo zunaj minus trinajst stopinj

Cráns Montána ~ -e [krán montána] m; zem. i. |smučarsko središče|: finale smuka v Crans Montani; prvakinja iz Crans Montane

Za zemljepisna imena, ki poimenujejo dele naselij, v pomenskem pojasnilu navajamo natančnejšo identifikacijo, npr.:

Baščáršija -e ž; zem. i. |del Sarajeva|: Vsakič, ko pride, si na Baščaršiji privošči porcijo čevapčičev; silvestrovanje na ulicah Baščaršije; stari del Sarajeva nad Baščaršijo

Bavárski dvór -ega -a m; zem. i. |del Ljubljane; avtobusno postajališče|: urarna na Bavarskem dvoru; Avtobus odpelje z Bavarskega dvora ob 11. uri

Béverly Hills ~ -a [béverli híls] m; zem. i. |del Los Angelesa|: zabava na Beverly Hillsu; dom na gričih Beverly Hillsa

Imena političnih skupnosti in upravnih enot

V slovarju uporabljena pomenska pojasnila za imena političnih skupnosti in upravnih enot so: *država*, *avtonomna republika*, *provinca*, *regija*, *skupnost dežel*, *skupnost držav*, *upravna enota*, *zvezna dežela*, *pokrajina*, *grofija*, *kanton*. Ker so imena držav pogosto skrajšana lastna imena uradnih poimenovanj in imajo uporabniki lahko težave pri zapisovanju velike oziroma male začetnice uradnega imena,¹ ta podatek v slovarju informativno navajamo ob oznaki *ur.* (*uradno ime*), npr.:

Bángledeš -a m; zem. i. |ur. Ljudska republika Bangladeš; država|: poplave v Bangladešu;

1 Prim. zgleda: *Slovenija je republika, Monako kneževina. – sporazum o socialnem zavarovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško.*

hindujec iz Bangladeša; ozemeljski spor med Indijo in Bangladešem ♦ Bangladeševac, Bangladeševka; Bangladeševčev

Čile -a m; zem. i. |ur. Republika Čile; država|: izbruh vulkana v Čilu; otoki na jugu Čila; trgovinski sporazum med Jugoslavijo in Čilom ♦ Čilenec, Čilenka; Čilenčev

Aljaska -e ž; zem. i. |zvezna država|: naftne vrtine na Aljaski; losos z Aljaske ♦ Aljaščan, Aljaščanka

Asam -a m; zem. i. |zvezna država|: V Asamu pridelajo okoli 55 odstotkov vsega čaja v Indiji; potovanje v Asam; sadika čajevca iz Asama ♦ Asamčan, Asamčanka

Čečenija -e ž; zem. i. |ur. Republika Čečenija; avtonomna republika|: vojna v Čečeniji; V Čečenijo se je vrnila, ko je bila stara trinajst let; umik vojakov iz Čečenije ♦ Čečen, Čečenka

Bližnji vzhod -ega -óda m; zem. i. |regija|: poziv k miru na Bližnjem vzhodu; potovanje na Bližnji vzhod; dopisnik z Bližnjega vzhoda

Berkshire -a [bárkšír] m; zem. i. |upravna enota|: kolidž Wellington v Berkshiru; vlak med Berkshiro in Londonom

Baden-Württemberg -a [bádən-vírtemberg-] m; zem. i. |zvezna dežela|: Študiral je animacijo na filmski akademiji v Baden-Württembergu; obisk Slovencev iz Baden-Württemberga ♦ Baden-Württemberžan, Baden-Württemberžanka

Báčka -e ž; zem. i. |pokrajina|: V Sremu jedo drugačno hrano kot v Banatu ali Bački; pšenična polja na severu Bačke; Potujem k babici v Bačko ♦ Bačan, Bačanka

Córnwall -a [kórnaval] m; zem. i. |grofija|: turistični muzej v Cornwallu; keltska plemena iz Cornwalla

Bêrn -a m; zem. i. |mesto; kanton|: Einsteinov muzej v Bernu; slovenska skupnost iz švicarskega Berna ♦ Bernčan, Bernčanka

Za zemljepisna imena, ki poimenujejo dele teh enot, v pomenskem pojasnilu navajamo natančnejšo zemljepisno umeščenost, npr.:

Ánglija -e ž; zem. i. |del Velike Britanije|: Študira v Angliji; gradovi Anglije; združitev Škotske z Anglijo; grofija na jugovzhodu Anglije; zmaga Anglije proti Španiji ♦ Anglež, Angležinja; Angležev

Caprivijev pás -ega -ú [kaprívijev- pás] m; zem. i. |del Namibije|: nemiri in spopadi v Caprivijevem pasu

Imena voda

V slovarju uporabljena pojasnila za zemljepisna imena, ki zaznamujejo vode, so *reka*, *slap*, *jezero*, *morje*, *ocean*, *morska ožina* in druga:

Adíža -e ž; zem. i. |reka|: pritok Adiže; most čez Adižo

Béli Níl -ega -a m; zem. i. |reka|: izviri Belega Nila; hidrološka postaja na Belem Nilu; rafting po Belem Nilu
Čédca -e ž; zem. i. |slap|: pot do Čedce; gozd nad Čedco
Cérkniško jézero -ega -a s; zem. i. |jezero|: tek okoli Cerkniškega jezera; čebelarstva učna pot na Cerkniškem jezeru
Črnáva -e ž; zem. i. |jezero|: hotel ob jezeru Črnava; izliv v Črnavo
Črno mórje -ega -a s; zem. i. |morje|: satelitska slika Črnega morja; dopust ob Črnem morju
Antárktični oceán -ega -a m; zem. i. |ocean|: otoki v Antarktičnem oceanu
Báb el Mándeb ~ ~ -a m; zem. i. |morska ožina|: piratske ladje v Bab el Mandebu; obala Bab el Mandeba; gradnja mostu prek Bab el Mandeba

Imena zemeljskih pojavnosti

V slovarju uporabljena pojasnila za zemljepisna imena, ki zaznamujejo ozemeljske pojavnosti, so *dolina, kotlina, vzpetina, gorovje, hribovje, prelaz, puščava, planota, park*, npr.:

Bôhinj -hínja m; zem. i. |alpska dolina; občina|: počitnice v Bohinju; enodnevni izlet v Bohinju; pot iz Bohinja na Triglav; planine nad Bohinjem ♦ Bohinjec, Bohinjka; Bohinjčev
Celóvška kotlína -e -e ž; zem. i. |kotliná|: Leta 1918 so v Celovski kotlini izbruhnili nasilni spopadi med Slovenci in Nemci; razdelitev Celovške kotline
Ávala -e ž; zem. i. |vzpetina|: razgledni stolp na Avali; izlet na Avalo; razgled z Avale
Álpe Álp ž mn.; zem. i. |gorovje|: Popoldne bodo v Alpah krajevne plohe; slovenske Alpe; švicarsko-tirolske Alpe; južno od Alp; smučišče v Alpah
Brkíni -ov m mn.; zem. i. |hribovje|: kolesarski maraton v Brkinih; pohodni izlet v Brkine; ekološki sir iz Brkinov ♦ Brkin, Brkinka
Črnívec -vca m; zem. i. |prelaz|: vzpon na Črnivec; Pohod smo začeli na Črnivcu; pot s Črnivca na Menino planino
Atakáma -e ž; zem. i. |puščava|: nahajališča solitra v Atakami; potovanje v Atakamo; Iz Atakame smo se odpravili v Bolivijo
Bánjšice -ic ž mn.; zem. i. |planota|: praznik košnje na Banjšicah; pohod po obrobju Banjšic
Bóboli -ja m; zem. i. |park|: pogled iz kavarne na Boboliju; Palačo obdajajo vrtovi Boboli/Bobolija

Imena delov kopnega sveta, obdanega z vodo

V slovarju uporabljena pojasnila za zemljepisna imena, ki poimenujejo del kopnega sveta, obdanega z vodo, so *otok, otočje, polotok, zaliv, obala, celina*, npr.:

Báli -ja m; zem. i. |otok|: počitnice na Baliyu; otok med Javo in Balijem ♦ Balijec, Balijska; Balijčev

Blêjski ôtok -ega otóka m; zem. i. |otok|: prevoz na Blejski otok s pletnjami; cerkev na Blejskem otoku; plavanje z Blejskega otoka proti Zaki

Cookovo otóčje -ega -a [kúkovo otóčje] s; zem. i. |otočje|: monarhija na Cookovem otočju; glavni otok Cookovega otočja

Baleári -OV m mn.; zem. i. |otočje|: dopust na Balearih; Turisti najraje obiskujejo Baleare in Kanarske otoke ♦ Balearčan, Balearčanka

Anatólíja -e ž; zem. i. |polotok|: antične izkopenine v Anatoliji; turška Anatolija; priseljenci iz Anatolije

Apenínski pólotok -ega polotóka m; zem. i. |polotok|: Katera država leži na Apeninskem polotoku?; Marčna revolucija se je razširila tudi na Apeninski polotok; umik Gotov z Apeninskega polotoka

Benéški zalív -ega -a m; zem. i. |zaliv|: megla v Beneškem zalivu; pritoki Beneškega zaliva

Bóka Kótorska -e -e ž; zem. i. |zaliv|: V Boki Kotorški smo čakali na trajekt; Ladja je priplula v Boko Kotorško; mornarji iz Boke Kotorške; s kolesom do Boke Kotorške

Budvánska rivièra -e -e ž; zem. i. |obala|: hoteli na Budvanski rivieri; Včeraj smo prispeli na Budvansko riviero

Cósta Bráva -e -e [kósta bráva] ž; zem. i. |obala|: letovišče na Costi Bravi; Lloret de Mar leži na južnem delu Coste Brave

Áfrika -e ž; zem. i. |celina|: azilni urad EU v Afriki; spominki iz Afrike; dobrodelni koncert za Afriko; podsaharska Afrika ♦ Afričan, Afričanka

Za zemljepisna imena, ki poimenujejo dele celine ipd., v pomenskem pojasnilu navajamo natančnejšo zemljepisno umeščenost, npr.:

Adélijina dežèla -e -e ž; zem. i. |del Antarktike|: raziskovalna postaja v Adelijini deželi

Imena za pojave v vesolju

V slovarju uporabljena pojasnila za zemljepisna imena, ki zaznamujejo pojave v vesolju, so *planet*, *ozvezdje*, *zvezda*, npr.:

Andrómeda² -e ž; zem. i. |ozvezdje|: meglice Andromede; trk Rimske ceste z Andromedo

Bík Bíka m; zem. i. |ozvezdje|: Sozvezdje se nahaja južno od Dvojčkov in Bika; Sonce potuje skozi ozvezdje Bika

Algól -a m; zem. i. |zvezda|: razdalja med Algolom in Luno

Imena poslopij

Zemljepisna imena, ki zaznamujejo poslopja, v slovarju nakazujemo s splošnim pomenskim pojasnilom *samostojni objekt*, v redkih primerih je upravičena podrobnejša kategorizacija, npr. *palača*, *rezidenca*, *svetišče*, *raziskovalno središče*, *koncentracijsko taborišče*, *vojaško oporišče*, *mejni prehod*, *izstrelišče*:

Avditorij -a m; zem. i. |samostojni objekt|: koncert v Avditoriju; ploščad pred Avditorijem
Bléjska kóča -e -e ž; zem. i. |samostojni objekt|: vzpon na Blejsko kočó; Do Blejske kočé je pot lepo shojena

Buckinghamška paláča -e -e [bákingemška paláča] ž; zem. i. |pod. za Buckingham Palace; palača|: sprejem v Buckinghamški palači

Camp David ~ -a [kêmp dējvid-] m; zem. i. |rezidenca|: pogajanja v Camp Davidu; Predsednik se bo v nedeljo zvečer vrnil v Camp David; 25. obletnica mirovnega sporazuma iz Camp Davida

Ángkor Vát ~ -a m; zem. i. |svetišče|: Film bodo snemali v Angkor Vatu; ruševine Angkor Vata

Cadaráche -cha [kadaráš] m; zem. i. |raziskovalno središče|: gradnja reaktorja v Cadarachu

Búchenwald -a [búhənvald-] m; zem. i. |koncentracijsko taborišče|: spominska slovesnost v Buchenwaldu; Leta 1944 je bil deportiran v Buchenwald; taboriščniki iz Buchenwalda

Bôndsteel -a [bôndstil] m; zem. i. |vojaško oporišče|: ameriški vojaki v Bondsteelu

Bród na Kólpi -a ~ m; zem. i. |mejni prehod|: Srečali smo se na Brodu na Kolpi; cesta med Kočevjem in Brodom na Kolpi

Cape Canaverál ~ -a [kêjp kenêvørəl] m; zem. i. |izstrelišče|: izstrelišče v Cape Canaveralu; vrnitev Discoveryja v Cape Canaverál; Sinoči je iz Cape Canaverala na Floridi poletel najstarejši vesoljski raketoplan

Poleg kategorizacije zemljepisnih lastnih imen, ki jo ponujajo pravopisna pravila in ji v kar največji meri skušamo slediti v slovarski realizaciji problematičnih besed, imajo uporabniki težave pri zapisovanju še nekaterih drugih skupin zemljepisnih imen, ki jih pravopisna pravila posebej ne izpostavljajo, npr. *plezalne poti*, *smučarske proge*, *pešpoti*, *gorske poti*, *romarske poti*, *naravne znamenitosti*, *naravni spomeniki*, *mestne četrti*, *stanovanjske soseske*, *zabavišni parki*, *letališča*, *avtobusne postaje*, *plinovodi*, *naftovodi*, *avtoceste*, *predori*, *viadukti*, *mostovi* in podobno:

Aljázeva pót -e -í ž; zem. i. |planinska pot|: 10. obletnica nastanka Aljaževe poti

Bavárski dvór -ega -a m; zem. i. |del Ljubljane; avtobusno postajališče|: urarna na Bavarskem dvoru; Avtobus odpelje z Bavarskega dvora ob 11. uri

Cítypárk¹ -a [sítipárk] m; zem. i. |nakupovalno središče|: Kupujem v Cityparku

Cójzarica -e ž; zem. i. |smučarska progá|: spodnja postaja vlečnice Cojzarica/Cojzarice; slalom na Cojzarici; Odšel sem peš s Cojzarice proti Ruški

Čôpov stêber -ega -brà m; zem. i. |plezalna pot|: Preplezal je Čôpov steber; vzpon po Čôpovem stebru

Čîlipi -ov [čîlipi] m mn.; zem. i. |kraj; letališče|: dubrovniško letališče v Čîlipih; prevoz iz Zagreba do Čîlipov

V tem smislu se seznam pomenskih pojasnil, s katerimi nakazujemo pravopisno problematična zemljepisna imena, ob gradivu nenehno dopolnjuje in izpopolnjuje.

Norma pri zemljepisnih imenih je dinamična in pod vplivom družbenopolitičnih okoliščin se imena spreminjajo in predmetnosti preimenujejo. Za vključitev v pravopisni slovar ni bistveno, ali so imena še aktualna, temveč ali so še živa v dejanski jezikovni rabi, zato v slovar vključujemo tudi imena, ki niso več aktualna in se pojavljajo zlasti v historičnih besedilih (*Emona, Ilirske province, Češkoslovaška*), so preimenovana imena ali imena že ukinjenih političnih enot. Na ta imena uporabnike opozarjamo s pojasnilom *nekdaj*.

Avstrijsko-Ilírsko primórje -ega -a s; zem. i.; nekđaj |upravna enota|: zakonik in ukaznik za Avstrijsko-Ilirsko primorje

Bábilon -a m; zem. i.; nekđaj |mesto|: viseči terasasti vrtovi v Babilonu; razvaline starodavnega Babilona; vrnitev Izraelcev iz Babilona ♦ Babilonec, Babilonka; Babilončev

Ávstro-Ógrska -e ž; zem. i.; nekđaj |država|: Do prve svetovne vojne so živeli v Avstro-Ogrski; Avstrijsko cesarstvo se je preimenovalo v Avstro-Ogrsko; stara nabožna slika iz Avstro-Ogrske

Benéška repúblika -e -e m; zem. i.; nekđaj |država|: Prvi patentni zakon so sprejeli v Beneški republiki leta 1474; propad Beneške republike

Čéškoslovaška -e ž; zem. i.; nekđaj |država|: Čete Varšavskega pakta so leta 1968 vkorakale v Češkoslovaško; padec komunizma v nekdanji Češkoslovaški; izgon sudetskih Nemcev iz Češkoslovaške ♦ Čehoslovak, Čehoslovakinja; prim. Češkoslovaško

Pri preimenovanju zemljepisnega imena v slovarskem sestavku med pokončnicama poleg zemljepisne kategorije navajamo še dvojnico imena, ki živi v sodobnem knjižnem jeziku.

Angóra -e ž; zem. i.; nekđaj |Ankara; mesto|: stari parlament v Angori; bitka pri Angori

Cêjlon -a m; zem. i.; nekđaj |Šrilanka; država|: plantaže kave na Cejlonu; Zbežal je na Cejlon; cimet s Cejlona ♦ Cejlonec, Cejlonka; Cejlončev

Pri zemljepisnih imenih, ki nastopajo tudi v skrajšani obliki, navajamo med pokončnicama polno ime, pri slednjih pa je uporabnik z vodilko *prim.* (*primerjaj*) opozorjen na skrajšano ime:

Bajkál -a m; zem. i. |skr. za Bajkalsko jezero|: otok Olkhon na Bajkalu; potovanje s transibirsko železnico od Moskve do Bajkala; plovba po Bajkalu; prim. Bajkalsko jezero

Bajkálsko jézero -ega -a s; zem. i. |jezero|: počitnice na Bajkalskem jezeru; osemsto tisoč ptic z Bajkalskega jezera; odtok iz Bajkalskega jezera; prim. Bajkal

Atlántik -a m; zem. i. |skr. za Atlantski ocean|: jadralska dirka čez Atlantik; ribolov na severnem Atlantiku; otok v Atlantiku; Nad severnim Atlantikom se bo zadrževalo območje nizkega zračnega pritiska; prim. Atlantski ocean

Atlántski oceán -ega -a m; zem. i. |ocean|: V Atlantskem oceanu se je oblikovala tropska nevihta; strmoglavljenje letala v Atlantski ocean; voda iz Atlantskega oceana; obala Atlantskega oceana; prim. Atlantik

Bóspor -ja m; zem. i. |skr. za Bosporska ožina|: Zapustil je samostan v Bosporju; Ladje čakajo na vstop v Bospor; most nad Bosporjem; prim. Bosporska ožina

Bósporska ožína -e -e ž; zem. i. |morska ožina|: Opazovali smo živahen rečni promet skozi Bosporsko ožino; prim. Bospor

2.3 STVARNA IMENA

Stvarna imena prikazujemo v slovarju z oznako *stvar. i.* (*stvarno ime*) in jih s splošnimi pomen-skimi pojasnili podrobneje kategoriziramo z namenom uporabniku olajšati identifikacijo slovarske iztočnice s pomenskimi skupinami stvarnih imen v pravilih (§ 78–109), tudi v skladu s predlaganimi poenostavitvami,² npr.:

- ▷ imena oz. naslovi stvaritev ter njihovih sestavnih enot;

Agítator -ja m; stvar. i. |literarna stvaritev|: upodobitev malomeščanstva v Agitatorju; Kersnikov uspeh z Agitatorjem

Brižínski spomeníki -ih -ov m mn.; stvar. i. |slovstveni spomeniki|: začetek II. Brižinskega spomenika; Učili smo se o Brižinskih spomenikih ter Celovškem, Stiškem in Čedadskem rokopisu

Áve Marija ~ -e ž; stvar. i. |glasbena stvaritev|: Pavarottijeva izvedba Schubertove Ave Marije

Avignónske gospodíčne -ih -čen [avinjónske gospodíčne] ž mn.; stvar. i. |likovna stvaritev|: Picassove Avignonske gospodíčne

Bazílika svétega Pétra -e ~ ~ ž; stvar. i. |arhitekturna stvaritev|: Bazilika svetega Petra v Vatikanu; grobnica v Baziliki svetega Petra

Bolšój teáter ~ -tra m; stvar. i. |gledališče|: V mladosti je plesala v Bolšoj teatru

Cíciban -a m; stvar. i. |revija|: urednik Cicibana; V šolo je šel s Cicibanom v roki

Beletrína -e ž; stvar. i. |knjižna zbirka|: novosti pri zbirki Beletrina Študentske založbe; V Beletrini izhaja tudi britanska kratka proza

2 Gl. poglavje *Pravopisna pravila v odnosu do sodobne jezikovne norme*, odsek 2.3 *Stvarna lastna imena*.

- Bolónjska deklarácija** -e -e ž; stvar. i. |listina|: podpis Bolonjske deklaracije
- Ceepús** -a m; stvar. i. |program|: članice Ceepusa (< CEEPUS)
- Coménius** -a [koménius] m; stvar. i. |projekt|: Šola je vključena v evropski projekt Comenius; Šolarji in dijaki se s Comeniusom potepajo po Evropi
- AltaVísta** -e ž; stvar. i. |spletna storitev|: uporabniki AltaViste; iskanje po AltaVisti; Kako bi na AltaVisti poiskali stran, ki v spletnem naslovu vsebuje besedo gorenje?
- ▷ imena turističnih objektov in muzejev;
- Bábíčov mlín** -ega -a m; stvar. i. |muzej|: Ustavili smo se v Babičevem mlinu na Muri; ajdova moka iz Babičevega mlina
- ▷ imena prireditev, festivalov, kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj;
- Cvičkaríja** -e ž; stvar. i. |prireditev|: tradicionalna Cvičkaríja v Križankah; Podarim vstopnice za Cvičkaríjo
- ▷ imena nagrad, ki so pisane z veliko začetnico;
- Bórštnikov prstan** -ega -a m; stvar. i. |nagrada|: dobitnik Borštnikovega prstana za življenjsko delo
- Cánkárjevo priznánje** -ega -a s; stvar. i. |nagrada|: šolsko tekmovanje za Cankarjevo priznanje; dobitniki bronastega Cankarjevega priznanja
- ▷ imena družbenih, političnih, verskih organizacij ter podjetij in združenj;
- Al Káida** ~ -e [al kájda] ž; stvar. i. |organizacija|: pripadniki Al Kaide; povezave z Al Kaido
- Atlétska zvéza Slovénije** -e -e ~ ž; stvar. i. |organizacija|: disciplinska komisija Atletske zveze Slovenije; prim. AZS
- Alpína** -e ž; stvar. i. |podjetje|: žirovska Alpina; prodaja lastniškega deleža v Alpini
- Báyer** -ja [bájér] m; stvar. i. |podjetje|: nemški koncern Bayer; delnice Bayerja
- Ánsa** -e ž; stvar. i. |tiskovna agencija|: novinarji Anse (< ANSA)
- Anglikánska církev** -e -kve ž; stvar. i. |ustanova|: ustanovitev Anglikanske cerkve; Po poklicu je duhovnica v Anglikanski cerkvi
- Ájpes** -a m; stvar. i. |ustanova|: direktorica Ajpesa; oddaja letnega poročila Ajpesu (< AJPES)
- ▷ imena vojaških organizacij in njihovih enot;
- Ángloameričáni** -ov m mn.; stvar. i. |angleška in ameriška vojska v 2. svetovni vojni|: srečanje Rdeče armade in Angloameričanov; izkrcanje Angloameričanov v Trstu
- Cánkárjeva brigáda** -e -e ž; stvar. i. |vojaška enota|: 4. bataljon Cankarjeve brigade
- ▷ imena športnih in umetniških društev ali klubov ter drugih interesnih skupin;

Ábba -e [ába] ž; stvar. i. |glasbena skupina|: koncert skupine Abba; priredbe uspešnic Beatlov in Abbe

Ádac -a [áðak] m; stvar. i. |avtomobilistični klub|: predstavniki nemškega Adaca (< ADAC)

Bárça -e [bársa] ž; stvar. i. |športni klub|: vratar Barçe; dvboj med Barço in Realom

- ▷ imena meddržavnih zvez.

Arábska líga -e -e ž; stvar. i. |meddržavna zveza|: države Arabske lige; napad na Arabsko ligo v Bagdadu

Problem pri prikazu stvarnih imen se nanaša na ugotavljanje statusa lastnoimenskosti, saj z uzakonjeno dvojnico izgubimo ločevanje med stvarnimi imeni in stalnimi zvezami. Poljudna poimenovanja meddržavnih zvez so v slovarju prikazana med ponazarjalnim gradivom s pomenskim pojasnilom v zvezi, npr.:

ahájski -a -o prid. ahajski junaki; v zvezi ahajska/Ahajska zveza |nekdaj meddržavna zveza| (< Ahaja)

aliánsa -e ž člani alianse; v zvezi sveta/Sveta aliansa |nekdaj meddržavna zveza|

antánta -e ž sile antante; v zvezi balkanska/Balkanska antanta; mala/Mala antanta; velika/Velika antanta |nekdaj meddržavna zveza|

- ▷ imena vozil;

Challenger -ja [čélendžer] m; stvar. i. |vesoljsko plovilo|: eksplozija Challengerja; polet s Challengerjem

Casanôva² -e tudi -a [kazanôva] m; stvar. i. |vozilo|: vozovnica za vlak Casanova; Casanova vozi na relaciji Ljubljana–Benetke

Árgo² -e ž; stvar. i. |bajeslovna ladja|: Bogovi so jim stesali nepotopljivo ladjo, ki je dobila ime Argo; posadka ladje Argo; Molče sta gledala za Argo, dokler ni izginila

- ▷ imena industrijskih izdelkov in zaščitene blagovnih znamk.

Álpsko mléko -ega -a s; stvar. i. |blagovna znamka|: oglas za Alpsko mleko; Ne kupuje več Alpskega mleka

Amoksikláv -a m; stvar. i. |blagovna znamka|: Predpisali so ji antibiotik Amoksiklav; uspeh Amoksiklava na trgu

Cedevíta -e ž; stvar. i. |blagovna znamka|: Plivina Cedevita; Znan je kot izumitelj Cedevite

Čokoléšnik -a m; stvar. i. |blagovna znamka|: Kolinska ne izdeluje več Čokolešnika; Otroka hrani s Čokolešnikom

Neskladno razmerje med imeni zdravil, ki se po pravopisu zaenkrat zapisujejo z malo začetnico, in imeni, ki naj bi jih kot zaščitene blagovne znamke pisali z veliko začetnico, v slovarju rešujemo v ločenih slovarskih sestavkih, npr.:

apavrín -a [apaurín] m |pomirjevalo|: Vzemi apavrin in pojdi spat; prim. Apaurin
Apaurín -a m; stvar. i. |blagovna znamka|: Predpisali so mu Apaurin; recept za tablete Apaurin; Vzel je dve tableti Apaurina

aspirín -a m |protibolečinsko sredstvo|: Prinesla ti bom kozarec vode in dva aspirina; Uporabite naravni aspirin; prim. Aspirin
Aspirín -a m; stvar. i. |blagovna znamka|: Aspirin 500; Aspirin plus C; Bayerjev Aspirin

Podobno velja tudi glede rabe velike oz. male začetnice pri avtomobilih in drugih industrijskih izdelkih oz. pri zapisovanju vrstnih poimenovanj, nastalih iz industrijskih izdelkov in zaščitnih blagovnih znamk, npr.:

áudi -ja m |vozilo|: zelen audi; Vozim audi/audija; Rad se vozi z audijem; Ponoči so ukradli sedem audijev; prim. Audi

Áudi -ja m; stvar. i. |blagovna znamka|: Audi A8; |podjetje|: Audi je v prvih šestih mesecih letos prodal več kot pol milijona vozil; Podpisal je pogodbo o sodelovanju z Audijem

Ádidas -a m; stvar. i. |blagovna znamka|: copat znamke Adidas; |podjetje|: Drese za Liverpool proizvaja Adidas; Zaposlen je bil pri/v Adidasu

ádidaska -e ž najdena adidaska; adidaske za tek; prim. Adidas

Bárbie -- [bárbi] ž; stvar. i. |blagovna znamka|: svetlolasa lutka Barbie; Ne najde svoje Barbie

bárbika -e ž |igrača|: Raje se igra z avtomobilčki kot barbikami; prim. Barbie

Imena blagovnih znamk so pogosto homonimna z imenom podjetja, kar v slovarju prikazujemo v okviru enega slovarskega sestavka z ustreznimi pomenskimi pojasnili, npr.:

Bénetton -a [béneton] m; stvar. i. |blagovna znamka|: bombažne majice znamke Benetton; |podjetje|: Benneton je v prvem polletju letošnjega leta ustvaril za 15,2 milijarde evrov prihodkov

Cóca-Cóla -e [kóka-kóla] ž; stvar. i. |blagovna znamka|: pločevinka Coca-Cole; oglas za Coca-Colo; |podjetje|: Vino Brežice uspešno sodeluje z ameriško multinacionalno Coca-Cola/Coca-Colo

Stvarna lastna imena, homonimna s katero od skupin lastnih imen (običajno z osebnim imenom), prikazujemo v svojem slovarskem sestavku, npr.:

Armáni¹ -ja m; oseb. i. kreacije Giorgia Armanija; intervju z Armanijem

Armáni² -ja m; stvar. i. |blagovna znamka|: kavbojke Armani; italijanska modna hiša Armani; |podjetje|: Kupuje pri Armaniju; Podaljšala je pogodbo z Armanijem

Béowulf¹ -a [béovulf] m; oseb. i. **legendarni junak Beowulf**; ep o Beowulfu

Béowulf² -a [béovulf] m; stvar. i. [literarna stvaritev]: **rokopis epa Beowulf**; filmski prikaz Beowulfa

Berkeley¹ -ja [bárkli] m; oseb. i. **predavanje filozofa Georgea Berkeleyja**; polemika Malebrancha z Berkeleyjem

Berkeley² -ja [bárkli] m; stvar. i. [ustanova]: **Predavanja z Berkeleyja si oglejte na YouTubu**

S pomenskimi pojasnili opozarjamo tudi na nekatere posebnosti med stvarnimi občnimi imeni, npr. pisanje praznikov, zgodovinskih dogodkov, odlikovanj, iger, nazorov in gibanj ipd.

aljihínka -e ž [igra]: **S črnimi figurami je igral aljihinko** (< Aljehin)

aristotelízem -zma m [filozofska smer]: **krščanski aristotelizem** (< Aristotel)

bajronízem -zma m [nazor, prepričanje]: **Vrazov bajronizem** (< Byron)

bonapartízem -zma m [gibanje]: **ideje revolucije in bonapartizma** (< Bonaparte)

bôžič -íča m [praznik]: **pravoslavni božič**; **praznovanje božiča**; **Za božič sem jim poslal voščilnico**; **noč pred božičem**

Skrajšana stvarna imena so samostojne iztočnice, njihovo izvorno večbesedno ime uvaja oznaka *skr. za* (*skrajšano za*), npr.:

Akademíja -e ž; stvar. i. [skr. za Slovenska akademija znanosti in umetnosti; ustanova]:

močna odvisnost Akademije od države; prim. **Slovenska akademija znanosti in umetnosti**

Cérkev -kve ž; stvar. i. [skr. za Katoliška cerkev, Evangeličanska cerkev, Pravoslavna cerkev; ustanova]: **zgodovinsko okolje nastanka Cerkve**

Čbélíca -e ž; stvar. i. [skr. za Kranjska čbelica; literarna stvaritev]: **Čbelica je bila namenjena meščanstvu in izobražencem**; prim. **Kranjska čbelica**

2.4 IZLASTNOIMENSKI PRIDEVNIKI

Iz lastnih imen izpeljane vrstne in svojilne pridevnike v slovarju prikazujemo v svojem slovarskem sestavku in s povezovalno oznako (<) obveščamo o podstavni besedi, npr.:

aachenski -a -o [áhənski] prid. **aachenski mir**; **aachenska katedrala** (< Aachen)

adisabébski -a -o prid. **adisabeski evkaliptusi** (< Adis Abeba)

bónski -a -o prid. **vodja bonske diplomacije**; **Vpisal se je na bonsko univerzo** (< Bonn)

cambriški -a -o [kémbríški] prid. **profesor na cambriški univerzi**; **cambriški preizkusi znanja angleščine** (< Cambridge)

Agrícolov -a -o [agríkolov-] prid. **Agricolova metafizika** (< Agricola)

Búdiv -a -o prid. **Budov nauk**; **Budova podoba** (< Buda)

Calderónov -a -o [kalderónov-] prid. **Calderónova drama** (< Calderón de la Barca)

Bóhoričev -a -o prid. Bohoričeva slovnica; Bohoričeve Zimske urice (< Bohorič)
Cageev -a -o [kêjdžev-] prid. Cageev Koncert za klavir in orkester; Cageeva vloga v akcijskem filmu (< Cage)
Carpácciev -a -o [karpáčev-] prid. Carpacciava slika (< Carpaccio)

Annaudov in Annaudev -a -o [anójev-] prid. Annaudov/Annaudev film (< Annaud)
Camusov in Camusev -a -o [kamíjev-] prid. Camusova/Camuseva Kaligula (< Camus)

Áničín -a -o prid. Aničina mama (< Anica)
Cíjin -a -o prid. Cijina letala (< Cia)

Kadar gradivo potrjuje obstoj vrstnega in svojilnega pridevnika, izpeljanega iz istega lastnega imena, slovsko ustrezno prikazujemo obe tvorjenki, npr.:

Áhasverjev -a -o prid. Ahasverjev nemir (< Ahasver)
áhasverski -a -o prid. ahasverski motiv; ahasversko življenje (< Ahasver)

Boccácciev -a -o [bokáčev-] prid. Boccacciev Dekameron; najdba Boccaccievega rokopisa (< Boccaccio)
boccáccievski -a -o [bokáčeŭski] prid. posnemanje boccaccievskih motivov (< Boccaccio)

Posebno pozornost v slovarju namenjamo pisanju izlastnoimenskih pridevnikov s priponskimi obrazili *-ov*, *-ev*, *-in*, kadar zaznamujejo duhovno last ali v zvezah s prenesenim pomenom. Na stalne besedne zveze in frazeološke enote opozarjamo s pojasnilom *v zvezi*, z osnovno informativno pomensko razlago pa nakazujemo modifikacijo iz svojilnega pomena v druge pomene in s tem upravičujemo dvojnično rabo glede začetnice izlastnoimenskih pridevnikov.

Ábrahamov -a -o prid. Abrahamova odločitev; v zvezi Abrahamova leta Letos praznujem 25-letnico poroke in Abrahamova/abrahamova leta |starost okoli petdeset let| (< Abraham)

Ádamov -a -o prid. Adamov greh; v zvezi Adamovo jabolko Imel je bulico nad Adamovim/adamovim jabolkom |del telesa|; v zvezi Adamov kostum Kdor spi v Evinem/evinem oziroma Adamovem/adamovem kostumu, ima rad svobodo |gol, nag| (< Adam)

Arhimédov -a -o prid. Arhimedov palimpsest; v zvezi Arhimedov zakon Po Arhimedovem/arhimedovem zakonu tekočina deluje na potopljeno telo z vzgonom, ki je enak teži izpodrinjene tekočine |odkritje| (< Arhimed)

Áspergerjev -a -o prid. Aspergerjev opis bolezni; v zvezi Aspergerjev sindrom otroci z Aspergerjevim/aspergerjevim sindromom |razvojna motnja| (< Asperger)

Blagájev -a -o prid. Blagajeva graščina; v zvezi Blagajev volčín naravovarstvena zaščita Blagajevega/blagajevega volčina |rastlina| (< Blagaj)

Célzijev -a -o prid.; v zvezi Celzijeva lestvica V Celzijevi/celzijevi lestvici ustreza 0 °C tališču

ledu, 100 °C pa vrelišču vode |lestvica za merjenje temperature|; v zvezi Celzijeva stopinja Temperatura ozračja se je dvignila za 3 do 5 Celzijevih/celzijevih stopinj |enota za merjenje temperature| (< Celzij)

Če v rabi ni potrditve za zapis z malo začetnico, v slovarju ne uveljavljamo kompromisne rešitve, ampak le z veliko zapisan izlastnoimenski pridevnik:

Chrónov -a -o [krónov-] prid.; v zvezi Crohnova bolezen bolniki s Chronovo boleznijo
Creutzfeldt-Jákobov -a -o [krójcfeld-jákobov-] prid.; v zvezi Creutzfeldt-Jakobova bolezen zdravljenje Creutzfeldt-Jakobove bolezn

2.5 RABA VELIKIH IN MALIH ČRK V KRAJŠAVAH

V krajšavah se pogosto uporablja male in velike črke drugače kot v imenih, kar je v slovarju prikazano že z zapisom iztočnice, motiviranost pa je najpogosteje razvidna iz pojasnila oziroma izvora kratice:

BíH BíH-a tudi BíH m; krat. |Bosna in Hercegovina|: Na volitvah v BiH-u je zmagala nacionalna stranka

CíA CíE ž; krat. |Centralna obveščevalna agencija|: agent CIE; O novih izsledkih pri CII niso dajali izjav

Ac -- [acé] m; simb. |aktinij|: Jedra polonija (Po), astata (At), radona (Rn), Radija (Ra), aktinija (Ac), torija (Th), proaktinija (Pa) in urana(U) so radioaktivna

A. D. okrajš. |anno Domini; v letu Gospodovem|

b. p. [bé pé in bè pè] okrajš. |brez posebnosti|: Na kontroli je bilo koleno klinično b. p.

Zapisi krajšav, zlasti simbolov, so glede rabe velikih oz. malih črk lahko pomensko razločevalni. Pomenske razlike med zapisi krajšav so neposredno razvidne iz pojasnil, ki jih sistemsko navajamo ob vseh krajšavah, npr.:

Ag -- [agé in agə] m; simb. |srebro, srebrov|: kovanec z 999/1000 Ag; v kemijski formuli AgNO₃

AG AG-ja tudi AG [agé agêja in agə] m; krat. |Akademija za glasbo|: Študira na AG-ju

Al -- [aèl in alə] m; simb. |aluminij, aluminijev|: predelava odpadkov iz aluminija (Al); v kemijski formuli Al₂O₃; prim. Al-zlitina

AL -- [aèl in alə] m; simb. |Albanija|: avtomobil z oznako AL

cm -- [cəmə in ceəm] m; simb. |centimeter|: ponev s premerom 18 cm; škatla za registratorje velikosti 38 × 27 × 10 cm z vrstico in označevalno etiketo; Preskočil je 720 cm; Zapadlo je 10 cm novega snega na 60 cm podlage

Cm -- [ceəm in cəmə] m; simb. |kirij|: kemijske lastnosti kirija (Cm)

3 PREVZEMANJE BESED IN BESEDNIH ZVEZ

3.1 PREVZEMANJE OBČNIH POIMENOVANJ

Glede na pravopisno načelo, da v slovenščini večino prevzetih občnih besed domačimo, v slovarju prikazujemo bodisi le podomačeno, v rabi povsem uveljavljeno različico (*ajštajnij, aleja*), bodisi par soobstajajočih variant (*aloja – aloa, beaufort – bofor, botox – botoks*) z usmeritvijo uporabnika od tuje k domači različici s pomočjo kazalke *gl.* (*glej*). Raba besede s ponazarjalnim gradivom je zato prikazana le v slovarskem sestavku s podomačenim zapisom:

acrylán -a [akrilán] m; gl. **akrilan**

akrilán -a m **pulover iz akrilana**; Sestav: 93 % akrilana, 7 % elastana

alínea -e ž; gl. **alineja**

alinêja -e in **alíneja** -e ž **četrta alineja prvega odstavka**; pomik **alinej v desno**

bôbtail -a [bôbtaj] in **bôbtejl**] m; gl. **bobtajl**

bôbtajl -a m **Doma ima dve leti starega bobtajla**

clípping -a [klíping] m; gl. **kliping**

klíping -a m **elektronski kliping**; **naročnik klipinga člankov**

Pogosto se iz prevzete besede s pomočjo različnih besedotvornih postopkov razvije cela besedna družina, ki jo ustrezno slovarsko obravnavamo, npr.:

bodybuilder -ja [bôdibílder in bódibílder] m; gl. **bodibilder**

bôdibílder -ja in **bódibílder** -ja m **Nekaj let je živel s postavnim bodibilderjem**; **svetovno prvenstvo bodibilderjev**

bôdibílderjev -a -o in **bódibílderjev** -a -o prid. **bodibilderjev trener** (< bodibilder)

bôdibílderka -e in **bódibílderka** -e ž **kariera bodibilderke**

bôdibílderski -a -o in **bódibílderski** -a -o prid. **bodibilderska postava**; **Osvojil je vse bodibilderske pokale**

bôdibílding -a in **bódibílding** -a m **Postal je svetovni prvak v bodibildingu**

camp -a [kámp in kêmp] m; gl. **kamp**

kámp -a m **košarkarski kamp**; **počitnice v kampu Šobec**; nesklonljivo v zvezi **kamp prikolica** **Že nekaj let dopustujemo v kamp prikolici v Novigradu prikolici** (*za kampiranje*); nesklonljivo v zvezi **kamp oprema** **trgovina s kamp opremo** *opremo za kampiranje*

kámper -ja m **Spali so v najetem kamperju**; **počitnice z avtodomom ali kamperjem**

kampíranje -a s **oprema za kampiranje**; **nadzor nad kampiranjem na črno**

kampírati -am glag. nedov. **Kam greste letos kampirat?**; **Zakon preganja tiste, ki kampirajo na črno**

Kadar je prevzeta beseda pisno enaka podomačeni različici, v slovar vključujemo le slednjo. To pomeni, da uporabniku ne predstavljamo besede v izvirni izreki, temveč v celoti le podomačeno različico in njene izpeljanke. Napotilo k domačemu, že uveljavljenemu sopomenskemu izrazu, navajamo pri tistih besedah, kjer jih raba izpričuje:

bróker -ja m (*borzni, podjetniški, zavarovalniški posrednik*): **Posvetujte se z brokerjem; združenje brokerjev**

brókerjev -a -o prid. **brokerjeva provizija** (< broker)

brókerski -a -o prid. **analitiki brokerske hiše** (< broker)

Upoštevač dejstvo, da je ugotavljanje prevladujoče dvojnice pogosto težavno, saj aktualno gradivo kaže, da se lahko v kratkem časovnem obdobju prej prevladujoči tuji zapis pod vplivom zunajjezikovnih okoliščin in pobud hitro nadomesti s podomačenim,³ smo skušali v slovarju nanizati pisne različice, ki so v rabi. Če v rabi ni potrditve za pisno podomačitev besede, je bila v slovar sprejeta le različica, ki obstaja. Pri teh besedah uporabnik med pokončnicama najde bodisi pomensko identifikacijo oziroma uvrstitev iztočnične besede bodisi že uveljavljeno domačo sopomenko, ki je v ležečem tisku v običajnem oklepaju:

acid -a [ésid-] m [glasbena zvrst]: **Glasbi dodaja prvine acida**; nesklonljivo v zvezi **acid house** začetnik acid housa

beaujolais -a [božolé božolêja] m |vino|: **mladi beaujolais; sod francoskega beaujolaisa**; **Nazdravili so z beaujolaisom/beaujolaisem**

brie -ja [brí] m |sir|: **zrel brie; sir brie s 50 odstotki maščob; 20 dag brieja; krompirjeva solata z brijem; V trgovini imajo veliko izbiro brijev**

cóckney -ja [kókni] m [govorica londonskega najnižjega sloja]: **Govorila je v cockneyju; Preučeval je razmerje med narečjem in cockneyjem**

airbag -a [êrbèg- êrbêga] m (*zračna blazina*): **bočni airbag; volan z airbagom**

bêenchmark -a [bêenchmark] m (*standard primerjave*): **baker kot benchmark za druge surovine; Upravljavci skladov se večinoma držijo priporočenih benchmarkov**

bodypainting -a [bôdipêjnting- in bôdipêjnting-] m (*poslikava telesa*): **svetovni festival bodypaintinga**

comeback -a [kámбек] m (*vrnitev*): **Pričakujejo njegov veliki comeback k filmu; letna nagrada športnega comebacka**

consulting -a [konsálting] m (*poslovno svetovanje*): **kadrovski consulting; Ukvarja se s finančnim consultingom**

Zaradi ohranjanja izvorne pisave predstavljajo pravopisno posebnost t. i. mednarodni izrazi (internacionalizmi in v sedanjem času tudi globalizmi), s katerimi se srečujemo najpogosteje v svetu popularne kulture, zlasti filma in glasbe (*allegro, adagio*), slikarstva (*al fresco*) in različ-

3 Npr. odločitev podjetja Microsoft, da razširjeno programsko orodje Office prevede v slovenščino, je vplivalo na rabo poslovenjenih poimenovanj, npr. *printer* > *tiskalnik*, *stil* > *slog*.

nih umetnostnih panog (*commedie dell'arte*). Taki izrazi so v slovarju označeni s *cit.* (*citatno*), v pokončnicah pa je uporabniku razložen njihov osnovni pomen:

- a cappella** [a kapéla] prisl.; cit. |brez instrumentalne spremljave|: **petje a capella**
- à la carte** [a la kárt] prisl. |cit. à la carte; po jedilniku|: **restavracija à la carte**
- a priori** prisl.; cit. |vnaprej, brez utemeljitve|: **a priori dvomiti o moči zdravil**
- al dente** prisl.; cit. |skuhano 'na zob'|: **testenine al dente**; **Z al dente kuhano zelenjavo zaužijemo več hranil**
- alias** prisl.; cit. |ali drugače|: **Robert Pešut, alias Magnifico**
- all-inclusive** -- -- [ól-inklúziv-] prid.; cit. |ki vključuje vse|: **koriščenje all-inclusive uslug v hotelu**; **all-inclusive počitniški paket**; **all-inclusive storitev**
- ánte merídiem** prisl.; cit. |pred poldnevom|
- après-ski** [apre-skí] prisl. |cit. après-ski; po smučanju|: **après-ski bar**; **après-ski ponudba**; **après-ski obutev**
- au pair** -- [o pêr] ž; cit. |varuška|: **Poleti je delala v Angliji kot au pair**

3.2 PREVZEMANJE LASTNIH IMEN

Lastna imena načeloma puščamo v izvirnem zapisu, zato so težave pri domačenju povezane z njihovo rabo v besednih zvezah in skladenjskih zgradbah. V slovar so zato vključena tista imena, ki jih izjemoma domačimo ali prevajamo (*Petrarka, Bruselj, Bela hiša*).

Imena bitij

Pri osebnih imenih v pokončnicah navajamo pogosto tujo obliko oziroma obliko, ki je prepisana iz ustrezne nelatinične pisave. Uvaja jo oznaka *pod. za* (*podomačeno za*):

- Búda** -e in -a m; oseb. i. |pod. za Buddha, Budha|: **leseni Buda**; **reinkarnacija Bude/Buda**;
Osupnili so pred velikanskim Budo/Budom iz zlata
- Cvíngli** -ja m; oseb. i. |pod. za Zwingli|: **reforme Kalvina in Cvinglija**; **Luthrov spor s Cvinglijem**
- Čú Enláj** ~ -ja m; oseb. i. |pod. za Zhou Enlai|: **Poimenovan je po Ču Enlaju**; **srečanje Nixona s Ču Enlajem**

Imena, ki imajo v izvirniku obvezna naglasna ali diakritična znamenja, imajo med pokončnicama zapisano izvorno imenovalniško obliko, ki jo uvaja oznaka *cit.* (*citatno*), s katero želimo opozoriti, da je naglasno znamenje citatno in da sta v slovenščini uveljavljena zapis, podan z iztočnico, in izreka, podana v oglatem oklepaju:

- Almodóvar** -ja [almodóvar] m; oseb. i. |cit. Almodóvar|: **režija Pedra Almodóvarja**; **intervju z Almodóvarjem**

Amenábar -ja [amenábar] m; oseb. i. |cit. Amenábar|: film Alejandra Amenábarja; Snemal je z tudi Amenábarjem

Andrássy -ja [óndraši] m; oseb. i. |cit. Andrássy|: politika Gyule Andrássyja; dogovor z Andrássyjem

Zemljepisna imena

Prevzeta zemljepisna imena iz latiničnih pisav, ki v slovenščini ohranijo izvorno podobo, in imena iz nelatiničnih pisav so sprejeta v pravopisni slovar zaradi težav, ki jih jezikovnim uporabnikom povzročata njihova skladijska raba:

Báden-Báden -dna m; zem. i. |kraj|: zdravišče v Baden-Badnu; Hans iz Baden-Badna ♦ Baden-Badenčan, Baden-Badenčanka

Barcelóna -e ž; zem. i. |mesto|: premiera filma Ljubezen v Barceloni; strokovna ekskurzija v Barcelono ♦ Barcelončan, Barcelončanka

Bángkok -a m; zem. i. |mesto|: protivladni protesti v Bangkoku; železniška proga med Bangkokom in Malezijo ♦ Bangkočan, Bangkočanka

Kadar se izgovarjava razlikuje od zapisa, je podatek o podomačenem izgovoru podan v oglatem oklepaju:

Aarau -a [árav-] m; zem. i. |mesto|: igralnica v Aarau; sprejem za šolarje iz Aaraua ♦ Aaraučan, Aaraučanka

Ajáccio -ia [ajáčo] m; zem. i. |mesto|: Napoleonov spomenik v Ajacciu; gora nad Ajacciem ♦ Ajaccian, Ajaccianka

Báyreuth -a [bájrojt] m; zem. i. |mesto|: Wagnerjev festival v Bayreuthu; orkester iz Bayreutha ♦ Bayreuthčan, Bayreuthčanka

Canbèrra -e [kanbèra] ž; zem. i. |mesto|: slovensko veleposlaništvo v Canberri; pot iz Sydneyja v Canberro; 24-letni Avstralec iz Canberre ♦ Canberrčan, Canberrčanka

Chárlleston -a [čárlstón] m; zem. i. |mesto|: teniški turnir v Charlestonu; V Charleston se je pripeljal z vlakom; Ladja je odplula iz Charlestona ♦ Charlestončan, Charlestončanka

Kadar uporabljamo ime večinoma ali predvsem v podomačeni varianti, je v slovarju normiran zapis podomačenega oz. prevedenega zemljepisnega imena z iztočnico, v pomenskem pojasnilu pa zaradi lažje identifikacije pri imenih iz latiničnih pisav navajamo izvorni zapis prevzete besede z oznako *pod.* za (*podomačeno za*):

Aljáško goróvje -ega -a s; zem. i. |pod. za Alaska Range; gorovje|: najvišja gora v Aljaškem gorovju; sestop z Aljaškega gorovja

Anžú -ja m; zem. i. |pod. za Anjou; pokrajina|: trgateg v Anžuju ♦ Anžujec, Anžujka; Anžujčev

- Bákonjski gòzd** -ega gòzda m; zem. i. |pod. za Bakonyerdó; hribovje|: kraški pojavi v Bakonjskem gozdu; vode na jugovzhodu Bakonjskega gozda
- Béla híša** -e -e ž; zem. i. |pod. za White House; rezidenca|: sprejem v Beli hiši; park blizu Bele hiše; dopisnica iz Bele hiše
- Blátno jézero** -ega -a s; zem. i. |pod. za Balaton; jezero|: letovišče ob Blatnem jezeru; maraton okoli Blatnega jezera; pokušnja vin in rib iz Blatnega jezera
- Centrálni párk** -ega -a m; zem. i. |pod. za Central Park; park|: newyorški Centralni park praznuje 150. obletnico; jezero v Centralnem parku

Na dvojezičnih področjih slovenskega zamejstva so ob nemških, italijanskih in madžarskih v rabi tudi slovenska imena, ki navadno niso podomačena tuja imena, temveč so v rabi med slovenskim prebivalstvom teh krajev. Njihovo uradno uporabo pa štiti tudi zakon o dvojezičnih področjih. V slovarju jih zato ne prikazujemo z oznako *pod. za* (*podomačeno za*), temveč nakažemo le vzporednost obeh poimenovanj:

- Báško jézero** -ega -a s; zem. i. |nem. Faaker See; jezero|: obisk Baškega jezera, Bače na Baškem jezeru; Odhod z Baškega jezera je predviden ob 22. uri
- Belják** -a m; zem. i. |nem. Villach; mesto|: župan Beljaka; Alpsko-jadranska mediateka v Beljaku sodi med najsodobnejše knjižnice na Koroškem; povezava med Ljubljano in Beljakom ♦ Beljačan, Beljačanka
- Celóvec** -vca m; zem. i. |nem. Klagenfurt; mesto|: slovenska gimnazija v Celovcu; enodnevna ekskurzija v Celovec; Obiskali so nas učenci iz Celovca; vas v hribih nad Celovcem ♦ Celovčan, Celovčanka
- Čénta** -e ž; zem. i. |ital. Tarcento, Tarcint; kraj|: Udeležila se je tečaja slovenščine v Čenti; pot v Čento; folklorni plesalci iz Čente ♦ Čentar, Čentarka; Čentarjev
- Čentíba** -e ž; zem. i. |madž. Csente; kraj|: čistilna naprava v Čentibi pri Lendavi; Pridite v Čentibo na tekmo!; Nasproti je pripeljal 27-letni voznik iz Čentibe ♦ Čentibčan, Čentibčanka
- Červínján** -a m; zem. i. |ital. Cervignano; mesto|: tovorni terminal v Červinjanu; V Červinjan je šel obiskat svoje sorodnike; Vsako leto se srečamo z otroki iz Červinjana ♦ Červinjančan, Červinjančanka

Tuja imena, ki se pojavljajo na dvojezičnih področjih v Sloveniji, v slovarju spremlja pojasnilo *na dvojezičnem področju*:

- Capodístria** -e [kapodístrija] ž; zem. i.; na dvojezičnem področju |Koper; mesto|: sedež slovenske RTV v Kopru/Capodistrii

Imena, ki se v slovenskih besedilih pogosteje uporabljajo v tuji obliki, so v slovar sprejeta v izvorni različici, k podomačeni pa jih usmerjamo s kazalko *gl.* (*glej*):

- Álpe-Ádria** ~ -e ž; zem. i.; gl. Alpe-Jadran

Álpe-Jádran ~ -a m; zem. i. |pod. za Alpe-Adria; skupnost dežel|: manjšine v prostoru Alpe-Jadrana; inovativnost v regijah Alpe-Jadran

Álto Adíge ~ -gea [álto adídže] m; zem. i.; gl. Južna Tirolska

Blue Mountains ~ -a [blú máuntins] m; zem. i.; gl. Modre gore

Capitol Hill ~ -a [kêpitol híl] m; zem. i.; gl. Kapitolski grič

Champs-Élysées -- [šánz-elizé] ž mn.; zem. i. |cit. Champs-Élysées|; gl. Elizejske poljane

Stvarna imena

Stvarna imena, ki v besedilih pogosto ohranjajo tujo podobo, so v slovar vključena zaradi težav, ki jih uporabnikom povzročajo v skladijski rabi in pri večbesednih imenih glede zapisa z malo ali veliko začetnico. Pogosto tuja imena nastanejo tudi v slovenskem jeziku.

Bogoródica Ljéviška -e -e ž; stvar. i. |spomenik|: katedrala Bogorodice Ljeviške v Prizrenu

Bolšój teáter ~ -tra m; stvar. i. |gledališče|: V mladosti je plesala v Bolšoj teatru

Carnegie Háll ~ -a [kárnegi hál] m; stvar. i. |arhitekturna stvaritev|: koncert v Carnegie Hallu

Collège de France -- ~ ~ [koléž də fráns] m; stvar. i. |cit. Collège de France; ustanova|: predavatelj na College de France

Cósa Nóstra -e -e [kóza nóstra] ž; stvar. i. |organizacija|: siciljanska Cosa Nostra; Zaprli so prvega človeka Cose Nostre

Côvent Gárden ~ -dna [kôvent gárden] m; stvar. i. |gledališče|: Nastopala je v Covent Gardnu; koprodukcija pariške opere in londonskega Covent Gardna

Crvena zvézda -e -e ž; stvar. i. |športni klub|: uspeh beograjske Crvene zvezde

Pri prevedenih stvarnih imenih, ki se v rabi pojavljajo v obeh različicah – podomačeni in izvirni, se odločamo za normiranje prevedene variante, z izvirnikom v pokončnicah pa uporabnika obveščamo, da je prevod ustrezna zamenjava za tuje ime.

Báščanska plóšča -e -e ž; stvar. i. |pod. za Baščanska ploča; slovstveni spomenik|: posnetek Baščanske plošče

Británski muzêj -ega -a m; stvar. i. |pod. za British Museum; muzej|: razstava v Britanskem muzeju; replike koščenih drsalk iz Britanskega muzeja

Británski svèt -ega -éta m; stvar. i. |pod. za British Council; organizacija|: odlok o ustanovitvi Britanskega sveta

Prevzemanje kratic

Tuje kratice v slovenščini ohranjajo izvorno obliko, ki je lahko, a redko ustrezna tudi razve-zavi v slovenščini:

AÚ -- [aú] ž; krat. |Afriška unija|: države članice AÚ

Če ima kratica domačo ustreznico, s kazalko *gl.* (*glej*) usmerjamo k podomačeni varianti:

ACP ACP-ja tudi ACP [acəpə] m; krat. |skupnost držav Afrike, Karibov in Pacifika|; gl.
AKP

AKP AKP-ja tudi AKP [akəpə] m; krat. |skupnost držav Afrike, Karibov in Pacifika|;
vodstvo AKP-ja; sodelovanje EU-ja z AKP-jem; prim. **ACP**

Večkrat pa prevzete kratice ohranijo prvotno podobo oziroma zapis, ki sledi izvirni skladenjski podstavi, npr. *anti-lock braking system* > **ABS**, *alternating current* > **AC**, *Acceptable Daily Intake* > **ADI**, vendar v slovarju ne »razvezujemo« kratice in prikazujemo le njihovo ustrezno slovensko razvezavo, ki se nahaja med pokončnicama:

ABS ABS-a tudi ABS [abeès abeèsa] m; krat. |sistem proti blokiranju koles|: vozilo z **ABS-om** in klimo; prim. **ABS-zavore**

AC¹ AC-ja tudi AC [acə in acé acêja] m; krat. |izmenični tok|: motor na izmenični tok (**AC**); prim. **AC-adapter**

ÁDI ÁDI-ja tudi ÁDI m; krat. |sprejemljivi dnevni vnos|: **ADI** izražamo v mg/kg telesne teže na dan; določitev vnosa z **ADI-jem**

Kratice, ki nimajo slovenskih ustreznic, hkrati pa so krajšave tujih stvarnih imen, ki so bodisi prevedena bodisi ohranjajo izvirno podobo, so v slovarju povezane z vodilko *prim.* (*primerjaj*):

ANC ANC-ja tudi ANC [aenká in anəcə] m; krat. |Afriški narodni kongres|: osamosvojitvene struje **ANC-ja**; pogajanja z **ANC-jem**; prim. **Afriški narodni kongres**
Áfriški národní kongrés -ega -ega -a m; stvar. i. |organizacija|: predvolilni shod **Afriškega narodnega kongresa**; prim. **ANC**

AI -- ž; krat. |Amnesty International|: **AI Slovenije**; poročilo **AI**; prim. **Amnesty International**

Amnesty International ~ -a [émnesti internéšənl] m; stvar. i. |organizacija|: predstavnik **Amnesty Internationala**; prim. **AI**

4 LOČILA

Ločil v slovarju ne prikazujemo eksplicitno, temveč je njihova raba razvidna iz ponazarjalnega gradiva, kjer je prikazana v posebnih položajih (pri okrajšavah, v sklopu lastnih imen, vrstilih števnikov, vzdevkov, pri premem govoru):

a. m. okrajš. |ante meridiem; dopoldne|: **Pridem ob 8:30 a. m.**

abrakadábra medm. **Abrakadabra**, čirule čarule, bum!; Deluje takole: »**Abrakadabra**, zdaj sem, zdaj me ni.«

áfna -e ž |znak (@)|: računalniška afna; Pošljite e-pošto na info(afna)oglasi.si (info@oglasi.si)

Ahác -a m; oseb. i. Z Mojco in Ahacem je prepotoval Evropo; kot vzdevek predavanja Dušana Pirjevca - Ahaca

Akvitánski -ega m; oseb. i. vojvoda Viljem I. Akvitanski; naslednik Ludvika Akvitanskega

Aljážev stólp -ega stólpá m; zem. i. |samostojni objekt|: 110. obletnica postavitve Aljaževega stolpa

atári -ja m Prodám starega atarija; Sredi osemdesetih let sem se igral z atarijem; Se še spomnite legendarnih atarijev?; prim. Atari

V premem govoru:

adijo medm. Poslovil se je: »Adijo!«

bóg dàj in bógdàj medm. »Dober dan, oče Ločnikar,« sem ga pozdravil. »Bog daj, kdo pa si?« je izdaval med kašljanjem

cip in cíp medm. »Cip, cip!« je zacmevkal piščanček in prilezel iz lupine; Brškinka se s svojim »cip cip cip« neutrudno oglašá tudi v največji pripeki

čáv medm. Grem se potepat! Čav!; »Čav, Sara,« je rekel. »Kaj pa ti tu?«

Ločili, ki se pojavljata tudi v slovarskih iztočnicah, sta pika in vezaj. Izrecno je raba **píke** prikazana pri okrajšavah, npr.:

a. okrajš. |anno; leta|

A. D. okrajš. |anno Domini; v letu Gospodovem|: 1700 A. D.

agr. okrajš. |agronomija, agronomski|: Jereb Peter, univ. dipl. inž. agr.

akad. okrajš. |akademik, akademikinja, akademski|: knjiga akad. prof. dr. Franceta Kidriča; Metka Kraševac, akad. slikarka

cerkv.slov. okrajš. |cerkvenoslovanski, cerkvenoslovanščina|: cerkv.slov. književnost; prim. cerkvenoslovanski, cerkvenoslovanščina

Raba **vezaja** je najbolje razvidna pri prirednih zloženkah in nekaterih drugih tvorjenkah, pri tujih imenih ter pri pregibanju kratic:

áfriško-ázijski -a -o prid. |afriški in azijski|: afriško-azijski jeziki; afriško-azijske študije; prim. afroazijski

artêrijsko-vénski -a -o prid. |arterijski in venski|: arterijsko-venska fistula; prim. arteriovenski

A4-formát -a [áštíri-formát] m zvezek A4-formata *formata* A4; izpis obrazca v A4-formatu v *formatu* A4

AA-bateríja -e ž polnilec AA-baterij *baterij* AA

ABS-zavóre ABS-zavór [abeès-zavóre] ž mn vozilo z ABS-zavorami z *zavorami* ABS; delovanje ABS-zavor *zavor* ABS; prim. ABS

angl.-slov. okrajš. |angleški in slovenski|: **angl.-slov. slovar**; prim. **angleško-slovenski**

Aix-en-Provence -cea [éks-an-prováns] m; zem. i. |mesto|: **Gostoval je v**

Aix-en-Provenceu; **Bivali so v vasi blizu Aix-en-Provencea** ♦ **Aixenprovenšan,**

Aixenprovenšanka

Bêrgen-Bêlsen -sna [bêrgøn-bêlzen] m; zem. i. |koncentracijsko taborišče|: **V**

Bergen-Belsnu je bilo v obdobju 1940–45 zaprtih okoli 125.000 ljudi; **Čakali so, da se**

vrne iz Bergen-Belsna

á á-ja tudi á m |črka|: **mali a**; **od a do ž**; **Hodi v prvi a razred** (1. a razred); **zlog z a-jem**;
stavke s petimi a-ji; **ton a**

CÍP CÍP-a tudi CÍP m; krat. |katalogizacija v publikaciji|: **Namen CIP-a je predstaviti**
vsebino knjige

Raba **pomišljaja** je razvidna iz ponazarjalnih zgledov:

Bíhač -a [bíhač] m; zem. i. |mesto|: **Septembra bo v Bihaću ekološki sejem**; **Bosanci iz**

Bihaća; **gradnja proge Bihać–Knin** ♦ **Bihačan, Bihačanka**

Ájdovščina -e ž; zem. i. |mesto|: **Pilonova galerija v Ajdovščini**; **odsek hitre ceste**

Ajdovščina–Podnanos ♦ **Ajdovec, Ajdovka; Ajdovčev**

ángstrem -a m |merska enota|: **10 do 20 angstromov** (10–20 Å) (< Ångström); prim. **Å**

astigmatízem -zma m **Ima dioptrijo –3,5 in astigmatizem**

Pri izrazih, ki so povezani s stavo **vejice**, posebno pozornost namenjamo izbiri ustreznih zgledov, iz katerih so razvidne posebnosti njene rabe, npr. pri veznikih, medmetih, členkih, izrazih, ki napovedujejo ali končujejo naštevanje. Zato je v ospredju slovarske redakcije prikaz različnih možnosti skladske rabe vejice, in sicer: med enakovrednimi deli proste ali zložene povedi, med nadrednim ali odvisnim stavkom, med polstavkom in drugim delom povedi, med izpostavkom in dostavkom in ostalim delom povedi, med pastavkom in ostalim delom povedi. Slovarska redakcija je oblikovana z mislijo na uporabnikovo zadrego pri stavi vejice, v skladu s tem so uvedena v redakcijo tudi pojasnila, ki uvajajo najbolj značilne zglede, pri katerih se pojavlja dvom. Posebno pozornost namenjamo stavi vejice, kadar si sledi več veznikov, npr. *in če, da ko, ali pa ...*, in tistih zvez, ki so tudi sicer v besedilih najpogostejše.⁴

ali¹ vez.; BREZ VEJICE: v priredni rabi **žica iz železa ali nelegiranega jekla**; **prej ali slej**; **Ustava določa, da se na referendumsko vprašanje odgovori z da ali ne**; v zvezi **ali – ali Zemlja je ali obdelana ali zaraščena**; z VEJICO: v podredni rabi **Zanima jo, ali bodo zaradi ločevanja odpadkov stroški za odvoz smeti nižji**; z VEJICO: pri naštevanju **Izgovarjal je besedo oče, kot bi izgovarjal roža, ali zvezda, ali nebo, ali kar koli drugega**

⁴ Podatki o najpogostejše rabljenih zvezah veznikov so dobljeni iz statističnih izračunov, dostopnih v prosto dostopnih korpusih slovenščine, npr. *Nova beseda* (iskanje besednih parov), *Gigafida* (iskanje po sosesčini).

ali² člen. Ali bodo zdravniki res stavkali?; Bili ste več let na Dunaju, ali ne?

če vez.; z VEJICO: v podredni rabi Če bo slabo vreme, bo vaja prestavljena; Težko je, če ne moreš vplivati na svoje življenje; v zvezi **in če** Človek ima dve pljučni krili, in če je zdrav, mora dihati z obema; v zvezi **kot če** To je tako, kot če bi jih opozarjali, da se bliža sodni dan; v zvezi **tudi če** Pravi, da bi jo ljubil, tudi če bi postala plešasta; v zvezi **ali če** Če se ne bo začel zdraviti ali če bo zdravljenje prekinil, bo umrl; v zvezi **oziroma če** Če s pogodbo o zaposlitvi čas trajanja ni pisno določen oziroma če pogodba za določen čas ni sklenjena v pisni obliki, se domneva, da je pogodba sklenjena za nedoločen čas; v zvezi **da če** Mama mi je rekla, da če v svojem delu ne uživaš, ne moreš delati; v zvezi **razen če** Rok izposoje lahko podaljšate 11-krat, razen če je gradivo rezervirano

ampak vez.; z VEJICO: v priredni rabi, protivno To ni bila ženska, ampak z ruto pokrit moški; To ti odpustimo, ampak ne delaj več takih neumnosti; O tem ne bom odločal jaz, ampak selektor; z VEJICO: v priredni rabi, stopnjevalno, v zvezi **ne samo/le/zgolj – ampak tudi** Pri tem ne gre zgolj za tehnični, ampak tudi pravni problem; z VEJICO: v podredni rabi, v zvezi **ampak da** Igralec zagotavlja, da mu ne gre za denar, ampak da bi rad spremenil svet; z VEJICO: v podredni rabi, v zvezi **ampak ker** Minilo je pol ure, ampak ker sem že čakala, sem se odločila, da jo še malce počakam

bódisi vez.; BREZ VEJICE: v priredni rabi, v zvezi **bodisi – bodisi** Plačeval je najemnino bodisi v denarju bodisi v blagu; Priče dogodka bodisi zaradi strahu bodisi zaradi brezbriznosti večinoma niso hotele sodelovati s policijo; z VEJICO: pri naštevanju Naročila bi sladoleđ, bodisi malinov, bodisi jagodni, bodisi čokoladni

čepřav vez.; z VEJICO: v podredni rabi Aluminij je dražji od železa, čepřav ga je v zemeljski skorji več; Čepřav neradi, so ga morali izpustiti; v zvezi **pa čepřav** Reka ni upadla, pa čepřav ni več deževalo; v zvezi **in čepřav** Na pogovor je prišel oblečen ležerno v kavbojke in srajco, in čepřav ima 54 let, je videti sijajno

O preostalih ločilih se uporabnik najbolje pouči v pravopisnih pravilih, zato je njihova raba v slovarju prikazana le posredno.

5 PISANJE SKUPAJ ALI NARAZEN

Pisanje skupaj ali narazen je v slovarju prikazano izrecno: razvidno je že iz zapisa iztočnične besede. Ponekod so posebnosti zapisa skupaj oz. narazen razvidne tudi iz pomenskih uvrstitev in razvezav ter iz ilustrativnega gradiva:

bélo-módro-rděč -éča -e prid. |bel, moder in rdeč|: belo-modro-rdeč grb kranjskih stanov; belo-modro-rdeč pravokotnik z medaljo

Ciril-Metóđov trǵ -ega -a m; zem. i. |trǵ|: Koncert bo na Ciril-Methodovem trgu 3; Pustni karneval bo ob 12. uri krenil na Ciril-Methodov trg

ALE¹ -ja tudi ALE [aɛlé aeléja] m; krat. |aritmetično-logična enota|: **Processor** je sestavljen iz ALE-ja, **kontrolne enote in registrov**; **seštevanje z ALE-jem**
bóg vé kakó in **bógvékakó** prisl. **Igralec ni bog ve kako visok**
črnokálski -a -o [črnokájski] prid. **črnokalski viadukt**; **ostanki črnokalskega gradu** (< Črni Kal)

Izrecno je na rabo besed v zvezah in ne v samostojnih leksemskih enotah opozorjeno pri težavnih primerih, kjer je zapis razložen s pojasnilom:

akvarél -a m |slikarska tehnika|: **Ciuhov akvarel**; **slikanje v tehniki akvarela**; **razstava otroških akvarelov**; nesklonljivo v zvezi **akvarel barvice** **Letos sem prvič poskusila risati z akvarel barvicami z akvarelnimi barvicami**
kámp -a m **košarkarski kamp**; **počitnice v kampu Šobec**; nesklonljivo v zvezi **kamp prikolica** **Že nekaj let dopustujemo v kamp prikolici v Novigradu prikolici (za kampiranje)**; nesklonljivo v zvezi **kamp oprema** **trgovina s kamp opremo z opremo za kampiranje**

5.1 SAMOSTALNIKI

Zloženke s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števk in črke v prvem delu

Slovarski prikaz zloženek s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števk in črke v prvem delu, kar je glede na SP 2001 novo, je na osnovi pravopisnega priporočila v členu 496 dopolnjen s pojasnilom, da v obrnjenem vrstnem redu, ki ga pravopis priporoča zaradi samostalniškega značaja prve sestavine, oba člena pišemo narazen:

A4-formát -a [áštíri-formát] m **zvezek A4-formata** *formata A4*; **izpis obrazca v A4-formatu v formatu A4**
ABC-kártica -e [abɛcə-kártica in abecè-kártica] ž **ukinitev elektronskih ABC-kartic** *kartic ABC*; prim. **ABC**
Á-bómba -e ž **razvoj A-bombe** *bombe A*
ABS-zavóre ABS-zavór [abeès-zavóre] ž mn. **vozilo z ABS-zavorami z zavorami ABS**; **delovanje ABS-zavor** *zavor ABS*; prim. **ABS**
AC/DC-adápter -ja [acə/dəcə-adápter in acé/decé-adápter] m **vtikač AC/DC-adapterja** *adapterja AC/DC*; **kabel z AC/DC-adapterjem z adapterjem AC/DC**; prim. **AC¹**
C-vitamín -a [cé-vitamín] m **naravni viri C-vitamina** *vitamina C*; **Aspirin s C-vitaminom z vitaminom C**

Pri tem je opozorjeno tudi na problem stičnosti pri zvezah črk in števk tipa *šahovsko polje f6*, *skupina G7* in *tipka F10*, kjer se zveza števk in črke oz. črk večinoma ne zapisujejo na prvem mestu, zato te zveze navajamo pri ustreznih občnih besedah, npr.:

tíпка -e ž tipka za vklop; tipka F10; Seznam dobimo s klikom na desno tipko; razporeditev tipk na tipkovnici

skupína -e ž član folklorne skupine; srečanje skupine G8; Nastopil je v prvi jakostni skupini v veleslalomu; območno srečanje otroških gledaliških in lutkovnih skupin

Zloženke z imenovalniško ali katero drugo medpono

Zloženke z imenovalniško ali katero drugo medpono, ki jih imenujemo tudi zloženke z neizraženim medponskim obrazilom (*alfažarki*, *akvarelbarvice*) in ki se uporabljajo kot besedne zveze z levim pridevniškim prilastkom (*akvarelne barvice*), v zamenjanem zaporedju pa kot besedne zveze z desnim prilastkom (*žarki alfa*), so v slovarju prikazane kot besedne zveze. V nasprotju s slovarsko prakso iz SP 2001 te zveze navajamo med ponazarjalnim gradivom pri slovarskih sestavkih, ki jih uvaja občnoimenska nespremenljiva sestavina zveze, s pojasnilom: *nesklonljivo v zvezi*.

acid -a [ésid-] m |glasbena zvrst|: Glasbi dodaja prvine **acida**; nesklonljivo v zvezi **acid house** začetnik **acid housa**

adzúki -ja m |fižol|: zelenjavna mineštra iz adzukija; solata z adzukijem; nesklonljivo v zvezi **adzuki fižol** solata z adzuki fižolom in kalčki

aêrotáksi -ja m |letaló|: pilot aerotaksija; polet z aerotaksijem; nesklonljivo v zvezi **aerotaksi služba** letala za aerotaksi službo

backup -a [bêkap] m (*varnostna kopija*): obvezni **backup**; obnovitev z **backupom**; nesklonljivo v zvezi **backup program** nakup **backup programa**

bájpas -a m |pod. za bypass|; (*obvod*): prometni **bajpas**; **bajpas** želodca; Preživel je že tri infarkte in ima na srcu štiri **bajpase**; nesklonljivo v zvezi **bajpas podjetje** nadzor nad ustanavljanjem **bajpas podjetij**

barík -a m |pod. za barrique|; (*sod*): licitacija **barikov v kleti Vinakoper**; nesklonljivo v zvezi **barik sod** 225-litrski **barik sod**; dražba **barik sodov**

Če je namesto besedne zveze z nesklonljivim prilastkom uveljavljena zveza z levim pridevniškim sklonljivim prilastkom, je to v redakciji predstavljeno z zvezo, zapisano v ležečem tisku; te so kot ponazarjalno gradivo prikazane tudi v redakcijskem sestavku pri pridevniku:

akvarél -a m |slikarska tehnika|: Ciuhov **akvarel**; slikanje v tehniki **akvarela**; razstava **otroških akvarelov**; nesklonljivo v zvezi **akvarel barvice** Letos sem prvič poskusila risati z **akvarel barvicami** z *akvarelnimi barvicami*

akvarélni -a -o prid. **akvarelna tehnika**; **akvarelne barvice**

angóra -e ž |vrsta vlakna, tkanine|: Plašči so izdelani iz **kakovostnih prej**, na primer **kašmirja in angore**; nesklonljivo v zvezi **angora volna** blago s petimi odstotki **angora volne angorske volne**; nesklonljivo v zvezi **angora zajec** vzreja **angora zajcev** *angorskih zajcev*

angórski -a -o prid. angorski zajec; angorska koza; angorska mačka; angorska volna (< Angora)

aperitív -a m silvestrski aperitiv; kozarček aperitiva; sprejem z aperitivom; nesklonljivo v zvezi **aperitiv bar** terasa aperitiv bara *aperitivnega bara*

aperitívni -a -o prid. aperitivni bar; aperitivni koktajl

báriton -a m očetov mehki bariton; pesem za zbor in solo bariton; nesklonljivo v zvezi **bariton saksofon** virtuoz na bariton saksofonu *baritonskem saksofonu*

baritónski -a -o prid. koncert za baritonski saksofon in orkester; pevec z žametnim baritonskim glasom

cikcák -a m Nenadoma je začel voziti cikcak po vozišču; nesklonljivo v zvezi **cikcak vožnja** Promet je oviral s cikcak vožnjo *cikcakasto vožnjo*; nesklonljivo v zvezi **cikcak črta** Območje prepovedanega parkiranja in ustavljanja so označili z rumeno cikcak črto *cikcakasto črto*

cikcákast -a -o prid. cikcakast vzorec; cikcakasta črta; cikcakasta vožnja; cikcakasto stopnišče

Priredne zloženke

Priredne samostalniške zloženke v slovarju niso posebej obravnavane, saj je prirednost razvidna že iz zapisa z vezajem, npr.:

Álpe-Jádran -a m; zem. i. |pod. za Alpe-Adria; skupnost dežel|: manjšine v prostoru Alpe-Jadran/Alpe-Jadrana; inovativnost v regijah Alpe-Jadran

Ándeško-Meránski -ih m mn.; oseb. i. |rodbina|: grofje Andeško-Meranski; vladavina Andeško-Meranskih

Kjer pa je prepoznavanje prirednega odnosa med sestavinami problematično zaradi okrajšanosti prve sestavine, je v slovarju med pokončnicama nakazana bodisi enakovrednost bodisi odvisnost sestavin besedotvorne podstave:

Ángloameričáni -ov m mn.; stvar. i. |angleška in ameriška vojska v 2. svetovni vojni|: srečanje Rdeče armade in Angloameričanov; izkrcanje Angloameričanov v Trstu

Ángloameričán -a in Ángloameričán -ána m; preb. i. |Američan angleškega rodu|: kulturne razlike med Afroameričani in Angloameričani; zavezniki Angloameričanov

Ángloavstrálec -lca m; preb. i. |Avstralec angleškega rodu|: Potoval je z Arabcem in Angloavstralcem; V Avstraliji živi 12 milijonov Angloavstralcev

Izjemo, tj. zapis z vezajem kljub okrajšanosti prve sestavine, predstavljajo tradicionalno uveljavljeni primeri, ki jih v slovarju prikazujemo brez posebnih pojasnil glede prirednosti:

Ávstro-Ógrska -e ž; zem. i.; nekdanj |država|: Do prve svetovne vojne so živeli v Avstro-Ogrski; Avstrijsko cesarstvo se je preimenovalo v Avstro-Ogrsko; stara slika iz Avstro-Ogrske

Ávto-móto zvéza Slovénije ~ -e ~ ž; stvar. i. |organizacija|: celjska poslovna enota Avto-moto zveze Slovenije; prim. AMZS

5.2 PRIDEVNIKI

Zloženke s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števke in črke v prvem delu

Slovarski prikaz pridevniških zložen s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števke in črke v prvem delu se ne razlikuje od samostalniškega. Posebnost, ki v pravilih ni izpostavljena, iz slovarske redakcije pa je razvidna, je, da uporabnika ne moremo napotiti k obrnjeni stavi obeh sestavin, saj teh pridevniških zložen ne moremo pisati v obrnjenem besednem redu:

Á-diplómski -a -o prid. **A-diplomski izpit**

á-jevski -a -o prid. **a-jevski končnica**

B-célični -a -o [bé-célični] prid. **B-celični limfomi**

B-diplómski -a -o [bé-diplómski] prid. **B-diplomski študij**

Zloženke s številčno sestavino v prvem delu so v slovar sprejete kot iztočnice, v katerih je število izpisano, v lomljenem oklepaju pa je ponazorjen tudi zapis s števk:

desétkilográmski -a -o prid. (10-kilogramski): **V bližini Korčule so ujeli**

desetkilogramskega lignja; Ukradel je 37 desetkilogramskih jeklenk

dvéstolitrski -a -o prid. (200-litrski): **dvestolitrski akvarij; vozilo z dvestolitrskim prtljažnikom**

Kadar je pridevnik rabljen tudi samostojno, brez številčnega določila, in to v vrstni rabi, so pridevniške zloženke s številčnim prvim delom zapisane v obliki ponazarjalnih zgledov:

bájtni -a -o prid. **bajtna koda; 128-bajtni pomnilnik; 9000-bajtna datoteka; seznam znanih bajtnih vzorcev**

Priredne pridevniške zloženke

Priredne pridevniške zloženke imajo med pokončnicama pomensko razmerje med obema sestavinama podstave tvorjenke:

ambulántno-specialístični -a -o prid. |ambulantni in specialistični|:

ambulantno-specialistični pregled

bánčno-zavaroválniški -a -o prid. |bančni in zavarovalniški|: **bančno-zavarovalniški holding; bančno-zavarovalniška skupina**

betónsko-asfáltni -a -o prid. |betonski in asfaltni|: **betonsko-asfaltni lobi**;
betonsko-asfaltna baza

bralno-pisálni -a -o prid. |bralni in pisalni|: **bralno-pisalni pomnilnik**; **bralno-pisalne kartice**; **razvoj diskovnih bralno-pisalnih glav**

črkóvno-števílni -a -o prid. |črkovni in številčni|: **črkovno-številčni del tipkovnice**;
štirimestna črkovno-številčna koda

Iz lastnih imen narejene pridevniške priredne zloženke nimajo teh pojasnil:

Ádams-Stókesov -a -o [ádams-stóksov-] prid. **Adams-Stokesov sindrom**

Ámundsen-Scóttov -a -e [ámundsen-skótov-] prid. **Amundsen-Scottova raziskovalna postaja**

Béthe-Weizsäckerjev -a -o [béte-vájczekerjev-] prid. **Bethe-Weizsäckerjev cikel**

Pogosto je pri prirednih zloženkah prva sestavina okrajšana in zapis brez vezaja daje videz podrednosti, zato v slovarju prikazujemo razmerje med sestavinami podstave pri vseh tovrstnih parih tvorjenk:

áfriško-ázijski -a -o prid. |afriški in azijski|: **afriško-azijski jeziki**; **afriško-azijske študije**;
prim. **afroazijski**

áfroázijski -a -o prid. |afriški in azijski|: **afroazijski jeziki**; **Slon je afroazijski sesalec**; prim. **afriško-azijski**

artêrijsko-vénski -a -o prid. |arterijski in venski|: **arterijsko-venska fistula**; prim. **arteriovenski**

artêriovénski -a -o prid. |arterijski in venski|: **arteriovenska fistula**; **pretakanje arteriovenske krvi**; prim. **arterijsko-venski**

cirílsko-metódijski -a -o prid. |cirilski in metodijski|: **cirilsko-metodijska tradicija**; prim. **cirilometodijski**

cirilometódijski -a -o prid. |cirilski in metodijski|: **cirilometodijska revija**; **Razvijal je cirilometodijsko idejo o krščanski vesoljnosti**; prim. **cirilsko-metodijski**

Tako kot pri ustreznem samostalniku je tudi pri pridevniku predstavljena izjema, tj. zapis z vezajem kljub okrajšanosti prve sestavine:

ávstro-ógrski -a -o prid. |avstrijski in ogrski|: **avstro-ogrška cesarica**; **avstro-ogrška monarhija** (< Avstro-Ogrska)

Razmerja med prirednimi in podrednimi pridevniškimi zloženkami

Pri slovarski obravnavi pridevniških zloženek je nakazano razmerje med prirednimi in podre-

dnimi zloženkami, kadar je mogoče opazovati pomenskorazlikovalnost zapisa pri zloženkah z enakimi sestavinami. Razlika je pojasnjena v razlagi med dvema pokončnicama, npr.:

béломóder -dra -o tudi bélo móder ~ -dra ~ -o prid. |moder z belim odtenkom|: **V zrak se je dvignil belomoder dim**; **Ksenonske žarnice svetijo belomodro**

bélo-móder -dra -o prid. |bel in moder|: **belo-modra finska zastava**; **Debitiral je v belo-modrem dresu**

črnomóder -dra -o tudi črno móder ~ -dra ~ -o prid. |moder s črnim odtenkom|: **črnomoder motor**; **školjke s črnomodro lupino**

črno-móder -dra -o prid. |črn in moder|: **črno-moder karirast vzorec**; **črno-modra koalicija v Avstriji**; **zmaga črno-modre ekipe**

Kadar je pridevniška podredna zloženka nastala iz samostalniške besedne zveze, ki dobro pojasnjuje pomen nastale besede, namesto pomenske razlage med pokončnici zapišemo izvorno besedno zvezo, ki jo uvaja oznaka *iz*:

argentínsko-slovénski -a -o prid. |argentinski in slovenski|: **argentínsko-slovénski nogometni dvoboj**

argentínskoslovénski -a -o prid. |iz argentinski Slovenci|: **argentínskoslovenska diaspora**; **argentínskoslovenski časopis**

cíprsko-túrški -a -o prid. |ciprski in turški|: **Cíprsko-túrški spor je zasenčil zasedanje zunanjih ministrov EU**

cíprskotúrški -a -o prid. |iz ciprski Turki|: **cíprskoturški politik**; **cíprskoturško pristanišče**

Pogosto zaradi boljše preglednosti v slovarju prikazujemo razlike v pomenski strukturi tudi pri zloženkah z različnimi podstavnimi sestavinami, npr.:

bakréno-apnéni -a -o prid. |bakreni in apneni|: **bakreno-apnena brozga**

bakrenodóbní -a -o prid. |iz bakrena doba|: **bakrenodobna naselbina**

blagóvno-denárni -a -o prid. |blagovni in denarni|: **blagovno-denarni promet**; **blagovno-denarna loterija**

blagóvnodistribucijski -a -o prid. |iz blagovna distribucija|: **blagovnodistribucijski center**

bolníškooskrbni -a -o prid. |iz bolniška oskrba|: **bolníškooskrbni dnevi**

bolníšnično-ambulántni -a -o prid. |bolnišnični in ambulantni|:

bolníšnično-ambulantna obravnava bolnika

cíljnoraziskóvalní -a -o prid. |iz ciljna raziskava|: **cíljnoraziskovalni projekt** (CRP-projekt); **razpis za cíljnoraziskovalne programe**

ciljno-štartni -a -o prid. |ciljni in štartni|: **ciljno-štartni prostor za tekače**; **Gardero** so v **ciljno-štartnem prostoru**

civilnodružbeni -a -o prid. |iz civilna družba|: **civilnodružbena organizacija**, **civilnodružbena pobuda**; **civilnodružbena skupina**

civilnopравни -a -o prid. |iz civilno pravo|: **civilnoppravna oseba**; **civilnoppravna zaščita**; **odločanje v civilnoppravnih razmerjih**

civilno-vojaški -a -o prid. |civilni in vojaški|: **civilno-vojaško sodelovanje**; **civilno-vojaški odnosi**

Za uporabnika težje razberljivo razmerje med prirednimi in podrednimi zloženkami zaradi okrajšanosti prve sestavine v posameznih prirednih zloženkah v slovarju pojasnjujemo z razlago med pokončnicama:

angloamêriški -a -o prid. |ameriški z angleškimi prvinami|: **angloameriška literatura**; **angloameriška katalogizacijska pravila**; **angloameriška glasba**; |angleški in ameriški|: **angloameriški vojaki**; **Arhetipska kritika se je razvila v angloameriškem prostoru**

angloavstralski -a -o prid. |avstralski z angleškimi prvinami|: **angloavstralski družbeni sloj**; |angleški in avstralski|: **angloavstralski observatorij v Novem Južnem Walesu**

angloarábec -bca m |angleški in arabski; konj|: **potomec angloarabca**; **križanka med angloarabcem in arabcem**; **Vsi konji v ogradi so angloarabci**

Pridevniške izpeljanke na **-ski** iz lastnih imen

Med izlastnoimenskimi pridevniškimi izpeljankami, pri katerih so uporabniki v dvomu glede zapisa skupaj ali narazen, so v rabi najpogosteje izpostavljene izpeljanke iz večbesednih podstav. V slovarju je največ pridevnikov, ki jih izpeljujemo iz zemljepisnih imen, nekaj pa je tudi izpeljank iz osebnih in stvarnih imen. Pri vseh takih je izvorno ime navedeno v oklepaju na koncu redakcije:

- ▷ izpeljanke iz imen bitij oz. osebnih imen;
 - binládnovski** -a -o prid. **binladnovska brada**; **binladnovska ideologija** (< bin Laden)
 - cheguevárovski** -a -o [čegevárovski] prid. **mož s cheguevarovsko čepico** (< Che Guevara)
 - desádovski** -a -o prid. **desadovska literatura** (< de Sade)
 - donkihótovski** -a -o prid. **donkihotovski boj z mlini na veter**; **donkihotovska drža** (< Don Kihot)
- ▷ izpeljanke iz stvarnih imen;
 - alkáidovski** -a -o [alkájdovski] prid. **alkaidovski napad** (< Al Kaida)
 - dominsvétovski** -a -o prid. **dominsvetovska poezija** (< Dom in svet)
 - newdealovski** -a -o [njudílovski] prid. **newdealovska politika** (< New Deal)
 - poptevêjevski** -a -o prid. **poptevejevski program** (< Pop TV)

- ▷ izpeljanke iz zemljepisnih imen.
 - ámudarijski** -a -o prid. amudarijski namakalni sistem (< Amu Darja)
 - belokránjski** -a -o prid. belokranjska pramenka; belokranjska vinska cesta; belokranjski plesi (< Bela krajina)
 - brést-lítovški** -a -o prid. brest-litovški sporazum iz leta 1918; brest-litovški mir (< Brest-Litovsk)
 - črnokálski** -a -o [črnokáuski tudi črnokálski] prid. črnokalski viadukt; ostanki črnokalskega gradu (< Črni Kal)

5.3 ZAIMKI

Glede pisanja skupaj oz. narazen je pri zaimkih v slovarju podana največkrat obojna možnost zapisovanja, kar sledi tudi dejanski pisni normi. Na prvem mestu je v rabi pogostnejša različica, ki ji navadno sledi enakovredna druga pisna varianta:

bóg vé káj! ~ ~ čésa in bógvékáj -čésa s, zaim. Šepetala sta si bog ve kaj; S svojim obvladanjem zgodovine, etnografije, vulkanologije in bog ve česa še je prijetno presenetil; To je strah pred bog ve čem

rédko kdó ~ kóga in rédkokdó -kóga m, zaim. Le redko komu verjame in z redko kom sklene prijateljstvo; O redko kom so pisali tako poglobljeno kot o njem

5.4 ŠTEVNIKI

Dileme glede pisanja števnikov skupaj ali narazen se začnejo pri višjih številih, ki jih v slovar vključujemo le v redkih primerih. Slednje obravnavamo na dva načina: glavne števnike, ki jih pišemo skupaj, sprejememo med slovarske iztočnice, števnike, ki so pisani navadno narazen, pa izpisujemo med ponazarjalnim gradivom pri osnovni besedi besedne zveze, npr.:

dváindvájset -ih glav. štev. ⟨22⟩: Prvo knjigo je napisal pred dvaindvajsetimi leti ⟨pred 22-imi leti, pred 22 leti⟩; Dvaindvajset stanovanj so razdelili na podlagi razpisa **stó** stótih glav. štev. ⟨100⟩: Sejem so obudili po več kot sto letih; Zaprli so tovarno s stotimi delavci; prvih sto dni vlade; Dokončali so sto enajst metrov visok most čez Zambezi ⟨111 m⟩; Orkan s hitrostjo vetra sto šestdeset kilometrov na uro je označen le še kot orkan druge stopnje ⟨160 km/h⟩

tísoč -- tudi -ih glav. štev. ⟨1000⟩: knjiga s tisoč besedili; Termalni vrelci prihajajo iz globine skoraj tisoč metrov ⟨1000 m⟩; Društvo ima že okrog osem tisoč članov ⟨8000⟩; Brezplačnik izhaja v nakladi 375 tisoč izvodov ⟨375.000⟩; Prva nagrada znaša dvesto tisoč evrov ⟨200.000 €⟩; v zvezi **na tisoče** V ureditev proge so vložili na tisoče prostovoljnih ur

Vrstilni števniki, ki se pišejo le skupaj, so v slovarju iztočnice, prav tako vse tvorjenke iz števnikov, ki se pišejo skupaj:

tisočprvi -a -o vrstil. štev. ⟨1001.⟩: tisočprvi vzpon na Kremžarico; tisočprvi prispevek na forumu

stoénajsti -a -o vrstil. štev. ⟨111.⟩: Na cilj je pritekel stoénajsti; Praznovala je stoénajsti rojstni dan

dvatisočák -a m spodnjebohinjski dvatisočáki

stopétnajstič in stopetnájstič prisl. Praznik dela smo letos proslavili že stopetnajstič

Zloženke s številčno sestavino v prvem delu obravnavamo v okviru posameznih besednih vrst (npr. *desetkilogramski prid.*).

5.6 PRISLOVI

Področje pisanja prislovov je neustaljeno in dvomi glede zapisa skupaj ali narazen so pogosti zaradi spreminjanja kodifikacije bodisi zaradi formalnega spreminjanja besed, ki sledi spremembam pomena. V slovar so vključeni tisti prislovi, pri katerih je v rabi izkazana negotovost jezikovnih uporabnikov:

čim prisl. Čim pride do glasovanja, je jasno, kdo bo zmagal; v zvezi **čim bolj** Čim bolj učinkoviti smo, tem več težav imamo; v zvezi **čim prej** Pomembno je, da pridejo čim prej; v zvezi **čim več** Privabiti želijo čim več tujih gostov

čéz¹ prisl. Stopil je k oknu in zaklical tja čez; v zvezi **čez in čez** Samotna cesta je bila čez in čez poraščena s travami in ruji; v zvezi **na čez** Doma ima na čez kuhanje; na čez govoriti

Zveze pridevnika in prislova, ki označujejo barve

Zveze pridevnika in prislova, ki označuje barvo oziroma odtenek barve, je mogoče pisati na dva načina, zato so v slovarju normirane kot dvojnice s prednostnim zapisom skupaj, npr.:

béломóder -dra -o tudi bélo móder ~ -dra ~ -o prid. [moder z belim odtenkom]: V zrak se je dvignil belomoder dim; Ksenonske žarnice svetijo belomodro

črnomóder -dra -o tudi črno móder ~ -dra ~ -o prid. [moder s črnim odtenkom]: črnomoder motor; školjke s črnomodro lupino

Kadar pa je mogoče take zveze razvezati s *kot* ali *da*, jih pišemo narazen in prikazujemo sestavino, ki jo določa, pisano le narazen:

bakréno prisl. bakreno rdeča lasulja

ceméntno prisl. cementno siva barva plošč

címetasto prisl. Vonj je nekoliko plitev, cimetasto pomarančen; Goba ima cimetasto rjav klobuk loputaste oblike

čokoládno prisl. čokoladno rjava barva

črno prisl. črno pobarvani lasje; črno obrobljena očala; Črno gleda na svet; v zvezi na črno delo na črno

Prislovi z glagolom *vedeti*

Posebno skupino predstavljajo prislovi z glagolom *vedeti*, kjer je pisna norma neustaljena, zato v slovarju prikazujemo variantni zapis:

bóg vé kakó in bógvékakó prisl. Igralec ni bog ve kako visok

kdó vé zakáj in kdóvézakáj prisl. Kdo ve zakaj jo je hromil dvom

Zveze prislova in predloga

Uporabnikom dvome povzročajo tudi zveze prislova in predloga, ki so v slovarju prikazane večinoma med ponazarjalnim gradivom z izpostavljenim pojasnilom v zvezi s/z ...:

angléško prisl. Razumem angleško in francosko; angleško govoreči vodič; v zvezi s **po** biftek po angleško

arábsko prisl. Bagara arabsko pomeni kravji pastir; v zvezi s **po** Naučil se je pisati po arabsko

berlínsko prisl. berlinsko modra; v zvezi s **po** Na meniju so telečja jetra po berlinsko

bolónjsko prisl. bolonjsko prenovljeni študijski programi; v zvezi s **po** jajca po bolonjsko; študij po bolonjsko

Sicer pisna praksa kaže, da se pogosto piše predlog skupaj s prislovom, kadar se pomen nastale zveze razlikuje od pomena posameznih enot. Take besede so samostojne iztočnice:

napól² in na pôl [napôu] prisl. Dela, kot da bi bil napol človek, napol stroj; Stanuje v napol porušeni zgradbi; Odgovoril mu je napol v šali

pól² [pôu] prisl. pol kilograma čokolade; Stroj bo popravljen čez pol ure; pol žemlje; Z deli smo zaključili pol leta pred predvidenim rokom; v zvezi na **pol** Zastavo so obesili na pol droga; Začelo se je nogometno prvenstvo, ki ga za zdaj spremljam bolj na pol; Nihalka vozi na pol ure; na pol pretrgana veriga; v zvezi za **pol** Bil je za pol manjši od brata; knjige za pol cene; v zvezi v **pol** Državni zbor mora neskladnost odpraviti v pol leta; kosilo v pol ure

Predložne zveze

V slovarju so prikazane tudi tiste predložne zveze, npr. zveze predloga ali nikalnice s samostalnikom (*po navadi, na svidenje*), ki so jih normativni priročniki v preteklosti zapisovali

skupaj ali narazen ali celo samo skupaj. Glede na to, da se pri normiranju skušamo držati načela o nerazdružljivosti in nezamenljivosti zaporedja delov dane besede, kar pomeni, da v dano besedo ne moremo vriniti druge besede (*po stari navadi, na veselo svidenje*) oziroma da delom te besede ne moremo spremeniti zaporednosti, je normiran zapis narazen. Zaradi dejstva, da je pogostnost zapisa skupaj še vedno prevladujoča (npr. *ponavadi* – 61.278 in *po navadi* – 13.017), je v slovarju prikazana dvojnica, prednostna dvojnica pa je zaradi navedenih dejstev pisana narazen:

po navádi tudi ponavádi prisl. *Spal bom uro dlje kot po navadi; Kot po navadi je prišel v kavbojkah in majici*

na svidenje tudi nasvidenje medm. *Hvala in na svidenje!*; »Na svidenje vsem skupaj,« je rekel ob odhodu

Prislov v zloženkah

Tako kot pri zvezah s samostalniško prvo sestavino tipa *alfa žarki* je spremenjen slovarski prikaz tudi pri tradicionalnih zloženkah, ki se v rabi vse pogosteje pišejo samo narazen, tj. kot zveze. V slovarju jih v nasprotju s slovarsko prakso iz SP 2001 navajamo med ponazarjalnim gradivom pri slovarskih sestavkih, ki jih uvaja občnoimenska nespremenljiva sestavina zveze, s pojasnilom *v zvezi*:

brúto prisl. *Zaslúži 2000 evrov bruto; rast bruto domačega proizvoda* (BDP); v zvezi **bruto plača** *Obremenitve bruto plač se bodo povečale*; v zvezi **bruto teža** *tanker s 150 tonami bruto teže*

búffo [búfo] prisl.; v zvezi **buffo opera** *buffo opera v dveh delih*; v zvezi **buffo vloga** *Najbolj se nam je vtisnil v spomin po interpretacijah buffo vlog*

5.7 MEDMETI

Medmete zapisujemo v slovenščini zelo poljubno. Največ problemov imajo jezikovni uporabniki pri medmetih, ki vključujejo samostalnik *bog* in ki se rabijo kot frazemi. Problematični so medmeti, ki so v rabi navadno pisani na več načinov zaradi razumevanja vsake sestavine kot samostojne enote:

bóg ne dàj in bógnedàj medm. *Bog ne daj, da bi kaj zamudila; Ko vam gre nekdo na živce, se bog ne daj ne skregajte*

bóg pomagaj in bógpomágaj medm. »Bog pomagaj!« je vzkliknil; *Zdravilo za sušo je namakanje, bog pomagaj, ni druge rešitve*

bóg váruj in bógváruj medm. *Bog varuj, da bi kaj takšnega rekel ženski; Pri nas je vse idealno, bog varuj kaj spreminjati*

Medmeti kot sklopi

Kot tvorjenke so medmeti pogosto sklopi, tj. nastopajo iztrgano iz govorne verige, kjer se oblikujejo kot besedne igre. V slovarju je prikazana najpogostnejša raba, čeprav je mogoče zaslediti tudi drugačne pisne različice. Če so te pogoste, je normirana pisna dvojnica:

abrakadabra medm. Abrakadabra, čirule čarule, bum!; Deluje takole: »Abrakadabra, zdaj sem, zdaj me ni.«

ajatutája in aja tutája medm. Ajatutaja, ajatutaja, Mihec že spi

čira čára in čiračára medm. Čira čara, hokus pokus

Podvajanje medmetov

Narava medmetov kot besedne vrste, ki posnema zvoke iz okolice, je, da se pojavljajo tudi podvojeni, včasih tudi potrjeni. Navadno gre za onomatopejske medmete, ki jih pišemo z razmikom – kot dve besedi, zato je v slovarju iztočnica enobesedna, iz ponazarjalnega gradiva pa je razvidno, da gre za ponovitve le-te. Med ponovljenimi medmeti so lahko vejice, vezaji ali pa so brez ločil.

bíp -a medm. Ko se je iz orbite oglasil Sputnikov značilni »bip, bip«, so si vidno oddahnil; Njena ročna ura se je ravno začela oglašati bip, bip, bip

cín in cín medm. Cin cin, jaz že zvonim, zaspance budim!; Cin cin cin ... mi danes dela v glavi; Cin cin cin, je zapel zvonec

cíp in cíp medm. »Cip, cip!« je zacmevkal piščanček in prilezel iz lupine; Brškinka se s svojim cip cip cip neutrudno oglašča tudi v največji pripeki

čòf medm. Po lužah čof čof ...; Čof, mu je priletelo okrog ušes

čív in čív medm. Čiv-čiv, živ-žav, vse prav?; Vrabček čivka čiv, čiv, čiv

Medmeti, ki jih uporabljamo pri pozdravljanju

Medmeti, ki jih uporabljamo pri pozdravljanju, ne sodijo med zapisovalne posebnosti pri zapisu skupaj ali narazen, temveč veljajo zanje že opisana načela kot pri drugih besednih vrstah.

bájbáj in báj báj medm. Baj baj! Lep večer in lepe sanje; Baj baj, Amerika!

bóg dàj in bógdàj medm. »Dober dan, oče Ločnikar,« sem ga pozdravil. »Bog daj, kdo pa si?« je izdaval med kašljanjem

čáo medm. Lepo se imejte, čao!; Pri nas se vedno nekaj dogaja, srečuješ kolege, »čao, o, poglej, kdo je danes tukaj«, poklepetaš in že hitiš naprej

čáv medm. Grem se potepat! Čav!; »Čav, Sara,« je rekel. »Kaj pa ti tu?«

5.9 ČLENKI

Slovarska obravnava členkov se glede zapisa skupaj ali narazen ne razlikuje od obravnave drugih besednih vrst. Morebitni dvojnični zapis sledi analizi pogostnosti rabe, citatni členki pa imajo med pokončnicama zapisano pomensko ustreznico.

à propos [a propó] člen. |cit. à propos; ob tem, pa še to|: Po vrnitvi iz zapora (à propos, nikdar ni bil zaprt v Sremski Mitrovici!) so mu prisodili še štiri mesece zapora v Ogulinu
bóg si ga védi in **bógsigavédi** člen. To je velik vrt, poln marjetic, zlatič, kresnic in bog si ga vedi kakšnih rož še; Prenočili smo na bog si ga vedi čigavem seniku
bóg vé in **bógvé** člen. Bog ve, kaj se mu je zgodilo
bržčas člen. Zaradi poškodbe bo bržčas moral pustiti službo; Tekmovanje bo bržčas potekalo brez televizijskega prenosa
círka člen. Star sem bil cirka štiri, pet let; Rezkalnik stane cirka 2300 evrov (ca 2300 €)
čěš člen. Omalovažujoče je zamahnil z roko, čěš vse naredi površno; Prijateljsko ga je pogledala, čěš niste sami

6 GLASOSLOVJE

6.1 NAGLAŠEVANJE

V slovarju so jakostno naglašene vse iztočnice in vse neiztočnične osnovne oblike, če je naglas na teh spremenjen glede na iztočnico. Premene iztočnične oblike so lahko v mestu naglasa ter v kolikosti in kakovosti naglasa, kar je v slovarju označeno na neiztočnični osnovni obliki.

áfropòp -pòpa m |glasbena zvrst|: izvajalec afropopa; Navdušili so z afropopom
beemvé -éja m voznik trinajst let starega beemveja; sopotnik v beemveju; Z beemvejem je obtolkel štiri parkirane avte; prim. BMW
Bòhinj -hínja m; zem. i. |alpska dolina; občina|: počitnice v Bohinju; enodnevni izlet v Bohinj; pot iz Bohinja na Triglav; planine nad Bohinjem ♦ Bohinjec, Bohinjka; Bohinjčev
Beaujolais -a [božolé božolēja] m; zem. i. |pokrajina|: Bili smo na trgatvi v Beaujolaisu; vino iz Beaujolaisa
cemènt -ènta m snežni cement; zobni cement; mešanica cementa in apna; cisterna s cementom
cêsar -árja m cesar Friderik III.; Predsednik se je srečal z japonskim cesarjem; grobnice kitajskih cesarjev
čětverobòj -òja m mladinski četverboj; Razpis za organizacijo mednarodnega četverboja; štiriletni cikel četverbojev reprezentanc do 23 let; S četverbojem so pričeli lani novembra in ga končali sredi aprila letos

ótok otóka m otok Krk; Velja za enega najlepših otokov Jadranskega morja; Odpadke zbirajo na 250 ekoloških otokih

Če je ugotovljen dvojnični naglas besede, je iztočnica prikazana kot enakovredna naglasna dvojnica, ki jo z varianto povezujeta oznaki *in, tudi*, npr.:

Afričán -a in Afričán -ána m; preb. i. priseljeni Afričan; življenje Afričanov v Angoli (< Afrika)

agencija -e in agéncija -e ž turistična agencija Sonček; razvojna agencija

bezèg -zgà in bèzeg -zga m črni bezeg; čaj iz bezga

bezgòv -a -o in bezgòv -òva -o in bèzgov -a -o prid. bezgov čaj; kozarec bezgovega soka; posušeno bezgovo cvetje (< bezeg)

adsorpcíjski -a -o in adsórcijski -a -o prid. |tak, ki veže, zgoščuje|: adsorpcijsko sredstvo

črnogláv -áva -o in črnogláv -a -o prid. V sobo je vstopil črnoglav fantek

črnjenje -a in črnjênje -a s |barvanje v črno|: črnjenje las; črnjenje sodelavcev (< črniti)

cin in cín medm. Cin cin, jaz že zvonim, zaspance budim!; Cin cin cin ... mi danes dela v glavi; Cin cin cin, je zapel zvonec

alimènti -ov tudi aliménti -ov m mn alimenti za otroka; dogovor o plačevanju alimentov

blédo tudi bledó prisl. Prvih dvajset minut so igrali bolj blede

6.2 IZGOVOR

Vsakokrat, kadar izreka ni predvidljiva oziroma je iz zapisa iztočnice težko predvidljiva, je zapisana v oglatem oklepaju, ki sledi iztočnici. Največkrat gre za prevzete besede in imena. Da bi se izognili morebitnim nesporazumom, pri večbesednih iztočnicah ne zapisujemo le dela, ki ga je težko izgovoriti, temveč celotno besedo oziroma zvezo, npr.:

accelerándo [ačelerándo] prisl.; cit. |pospešujoče|

Ágassi -ja [ágasi] m; oseb. i. trener Andrea Agassija; dvboj z Agassijem

Barbusse -ssa [barbís] m; oseb. i. roman Henrija Barbussa; pacifizem pri Barbussu; primerjava med Barbussom in sodobniki

beachvolley -a [bíčvòlej] m (odbojka na mivki): igrišče za beachvolley; igralec beachvolleya

Ábu Dhábi ~ -ja [ábu dábi] m; zem. i.; gl. Abu Dabi

Ábu Gráib ~ -a [ábu grájib-] m; zem. i. |mesto|: zapori v Abu Graibu

al frésco [al frésko] prisl.; cit. |na sveže|: slikanje al fresco

Álto Adíge ~ -gea [álto adídže] m; zem. i.; gl. Južna Tirolska

Če razlikovanje med zapisom in izreko ni le na ravni črke, temveč se spremeni tudi naglas, se navadno beseda in njena neiztočnična osnovna oblika v celoti izpišeta v oglatem oklepaju:

abbé -ja [abé abêja] m; cit.; gl. **abe**

Abélard -a [abelár abelárja] m; oseb. i. |cit. Abélard|: zgodbe Pierra Abélarda; dopisovanje Hermana Koroškega z Abélardom/Abélardem

Camus -a [kamí kamíja] m; oseb. i. roman Alberta Camusa; Sporekel se je s Camusom/Camusem

Izgovorne dvojnice pri nekaterih prevzetih občnih poimenovanjih in polcitatnih lastnih imenih so bodisi povezane z oznako *in* bodisi jih loči oznaka, ki pojasnjuje, v katerem jeziku je zapisana izreka običajna, npr.:

Beaufortov in Beaufortev -a -o [bofórov- in bofórjev-] prid.; v zvezi **Beaufortova lestvica**
Hitrost vetra merimo z Beaufortovo/beaufortovo lestvico od 0 m/s do hitrosti 36,9 m/s
|lestvica za določanje jakosti vetra| (< Beaufort)

cinofil -a [cinefil in sinefil] m **cinofil Marcel Štefančič**; družabno zbirališče cinefilov

Charles -a [angl. čárls, fra. šárl] m; oseb. i. zvesti spremljevalci angleškega kralja Charlesa II.; srečanje s princem Charlesom; kulturni center Charlesa Nodierja

dándi -ja [dándi in déndi] m |pod. za dandy|: Zagledan je vase kot kak dandi; Seznanil jo je s poklicnim dandijem Oliverjem; esetika dandijev in boemov

Posebnost so prevzeta imena z obveznim naglasnim oziroma diakritičnim znamenjem, kjer se uporabnik iz zapisa med pokončnicama, ki ga uvaja oznaka *cit.* (*citatno*), lahko pouči o ustreznem zapisu:

Ampère -rja in -ra [ampêr ampêrja in ampêra] m; oseb. i. |cit. Ampère|: André Marie Ampère; Pri poskusih je tekmoval z Ampèrjem/Ampèrom

art déco ~ -ja [ár dekó] m |cit. art déco|: Hiša je zgrajena v slogu art décoja; Pri ustvarjanju se je spogledoval z art décojem in konstruktivizmom

Cézanne -nna [sezán] m; oseb. i. |cit. Cézanne|: razstava del Paula Cézanna; Primerjali so ga z van Goghom in Cézannom

Champs-Élysées -- [šánz-elizé] ž mn.; zem. i. |cit. Champs-Élysées|; gl. Elizejske poljane

Čelakovský -ega [čelakóvski] m; oseb. i. |cit. Čelakovský|: pisma Františka Ladislava Čelakovskega; literarni stiki med Prešernom in Čelakovskim

Kadar ima tuje ime vzporednice, za katere bi pričakovali enako izreko, pa ni tako, zapišemo v oglatem oklepaju izreko, četudi ta – gledano to ime samostojno – ni nepredvidljiva glede na zapis besede:

Bárents -a m; oseb. i. raziskovalec severnega tečaja Willem Barents; Morje je dobilo ime po Nizozemcu Barentsu; Posvetoval se je z Barentsom

Keats -a [kíc] m; oseb. i. **Najraje ima pesmi Johna Keatsa in Walta Whitmana; Poeta Iana Curtisa primerjajo s Keatsom/Keatsem**

Yeats -a [jíc] m; oseb. i. **Počitnice je preživljal s pesnikom Yeatsom/Yeatsem**

Dvoustnični u

Pri t. i. domačih besedah je izreka nepredvidljiva zlasti zaradi zvočnikoa *v* in njegovih variant. Pri tem so izpostavljeni v oglatem oklepaju vsi zapisi, ki so bili zaradi normativnih prepovedi v preteklosti večkrat predmet diskusij, četudi se nanašajo na neiztočnično obliko, npr. pri zgle-
dih *bralec*, *črpalec*.

brálec -lca [brálec bráuca] m **opomba bralcu; mladi bralci; Avtor z bralcem iskreno in odprto deli svoj notranji svet; pisma bralcev**

brálka -e [bráuka] ž **Drage bralke, spoštovani bralci!; mnenja bralk in bralcev**

črpálec -lca [črpálec črpáuca tudi črpalca] m **črpalec nafte; pogodba z izbranim črpalcem plina; črpalci evropskih sredstev**

bólha -e [bôuha] ž [žival]: **vodna bolha; elektronski odganjalec bolh in klopov za ljudi; [avtomobil Fiat 126]: Z neregistrirano bolho je treščil v hišo**

bólšji -a -e [bôušji] prid. **Preživlja se s prodajo na bolšjem trgu (< bolha)**

črnopôlt -a -o [črnopôut] prid. **Deček ni niti bel niti črnopolit; črnopolta pevka**

Còl Còla [cou còla] m; zem. i. [kraj]: **cerkev sv. Lenarta na Colu; Doma je s Cola pri Ajdovščini; kolesarski vzpon na Col ♦ Colčan, Colčanka**

Črni Kál -ega -a [črni káu črnega kála] m; zem. i. [kraj]: **kamnolom v Črnem Kalu; predor pod Črnim Kalom ♦ Črnokalec, Črnokalka; Črnokalčev**

dél -a [dél tudi déu déla] m **Berem prvi del triologije J. M. Coetzeeja; vaje za zgornji del telesa; Izvajamo zaključna gradbena dela; izbor programa javnih del**

Izreko izpisujemo tudi pri tistih iztočnicah, kjer bi uporabniki lahko po analogiji s podobnimi besedami in pri njih prevladujočim izgovorom predvidevali drugačno izreko:

Ból -a [ból] m; zem. i. [kraj]: **teniški turnir v Bolu; Oglejte si fotografije iz Bola; Bol na Braču ♦ Bolčan, Bolčanka**

Zev, neobstojni samoglasniki in druge pravorečne posebnosti

Pravorečnih posebnosti, npr. neobstojni samoglasniki, zev, izglasna (ne)zvenečnost, v slovarju posebej ne označujemo, izjema so tiste iztočnice, pri katerih zaradi kake druge problematike izpišemo izgovor v oklepaju:

Amnesty International ~ -a [êmnesti intørnêšønəl] m; stvar. i. |organizacija|: predstavnik
Amnesty Internationala; prim. AI

Alásia da Sommarípa -e ~ ~ in -a ~ ~ [alázija da somarípa] m; oseb. i. italijansko-slovenski
 slovar Alasie/Alasia da Sommaripa; primerjava Trubarja z Alasio/Alasiem da Sommaripa
Ångström -a [ánkstrem] m; oseb. i. obletnica rojstva Jonasa Ångströma

Neobstojni samoglasnik je razviden tudi iz zapisa neiztočnične osnovne oblike pri samostalnikih in pridevniki:

avríkelj -klja m cvet avriklja; križanec med avrikljem in kranjskim jegličem; rastišče avrikljev

Barkóvlje -velj ž mn.; zem. i. |kraj|: osnovna šola v Barkovljah; Barkovlje pri Trstu; iz Proseka v Barkovlje ♦ Barkovljan, Barkovljanka

biátlonec -nca m uspeh 22-letnega biatlona; dvboj z norveškim biatlonecem; zmaga biatlonecev

bíbličen -čna -o prid. Začetek romana ni prav nič bibličen; Njegova religioznost je bolj biblična kot evangelijska

bíftek -tka in -a m biftek po angleško; 300 g tatarskega biftko/bifteka; rezine biftko/bifteka na rukoli

bojažéljen -jna -o prid. bojaželjna politika; prizori izzivalnih, bojaželjnih skrajnežev

Enako velja za slovanska imena z neobstojnimi samoglasniki:

Bákar -kra m; zem. i. |kraj|: grad Frankopanov v Bakru; pogled iz Bakra na Krk; ovinki nad Bakrom ♦ Bakrčan, Bakrčanka

bákrski -a -o prid. |pod. za bakarski|: bakrska vodica (< Bakar)

Károvec -vca m; zem. i. |pod. za Karlovac; mesto|: pivovarna v Karlovcu; Redno smo hodili na sejem v Karlovec; Slikar je po rodu iz Karlovca ♦ Karlovčan, Karlovčanka

károvški -a -o prid. karlovška pivovarna (< Karlovec)

Pri imenih, kjer v slovenščini ohranjamo neobstojni samoglasnik, tj. pri nordijskih imenih in imenih, kjer v izvirnem jeziku v izreki glasu ne izgovorimo, v slovenščini pa ga ohranjamo, je to razvidno iz rodilnika ali zapisa v oglatem oklepaju:

Ándersen -a m; oseb. i. pravljice Hansa Christiana Andersena

Bjórnsón -a [bjérnsón] m; oseb. i. črtice in povesti Björnstjerna Björnsona

Clínton -a [klínton] m; oseb. i. predsedniška kampanja Billa Clintona; Srečala se je z Billom Clintonom

Hústón -a [hjústón] m; oseb. i. film Johna Hustona

Zeva ne označujemo, označujemo pa izreko črke *i* z *j*:

aikído -a [ajkído] m; gl. ajkido

áis -a [ájs] m [glasbeni ton]: Ton, višji od A, ais, ima frekvenco 466.164 Hz

amiénski -a -o [amjénski] prid. amienski mir; amienska katedrala (< Amiens)

celulóid -a [celulójd-] m; gl. celulojd

Ciúha -e tudi -a [cjúha] m; oseb. i. slikarstvo Jožeta Ciuhe/Ciuha; Opravil je slikarsko šolo pri profesorju Ciuhi/Ciuhu; intervju s Ciuhom/Ciuhom

Samostalniki na *c, č, dž, j, š, ž*, kjer prihaja do preglasa, imajo to posebnost nakazano v pona-zarjalnem gradivu:

Adámič -a m; oseb. i. zlata medalja Bojana Adamiča; srečanje z Adamičem

belúš -a m perujski beluši; sezona belušev; kremna juha iz belušev

blíšč -a m Bil je ljubitelj medijskega blišča; Železova in aluminijeva zrnca gorijo z bliščem

čárdaš -a m Zaigraj čardaš; Plesala je v ritmu čardaša; Nastopil je s poskočnim čardašem

črnolásec -sca m mlajši črnolasec; Videli so jo s črnolascem; skupina samih črnolasev

Z vezajem v izglasju besede, ki se nahaja v oglatem oklepaju, nakazujemo, da je izgovor nezve-neč, če pa mu sledi samoglasnik, izgovorimo njegovo zvenečno varianto oziroma velja izreka po črki:

Ádenauerjev -a -o [ádenaverjev-] prid. Adenauerjeva politika (< Adenauer)

airbag -a [êrbèg-] m (zračna blazina): bočni airbag; volan z airbagom

kásting -a [kásting-] m; gl. kasting

chartreuse -ea [šartréz-] m kozarec chartreusea

Chésterfield -a [čésterfild-] m; zem. i. |mesto|: Umrl je v Chesterfieldu; zdravnik iz

Chesterfielda ♦ Chesterfieldčan, Chesterfieldčanka

Izreka kratic

Kratice izgovarjamo na dva načina, ki sta v slovarju obravnavana kot enakovredna, povezana z oznako *in*:

ABC ABC-ja tudi ABC [abəcə in abecé abecéja] m; krat. |avtomatsko brezgotovinsko cestninjenje|: uporabniki ABC-ja; Cestnino plačujem z ABC-jem; prim. ABC-kartica

ADSL ADSL-ja in ADSL-a tudi ADSL [adəsələ in adeesəl] m; krat. |tehnologija za prenos podatkov|: dostop do interneta prek ADSL-ja/ADSL-a; povezava z ADSL-jem/ADSL-om; prim. ADSL-modem

BSE BSE-ja tudi BSE [bəsəé bəsəéja in beesé beeséja] m; krat. |goveja spongiformna encefalopatija|: prisotnost povzročitelja BSE-ja v hrani; Krava je okužena z BSE-jem

CMS CMS-ja tudi CMS [cəməsə in ceemès ceemèsa] m; krat. |dinamični upravljavnik spletnih vsebin|: odprtokodni CMS; Novo spletno stran lahko s CMS-jem/CMS-om ureja naročnik sam

CPP CPP-ja tudi CPP [cəpəpə in cepepé -êja] m; krat. |cestno prometni predpisi|: **tečaj** CPP-ja; **Pred CPP-jem opravi tečaj prve pomoči**

7 OBLIKOSLOVJE

Oblikoslovne posebnosti prikazujemo v slovarju tako pri prikazu pregibanja iztočnične oblike kot tudi implicitno, v ponazarjalnem gradivu. Pri samostalnikih prikazujemo roditeljsko obliko, pri pridevniku okrajšani obliki za ženski in srednji spol, pri glagolu pa sedanjiško obliko:

bájpas -a m |pod. za bypass|; (*obvod*): **prometni bajpas**; **bajpas želodca**; **Preživel je že tri infarkte in ima na srcu štiri bajpase**; nesklonljivo v zvezi **bajpas podjetje ustanavljanje bajpas podjetij**

cluster -tra [klástər] m (*gruča*): **cluster s 160 podjetji**; **načrtovanje razvojnih clustrov**; |hkratkno zvenenje tonov|: **godalni clustri**

básovski -a -o prid. **basovski klarinet**; **basovski zvočnik**; **basovska kitara**

črnčev -a -o prid. **črnčevi bujni lasje**; **črnčevo petje** (< črnc)

dognáti -žênem glag. dov. **Tega ji pa ne povem, naj dožene sama** ① vel. dožêni, doženíte; del. dognàl, dognála

Če imajo osnovne oblike ali neosnovne iztočnične oblike dvojnico, je ta uvedena z oznako *in*, če je enakovredna, oziroma z oznako *tudi*, če je iztočnična ali prva oblika prednostna:

búksljev -a -o in búkseljnov -a -o prid. (< bukselj)

bljúvati -am in bljújem glag. nedov. **Kašljal je in bljuval, da so ga vsi gledali**

búhtelj -na tudi -tlja m **domači buhteljni/buhtlji z marmelado**; **valjanje buhteljnov/buhtljev**

7.1 SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA

Dvojne oblike v nekaterih sklonih

Pri nekaterih samostalnikih moškega spola se pogosto pojavljata dve možnosti sklanjanja, in sicer le v določenih sklonih, kar se navadno povezuje tudi s spremembami v naglasu. V slovarju je taka dvojnost prikazana bodisi med slovničnimi posebnostmi, če so dvojne iztočnične ali neiztočnične osnovne oblike, bodisi je dvojnost razvidna iz ponazarjalnega gradiva:

brég -a m **ribolov z brega**; v dvojini, im. bréga/bregôva: **mesto na obeh bregovih/bregih Drave**; v dvojini, im. brégi/bregôvi: **Bregovi/bregi nad vasjo vse bolj zaraščajo**

cvét -a m **lotosov cvet**; v dvojini, im. cvéta/cvetôva: **Na stebli se zibljeta le dva cveta/cvetova**; v množini, im. cvéti/cvetôvi: **dišeči beli cveti/cvetovi**; **sirup iz bezgovih cvetov**

dár -ú tudi -a m dar govora; Za pesništvo ni imel daru; S svojim govorniškim darom jih je navdušil; Cerkev so obnovili z darovi vernikov

glás -ú tudi -a m Vlogo je dobila zaradi svojega nizkega glasu; Spoznala ga je po glasu; glasovi navijačev; Dobili so 13,43 odstotka glasov

móst -ú tudi -a m savski, mariborski most; Mimo mostu je zapeljala v potok; mostovi v Benetkah

Posebnost so imena iz grško-rimskega sveta, kjer je v rabi pogosta imenovalniška citatna oblika. V slovarju so vse imenovalniške oblike samostojne iztočnice, vendar citatna oblika ni ponazorjena z zgledom, uporabnika pa k poslovenjeni različici usmerjamo s kazalko *gl.* (*glej*):

Ájshil -a m; oseb. i. drame Ajshila, Sofokleja in Evripida; motiv žrtvovanja pri Ajshilu
Ájshilos Ajshila m; oseb. i.; gl. Ajshil

Cícero -a m; oseb. i.; gl. Ciceron

Cicerón -a m; oseb. i. avtobiografski spisi Cicerona; ohranjeno pismo Ciceronu

Dédal -a m; oseb. i. motiv Dedala in Ikarja

Dédalos -a m; oseb. i.; gl. Dedal

Krajšanje in daljšanje osnove

Posebnost moških paradigem je krajšanje in daljšanje osnove. Oboje je razvidno že iz zapisa roditelja.

Pri imenih na nemi *-e* je v zapisu roditelja nakazano, ali se ta *-e* ohranja ali ne:

aide-mémoire -ra [éd-memoár] m |cit. aide-mémoire; zapisek|: diplomatski
aide-mémoire; pet točk aide-mémoira

Bataille -lla [batáj] m; oseb. i. nadrealist Georges Bataille; likovna interpretacija misli
Georgeseta Batailla; Prijatelj je z Bataillom/Bataillem

beagle -la [bígl] m |pes|: Gibanje je beaglu v veselje; leglo beaglov

Bôyle -la [bôjl] m; oseb. i. vakuumski poskusi Roberta Boyla

Clárke -ka [klárk] m znanstvena fantastika sira Arthurja C. Clarka; Odkrili so bogato korespondenco s Clarkom

Cage -ea [kêjdž-] m; oseb. i. skladba eksperimentalnega skladatelja Johna Cagea; film z
Nicholasom Cageem v glavni vlogi

babyface -ea [bêjbifêjs in bébifêjs] m; gl. bejbifejs

chartreuse -ea [šartréz-] m kozarec chartreusea

cóllege -ea [kólidž-] m; gl. kolidž

cyberspace -ea [sájbørspêjs] m; gl. kiberprostor

V slovarju je označena podaljšava osnove s *t*. Ker nekatere besede omahujejo glede podaljšave s *t* in *j*, so dvojne možnosti nakazane z zapisom roditeljske oblike, dvojnice pa so razvidne tudi iz ponazarjalnega gradiva, če jih gradivo izpričuje:

Bíne -ta m; oseb. i. Dobimo se ob petih pri Binetu

Céne -ta m; oseb. i. S Cenetom sva šla na pico

máčo -a in -ta Spreminja se v pravega mača/mačota

médo -ta m Vzemi medota in greva!

nóno -a in -ta m hiša mojega nona/nonota Antona; počitnice pri noni in nonu/nonotu

Árne -ja tudi -ta m; oseb. i. razstava Arneja/Arneteta Hodaliča; Na otoku živi s sinom Arnejem/Arnetom in ženo Jernejo

Máte -ja tudi -ta m; oseb. i. dvoboj Mateja/Mateta Parlova; Nagrado so podelili Mateju/Matetu Dolencu; koncert s klarinetistom Matejem/Matetom Bekavcem

Pogovorne različice (*polo polota*) pri podaljšavah v slovarju so označene z oznako *pog.* (*pogovorno*), čeprav iz pogovornega jezika že prehajajo v knjižnega:

Márko -a pog. -ta m; oseb. i. mit kraljeviča Marka; Kleopatrina zveza z Markom Antonijem se je končala tragično

Míro -a pog. -ta m; oseb. i. Danes bomo večerjali pri Miru

Podaljšave osnove z *n* so redke, tudi zato, ker se vedno pojavljajo v dvojničnih oblikah:

búhtelj -na in -tlja m buhteljni/buhtlji z marmelado; Najedel se je domačih buhteljnov/buhtljev

dátelj -na in -tlja m Ne razlikuje med kitajskim in navadnim dateljnom/datljem; sveži dateljni/datlji; zaščita morskih dateljnov/datljev

Največ oblikoslovnih posebnosti je pri samostalnikih, ki podaljšujejo osnovo z *j*. Problemi se ne pojavljajo le zaradi dvojnih oblik, temveč tudi zaradi različnega pregibanja pri enakozvočnih besedah:

okvír¹ -a m predvideni časovni okvir; jezikovni programi v okviru Evropske unije

okvír² -ja in -a m Slika je izrezal iz okvirja/okvira; vrata s snemljivim okvirjem/okvirom

séver -a m Gorski hrbet poteka v smeri sever–jug; potovanje na sever; prometne povezave s severom države

Séver -ja m; oseb. i. Predsednik Sklada Staneta Severja je podelil nagrade; Objavljen je intervju z Janijem Severjem

Omahovanje je tudi pri nekaterih besedah, ki se končajo na govorjeni *r*. Tu je normirana dvoj-

nica, saj – kljub temu da se raba nagiba k podaljšavi z *j* –, nekatere besede ohranjajo tradicionalni način pregibanja:

Baudelaire -ja tudi -a [bodlêr] m; oseb. i. Charles Baudelaire; Poejeve ideje so vplivale na Baudelairja/Baudelaira; Ukvarja se z Baudelairjem/Baudelairom

Belvédère -ja tudi -a [belvedêr] m; stvar. i. |samostojni objekt|: Plečnikov paviljon Belvedere na Bledu; živalski vrt v dunajskem Belvederju/Belvederu; |ime več hotelov|: Obiskal jih je ruski lastnik Belvederja/Belvedera

Charpentier -ja [šarpantjé šarpantjêja] m; oseb. i. opera Gustava Charpentierja; intervju s francoskim baročnim mojstrom Charpentierjem

Črtomir -ja m; oseb. i. motiv Črtomirja in Bogomile; intervju s slikarjem Črtomirjem Frelihom

ampêr -ja in -a m |merska enota|: 230 amperjev/amperov varilnega toka (230 A); prim. A

cóklar -ja m Izučil se je za coklarja; Poročila se je s coklarjem; Dejavnosti lončarjev, tesarjev, pletarjev, coklarjev odmirajo

hektár -ja in -a m |merska enota|: Obnovili so 400 hektarjev/hektarov vinogradov (400 ha); Območje knjižnice obsega 7,5 hektarja/hektara površine (7,5 ha); prim. ha

Z *j* podaljšujejo osnovo tudi vsi samostalniki, ki se končajo na izgovorjeni samoglasnik ali samoglasniški sklop, izjeme, npr. pri besedah s soglasniškim izglasjem, so razvidne iz rodilnika in zapisa izreke v oglatem oklepaju:

Cálgary -ja [kálgari] m; zem. i. |mesto|: Zmagal je na olimpijskih igrah v Calgaryju; Preselila se je v Calgary; hokejisti iz Calgaryja; Med Vancouvrom in Calgaryjem vozi tudi vlak ♦ Calgaryjčan, Calgaryčanka

Cláncy -ja [klánsi] m; oseb. i. romani Toma Clancyja; Knjigo je napisal skupaj s Clancyjem
čili -ja m pridelovalec čilija; Stremo in zmešamo dva pekoča čilija in strok česna; omaka s čilijem

Broadway -a [bródvej] m; zem. i. |ulica|: Na newyorškem Broadwayu so uprizorili znameniti muzikal; Po 46 letih se bo vrnila na Broadway; plesalke z Broadwaya; ulica med Peto avenijo in Broadwayem

Sklanjanje po dveh paradigmah: moška imena na -a

V slovarju prikazujemo obe mogoči sklanjatvi (drugo moško, ki je enaka prvi ženski, ali prvo moško) kot enakovredni, če se obe paradigmi uresničujeta enakovredno, sicer je na prvem mestu pogosteje realizirana sklanjatev. Kadar pa se dvojnična oblika znajde v ponazarjalnem gradivu, tudi tam predvidimo ustrezno pregibno možnost. Od gradiva je odvisno, ali obe varianti povezuje oznaka *in* ali oznaka *tudi*, npr.:

ága -e tudi -a m Njegov poveljnik je bil janičarski aga; za imenom mavzolej Mohameda age; Bojeval se je s Hasanom ago

ajatóla -e tudi -a m Ajatole si lastijo oblast nad vojsko; pred imenom revolucija ajatole Homeinija; srečanje z ajatolo

Břézina -e tudi -a [bžézina] m; oseb. i. pesmi Otokarja Březine/Březina

Ciúha -e tudi -a [cjúha] m; oseb. i. slikarstvo Jožeta Ciuhe/Ciuha; Opravil je slikarsko šolo pri profesorju Ciuhi/Ciuhu; intervju s Ciuho/Ciuhom

Slovnice posebnosti

Razmerje med dvojnicama, pri katerih se v paradigmi kot enakovredna možnost označuje tudi kategorija živosti, je v ponazarjalnem gradivu prikazano s poševnico (/), npr.:

amí -ja m |vozilo|: Še vedno vozi ami/amija; Na morje smo šli s spačkom ali z amijem; različni modeli amijev

armanják -a m |pijača|: Vedno naroči armanjak/armanjaka; steklenica armanjaka; slive, namočene v armanjaku; 125 ml armanjaka

bordójec -jca m |vino|: kozarec bordoja; Pili so brdojec/bordoja; Nazdravil je z bordojem

V ponazarjalnem gradivu prikazujemo kategorijo živosti tudi pri samostalnikih druge moške sklanjatve, npr.:

Aljóša -e in -a m; oseb. i. razstava fotografij Aljoše/Aljoša Dolenca; monokomedija z Aljošo/Aljošem Ternovškom; Premraženega Aljošo/Aljoša so našli šele dva dni po nesreči

delovódja -e in -a m gradbeni delovodja; Bil je v sporu z delovodjo/delovodjem; usposabljanje delovodij/delovodjev; Zaposlili so izkušenega delovodjo/delovodja

Posebnosti v dvojini in množini

Pri samostalnikih, ki osnovo podaljšujejo z *ov*, v slovarju te posebnosti nakazujemo s pojasnilom v dvojini, v množini in ponazarjalnim gradivom, npr.:

cvét -a m lotosov cvet; v dvojini, im. cvéta/cvetôva: Na stebli se zibljeta le dva cveta/cvetova; v množini, im. cvéti/cvetôvi: dišeči beli cveti/cvetovi; sirup iz bezgovih cvetov

člôvek -éka m; anatomija človeka; V filmu je upodobil človeka pajka; v dvojini človeka ljudi človekoma človeka ljudéh človekoma: Niti dva človeka si nista enaka; zgodba o ljudeh, ki se imata rada; v množini, im. ljudjé: dom za starejše ljudi; |enota|: Obseg dela je človek/dan; |igra|: Najraje ima igro človek, ne jezi se

gròb -ôba m Molčali so kot grob; nagrobnik na grobu; v dvojini, im. grobôva: Izstopala sta dva grobova, v katerih ne počivajo domačini; v množini, im. grobôvi: Na dan mrtvih so obiskali grobove svojcev

7.2 SAMOSTALNIKI ŽENSKEGA SPOLA

Tako kot pri moških tudi pri ženskih prevzetih imenih iz grščine in latinščine, kjer se osnova od roditeljskega dalje spremeni, uporabnika k nevtralnejši dvojnici napotimo s kazalko *gl. (glej)*, npr.:

Artémis Artémide ž; oseb. i.; gl. **Artemida**

Artémida -e ž; oseb. i. **antični kipec Artemide**

Cêres Cêrere ž; oseb. i.; gl. **Cerera**

Cêrera -e ž; oseb. i. **hčerka žitne boginje Cerere**

Posebnosti sklanjanja ženskih samostalnikov so nakazane večinoma s ponazarjalnim gradivom. Največ slednjih se nanaša na posebnosti v roditeljski dvojini in množini prve ženske sklanjatve, pri drugi ženski sklanjatvi pa zlasti na dvojne oblike pri dajalniško-orožniški rabi, npr.:

- ▷ roditelj dvojine in množine;

bóa -e ž **Doma ima veliko pernato boo; razstava boj in šalov**

Géa -e ž; oseb. i. **Brez Gee mu ne bi uspelo; Z Geo sva sedeli na klopi**

Pía -e ž; oseb. i. **Čestitamo Pii za 30. rojstni dan; Izmed vseh Pij bodo izžrebali le eno**

ládja -e ž **ladja Queen Elizabeth; upor na ladji; ladjevje šestih ladij**

bárva -e ž **srajca mlečno bele barve; mešanica barv**

dèska -e in **deskà** -è [dàska in dèskà] ž **objava na oglasni deski; skladovnica desk**

rja -e in **rjà** -è ž **odstranjevalec rje; snovi, odporne proti rji; Poznamo več vrst rij**

- ▷ dajalnik ali orožnik dvojine.

nít níti ž **Prireditev ima rdečo nit: nastop gledališke skupine; Počutil se je zvezan z nevidno nitjo; v dvojini, or. z nítma/nítima: Z dvema nitma/nitima vezemo ravne šive v različnih barvah**

Ženske *i*-jevske sklanjatve imajo manj predvidljive sklonske oblike prikazane posredno v ponazarjalnem gradivu, posamezne izjeme niso izrecno izpostavljene:

část -í ž **Naj ti delo v skladišču ne bo pod častjo; Vsi so jo imeli v časteh; Pokopali so ga z vojaškimi častmi**

7.3 SAMOSTALNIKI SREDNJEGA SPOLA

Posebnosti samostalnikov srednjega spola so v glavnem nakazane s ponazarjalnim gradivom, npr.:

blagó -a s prodaja metrskega blaga; Na zalogi je več vrst blaga; Prejeli so pomoč v blagu; trgovec s cenanim blagom

korênje -a tudi korénje -a s Karotena je v korenju precej; solata z naribanim korenjem

nasélje -a s V primestnem naselju prodamo vrstno hišo; plinifikacija naselij

ústa úst s mn. Besede mu niso hotele iz ust; razstava slik, narisanih z usti

Enako je pri **množinskih samostalnikih**, kjer so posebnosti zlasti oblike rodilnika in orodnika:

dřva dřv s mn. Prodajamo brezova drva; stroj za cepljenje drv; Danes ni več treba kuriti štedilnika z drvmi

jétra jéter s mn. tumor na jetrih; presaditev jeter; težave z jetri

vráta vrát s mn. vrata Jelovica; dan odprtih vrat; Nalašč je treščila z vrati

Samostalniki, ki se **sklanjajo kot pridevniki**, sodijo v četrto sklanjatev, pogosto pa imajo tudi nepridevniško paradigmo, kar je nazano z dvojničnimi oblikami:

Beríčevo -ega s; zem. i. |kraj|: zelenjadarstvo v Beričevem; občani Brinja, Beričevega in Pšate; daljnovod Beričevo–Divača ♦ Beričavec; Beričevka; Beričevčev

Céljsko -ega s; zem. i. |pokrajina|: Na Celjskem so se cene nepremičnin zvišale; podjetnik s Celjskega ♦ Celjan, Celjanka

Ánhovo -ega in -a s; zem. i. |kraj|: tovarna v Anhovem/Anhovu; odbojkarji Salonita iz Anhovega/Anhova ♦ Anhovec, Anhovka; Anhovčev

Cérkno -ega in -a s; zem. i. |kraj|: cerkev sv. Ane v Cerknem/Cerknu; Vljudno vabljeni v Cerkno!; Skavti iz Cerknega/Cerkna so pripravili dobrodelno akcijo ♦ Cerkljan, Cerkljanka

Nekateri samostalniki srednjega spola **mešajo paradigmo s samostalniki ženskega spola**. Gre za lastna zemljepisna imena na *-sko/-ško*, ki označujejo neko pokrajino ali širše geografsko področje (*Bavarsko*) in ki jih uporabljamo večinoma v edninskem mestniku (*na Bavarskem*), sicer pa v paradigmi, kakršno je mogoče razbrati iz gradiva, prevladuje ženska oblika. V slovar sta vključeni iztočnici ženskega in srednjega spola:

Bavárska -e ž; zem. i. |zvezna dežela|: gradovi Bavarske; železniška povezava z Bavarsko in Švico ♦ Bavarec, Bavarka; Bavarčev; prim. Bavarsko

Bavársko -ega s; zem. i. |zvezna dežela|: Študiral je na Bavarskem; freisinška škofija z Bavarskega ♦ Bavarec, Bavarka; Bavarčev; prim. Bavarska

Čéška -e ž; zem. i. |ur. Češka republika; država|: V Češki je bilo letos skoraj 7,5 milijarde evrov tujih naložb; Lep pozdrav iz Češke! ♦ Čeh, Čehinja; prim. Češko

Čéško -ega s; zem. i. |država|: Pet let je živel na Češkem, kjer je delal kot svobodni fotograf; Slovenska rokometna reprezentanca je odpotovala na Češko; Njegov stari oče je prišel s Češkega; ♦ Čeh, Čehinja; prim. Češka

7.4 PRIDEVNIKI

Pri pridevniških oblikah, ki se v iztočnici nahajajo v slovarju v moški obliki, so prikazane tudi neiztočnične osnovne oblike za ženski in srednji spol, četudi so izražene ničto:

bél -a -o prid. Bil je ves bel od prahu; plaža s povsem belo mivko; Ob nasmehu je pokazal bleščeče bele zobe

bež -- -- prid. bež odtenek; Oblečen je bil v bež trenirko

Kot pridevniki so obravnavani tudi vrstilni števnik:

četrti² -a -o vrstil. štev. ⟨4.⟩: četrti odstavek 25. člena; četrti del nadaljevanke ⟨4. del⟩; Prireditev bo četrtega aprila ob četrti uri ⟨4. aprila/4. 4. ob 4. uri/4h/4.00⟩; Menjal je iz četrte v tretjo prestavo

stoenájsti -a -o vrstil. štev. ⟨111.⟩: Na cilj je pritekel stoenajsti; Praznovala je stoenajsti rojstni dan

Novost glede na dosedanje pravopisne slovarje je **ločevanje med vrstnimi in kakovostnimi pridevniki**. S ponazarjalnimi zgledi prikazujemo pri t. i. lastnostnih pridevnikih za uporabnika težavnejše izrazne možnosti, npr. stopnjevanje oziroma določanja mere ali načina itd. s prislovi, pri vrstnih pa značilne besedne zveze:

alternatívén -vna -o prid. Njegov pristop je bolj alternativen; alternativno reševanje sporov

alternatívni -a -o prid. alternativna medicina; alternativni viri energije

briljántén -tna -o prid. Zaključek tekme je bil briljanten; briljantna domislica

briljántni -a -o prid. briljantni prstan

brúšen -a -o prid. Cilinder je brušen na 38,5 mm

brúšeni -a -o prid. brušeni kremen; brušeno steklo

čokoláden -dna -o prid. Za bolj čokoladen okus dodajte mleku kakav

čokoládni -a -o prid. čokoladni liker; čokoladna torta; Postregli so s čokoladnimi mafini in suflejem; kruh s čokoladnim namazom

črn -a -o prid. Oči je imel črne kot oglje; vranje črn klobuk; Postajal je vse bolj črn

črni -a -o prid. črni kruh; črni petek; črna kronika; črna luknja; črna vdova; črno vino; črne kože; |igra|: črni peter

dêbel -éla -o [dêbeu] prid. Letos imamo res debel krompir; debela plast snega; Oblekla je svoj najdebelejši pulover

debéli -a -o prid. Z debelim tiskom označi pomembne dele besedila; debeli četrtek

7.5 GLAGOLI

Vsi glagoli v slovarju so podani v nedoločniku s končajem sedanjiške oblike ter podatkom o glagolskem vidu: *glag. nedov. (nedovršni glagol)*, *glag. dov. (dovršni glagol)*, *glag. dvovid. (dvo-vidski glagol)*. Druge predvidljive glagolske oblike, ki so pravopisno zanimive in za katere imamo gradivske potrditve, so prikazane z izbranimi ponazarjalnimi zgledi, in sicer v zaporedju sedanjik, velelnik, deležnik na *-l*, nedoločnik, namenilnik, deležje, npr.:

abstinírati -am glag. dvovid. *Mož že nekaj let abstiniira; Že tretje leto uspešno abstiniirajo od drog; Po prvi kazni je abstiniirala dve leti in pol; Jutri zagotovo začnem abstiniirati*

abstinírati se -am se glag. dvovid. *Abstiniirajo se od volitev*

balancírati -am glag. nedov.; gl. *balansirati*

balansírati -am glag. nedov. *Plesalka balansira s sabljo na glavi in boku; Spretno balansirajo med interesi podjetja in interesi stranke; Jahto bodo morali balansirati; Balansirajoč na prstih, sem se prebil do školjke*

brćniti -em glag. dov. *Ko se mu je nekako izmuznila, ga je brćnila v trebuh in zakrićala; Naj vas koklja brćne; Skušal jo je brćniti; Prišla ga je brćnit v nogo*

Kadar ima **sedanjíška oblika** v podstavi drugačne glasove ali naglas kot nedoločniška, je v slovarju izpisana v celoti, nepredvidljive oz. težje **velelníške oblike** ter **oblike deležnika na -l** so zapisane v ločenem razdelku slovarskega sestavka, ki ga označuje znamenje ⓘ (*podatki o težjih glagolskih oblikah*) z vpeljanima oznakama *vel.* (*velelnik*) in *del.* (*deležnik na -l*).

báti se bojím se glag. nedov. *Rekel je, da se boji za svoje življenje; Živali se bojijo pokanja petard; Ni se jim bilo treba bati za vsakdanji kruh; Fantje, ne se bati! ⓘ vel. bój se, bójte se; del. bál se, bála se*

bojeváti se bojújem se glag. nedov. *Bojuje se s čustvi in ga želi pozabiti; Ne vedo, kaj pomeni bojevati se za preživetje; Ne moreš se bojevati proti njim; Bi se šli bojevati z velikanom? ⓘ vel. bojúj se, bojújte se; del. bojevál se, bojevála se*

bráti bêrem glag. nedov. *Katere knjige naj berejo otroci?; Najbolj vztrajni so šele proti jutru zapustili delovno mesto (beri: šank); V tistem času je malokdo znal brati, kaj šele pisati; Šla je brat časopis; Beroč vašo knjigo, dobi bralec vtis, da je življenje trpljenje ⓘ vel. bêri, beríte; del. brál, brála*

dognáti -žênem glag. dov. *Tega ji pa ne povem, naj dožene sama ⓘ vel. dožêni, doženíte; del. dognál, dognála*

ćesáti ćesém glag. nedov. *Gosteješ dojenćkove lase ćesimo z gostim glavnikom; Las ne smemo pogosto ćesati; Dvakrat na teden pride psa ćesati in krtaćiti na dom ⓘ vel. ćeši, ćešíte; del. ćesál, ćesála*

Pravopisno zanimivi **deležniki na -ć**, **deležniki na -n** ter **glagolniki** so v slovarju samostojne iztoćnice, ki jih z izhodišćnim glagolom povezuje oznaka <, npr.:

béljen -a -o prid. s klorom beljen bombaž; beljene vate in gaze; steblo beljene zelene; beljena regratova solata (< beliti)
béljenje -a s lasersko beljenje zob; Stene so pripravljene za beljenje; Pred beljenjem zobe temeljito očistijo (< beliti)

bojujóč se -a se -e se prid. kip bojujóčih se vitezov (< bojevati se)
bojevánje -a s Niso imeli dovolj izkušenj z gverilskim bojevanjem (< bojevati se)

beróč -a -e prid. Z vsakim novim knjižnim delom vznemiri beroče občinstvo (< brati)
brán -a -o prid. zvočni posnetek branega literarnega besedila; lestvica najbolj branih avtorjev (< brati)
bránje -a s domače branje; Državni zbor je začel tretje branje predloga zakona o malem delu; Imel je težave z branjem in pisanjem (< brati)

brčnjen -a -o prid. Priredil je tekmovanje v hitrosti brcnjene žoge (< brcniti)

česánje -a s Na lase nanesite izdelek za lažje česanje ali balzam; Ob česanju perja si pripovedujejo zgodbe (< česati)

Kadar imajo osnovne glagolske oblike **dvojnice**, so te napovedane z oznako *in*. Dvojnice pri drugih glagolskih oblikah, ki se nahajajo v gnezdu s težjimi glagolskimi oblikami, so napovedane s poševnico (/), npr.:

apníti -ím in ápniti -im glag. nedov. |dodajati apno|: Kmetje zemljišč večinoma ne apnijo; Kislo zemljo je treba apniti ① vel. apní/ápni, apníte/ápnite; del. apníl/ápníl, apníla/ápníla
apnéti -ím glag. nedov. |postajati apnen|: Zobne obloge počasi apnijo ① vel. ápni, apníte; del. apnèl/apnèl, apnéla
béliti -im in belíti -im glag. nedov. |delati kaj belo|: Volno belimo z vodikovim peroksidom; Prejo so belili z bukovim pepelom in vročo vodo; Ne belite si glave s stvarmi, ki jih ne morete spremeniti; Začeli smo beliti stanovanje; Jutri greš belit in polagat tapete k neki sitnobi; |dodajati jedi maščobo|: Solato vedno belim z oljnim oljem ① vel. béli, bélíte/ belíte; del. bélil, belíla
belíti se -im se in belíti se -im se glag. nedov. |postajati bel|: Lasje se mu belijo ① vel. béli se, bélíte/belíte se; del. bélil se, belíla se
beléti -ím glag. nedov. |postajati bel|: Lasje mu že belijo ① vel. béli, bélíte; del. belèl/belèl, beléla

blebetáti -am in blebéčem glag. nedov. Kaj pa blebetaš/blebečeš?; Blebetal je neumnosti; Vsi samo nekaj blebetajo/blebečejo ① vel. blebetàj/blebéči, blebetájte/blebéčíte; del. blebetàl, blebetála

bôsti bôdem glag. nedov. **Ogledali so si posebnosti, ki najbolj bodejo v oči** ① vel. bôdi, bodíte; del. bôdel/bódel, bôdla

bôsti se bôdem se glag. nedov. **Že nekaj časa se župan in minister za kulturo bodeta; Z mladim bikcem se pač ne gre bosti; Šla se je bost s svojim šefom** ① vel. bôdi se, bodíte se, del. bôdel/bódel se, bôdla se

7.6 OBLIKOSLOVJE PRI KRATICAH

Kratice so večinoma samostalniki moškega spola, kar določamo glede na to, kako se pregibajo v besedilu, ne glede na to, katerega spola je jedro njihove skladenjske podstave (*časopis* m – *podjetje* s – *zveza* ž). Zapis neiztočničnih osnovnih oblik je glede na druge besedne vrste spremenjen, saj prikazuje roditeljsko obliko v celoti (*ABC ABC-ja*), nesklonljivo roditeljsko obliko pa le v osnovi (*ABC*). Pri kraticah, ki imajo tudi možnost neglasovnega pregibanja, je to nakazano v zaglavju, ne pa tudi v ponazarjalnem gradivu.

ČZN ČZN-ja tudi ČZN [čəznə] m; krat. |Časopis za zgodovino in narodopisje|: **naročniki revije ČZN; tematska številka ČZN-ja; zadovoljstvo z novim ČZN-jem**

ČZP ČZP-ja tudi ČZP [čəzəpə] m; krat. |časopisno-založniško podjetje|: **10. člen statuta ČZP-ja Večer; pogodba s ČZP-jem; Knjiga je izšla že leta 1996 pri ČZP Enotnost**

ČZS ČZS-ja tudi ČZS [čəzəsə] m; krat. |Čebelarska zveza Slovenije|: **tajnik ČZS-ja; dogovor s ČZS-jem**

Včasih je ista kratica lahko ženskega ali moškega spola, kar je v slovarju ponazorjeno z dvema slovarskima sestavkoma.

ARRS¹ ARRS-ja tudi ARRS [arərsə] m; krat. |Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije|: **kategorizacija znanstvenih publikacij po metodologiji ARRS-ja; dogovor med fakultetami in ARRS-jem**

ARRS² -- [arərsə] ž; krat. |Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije|: **ARRS doslej še ni javno objavila vseh ocen projektov; znanstveni svet ARRS**

AZS¹ AZS-ja tudi AZS [azəsə] m; krat. |Atletska zveza Slovenije|: **predsednik protidopinške komisije pri AZS-ju; Podpisal je pogodbo z AZS-jem**

AZS² -- [azəsə] ž; krat. |Atletska zveza Slovenije|: **AZS jim je prepovedala tekmovali**

ÁRSO¹ ÁRSA tudi ÁRSO m; krat. |Agencija Republike Slovenije za okolje|: **spletne strani ARSA; svetovalka za klimatske spremembe na ARSU**

ÁRSO² -- ž; krat. |Agencija Republike Slovenije za okolje|: **ARSO je zavrnila izdajo okoljevarstvenega soglasja; prognostična služba pri ARSO**

Nekaterim kraticam glasovni sestav omogoča, da jih govorniki izgovarjajo nečrkovalno, zato prehajajo med navadno (nekratično) lastno- ali občnoimensko besedje (*CD* > *cede*, *ARSO* > *Arso*, *EMŠO* > *emšo*). Te nastopajo kot sklonljive leksikalne enote, kar je v slovarju nakazano v svojem slovarskem sestavku, njihov spol pa določamo tudi s pomočjo skladenjske rabe in nadaljnjih tvorjenk iz imena:

Árso -a m; stvar. i. |ustanova|: *Arso je junija letos zaprl mestno kopališče; Arso je na meteoalarmu zaradi visokih temperatur izdal oranžno opozorilo* (< *ARSO*)
Ársov -a -o prid. *Arsova spletna stran; vodja Arsovega sektorja za zrak* (< *Arso*)

Razmerje med kratico in iz nje nastalo besedo v slovarju prikazujemo v dveh slovarskih sestavkih s povezovalnimi oznakami med njima (*prim. oz.* <), npr.:

ÁDAC ÁDAC-a tudi ÁDAC [ádak] m; krat. |nemški avtomobilistični klub|: *test zanesljivosti vozil po ADAC-u*; prim. *Adac*

Ádac -a [ádak] m; stvar. i. |avtomobilistični klub|: *predstavniki nemškega Adaca* (< *ADAC*)

ÁJPES ÁJPES-a tudi ÁJPES m; krat. |Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence|: *novi vodstvo ÁJPES-a; elektronsko posredovanje odločb ÁJPES-u*; prim. *Ájpes*
Ájpes -a m; stvar. i. |ustanova|: *direktorica Ájpesa; oddaja letnega poročila Ájpesu* (< *ÁJPES*)

ÁPGAR ÁPGAR-ja tudi ÁPGAR m; krat. |videz, srčni utrip, grimase, dejavnost, dihanje|: *ocenjevanje novorojenčkov po APGAR-ju*; prim. *apgar*

ápgar -ja m |vprašalnik o novorojenčku|: *apgar pri novorojenčkih; Bil je nedonošenček z apgarjem 2* (< *APGAR*)

ÁRNES ÁRNES-a tudi ÁRNES m; krat. |Akademska in raziskovalna mreža Slovenije|: *podaljšanje uporabniškega imena pri ARNES-u; dostop do interneta prek ARNES-a*; prim. *Arnes*

Árnes -a m; stvar. i. |ustanova|: *podaljšanje pogodbe z Arnesom* (< *ARNES*)

CÉFTA -E ž; krat. |Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini|: *članice CEFTE*; prim. *Cefta*

Céfta -e ž; stvar. i. |sporazum|: *članstvo v Cefti* (< *CEFTA*)

Pregibnosti kratic ni mogoče sistemsko določiti, temveč je raba od primera do primera različna. Variante so v slovarju nakazane z izpostavnimi številkami ali se razlikujejo glede na spol:

CD¹ CD-ja [cedé -êja] m; krat. |kompaktna plošča|: *komplet treh CD-jev; delovni zvezek s CD-jem*; prim. *cede, CD-pekač, CD-predvajalnik, CD-plošča*

CD² CD-ja tudi CD [cəðə] m; krat. |Cankarjev dom|: festival Mladi levi v CD-ju; pogodba s CD-jem

APZ¹ APZ-ja tudi APZ [apezé apezêja in apəzə] m; krat. |akademski pevski zbor|: mešani APZ; letni koncert APZ-ja Tone Tomšič; sodelovanje z APZ-jem; koncert treh APZ-jev
APZ² -- [apezè in apəzə] ž; krat. |aktivna politika zaposlovanja|: izvajanje programov APZ; program ukrepov APZ za leto 2008

Redko kratice ostajajo nepregibne, v teh primerih je nepregibnost nakazana enako kot pri simbolih, npr.:

ÁRAO -- ž; krat. |Agencija za radioaktivne odpadke|: delovanje ARAO; dan odprtih vrat ARAO

BS¹ -- [beès in bəsə] m mn.; krat. |Brižinski spomeniki|: BS so bili zapisani med letoma 972 in 1039

BS² -- [beès in bəsə] ž; krat. |Banka Slovenije|: guverner BS; BS bo cene v evrih zaokrožila navzdol

CO -- [ceó in cəó] m; krat. |center odličnosti|: vodja CO; raziskovalni CO v okviru strukturnih skladov

8 BESEDOTVORJE

Tvorjenke v slovarju obravnavamo kot samostojne iztočnice, zato so prikazane z vsemi slovarskimi elementi, tj. so onaglašene, opremljene z oblikoslovnimi podatki in ponazorjene z gradivom, npr.:

abolicioníстка -e ž |pripadnica gibanja|: odločna abolicionistka; ameriške abolicionistke

Á-diplóma -e ž A-diploma iz angleščine; zagovor A-diplome

abonèntski -a -o prid. študentska abonentska vozovnica; abonentski boni

antedatírati -am glag. dvovid. Datum na pismu je antedatiral

Zapis tvorjenk je pogosto pravopisno vprašanje, ki je obravnavano tako pri zapisu male oziroma velike začetnice, še posebej pa pri vprašanih pisanja skupaj ali narazen. Pri besedotvornih posebnostih se problem tvorjenk izpostavlja v tesni povezavi z glasovnimi premenami in nekaterimi sistemskimi ter dogovornimi odločitvami.

8.1 SAMOSTALNIKI

Težji primeri tvorjenja samostalnikov v slovarju niso predstavljeni drugače kot z zapisom, morebitne dvojnice pa sledijo določilu o »prosti varianti« (Š 946):

brálec -lca [brálec bráuca] m opomba bralcu; mladi bralci; Avtor z bralcem iskreno in odprto deli svoj notranji svet; pisma bralcev

brívec -vca [brívec bríuca] m poklic brivca; Leta 1932 se je poročila z brivcem; združenje brivcev

črpálec -lca [črpálec črpáuca tudi črpalca] m črpalec nafte; pogodba z izbranim črpalcem plina; črpalci evropskih sredstev

belílec -lca [belílec belíuca] m Zaposlili smo usposobljenega belilca; tečaj za belilce tekstilij; Z belilcem sva dogovorjena za naslednji teden ; prim. **belivec**

8.2 PRIDEVNIKI

Kot smo omenili že na drugih mestih, je pri pridevnikih zaradi večje sporočilnosti slovarja poleg osnovnih enot slovarskega sestavka nakazana še izhodiščna netvorjena beseda oziroma večbesedna enota:

abháški -a -o prid. **abhaški jezik** (< Abhazija)

Ágassijev -a -o [ágasijev-] prid. **Agassijeva zmaga** (< Agassi)

ágov -a -o prid. **agov odposlanec** (< aga)

Badjúrov -a -o prid. **Badjurova krožna pot**; portret Badjurovega nagrajenca; ogled **Badjurovih filmov** (< Badjura)

Áničin -a -o prid. **Aničina mama** (< Anica)

Cíjin -a -o prid. **Cijina letala** (< Cia)

donkihótovski -a -o prid. **donkihotovski boj z mlino na veter**; **donkihotovska drža** (< Don Kihot)

alkáidovski -a -o prid. **alkaidovski napad** (< Al Kaida)

črnogórski -a -o prid. **črnogorski otok Lastavica**; **črnogorski turizem**; **predstavniki črnogorske vlade** (< Črna gora)

Pridevniki na **-ov/-ev** in **-in**

Besedotvorne dvojnice, ki izhajajo iz problemov izreke izhodiščne besede in premen na morfemski meji, so v slovarju nakazane v zaglavju in ponazarjalnem gradivu:

Abélardov in **Abélardev** -a -o [abelárjev-] prid. **Abélardova/Abélardeva etika** (< Abélard)

Annaudov in **Annaudev** -a -o [anójev-] prid. **Annaudov/Annaudev film** (< Annaud)

Anouilhov in **Anouilhev** -a -o [anújev-] prid. **Anouilhov/Anouilhev pesimizem** (< Anouilh)

Apollinairjev in **Apollinairov** -a -o [apolinérjev- in apolinérov-] prid. **Apollinairjevi/ Apollinairovi Kaligrami** (< Apollinaire)

Baudelairjev in **Baudelairov** -a -o [bodlérjev- in bodlêrov-] prid. **Baudelairjev/Baudelairov esej** (< Baudelaire)

Heidijin in Heidin -a -o [hájdijin in hájdin] prid. **Hajdijin/Heidin dedek** (< Heidi)
Léjin in Léin -a -o prid. **Lejin/Lein mož** (< Leja, Lea)

Pridevniki na *-ski*

Pri pridevnikih, izpeljanih iz slovenskih zemljepisnih imen, je dvojnica pogosto uvedena zaradi upoštevanja lokalne rabe.

boški in bóčenski -a -o prid. **boški/bočenski prebivalci** (< Bočna)
čedadski in čedájski -a -o prid. **čedadka/čedajska duhovščina** (< Čedad)
črnómeljski in črnómáljski -a -o prid. **črnomeljski/črnomaljski grad; črnomeljska/črnomaljska klet** (< Črnomelj)
črnski in črnjánski -a -o prid. **črnska/črnjanska folklorna skupina** (< Črna na Koroškem)
stóženjski in stóžiški -a -o prid. **stoženjska/stožiška športna dvorana; stoženjski/stožiški hipodrom** (< Stožice)

Posamezni pridevniki, izpeljani iz tujih lastnih imen, so v slovarju prikazani kot samostojne iztočnice, povezava med njimi je nakazana prek izvirnega samostalniškega poimenovanja oziroma imena, normativno pa slovar usmerja od tuje k podomačeni iztočnici.

asiški -a -o prid. **asiški škof; asiški romarji; asiška bazilika** (< Assisi)
assísijski -a -o [asízijški] prid.; gl. **asiški** (< Assisi)

bordeaujski -a -o [bordójski] prid.; gl. **bordojski** (< Bordeaux)
bordójski -a -o prid. **bordojska steklenica; Pripraviti zna jetra na bordojski način; mladiči bordojske doge; škropljenje z bordojsko brozgo** (< Bordeaux)

Če besedotvorna varianta pridevnika izginja iz rabe, je to v slovarju prikazano s kazalko *gl.* (*glej*):

algebráični -a -o prid.; gl. **algebrski**
algebrájski -a -o prid.; gl. **algebrski**
algébrski -a -o prid. **algebrski ulomek; algebrska geometrija**

Pridevniki na *-ji*

Pri vrstnih pridevnikih na *-ji* je zaradi glasovnega preoblikovanja nakazano tudi izvorno poimenovanje:

bívolji -a -o prid. **mali bivolji tkalec; bivolja koža; bivolja mocarela** (< bivol)
bólšji -a -e [bôušji] prid. **Preživlja se s prodajo na bolšjem trgu** (< bolha)
činčilji -a -o prid. **činčilji kožuh; dva činčilja samčka** (< činčila)
čmrlji -a -e prid. **čmrlji kolibri; čmrlje gnezdo** (< čmrlj)

8.3 TVORJENKE IZ KRATIC

Kadar se kratica skladenjsko uporabi kot sestavina besedne zveze, jo zapisujemo kot zloženko, ki je z vezajem povezana z jedrno besedo.

ABC ABC-ja tudi ABC [abəcə in abecé -êja] m; krat. |avtomatsko brezgotovinsko cestninjenje|: uporabniki ABC-ja; Cestnino plačujem z ABC-jem; prim. ABC-kartica
ABC-kártica -e [abəcə-kártica in abecé-kártica] ž ukinitev elektronskih ABC-kartic
 kartic ABC; prim. ABC

ABC-sistém -a [abəcə-sistém in abecé-sistém] m vzpostavitev ABC-sistema sistema ABC; cestninska postaja z ABC-sistemom s sistemom ABC; prim. ABC

CD¹ CD-ja [cedé -êja] m; krat. |kompaktna plošča|: komplet treh CD-jev; delovni zvezek s CD-jem; prim. cede, CD-pekač, CD-predvajalnik, CD-plošča

CD-pekač -a [cedé-pekač] m Prodaj disk in CD-pekač; pet CD-pekačev; računalniška učilnica z internetom, DVD- in CD-pekačem; prim. CD¹

CD-player -ja [cedé-pléjer] m; gl. CD-predvajalnik; prim. CD¹

CD-plóšča -e [cedé-plôšča] ž program za predvajanje CD-plošč; prim. CD¹

CD-predvajálnik -a [cedé-predvajálnik] m Ukradel je avtoradio s CD-predvajalnikom; prim. CD¹

Kratice ob črkovalnem branju dobijo tudi status besede, iz katere nastanejo nove tvorjenke.

APZ¹ APZ-ja tudi APZ [apezé apezêja in apəzə] m; krat. |akademski pevski zbor|: mešani APZ; letni koncert APZ-ja Tone Tomšič; sodelovanje z APZ-jem; koncert treh APZ-jev
apezêjavec -vca m |pripadnik društva|: Apezejevci vabijo na koncert; srečanje treh generacij apezejevcev (< APZ¹)

apezêjevka -e ž |pripadnica društva|: bivša apezejevka; Apezejevke in apezejevce povezuje petje (< APZ¹)

9 KRAJŠAVE

Kratice, simbole in okrajšave prikazujemo v slovarju kot samostojne iztočnice z ustreznimi oznakami, npr. *krat.* (*kratice*), *simb.* (*simboli*) in *okrajš.* (*okrajšave*):

AGRFT AGRFT-ja tudi AGRFT [agərəfətə] m; krat. |Akademija za gledališče, radio, film in televizijo|: kratki filmi AGRFT-ja; vpis na AGRFT; delavnica v sodelovanju z AGRFT-jem

AK AK-ja tudi AK [akə] m; krat. |atletski klub|: AK Poljane

BDP BDP-ja tudi BDP [bədəpə in bedepé -êja] m; krat. |bruto družbeni proizvod|: Državni dolg znaša 10 % BDP-ja; razvitost, merjena z BDP-jem na prebivalca

BTC BTC-ja tudi BTC [bətəçə -ja in betecé -êja] m; krat. |blagovno-trgovinski center|: trgovina v ljubljanskem BTC-ju; Dobimo se pred BTC-jem
CC CC-ja tudi CC [çəçə in cecé] m; krat. |kozularni zbor|: registrska tablica z oznako CC

AL -- [aél in alə] m; simb. |Albanija|: avtomobil z oznako AL

AUD -- [audé] m; simb. |avstralski dolar|: bankovci po 100, 50, 20, 10 in 5 AUD

Bq -- [bəkʷə] m; simb. |bekerel|: 7000 Bq; Naravna koncentracija radona v okolju je do 200 Bq/m³

cos -- [kós] m; simb. |kosinus|: Kosinus kota x označujemo z oznako cos x

ČG -- [čəgə] m; simb. |Črna gora|: Prvenstvo vaterpola v Kotorju (ČG)

a. m. okrajš. |ante meridiem|: Pridem ob 8:30 a. m.

adv. okrajš. |adverb|: Enote razvrščamo po besednih vrstah: pridevnik (adj.), glagol (v.) in prislov (adv.); |advent, adventni|: 4. adv. nedelja; |advokat|: adv. Tomaž Starc

biol. okrajš. |biologija, biološki|: Primož Jamnik, univ. dipl. biol.; raziskave proteinov in biol. procesov

bl. okrajš. |blaženi|: kapela bl. Slomška; zahvalna maša bl. Stepincu

c. okrajš. |cesta|: Živi na Rimski c. 20

c.-kr. okrajš. |cesarsko-kraljevi, cesarsko-kraljevski|: dijaška knjižnica c.-kr. nižje gimnazije; profesor na c.-kr. gimnaziji v Mariboru

čl. okrajš. |člen|: 28. čl. Zakona o preprečevanju korupcije; 5. čl. statuta Občine Kranjska Gora

.com okrajš. |spletna domena|: Novica je na portalu 24ur.com; spletni naslov s končnico .com

Formule v slovarju niso prikazane v samostojnem slovarskem sestavku, temveč jih priložnostno navajamo kot ponazarjalne zglede pri simbolih; uvaja jih pojasnilo v *kemijski formuli*, npr.:

Ag -- [agé in agə] m; simb. |srebro, srebrov|: kovanec z 999/1000 Ag; v kemijski formuli AgNO₃

Al -- [aèl in alə] m; simb. |aluminij, aluminijev|: predelava odpadkov iz aluminija (Al); v kemijski formuli Al₂O₃; prim. Al-zlitina

As -- [aès in asə] m; simb. |arzen, arzenov|; v kemijski formuli As₂O₃; |ampersekunda|: 1 As

Br -- [beèr in bə̀rə] m; simb. |brom, bromov|; v kemijski formuli BrCl

Cl -- [ceèl in cə̀lə] m; simb. |klor, klorov|: Pri reakciji nastane strupen plin klor (Cl);

V odraslem človeškem telesu, ki tehta 80 kg, je 96 g Cl; v kemijski formuli NaCl; CaCl₂; Ca(OCl)₂

10 SKLADNJA

Nekatere lastnoimenske večbesedne zveze so v slovarju prikazane kot slovarske iztočnice, zato je ponazorjeno tudi njihovo oblikoslovno pregibanje, iz katerega je razvidno, ali se deli teh poimenovanj ujemajo ali ne, torej ali sklanjamo vse sestavine. Posebnost so imena z navadno nepolnopomenskimi nesklonljivimi sestavinami:

- Ábu Símbel** ~ -bla m; zem. i. |svetišče|: tempelj v Abu Simblu; ogled Abu Simbla
Bád Gastein ~ -a [bád gestájn] m; zem. i. |smučarsko središče|: Srečanje evropskega zdravstvenega foruma v Bad Gasteinu; Ponovil je smučarski uspeh iz Bad Gasteina
Cósta del Sól -e ~ ~ [kósta del sól] ž; zem. i. |obala|: počitnice na Costi del Sol; prelepe plaže Coste del Sol
Črni Vrh nad Ídrijo -ega -a ~ ~ m; zem. i. |kraj|: V Črnem Vrhu nad Idrijo prodam zazidljivo parcelo; klekljarice iz Črnega Vrha nad Idrijo ♦ Črnovršec, Črnovršica; Črnovrščev, Črnovrščin
Ciudad de México -a ~ -a [sjudad de méhiko] m; zem. i. |mesto|: azteški stadion v Ciudadu de Mexico; Pot naju je vodila od Ciudadada de Mexica proti jugu

- bin Láden** ~ -dna m; oseb. i. sporočilo Osame/Osama bin Ladna; tiralica za bin Ladnom
Calderón de la Bárca -a ~ ~ -e in -a ~ ~ -a [kalderón de la bárka] m; oseb. i. |cit. Calderón de la Barca|: drame Pedra Calderóna de la Barce/Barca
da Vínci ~ -ja m [da vínči] m; oseb. i. rokopis Leonarda da Vincija; Fizika se je razcvetela z da Vincijem

Pri prevzetih lastnih imenih pogosto občutimo prvo sestavino kot pridevnik, zato je ne sklanjamo z glasovnimi končnicami:

- Ádis Abéba** ~ -e ž; zem. i. |mesto|: srečanje državnikov v Adis Abebi; potovanje od Adis Abebe do Mogadiša ♦ Adisabebčan, Adisabebčanka
Buénos Áires ~ -a [buénos ájres] m; zem. i. |mesto|: sejem v Buenos Airesu; Vrnila se je v Buenos Aires; Pri tangu so zmagali plesni pari iz Buenos Airesa; častni meščan Buenos Airesa ♦ Buenosaireščan, Buenosaireščanka
Castél Gandólfo ~ -a [kastél gandólfo] m; zem. i. |mesto|: Papež je vernike nagovoril iz svoje poletne rezidence v Castel Gandolfu; Odpeljali smo se iz Rima v Castel Gandolfo; V živo se je iz Castel Gandolfa oglasil tudi papež Benedikt XVI.
Cêrro Tórre ~ -ja [sêro tóre] m; zem. i. |gora|: vzpon na Cerro Torre; južna stena Cerro Torreja; plaz pod Cerro Torrejem

- Bolšój teáter** ~ -tra m; stvar. i. |gledališče|: V mladosti je plesala v Bolšoj teatru
Bón Jòvi ~ -ja [bón džòvi] m; stvar. i. |glasbena skupina|: koncert Bon Jovija
Buffalo BÍll ~ -a [báfalo bíl] m; oseb. i. legenda o Buffalo Billu

Če je v jeziku že uveljavljeno pregibanje stalnih sestavin imena, to nakažemo:

Cármina Burána Cármin Burán [kármina burána] s mn.; stvar. i. [literarna, glasbena stvaritev]: Izvedli so Orffovo Carmino Burano

Che Guevára -ja -e in -ja -a m [če gevára] m; oseb. i. življenjska zgodba Ernesta Cheja Guevare/Guevara; Oblekel je majico s Chejem Guevaro/Guevarom

Podobno je z občnoimenskimi stalnimi besednimi zvezami, ki so bile prevzete kot citatne, v zadnjem obdobju pa jih tudi že pregibamo in oblikoslovno prilagajamo slovenščini. Te so sprejete med iztočnice slovarja kot zveze:

álma máter -e ~ ž mariborska alma mater; sedež nove alme mater

angína péktoris -e ~ ž napad angine pektoris; bolečina pri angini pektoris

álter égo ~ -a m umetnikov alter ego; pojav spletnega alter ega

ancien régime ~ -a [ansjé režím] m |cit. ancien régime; stara oblast|: strmoglavljeni ancien régime; ostanki ancien régima; upor francoskega ljudstva proti ancien régimu

árs nôva ~ -e ž Landinijev krog italijanske ars nove

árt nouveau ~ -ja [árt nové árt novéja] m Deloval je v obdobju razcveta art nouveauja; Javnost je želel seznaniti z art nouveujem

bát micva ~ -e ž Deklica pri 12 letih postane bat micva ali hči zapovedi; Judje praznujejo bat micvo in bar micvo

big band ~ -a [bíg bénd-] m skladba za klavir, big band in simfonični orkester; Nastopil bo big band glasbene šole Grosuplje; Na glasbeni šoli v domačem kraju vodi dva big banda

case study ~ -ja [kêjs stádi] m (*študija primera*): pisanje case studyja; Med case studyjem je dobil dobro idejo

cash and carry ~ ~ -ja [kêš ent kêri] m (*plačaj in odpelji*): trgovina cash and carry; Navadila se je kupovati po načinu cash and carry

cash flôw ~ -a [kêš flôw-] m (*denarni tok*): spremljanje cash flowa

Vse druge zveze besede prikazujemo v ponazarjalnem gradivu, kjer so prikazani položaji, ki so za uporabnika težji. Sem uvrščamo npr. zveze z desnim ali imenovalniškim prilastkom, ob osebnih imenih pa tudi priimke in različne druge izraze, ki pomenijo nazive in naslove in ki jih v pogovornem jeziku pogosto ne sklanjamo:

bánka -e ž banka upnica; spletna banka; banka mati; kapitalsko povezovanje bank

cvetličár -ja m Otrokom bodo predstavili poklica cvetličar in vrtnar; Iščemo izkušenega cvetličarja aranžerja; evropsko tekmovanje cvetličarjev Europa Cup 2007

vráta vrát s mn. vrata Jelovica; dan odprtih vrat; Nalašč je treščila z vrati

Apáči -ev m mn.; preb. i. |pleme|: Apači iz Oklahome; poglavar plemena Apačev/Apači
Bellevue -ja [belví] m; zem. i. |samostojni objekt|: Gostje so bili nastanjeni v propadajočem hotelu Bellevue; park pod Bellevuejem
Črnuče -úč ž mn.; zem. i. |del Ljubljane|: Živim v Črnučah; pohod iz Črnuč na Rašico; vremenska postaja Ljubljana Črnuče ♦ Črnučan, Črnučanka

ága -e tudi -a m Njihov poveljnik je bil janičarski aga; za imenom mavzolej Mohameda age/aga; Bojeval se je s Hasanom ago/agom

čika -e tudi -a m Čika, počakaj!; pred imenom Na obisku je čika Pero

dóktor -ja m Nedavno je bil promoviran za doktorja prava; Dober dan, gospod doktor!; pred imenom profesor doktor Miha Dolenc; Prijavljen sem pri doktorju Tomcu; Strinjal se je z mnenjem doktorja Bučarja; prim. dr.

Árnuš -a m; oseb. i. predavanje gospoda Arnuša; Dobro se je razumel s trenerjem Arnušem

Beláč -a m; oseb. i. Z Belačem se je vzpel na Triglav; kot vzdevek knjiga Marjana Keršiča - Belača

Bláž -a m; oseb. i. stric Blaž; razstava o življenju in delu Blaža Kumerdeja; intervju z Blažem Miklavčičem

Ciúha -e tudi -a [cjúha] m; oseb. i. slikarstvo Jožeta Ciuhe/Ciuha; Opravil je slikarsko šolo pri profesorju Ciuhi/Ciuhu; intervju s Ciuho/Ciuhom

Morebitne skladenjske dvojnice so v slovarju prikazane s poševnico, s čimer je izražena enakovrednost dvojnic:

- ▷ pri zemljepisnih imenih, kjer je ponazorjena raba prostorskih predlogov, s katerimi odgovarjamo na vprašanje *Kje?*;

Bázovica -e ž; zem. i. |kraj|: zborovanje v/na Bazovici; Bazovica pri Trstu; Iz/Z Bazovice se spustiš v vas Boljunec ♦ Bazovičan, Bazovičanka

Bléjska Dobráva -e -e ž; zem. i. |kraj|: blagoslov konj na/v Blejski Dobravi; Odpeljali smo se na/v Blejsko Dobravo; smučarka z/iz Blejske Dobrave; zgodovina Blejske Dobrave ♦ Dobravčan/Dobravec, Dobravčanka/Dobravka

Bohínjska Bístrica -e -e ž; zem. i. |kraj|: trgovsko-stanovanjski objekt v/na Bohinjski Bistrici; V šolo sta hodila v/na Bohinjsko Bistrico; vlak iz/z Bohinjske Bistrice v Divačo; predor med Bohinjsko Bistrico in Podbrdom ♦ Bistričan, Bistričanka

Búje Búj ž mn.; zem. i. |kraj|: tradicionalna slavnostna gasilska maša na/v Bujah; Odpeljali smo se na/v Buje; trgovec z/iz Buj; Vabljeni v gostišče nad Bujami ♦ Bujčan, Bujčanka

Črni Vrh -ega -a m |kraj|: potresna opazovalnica v/na Črnem Vrhu; nahajališče kremenovih kristalov pri Črnem Vrhu ♦ Črnovršec, Črnovršica; Črnovrščev, Črnovrščin

- ▷ pri drugih zvezah s predlogom in pri oblikoslovnih dvojnicah v lastnih imenih.
AltaVista -e ž; stvar. i. |spletna storitev|: uporabniki AltaViste; iskanje po AltaVisti; Kako bi na AltaVisti poiskali stran, ki v spletnem naslovu vsebuje besedo gorenje?
Blèjski grád -ega -ú in -ega -a m; zem. i. |samostojni objekt|: sprehod na Blejski grad; poroka na Blejskem gradu; sprememba odloka o razglasitvi Blejskega gradu/grada za kulturni spomenik

OB ZAKLJUČKU PROJEKTA

Delo v okviru projekta *Sodobni pravopisni priročnik* (v knjižni, elektronski in spletni različici) je odstrlo kar nekaj novih pogledov na jezikoslovno problematiko, ki se konkretno dotika vseh pišočih posameznikov na Slovenskem. Na prvem mestu naj izpostavimo spoznanje, da na področjih, s katerimi se ukvarjamo premalo, ne moremo pričakovati napredka – ne z vidika praktičnih rešitev, še manj pa z vidika njihove argumentacije. In pravopis je tako deficitarno področje. Pravopisje je v znatnem deležu zapisovalnih vprašanj, ki jih rešuje, dogovornega značaja. Tudi zato je treba odprta in pereča pravopisna vprašanja reševati dinamično, v strokovni diskusiji in z nenehnim soočanjem nasprotnih ali sorodnih stališč.

Tradicija zapisovalnih dilem na Slovenskem je že v preteklosti pokazala, da te niso vedno preprosto rešljive, da obstajajo vedno izjeme in tudi protislovja, pri katerih je treba dopustiti odstopanja od večine, čeprav na račun enotne in ustaljene norme. Nekoliko bolj distanciran pogled na vprašanja, s katerimi smo se soočali v obdobju trajanja projekta, pokaže na nezanemarljiv vpliv nejezikovnih dejavnikov. Čeprav bi pričakovali nasprotno, je očitno, da se sodobno pravopisje ne »zmede« ob množici izrazil, ki jih prinaša jezik novomedijskih besedil. Nasprotno: še najmanj težavno je iskanje zapisovalnih možnosti in ugotavljanje norme v položajih, ki vse do nastopa elektronske komunikacije niso bili aktualni in v pravopisu tudi ne evidentirani. Zdi se, da je normo v teh položajih narekoval deloma že medij sam in da se uporabniki zlahka poprimejo tudi inovacij – sprejemajo različne načine zapisa lastnih imen, rabe velikih in malih črk (*eDavki*, *InterCity*, *www.ajdovscina.si*) in rabe ločil (*datoteka.exe*), četudi je ta povsem v nasprotju z ustaljenimi navadami. Jezikovni uporabniki povsem prosto-voljno upoštevajo nepredpisane sporazumevalne navade, ki jih niso usvojili v obdobju orga-

niziranega šolanja. Žal tega ne moremo trditi za jezikovne zadrege, ob katerih pravopisje že tradicionalno niha ter jih kot izročilo prenaša iz priročnika v priročnik in jih je mogoče tipsko razvrstiti v tri skupine:

1. Vprašanja, ki nastanejo zaradi dveh mogočih pogledov na eno jezikovno dejstvo oziroma uresničitev, npr. kako pisati izlastnoimenske pridevnike, ki v besedni zvezi izražajo svojilnost ali vrstnost (*Zoisova zvončnica* 'rastlina' in *noetova barčica* 'žival'), ali kako pisati imena blagovnih znamk, ki so postala generična (*Teflon – teflon*, *Cognac – konjak*, *Cocta – kokta*).
2. Vprašanja, povezana z jezikovno interferenco, s sprejemanjem tujih jezikovnih prvin in s stopnjo njihove prilagoditve slovenskim izraznim načinom, npr. podomačitev v zapisu, ki ne vključuje le prečkovanja (*clipping – kliping*), temveč tudi z glasovno realizacijo usklajen zapis (*olimpionik* [olimpijonik], *stadion* [štadijon]; *CIA* [cija], *Luther* [luter]). Ob tem je treba izpostaviti tudi vse oblikospreminevalne in oblikotvorne posebnosti, s katerimi se srečujemo ob življenju tuje besede ali imena v slovenščini: na primer, kako pregibamo imena s končnim nemim soglasnikom, s končnim sklopom *-ts* (*Yeats*, *Barents*) ali *-tz* (*Ignatz*, *Ferencz*), zakaj se *Bruce* in *Jude* pregibata različno in podobno.
3. Vprašanja, ki vzniknejo navadno zaradi ohranjanja etimološko in historično upravičenega zapisa in tudi oblik; slednje se v rabi sicer umikajo živim, v priročnikih in lektoriranih knjižnih besedilih pa se ohranjajo. Gre tako za zapis (npr. etimološki *bonbon* namesto fonetičnega *bombon*, *izgovarjava* namesto *izgovorjava*) kot tudi za oblike (npr. *medo medota* namesto *meda*, ali *nono nonota* namesto *nona*). Ob teh se tudi v slovenščini – podobno kot v primerljivih jezikovnih okoljih po Evropi, npr. na Slovaškem – vse bolj upošteva vpliv dejanske govorne realizacije teh besed.

Dilemi, ki ju mora sodobno pravopisje rešiti v obdobju, ko je ugotavljanje jezikovne rabe s korpusnimi orodji pravzaprav bolj metodološki standard kot odločitev, se dopolnjujeta: Ali je zaradi jezikovne enotnosti standardnega jezika treba ohranjati oblike, ki ne živijo? in Ali je sprostitev norme standardnega jezika in njeno približevanje govoru mogoče izpeljati v zadovoljstvo vseh njegovih potencialnih govorcev, ne glede na njihovo družbeno in regionalno pripadnost? In če je odgovor na zadnje vprašanje negativen: Na katerih področjih lahko standardno normo posodobimo in ohranimo hkrati vse potrebne konstitutivne lastnosti standardnega oziroma knjižnega jezika?

V okviru projektnega dela je bilo prikazano, da so slovenščino v zadnjih dveh desetletjih preoblikovali različni dejavniki. Med njimi so najbolj vidni tisti, ki so rezultat političnih in splošnih družbenih sprememb ter tehnološkega razvoja. Rezultat teh sprememb pa ni povezan le z drugačnim vedanjem jezikovnih prvin v oblikoslovno-skladenjskih položajih, temveč se zdi, da se je spremenila tudi t. i. stratifikacija slovenščine. Glede na to, da med vsemi družbenimi govoricami ni več ostrih mejnikov, je ostro ločevanje med knjižnim in neknjižnim stvar preteklosti. V knjižni jezik po naravni poti prihajajo tudi neknjižne prvine, ki očitno živijo v različnih socialnih zvrsteh. Rezultat jezikovnega razvoja so torej tudi spremenjene in

nove jezikovne zvrsti, ki pa žal še niso sistematično definirane in opisane. Normiranje jezika, pri katerem umeščamo nove jezikovne pojave v tradicionalni sistem zvrsti, hkrati pa jih z lastnostmi teh sistemov tudi opisujemo, uporabnikov zato pogosto ne zadovolji, saj se z opisanim ne identificirajo.

Za konec naj ponovimo uvodoma nakazano misel, da se mora slovenistično jezikoslovje ukvarjati tudi s perspektivami v stroki in soočiti različna stališča glede temeljnih vprašanj, na katera je treba odgovoriti, če želimo doseči normalen razvoj stroke. Pri tem so na prvem mestu metodološka in pereča sporazumevalna vprašanja, ki se pojavijo ob sočasnih raziskavah slovenščine. Z vidika jezikovnega uporabnika pa zagotovo tudi vprašanja slovenistične infrastrukture in njenega načrtovanja.

KAZALO POJMOV

A

abeceda 52, 53, 157
abecedni seznam 52, 53, 65
abecedno razvrščanje 52, 53, 54
afna 56, 196
apelativizacija gl. poobčnoimenjenje

B

bajeslovna imena 65, 171
besedotvorje 32, 43, 95, 122, 135, 143, 157, 229
besedotvorne dvojnice 157, 230, 231
besedotvorne spremembe 33, 37, 43
besedotvorni postopek 22, 89, 189
blagovna znamka 8, 46, 56, 76, 82, 83, 94, 100, 117, 118, 164, 184, 185, 240

C

cifra gl. števka
citatna beseda 91, 106, 160, 211, 218, 235

citatna zveza 107, 121, 122, 160
citatni imenovalnik 7, 8, 92, 93
citatno (cit.) 158, 160, 163, 190, 191, 213
citatnost 90, 91, 92

Č

črka 52
▷ zapis v elektronskih medijih 89
▷ zapis v spletnih naslovih 90
▷ zveza črke in števke 82
črkovanje kratic 232
črkovalne napake 45
črkovalnik 27, 28, 113
črkovno znamenje 57, 97

D

daljšanje osnove 124, 125, 138, 218
▷ s t 23, 124, 125, 126, 219
▷ z j 124, 125, 138, 139, 140, 219, 220

- ▷ *z n* 219
 - ▷ *z ov* 221
 - datum 58, 85, 86, 102
 - deležje 225
 - deležnik
 - ▷ na *-l* 225
 - ▷ na *-č* 226
 - ▷ na *-n* 25, 226
 - desnostična pika 111
 - distribucija samostalniškega prilastka 43
 - domišljajska imena 65, 171, 172
 - dopis 59
 - dvojni priimek 49, 108
 - dvojnična norma 25, 27, 44, 144, 157, 159, 161, 167
 - dvojnična raba 38, 40, 43, 66, 121, 134, 187
 - dvojna paradigma 23, 127
 - dvojno ime 108
 - dvoustnični *y* 22, 214
 - dvopičje 57
 - dvozačetnice 69
- E**
- e-naslov 56, 59, 111
 - enakovredna dvojnica 129, 136, 165, 206, 212, 216, 217, 220, 221, 236
 - enodelno večbesedno ime 65
 - enojezični razlagalni slovar 9, 10, 14, 17, 20, 25, 146
- F**
- fonetična podomačitev 93
 - fonetični zapis 35, 39, 94, 240
 - formula 188, 233, 234
 - forum, spletni 41, 114, 151
- G**
- generična raba imen 8, 82, 240
 - geslovník slovarja 7, 154, 156
 - glagol 24, 25, 45, 120, 154, 159, 208, 217, 225, 226
 - glagolnik 226,
 - glagolska oblika 159, 217, 226
 - glagolski morfem *se* 45
 - glagolski vid 225
 - glasbena oznaka 93
 - glasoslovje 51, 122, 211
 - glasovne spremene 229
 - glasovne zveze 33, 154, 156
 - glava
 - ▷ dopisa 59
 - ▷ slovarskega sestavka 158, 160
 - glavni števník 34, 57, 206
 - grško-rimska imena 7, 218, 222
- H**
- hijat gl. *zev*
 - homonimnost 43, 83, 134, 153, 156, 162, 164, 170, 172, 174, 175, 185
- I**
- imena bitij 62, 63, 65, 66, 85, 95, 96, 171, 172, 191, 205
 - imena
 - ▷ arhitekturnih stvaritev 73, 76, 100
 - ▷ avtobusnih postaj 72, 176
 - ▷ blagovnih znamk 8, 46, 56, 76, 82, 83, 85, 100, 117, 118, 164, 184, 185, 240
 - ▷ cerkva in verskih skupnosti 60, 76, 80, 101
 - ▷ cest, predorov, viaduktov 72
 - ▷ fundacij in denarnih skladov 76, 79, 101
 - ▷ hotelov 77, 131, 132
 - ▷ iger 85, 186
 - ▷ industrijskih izdelkov 8, 63, 76, 82, 83, 84, 85, 100, 184, 185
 - ▷ interesnih skupin 76, 80, 183
 - ▷ ledenikov 72
 - ▷ letališč 72

- ▷ meddržavnih zvez 76, 81, 82, 101, 184
 - ▷ merskih enot 56, 57, 62, 63, 94, 95, 164
 - ▷ mesecev 85
 - ▷ mestnih četrti 72, 76, 81, 180
 - ▷ mestnih parkov 72
 - ▷ naftovodov in plinovodov 72
 - ▷ nagrad, odlikovanj 85, 86,
 - ▷ naravnih znamenitosti 73, 180
 - ▷ pešpoti 71
 - ▷ političnih organizacij 75, 78, 79, 101, 183
 - ▷ političnih skupnosti 176, 181
 - ▷ poslopij 73, 180
 - ▷ praznikov ali posebnih datumov 33, 58, 85, 86, 186
 - ▷ prebivalcev gl. prebivalska imena
 - ▷ pripadnikov narodov in narodnosti 66, 67, 68, 69
 - ▷ prireditvev 75, 78, 101, 183
 - ▷ prireditvenih prostorov 72
 - ▷ programskih jezikov 57, 85
 - ▷ računalniških programov 77, 90, 100
 - ▷ rastlinskih in živalskih vrst 76, 84, 240
 - ▷ slapov 72
 - ▷ s predimki 49, 50, 64, 65, 88, 108, 134, 162
 - ▷ stanovanjskih sosesk 72, 180
 - ▷ športnih društev, klubov 76, 80, 183
 - ▷ turističnih, romarskih poti 71
 - ▷ umetniških društev 76, 80, 183
 - ▷ umetniških stvaritev 76, 100
 - ▷ upravnih enot 76, 81, 176
 - ▷ ustanov, zavodov, enot državne uprave 76, 80, 101
 - ▷ vesoljskih pojavov 76, 84, 100, 179
 - ▷ vladarskih rodovin 95, 96
 - ▷ vojaških operacij 75, 78, 79
 - ▷ vojaških organizacij 76, 79, 101, 183
 - ▷ vozil 76, 84, 93, 94, 100, 184
 - ▷ vremenskih pojavov 16, 84, 85, 100
 - ▷ zabaviščnih parkov 72, 180
 - ▷ zdravil 83, 184
 - ▷ z občnoimenskim prvim delom 65, 66
 - imenovalni prilastek 63, 82, 83, 84, 85
 - izgovarjava gl. izgovor
 - izgovor 22, 24, 25, 41, 44, 122, 123, 135, 136, 139, 158, 159, 191, 192, 212, 213, 214
 - ▷ kratic 216
 - ▷ po črki 216
 - ▷ podomačitev 91, 123, 212, 213
 - izlastnoimenski pridevnik 50, 86, 87, 88, 151, 157, 186, 187, 188, 205, 240
 - izpeljanka 190
 - ▷ izglagolska 122
 - ▷ izlastnoimenska pridevniška na *-ski* 205
 - ▷ iz večbesednega zemljepisnega imena 44, 141
 - ▷ iz zloženke 7
 - izposojenka 90, 91, 146
 - izpostavne črke/števke 52, 57, 229
 - izražanje spoštovanja 86, 88
 - izreka gl. izgovarjava
 - iztočnica 35, 53, 145, 147, 151, 153, 157, 158, 159, 173, 202, 206, 207, 211
 - ▷ besednozvezna 235
 - ▷ citatna 158, 191
 - ▷ dvojnična 158, 212
 - ▷ homonimna 153, 164, 169, 175
 - ▷ ločila v iztočnici 196
 - izvor 63, 90, 136, 144, 188, 193, 205, 231, 232
- J**
- jakostno naglaševanje 35, 153, 158, 211
 - javni napisi 59
 - jezikovne spremembe 10, 20, 24, 31, 32, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 127, 129, 155
- K**
- kazalka 154, 189, 193, 195, 218, 222, 231
 - klicaj 104, 105
 - kodifikacija 9, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31,

- 33, 38, 51, 76, 86, 90, 113, 115, 133, 152, 174, 207
- kolikost naglašnega samoglasnika 35, 158, 211
- kolokabilnost 25, 28, 148, 149
- Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade RS 8, 9, 74, 95, 97, 142, 155
- koncept minimalne intervencije 27
- korpus govornih besedil 22
- krajšanje osnove 123, 218
- krajšanje ženskih oblik ob moških 111
- krajšave 33, 101, 111, 156, 162, 188, 195, 232
- kratica 8, 54, 101, 102, 110, 114, 117, 130, 160, 162, 164, 188, 194, 195, 216, 227, 228, 232, 233
- ▷ črkovalna gl. črkovalne kratice
 - ▷ prehajanje med občna imena 89, 126, 164
 - ▷ sklanjanje 154, 156, 196, 227, 228, 229
- L**
- ledinska imena 75
- levostična pika 109
- levostično znamenje 56
- ležeči tisk 165, 190, 200
- ločevalni dodatek ob imenu 64
- ločevalno znamenje 53, 156, 158
- ločila 52, 102, 154, 156, 167, 195
- ▷ povezovanje 111
 - ▷ pri krajšanju ženskih oblik 111
 - ▷ stičnost 109
- M**
- mala začetnica na začetku povedi 88
- medmet 159, 197, 209, 210
- mednarodne glasbene oznake 93
- mednarodne merske enote 94
- mednarodni glasbeni izrazi 93, 190
- mestnik ednine 223
- mesto naglasa gl. naglasno mesto
- mitologizirana bitja 65, 66, 172
- morfemska meja 138, 139, 230
- moško ime
- ▷ ki se sklanja kot pridevnik 91
 - ▷ na *-a* 23, 125, 126, 127, 128, 129, 220
 - ▷ na *-e* 23, 124, 125
 - ▷ na nemi *-e* 123, 124, 139, 218
 - ▷ na nemi soglasnik 240
 - ▷ na *-o* 23, 125
 - ▷ na *-ts* 135
- N**
- nadomestne občnoimenske zveze 170
- nadomestno ime 33, 59, 60, 61, 62, 71, 81, 82, 163, 170, 171
- naglasna dvojnica 42, 212
- naglasno mesto 35, 158, 211
- namenilnik 225
- neenakovredna dvojnica 165
- nedoločnik 225
- nepravilno 45, 125, 153
- neprednostna dvojnica 40, 116
- napaka 16, 23, 42, 45, 118, 131
- napotilo 26, 51, 57, 67, 100, 190
- ▷ normativno 23
 - ▷ slovarsko 158, 164
 - ▷ stilno 8, 54, 106
- naslov poštnih pošiljk 59
- nečrkovna pisna znamenja 54
- neiztočnična oblika 149, 158, 159, 211, 213, 214, 215, 217, 224, 227
- nenaselbinska imena 72, 73, 74, 75
- neobstojni polglasnik 161
- neobstojni samoglasnik 154, 156, 214, 215
- neologizem 14, 32, 38, 40
- nepodomačena lastna imena 40, 96, 99, 158
- neprednostna dvojnica 40, 116
- neskladenjska raba
- ▷ ločil 57, 102, 109, 156
 - ▷ pike 104
 - ▷ vezaja 107

nestični vezaj 49, 92, 106, 108, 156
 normativistika 6, 9, 14, 15, 16, 17, 19, 24, 27,
 153
 normativizem 23, 39, 154
 ▷ zastareli 7, 38, 39

O

občnoimensko poimenovanje 61, 62, 66, 89,
 131, 164, 174
 oblikoslovje 21, 31, 32, 36, 122, 123, 143, 145,
 217, 227
 oblikoslovne spremembe 36
 obvestilnost pravopisnega slovarja 9, 10, 18,
 21, 25, 144, 145, 146, 147, 152, 167
 obvezni naglas 92, 191, 213
 odkloni od norme 7, 13, 15, 17, 23, 27, 29, 43,
 55, 123, 129, 167
 Odredba o merskih enotah 95, 142
 odsvetovano 23, 24, 28, 39, 40, 153, 154
 oklepaj 60, 100, 101, 104, 111, 112, 165, 190,
 205
 ▷ lomljeni 168, 202
 ▷ oglati 159, 191, 192, 212, 213, 214, 215,
 216, 220
 okrajšanost prve sestavine v zloženkah 201,
 203
 okrajšava 102, 106, 109, 110, 111, 121, 122,
 160, 162, 164, 195, 196, 232
 ▷ citatnost 91
 ▷ podomačevanje 102
 ▷ spletne domene 90, 104
 ▷ spremembe 37
 ▷ v spletnem naslovu 104
 opuščaj 108, 109
 orodnik 149, 222, 223
 osebna imena 64, 69, 96, 124, 125, 129, 155,
 156, 160, 169, 171, 191
 ▷ homonimna s stvarnimi 185
 ▷ izpeljanke iz 87, 205
 ▷ s predimki 64, 65, 88

▷ s predložnim lastnoimenskim stalnim pri-
 devkom 63, 64, 172
 oznaka gl. slovarska oznaka

P

paradigma 23, 124, 129, 218, 221, 223
 ▷ dvojna 23, 127, 220
 paronimija gl. podobnost
 pika 104, 109, 110, 111, 196
 ▷ neskladenjska raba 104
 pisanje skupaj oz. narazen 113, 114, 115, 117,
 154, 156, 167, 198, 205
 ▷ pri členkih 211
 ▷ pri medmetih 210
 ▷ pri predložnih zvezah 121, 207, 208
 ▷ pri prislovih 207
 ▷ pri števniki 34, 206
 ▷ pri zaimenskih sklopih 120
 ▷ pri zaimkih 206
 pisanje
 ▷ barv 114, 207
 ▷ besed s kratico ali številko v prvem delu
 114, 199, 202, 207
 ▷ besed z okrajšano prvo sestavino 114,
 118, 201, 203, 205
 ▷ datumov 58
 ▷ praznikov 33, 58, 86, 186
 ▷ števniki 57, 58, 78, 79, 114, 206, 207,
 224
 pisavoslovje 52
 pisna dvojnica 41, 136, 210
 pisno znamenje 52, 53, 54, 55, 56, 58, 111, 167,
 168
 ▷ v informacijsko-komunikacijskih tehnolo-
 gijah 56
 ▷ za denarne enote 52, 54, 55
 ▷ za merjenje temperature 56
 ▷ za odstotke 54, 55
 ▷ za označevanje avtorskih pravic, členov,
 paragrafov 56

- ▷ za stopinje 56
- podiztočnica 149, 151
- podobnost 24, 174
- podomačeno ime 63, 96, 97, 98, 192
- podomačeno za 163, 191, 193
- podomačevanje 87, 95, 102, 156
 - ▷ mednarodnih merskih enot 94
 - ▷ stvarnih lastnih imen 96
 - ▷ zemljepisnih imen 95
- podredna zloženka 114, 120, 123, 203, 204, 205
- pogostnost 39, 115, 139, 140, 209
- pogovorna oblika 23, 126, 219
- poimenovanja
 - ▷ merskih enot 94, 95
 - ▷ mesecev 85
 - ▷ po rasni ali jezikovni pripadnosti 66, 67, 69, 172
 - ▷ pripadnikov etnično-verskih skupnosti 68
 - ▷ pripadnikov jezikovne skupnosti 66, 67
 - ▷ pripadnikov vere 67, 68, 172
 - ▷ praznikov 85, 86
 - ▷ revolucij, vojn, vstaj 78
 - ▷ športnih nagrad, odlikovanj 85, 86
- pojasnilo 160, 163, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 192, 197, 199
 - ▷ *brez vejice* 197
 - ▷ *domišljjsko ime v zvezi* 172
 - ▷ *na dvojezičnem področju* 193
 - ▷ *nekdaj* 181
 - ▷ *nesklonljivo v zvezi* 200
 - ▷ *v dvojini* 221
 - ▷ *v kemijski formuli* 233
 - ▷ *v množini* 221
 - ▷ *v zvezi* 187, 209
 - ▷ *v zvezi s/z* 208
 - ▷ *z vejico* 197
- pokončnici 62, 163, 170, 181, 190, 191, 194, 195, 201, 202, 204, 205, 211, 213
- polcitatna zveza 134
- polcitatno ime 91, 213
- poljudna poimenovanja 77, 78, 81, 82, 184
- pomenska identifikacija 8, 150, 153, 160, 163, 171, 174, 175, 176, 190
- pomenske spremembe 45
- pomišljaj 103, 108, 112, 113, 156, 197
 - ▷ v razmerju z vezajem 49, 106
 - ▷ vezajni 49, 106
- ponazarjalni zgled, gl. ponazarjalno gradivo
- ponazarjalno gradivo 75, 80, 151, 157, 158, 160, 161, 169, 172, 175, 184, 189, 195, 197, 200, 202, 206, 208, 209, 210, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 227, 230, 233, 235
- poobčnoimenjenje 63, 83, 84, 94
- posamostaljeni pridevnik 63, 96, 172
- posebni znak 103
- posebnosti 1. moške sklanjatve 123
- posebnosti 2. moške sklanjatve 126
- posebnosti 3. ženske sklanjatve 130
- postopki normiranja 15
- poševnica 111, 112, 221, 226, 236
 - ▷ dvojna 57
 - ▷ leva 57
- poved brez končnega ločila 59
- pravopis
 - ▷ akademijski (1950) 145
 - ▷ akademijski (1962) 145, 146
 - ▷ akademijski (2001) 6, 7, 18, 20, 38, 146
 - ▷ akademijski (2003) 20, 21
 - ▷ Breznikov (1920) 18, 90, 144, 146
 - ▷ Breznik-Ramovšev (1935) 5, 18, 123, 124, 134, 144, 145
 - ▷ Breznik-Ramovšev (1937) 5
 - ▷ Levčev (1899) 18, 47, 144, 146
 - ▷ pravila (1990) 6, 20, 48, 49, 50
- pravorečje 21, 142, 145, 147

- pravorečne spremembe 33, 35, 41
 pravorečni podatek 8, 22, 144, 145, 153
 pravorečna norma 23, 42
 prebivalska imena 37, 43, 44, 62, 66, 67, 68,
 70, 157, 160, 169, 171, 173
 ▷ iz večbesednih zemljepisnih imen 140,
 141, 174
 ▷ na *-(č)an* 42, 140
 ▷ s predpono *ne-* 69, 70
 ▷ tvorba 140, 141
 predimek 49, 50, 64, 65, 88, 108, 134, 162
 predlog 63, 74, 96, 159
 ▷ prostorski *v/na* 162, 236
 ▷ zapis *z/s* glede na izgovor 123
 predložna imena 73, 74
 ▷ naselbinska 73, 74
 ▷ nenaselbinska 73, 74
 predložna beseda med dvema priimkoma 65
 predložna zveza 96, 114, 116, 118, 121, 121,
 122, 130, 208
 prednostna dvojnica 40, 44, 66, 69, 115, 126,
 129, 136, 207, 209, 217
 predpis 6, 8, 13, 14, 15, 19, 22, 27, 32, 34, 35,
 45, 87, 88, 116, 147, 152, 154
 predpisovalnost 17, 18, 19
 predpona 69, 70, 71
 pregibalni vzorec 36, 123, 124
 prehajanje lastnih imen v občna 62
 premi govor 103, 111, 195, 196
 prevajanje
 ▷ imen bitij 63, 95, 96, 97
 ▷ stvarnih lastnih imen 90, 194
 prevedeno ime 97, 100, 192, 194
 prevzemanje
 ▷ krajšav 101
 ▷ kratic 194
 ▷ lastnih imen 95, 191
 ▷ občnih besed 93, 189
 pridevniki
 ▷ na *-ji* 231
 ▷ na *-ov/-ev* in *-in* 44, 88, 150, 230
 ▷ na *-ski* 40, 108, 150, 151, 205, 231
 pridevniška sestavljenka 120
 pridevniška zloženka 118, 202
 priimek 49, 63, 64, 65, 88, 92, 96, 108, 124,
 126, 129, 133, 136, 137, 236
 ▷ s predložno sestavino 64
 prilastek 43, 63, 82, 83, 84, 85, 96, 105, 114,
 115, 116, 117, 118, 130, 132, 133, 148, 150,
 162, 200, 236
 priprava besedila za tisk 103, 111
 priredne zloženke 109, 110, 118, 119, 164,
 196, 201, 203, 205
 prirednost 7, 118, 119, 201
 prislov 37, 93, 159, 161, 207, 208, 209, 224
 prislovne predložne zveze 121, 208
 prosti glagolski morfem *se* 45
 puristični priročnik 25
 purizem 45
- R**
- razlagalno-ponazarjalni del 158, 160, 163,
 164
 razmerje
 ▷ glas – črka 33, 34, 35, 167
 ▷ med dvojnicami 155, 165, 221
 ▷ med prirednimi in podrednimi zložen-
 kami 203, 205
 ▷ referenčno 62, 93, 169
 ▷ vezaj – pomišljaj 49, 106
 rodilnik ednine 148, 149
 rodilnik množine 222, 223
 rodilniško izražena svojina 133, 137
- S**
- samostalnik
 ▷ izglagolski z obrazilom *-lec/-vec* 122
 ▷ množinski moškega spola 43, 159, 160,
 223

samostalniška

- ▷ sestavljenka 114, 120
- ▷ zloženska 44, 106, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 141, 164, 165, 196, 199, 200, 201
- ▷ zveza 63, 82, 116, 117, 132, 141, 159, 160, 204, 209

sestavljeno ime 63, 78, 79, 97, 130, 172

Seznam tujih zemljepisnih imen v slovenskem jeziku 97, 98, 155

simbol 54, 95, 156, 160, 162, 232

- ▷ merski 55, 56, 94, 164
- ▷ slovarski 145

simbolna poimenovanja gl. nadomestna imena

skladenjska

- ▷ dvojnica 236
- ▷ podstava 8, 195, 227
- ▷ raba 36, 73, 82, 104, 106, 107, 127, 154, 156, 162, 192, 194, 197, 228
- ▷ ravnina 23, 24, 36, 125, 167
- ▷ vzorec 116, 117, 130, 131, 132, 133

sklanjanje 23, 91, 123, 124, 126, 127, 130, 131, 133, 134, 154, 217, 220, 222

sklanjatev

- ▷ druga moška 43, 126, 127, 128, 129, 221
- ▷ druga ženska 222
- ▷ prva moška 93, 123, 128, 129, 130
- ▷ prva ženska 222
- ▷ tretja ženska 130

sklop

- ▷ medmetni 210
- ▷ samostalniški 74
- ▷ soglasniški gl. soglasniški sklop
- ▷ zaimenski 120, 121

skrajšano ime 59, 60, 81, 82, 163, 164, 170, 176, 181, 186

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) 6, 14, 16, 18, 20, 21, 28, 42, 45, 48, 69, 70, 117, 118, 122, 127, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151

slovarske oznake 21, 147

- ▷ besednovrstne (*m, člen. itd.*) 159, 160
- ▷ dvojnične (*in, tudi*) 153, 154, 158, 159, 212, 216, 217, 226
- ▷ funkcijskozvrstne 145, 153
- ▷ med pokončnicama (*ur., pod. za itd.*) 163, 176, 186, 192, 213
- ▷ napotila (<, *prim.*) 154, 164, 165, 226, 228
- ▷ normativne (*gl.*) 154, 165
- ▷ pravopisnih kategorij (*zem. i., oseb. i. itd.*) 158, 160, 169, 171, 174, 182, 191, 223
- ▷ slovničnih posebnosti (*pog., del. itd.*) 126, 219, 225
- ▷ socialnozvrstne 153
- ▷ stilne 145

slovenska zemljepisna imena

- ▷ na narodnostno mešanih ozemljih 98, 99
- ▷ namesto neslovenskih 99

slovnica 6, 15, 19, 47, 122, 147

slovnične lastnosti (posebnosti) 63, 144, 152, 153, 157, 158, 161, 217, 221

slovnične spremembe 20, 33, 36, 42, 43

soglasniški sklop

- ▷ *lj* 25, 148
- ▷ *st/sp* 40
- ▷ *-ts* 135, 136, 240

spletna

- ▷ domena 90, 104, 111, 233
- ▷ stran 17, 25, 60, 77, 100, 104
- ▷ svetovalnica 25, 28, 151

spletni

- ▷ forum (klepetalnica) 25, 32, 41, 54, 114, 151
- ▷ medij 59, 88
- ▷ naslov 21, 57, 90, 104, 111
- ▷ slovar 21, 28, 151

spletno

- ▷ besedilo 13, 59, 88, 126, 155
- ▷ sporazumevanje (komuniciranje) 29, 51

spol

- ▷ mešanje moškega in srednjega 43
 - ▷ mešanje moškega in ženskega 43, 126, 127
 - ▷ mešanje srednjega in ženskega 43, 164, 223
 - ▷ pri kraticah 8, 130, 227, 228, 229
 - ▷ spremembe 36, 43, 126, 127, 128
 - stalni pridevek 63, 96, 172
 - stava vejice 26, 102, 105, 112, 113, 197
 - stičnost 54, 103, 111
 - ▷ ločil 109, 111
 - ▷ pike 109, 110, 162
 - ▷ posebnih pisnih znamenj 55, 56, 57, 168
 - ▷ pri vezaju 107, 108
 - ▷ zveze črke in številke 82, 199, 200
 - stilistična priporočila 45, 143, 146, 153, 165
 - stilistični priročnik 24, 26
 - stopnjevanje pridevnika 43, 224
 - stvarna imena 60, 62, 75, 76–85, 88
 - ▷ kategorizacija 75, 76, 85, 182
 - ▷ mešanje z zemljepisnimi 73
 - ▷ prevzemanje
 - ▷ prevedena 96, 100
 - ▷ tuja, polcitatna 99, 100
 - ▷ v slovarju 155, 156, 182, 184, 185, 186, 194, 195, 205
 - svojilni pridevnik
 - ▷ iz imen na nemi soglasnik (*Manetov/Manetev*) 44, 136
 - ▷ iz imen na pisani *-ts* (*Barentsov, Kovatsev*) 135, 136
 - ▷ iz imen s predimki 49, 50
 - ▷ iz imen z izglasnim govornim c (*Ignatsov*) 126
 - ▷ iz imen z opuščajem (*McDonald'sov*) 108, 109
 - ▷ izlastnoimenski, ki nastopa v besedni zvezi s samostalnikom (*Alzheimerjev ...*) 50, 87, 88, 187, 240
 - ▷ iz večdelnih imen 137, 138
 - ▷ iz ženskih imen (*Heidijin, Lea/Lejin*) 138, 139, 140
 - ▷ samostalnika *gospa* 37
 - ▷ v slovarju 157, 186, 187
- Š**
- številka
 - ▷ izpostavna 57, 229
 - ▷ poštna 107
 - ▷ v prvem delu zloženke 114, 115, 202
 - ▷ zapis z besedo 57, 58
- število 54
- števka
 - ▷ zapis z besedo 57, 58
- števnik 114, 148, 160, 206, 207
 - ▷ glavni 34, 57, 206
 - ▷ na *-najst* 22, 42
 - ▷ na začetku povedi 57
 - ▷ pri navajanju datumov 58
 - ▷ pri navajanju let in stoletij 58
 - ▷ pri navajanju praznikov 58
 - ▷ pri navajanju ure 58
 - ▷ vrstilni 58, 78, 79, 106, 195, 207, 224
 - ▷ zapis z besedo 57, 58
- T**
- taksonomska latinska ali polatinjena imena 76, 84
- tehnična raba (gl. tudi neskladenjska) 103, 107, 200
- tisk
 - ▷ ležeči 165, 190
 - ▷ priprava besedila 103, 111
- tri pike 103, 111, 112,
- tuja imena 63, 95, 96, 97, 98, 99, 107, 108
 - ▷ citatna 92
 - ▷ na govornem izglasni c 126
 - ▷ na govornem izglasni i 139
 - ▷ na *-ts* 135
 - ▷ podomačevanje 8, 91, 95, 96

- ▷ s predimki 64, 65
 - ▷ v slovarju 193, 194, 213, 231
 - ▷ z nemim *-e* 123
 - tujka 18, 90, 91, 123
 - tvorjenka 8, 70, 83, 88, 106, 114, 118, 137, 144, 157, 162, 187, 196, 202, 203
 - ▷ iz kratic 228, 232
 - ▷ iz medmetov 210
 - ▷ iz števnikov 207
 - ▷ z vezajem 196, 202
 - ▷ pravopisno zahtevnejša 157
- U**
- ujemalni samostalniški prilastek 132
 - uklepaj 57
 - ura 57, 58
 - uradno ime 66, 82, 142, 163, 176, 193
 - urejevalnik besedil 27, 28, 53, 111, 113
- V**
- varianta gl. dvojnica
 - večbesedna imena 60, 234
 - ▷ bitij 65, 140, 141
 - ▷ sklanjanje 130, 131, 132
 - ▷ stvarna 77, 81, 86, 194
 - ▷ zemljepisna 43, 44, 90, 95, 140, 141, 174
 - večdelna imena 137
 - vejica 26, 102, 103, 105, 112, 113, 197
 - ▷ in tri pike 112
 - ▷ pri pristavku 105
 - ▷ za pomišljajem 113
 - velelnik 225
 - velika začetnica
 - ▷ pri homonimih 167, 169
 - ▷ pri imenih blagovnih znamk 82, 83, 117, 118, 185, 186
 - ▷ pri imenih iger 85
 - ▷ pri imenih meddržavnih zvez 81
 - ▷ pri imenih nagrad 86, 87, 183
 - ▷ pri imenih praznikov 85, 86
 - ▷ pri imenih pripadnikov etnično-verskih skupnosti 68, 69
 - ▷ pri imenih s predpono *ne-* 69
 - ▷ pri imenih šolskih predmetov 77
 - ▷ pri imenih zdravil 83
 - ▷ pri izlastnoimenskih svojilnih pridevniki 50, 87, 88, 187, 188
 - ▷ pri ledinskih imenih 75
 - ▷ pri nadomestnih imenih 60, 61, 62
 - ▷ pri občnoimenskih delih lastnih imen 66
 - ▷ pri predimkih 134
 - ▷ pri predložnih imenih 74
 - ▷ pri skrajšanih imenih 60
 - ▷ sredi besede 88, 89
 - ▷ v glavi dopisa 59
 - ▷ za vrstilnim številnikom 78
 - veroslovna imena 65, 171
 - vezaj
 - ▷ in pomišljaj 49
 - ▷ med deli dvojnih imen 108
 - ▷ med dvema priimkoma 108
 - ▷ med imenom in vzdevkom 107
 - ▷ med sestavinami zloženek 106, 115, 118, 119, 196, 201, 203
 - ▷ med števkjo in pisnim znamenjem pri pridevniki 55
 - ▷ nestični 49, 92, 106, 108
 - ▷ pri citatnih imenih 8, 92, 107, 119, 137
 - ▷ pri krajšanju ženskih poimenovanj 111, 112
 - ▷ pri tvorjenkah z *e-* 89
 - ▷ v okrajšavah 106, 107
 - vezajni pomišljaj 49
 - veznik 102, 160, 197
 - vključevanje pisnih znamenj v besedilo 54, 55, 56, 57
 - vladarska imena gl. imena vladarskih in plemiških rodovin
 - vodilka 164, 181, 195

- vodna imena 72
vrstilni števec 58, 78, 79, 106, 195, 207, 224
- Z**
- zaglavje slovarskega sestavka 36, 158, 160, 161, 227, 230
- zaimek 120, 121, 160, 206
- zaimenski sklop 120
- zaklepaj 57
- Zakon o industrijski lastnini 9, 82, 94, 142
- Zakon o javni rabi slovenščine 9, 98, 142
- Zakon o meroslovju 95
- zapis
- ▷ ure 57
- zapisovalne spremembe 33, 38
- zastarelo 14, 21, 103, 145
- zemljepisna imena 8, 44, 62, 63, 71, 72, 73, 74, 75, 87, 90, 95, 96, 97, 98, 108, 140, 141, 151, 155, 156, 157, 162, 164, 169, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 192, 205, 206, 223, 231, 236
- ▷ kategorizacija 95, 97, 174, 180
 - ▷ na narodnostno mešanih ozemljih 98
 - ▷ predložna 73, 74
 - ▷ slovenska za tuje kraje 99
- ▷ stilno zaznamovana 99
- zev 33, 35, 48, 138, 139, 214, 215
- zgodovinska imena 65
- zloženske 8, 44, 106, 109, 110, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 141, 164, 165, 196, 203, 204, 205, 207, 209, 232
- ▷ medponsko-priponske 7
 - ▷ s črko, kratično zvezo črk ali števko ter zvezo števke in črke v prvem delu 114, 115, 164, 199, 202
 - ▷ z imenovalniško ali katero drugo medpono 115, 116, 200
- zveze
- ▷ dveh samostalnikov 114, 116
 - ▷ metonimične 8
 - ▷ nesklonljivega pridevnika in samostalnika 114
 - ▷ pridevnika in prislova, ki označujejo barve 207
 - ▷ prislova in predloga 208
- Ž**
- živost 161, 221

RAZČLENJENO KAZALO

 <i>Predgovor: Čas spreminjanja nazorov</i>	5
I SODOBNA NORMATIVISTIKA IN AKTUALIZIRANJE JEZIKOVNIH STANDARDOV	13
Normativistika kot jezikoslovni pojem in jezikoslovna panoga	14
Od tradicionalnega k sodobnemu pojmovanju norme	15
Raziskave nestandardnega jezika	16
Sodobna normativistika med predpisovalnostjo in opisovanjem	17
Posodobitev normativnih priročnikov	19
Iskanje točke ravnovesja	21
Posledice	26
... in perspektive?	29
II ODSEV JEZIKOVNIH SPREMEMB V PRAVOPISU	31
O neizogibnosti jezikovnih sprememb na eni in njihovem zavračanju na drugi strani ..	31
Spreminjanje norme, predstavljene v pravopisnih slovarjih	32
Smernice slovenske jezikovne evolucije	38
Nova pojmovanja jezikovne pravilnosti	45
III PRAVOPISNA PRAVILA V ODNOSU DO SODOBNE JEZIKOVNE NORME	47
Spreminjanje pravopisnih pravil v obdobju 1990–2001 in aktualno stanje	48
 PREDLOGI ZA POSODOBITEV, DOPOLNITEV IN SPREMEMBE PRAVOPISNIH PRAVIL S KOMENTARJEM	51

1	ČRKE, ŠTEVKE IN DRUGA PISNA ZNAMENJA	52
	Opredelitev osnovnih pojmov	52
	Vpliv črk s posebnimi pisnimi znamenji na abecedno razvrščanje	52
	Vključevanje pisnih znamenj v besedilo	54
	Črkovna znamenja v posebnih funkcijah	57
	Zapis števk in števil z besedami	57
2	RABA VELIKIH IN MALIH ČRK	58
	Poved brez končnega ločila	59
	Skrajšana in nadomestna lastna imena	59
	Iz lastnih imen nastala in enakozvočna občna poimenovanja	62
2.1	IMENA BITIJ	63
	Osebna imena s predložnim stalnim pridevkom	63
	Ločevalni dodatki za osebnim imenom glede na rodovno zaporedje	64
	Tuja osebna imena s predimki oziroma priimki s predložnimi sestavinami	64
	Pisanje domišljjskih, bajeslovnih in veroslovnih imen	65
	Pripadniki narodov, prebivalci držav ter poimenovanja po jezikovni in verski pripadnosti	66
	Pisanje osebnih imen s predpono <i>ne-</i>	69
2.2	ZEMLJEPISNA IMENA	71
	Še ne standardizirana imena prostorskih enot	71
	Imena naravnih znamenitosti	73
	Predložna imena	73
	Ledinska imena	75
2.3	STVARNA IMENA	75
	Imena, naslovi stvaritev ter imena poglavij in drugih sestavnih enot teh stvaritev	76
	Imena turističnih objektov in muzejev	77
	Imena prireditev, festivalov, kongresov, simpozijev in drugih javnih zborovanj	78
	Imena aktualnih družbenih in političnih dogodkov ter vojaških peracij in vaj	78
	Imena družbenih in političnih organizacij ter podjetij in združenj	79
	Imena vojaških organizacij in njihovih enot	79
	Imena fundacij in denarnih skladov	79
	Imena športnih in umetniških društev ali klubov ter drugih interesnih skupin	80
	Imena cerkva in verskih skupnosti ter njihovih organizacijskih enot	80
	Imena ustanov, zavodov ter enot državne, javne in evropske uprave	80
	Imena upravnih enot, občin in mestnih občin, krajevnih, primestnih, četrtnih in vaških skupnosti	81
	Imena meddržavnih zvez	81
	Imena industrijskih izdelkov in zaščitene blagovnih znamk	82
	Imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil	84
	Taksonomsko latinska ali polatinjena imena živalskih in rastlinskih vrst	84
	Imena vremenskih pojavov, orkanov, ciklonov, tropskih neviht	84
	Stvarna občna poimenovanja: dopolnitev kategorij	85
	Poimenovanja praznikov ali posebnih datumov	85
	Poimenovanja odlikovanj, športnih naslovov in trofej	86
2.4	SVOJILNI OZIROMA VRSTNI PRIDEVNIKI IZ BESED, PISANIH Z VELIKO	87

2.5	POSEBNOSTI PRI RABI VELIKIH IN MALIH ČRK	88
	Velika začetnica sredi besede in mala začetnica na začetku povedi	88
	Same male črke	89
3	PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE	90
	Citatnost	91
3.1	PREVZEMANJE OBČNIH BESED	93
	Posebnosti prevzemanja občnih besed	93
	Imena merskih enot in količin	94
3.2	PREVZEMANJE LASTNIH IMEN	95
	Imena vladarskih (in nekaterih plemiških) rodovin	96
	Prevedena imena bitij	96
	Kategorizacija zemljepisnih imen	97
	Slovenska zemljepisna imena namesto neslovenskih	98
	Nepodomačena stvarna lastna imena	99
	Prevedena stvarna lastna imena	100
	Prevzemanje krajšav	101
4	LOČILA	102
4.1	PIKA	104
4.2	KLICAJ	104
4.3	VEJICA	105
	Vejica pri pristavku	105
4.4	VEZAJ	106
	Dve vrsti vezaja v nekaterih tujih imenih in zvezah ter med imenom in vzdevkom	107
4.5	OPUŠČAJ	108
4.6	STIČNOST LOČIL	109
	Stičnost pike v okrajšavah	109
	Priprava besedila za tisk in stičnost	111
4.7	POVEZOVANJE RAZLIČNIH LOČIL	111
	Ločila pri krajšanju ženskih oblik ob moških: poševnica, oklepaj in vezaj	111
	Pomišljaj in tri pike v stiku z vejico in končnimi ločili	112
5	PISANJE SKUPAJ OZ. NARAZEN	113
	Podredne zloženske s črkovno, kratično ali številčno prvo sestavino	114
	Zloženske z imenovalniško medpono ali besedne zveze?	115
	Priredne zloženske z okrajšano prvo sestavino	118
	Samostalniške in pridevniške sestavljenke	120
	Zaimenski sklopi	120
	Prislovne predložne zveze	121
	Okrajšave	121
6	PRAVOPIŠNA PROBLEMATIKA V POGLAVJIH GLASOSLOVJE, OBLIKOSLOVJE IN BESEDOTVORJE	122
6.1	GLASOSLOVJE	122
	Posebnosti pri zapisovanju zvočnika /v/	122
	Zapisovanje zvočnika /j/.	122

Zapis predloga z/s glede na izgovor	123
6.2 OBLIKOSLOVJE	123
Posebnosti 1. moške sklanjatve	123
Posebnosti 2. moške sklanjatve	126
Posebnosti 3. ženske sklanjatve	130
Sklanjanje večbesednih poimenovanj: imenske zveze z desnim prilastkom	130
Sklanjanje imen s predimki	134
Sklanjanje polcitatnih zvez	134
6.3 BESEDOTVORJE	135
Svojilni pridevnik iz moških imen na <i>-ts</i>	135
Svojilni pridevnik iz imen, ki se končujejo na nemi soglasnik	136
Svojilni pridevnik iz večdelnih moških in ženskih rojstnih imen	137
Podaljševanje z <i>j</i> pri svojilnih pridevnikih, izpeljanih iz samostalnikov ženskega spola	138
Tvorba prebivalskih imen	140
SKLEP	142
IV KONCEPT SPECIALIZIRANEGA PRAVOPIŠNEGA PRIROČNIKA	143
V TIPSKI PRIKAZ SLOVARSKIH SESTAVKOV V PRAVOPIŠNEM SLOVARJU	167
1 PRIKAZ POSEBNIH PISNIH ZNAMENJ	168
2 PRIKAZ RABE VELIKE IN MALE ZAČETNICE	169
2.1 IMENA BITIJ	171
2.2 ZEMLJEPISNA IMENA	174
Imena krajev, ulic, trgov, cest in njihovih delov	175
Imena političnih skupnosti in upravnih enot	176
Imena voda	177
Imena zemeljskih pojavnosti	178
Imena delov kopnega sveta, obdanega z vodo	178
Imena za pojave v vesolju	179
Imena poslopij	180
2.3 STVARNA IMENA	182
2.4 IZLASTNOIMENSKI PRIDEVNIKI	186
2.5 RABA VELIKIH IN MALIH ČRK V KRAJŠAVAH	188
3 PREVZEMANJE BESED IN BESEDNIH ZVEZ	189
3.1 PREVZEMANJE OBČNIH POIMENOVANJ	189
3.2 PREVZEMANJE LASTNIH IMEN	191
Imena bitij	191
Zemljepisna imena	192
Stvarna imena	194
Prevzemanje kratic	194
4 LOČILA	195
5 PISANJE SKUPAJ ALI NARAZEN	198

5.1	SAMOSTALNIKI	199
	Zloženke s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števke in črke v prvem delu	199
	Zloženke z imenovalniško ali katero drugo medpono	200
	Priredne zloženke	201
5.2	PRIDEVNIKI	202
	Zloženke s črko, kratično zvezo črk ali števk ter zvezo števke in črke v prvem delu	202
	Priredne pridevniške zloženke	202
	Razmerja med prirednimi in podrednimi pridevniškimi zloženkami	203
	Pridevniške izpeljanke na <i>-ski</i> iz lastnih imen	205
5.3	ZAIMKI	206
5.4	ŠTEVNIKI	206
5.5	PRISLOVI	207
	Zveze pridevnika in prislova, ki označujejo barve	207
	Prislovi z glagolom <i>vedeti</i>	208
	Zveze prislova in predloga	208
	Predložne zveze	208
	Prislov v zloženkah	209
5.6	MEDMETI	209
	Medmeti kot sklopi	210
	Podvajanje medmetov	210
	Medmeti, ki jih uporabljamo pri pozdravljanju	210
5.7	ČLENKI	211
6	GLASOSLOVJE	211
6.1	NAGLAŠEVANJE	211
6.2	IZGOVOR	212
	Dvoustnični <i>u</i>	214
	Zev, neobstojni samoglasniki in druge pravorečne posebnosti	214
	Izreka kratic	216
7	OBLIKOSLOVJE	217
7.1	SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA	217
	Dvojne oblike v nekaterih sklonih	217
	Krajsanje in daljšanje osnove	218
	Sklanjanje po dveh paradigmah: moška imena na <i>-a</i>	220
	Slovnične posebnosti	221
	Posebnosti v dvojini in množini	221
7.2	SAMOSTALNIKI ŽENSKEGA SPOLA	222
7.3	SAMOSTALNIKI SREDNJEGA SPOLA	222
7.4	PRIDEVNIKI	224
7.5	GLAGOLI	225
7.6	OBLIKOSLOVJE PRI KRATICAH	227
8	BESEDOTVORJE	229
8.1	SAMOSTALNIKI	229
8.2	PRIDEVNIKI	230
	Pridevniki na <i>-ov/-ev</i> in <i>-in</i>	230

Pridevniki na <i>-ski</i>	231
Pridevniki na <i>-ji</i>	231
8.3 TVORJENKE IZ KRATIC	232
9 KRAJŠAVE	232
10 SKLADNJA	234
 <i>Ob zaključku projekta</i>	239
KAZALA	
Kazalo pojmov	243
Razčlenjeno kazalo	255
Kazalo preglednic	261
SEZNAM VIROV IN LITERATURE	265

KAZALO PREGLEDNIC

Dvojnična raba pri zastarelih oz. neutemeljenih normativizmih	39
Življenje zastarelih normativizmov v sodobni slovenščini	39
Dvojnična raba pri normiranih soglasniških sklopih <i>st/sp</i>	40
Prerazporeditev prednostnih dvojnic pri pridevnikih na <i>-ski</i> iz prevzetih lastnih imen	40
Neologizmi pri pridevnikih na <i>-ski</i> iz prevzetih lastnih imen	40
Prednostne dvojnice pri prevzetih občnih besedah	41
Spremembe v izreki pri besedah, prevzetih iz angleščine	41
Spremembe izreke pri besedah, prevzetih iz drugih jezikov	42
Napačno ugotovljena pravorečna norma	42
Dvojnična raba pri pridevniških stopnjah	43
Dvojnična norma pri zloženkah	44
Raba obrazil <i>-ov/-ev</i> pri pridevnikih iz imen na nemi soglasnik	44
Raba obrazil <i>-ka/-ica</i> pri ženskih poimenovanjih	44
Spreminjanje pravila za zapis vezaja med dvema priimkoma	49
Spreminjanje pravila za zapis ločila med imenom in vzdevkom	49
Spreminjanje zapisa svojilnih pridevnikov iz imen s predimki	50
Spreminjanje dikcije pravila za zapis začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih	50

Razvrščanje po abecedi v različnih urejevalnikih besedil – črkovne iztočnice	53
Razvrščanje po abecedi v različnih urejevalnikih besedil – leksikalne iztočnice	53
Občnoimenska poimenovanja, nastala iz prebivalskih, zemljepisnih in stvarnih imen	62
Z malo in veliko začetnico pisane predložne sestavine v osebnih imenih	64
Razkorak med pravopisnim slovarjem in aktualno rabo pri imenih pripadnikov rase, jezika, vere	67
Prebivalska imena s predpono <i>ne-</i>	70
Vključevanje predložnih lastnih imen v besedilo	74
Raba začetnice pri izlastnoimenskih poimenovanjih za praznike	86
Citatne in polcitatne besede, izposojenke in tujke	91
Ohranjanje stičnega vezaja v neimenovalniških sklonih	92
Poimenovanje merskih enot in količin v <i>Odredbi o merskih enotah</i>	95
Pisanje imen vladarskih in plemiških rodovin	96
Podomačevanje okrajšav	102
Okrajšave, pisane s stično in nestično piko	110
Neustaljena raba okrajšav	110
Razkorak med pravopisnimi pravili in stanjem v rabi pri zvezah predloga in prislova ali samostalnika	113
Vpliv kodifikacije na ustrezen zapis zloženke s črkovno prvo sestavino	115
Zloženke z imenovalniško medpono ali zveze dveh samostalnikov	116
Pregibanje osebnih imen moškega spola z nemim <i>-e</i>	124
Imena moškega spola na <i>-e</i> , ki podaljšujejo osnovo na dva načina	125
Orodniška končnica pri moških samostalnikih z izglasnim govorjenim <i>c</i>	126
Samostalnika <i>ara</i> in <i>panda</i> in njun spol v skladijski rabi	127
Primerjava sklanjatev samostalnikov <i>kolega</i> in <i>sluga</i>	128
Primerjava sklanjatev osebnih imen <i>Miha</i> in <i>Janša</i>	129
Kratice z žensko podstavo in spreminjanje njihovega spola v besedilu	130
Različno reševanje moških imen na <i>-ts</i> v pravopisih iz let 2001 in 2003	135
Načini izreke izglasnega sklopa <i>-ts</i> v odvisnosti od izvirnega jezika	135
Upoštevanje pravopisnega pravila o pisanju svojilnih pridevnikov iz imen na nemi soglasnik	137
Ženska imena na <i>-i</i> in iz njih nastali svojilni pridevniki v SP 2001 in v rabi	138
Svojilni pridevnik iz tujih ženskih imen na naglašeni in nenaglašeni <i>-e</i> , <i>-o</i> oz. <i>-u</i>	138

Pogostnost pojavljanja dveh variant svojilnih pridevnikov iz tujih ženskih imen na govorjeni <i>-i</i>	139
Pogostnost pojavljanja dveh variant svojilnih pridevnikov iz tujih ženskih imen, ki se končujejo z dvema samoglasnikoma	140
Tvorba prebivalskih imen s priponskimi obrazili	140
Tvorba prebivalskih imen iz večbesednih zemljepisnih imen	141
Primerjava slovarskega sestavka <i>balzam</i> v SP 1950 in 1962.	145
Primerjava slovarskega sestavka <i>baba</i> v Načrtu 1981 in SP 2001	146
Primerjava slovarskega sestavka <i>vozel</i> v SSKJ in SP 2001	148
Primerjava slovarskega sestavka <i>biftek</i> v SSKJ in SP 2001	149
Primerjava normiranih in nenormiranih oblikoslovnih dvojnic pri samostalniku <i>biftek</i> ..	149
Primerjava slovarskega sestavka <i>kraljica</i> v SSKJ in SP 2001	150
Primerjava slovarskega sestavka <i>dunajski</i> v SSKJ in SP 2001	151
Besednovrstne oznake v specializiranem pravopisnem slovarju	159
Oznake pravopisnih kategorij v specializiranem pravopisnem slovarju	160

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

Priročniki, slovarji in korpusi

Besede slovenskega jezika. URL: <http://bos.zrc-sazu.si/besede.html>.

^εSP 2003 = *Slovenski pravopis*, elektronska izdaja na CD-ROM-u. Ljubljana: ZRC SAZU – Založba ZRC.

^εSSKJ 2000 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

Evrokorpus. URL: <http://evrokorpus.gov.si>.

GOS = *Korpus govornjene slovenščine*. URL: <http://www.korpus-gos.net/>

Internetová jazyková příručka. URL: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Načrt pravil za novi slovenski pravopis. SAZU. Inštitut za slovenski jezik. Državna založba Slovenije. Ljubljana.

Sova 2006 = *Leksikon SOVA*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

SP 1899 = *Slovenski pravopis*. Sestavil Fr. Levec. Dunaj: Cesarsko kraljeva zaloga šolskih knjig.

SP 1920 = *Slovenski pravopis*. Sestavil dr. A. Breznik. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

SP 1935 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Izdalo in založilo Znanstveno društvo.

SP 1937 (^ε1938) = *Slovenski pravopis*. Mala izdaja. Priredila A. Breznik in F. Ramovš. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.

SP 1950 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

SP 1962 = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.

- SP 2001 (²2003) = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Založba ZRC.
- SP1P ¹1990 (³1994, ⁵1997) = *Slovenski pravopis 1 – Pravila*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika 1970–1991*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.
- VSL 1997–1998 = *Veliki splošni leksikon*. Ljubljana: DZS.

Uporabljena strokovna literatura

- BAJEC, A., 1950: *Besedotvorje slovenskega jezika*. I. izpeljava samostalnikov. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- BAJT, D., 2002: Zadnji pravopis – poslednji pravopis?. *Nova revija* 21. Forum. Št. 239/240 (mar.–apr. 2002). Str. 2–10.
- BÉJOINT, H., 1994: *Tradition and Innovation in Modern English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- BERGENHOLTZ, H., JOHNSEN, M., 2005: Log Files as a Tool for Improving Internet Dictionaries. *Hermes, Journal of Linguistics* 34. Str. 117–141.
- BERNIK, F. idr., 1993: *Brižinski spomeniki: znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede.
- BEŠTER, M., 1993/94: Kako pisati imena zdravil: z veliko ali malo začetnico?. *Jezik in slovstvo* 39. Št. 7/8. Str. 351–353.
- BEŠTER, M., 1997: Raba poimenovanj za ženske v uradovanih besedilih. XXXIII. SSJLK ZP. Ur. A. Derganc. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. Str. 9–23.
- BIZJAK KONČAR, A., DOBROVOLJC, H., 2010: Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novjših prevzetih besed. *Jezikoslovni zapiski* 16. Št. 2. Str. 91–109.
- Breznik, A., 1935: Pomenki o novem pravopisu. *Slovenec* 269. Priloga. Str. 6.
- CVRČEK, V., 2008: Koncept minimální intervence. *Slovo a slovesnost* 69. Str. 284–292. URL: <http://ucnk.ff.cuni.cz/doc/kmi-sas.pdf>
- DANEŠ, F., 1977: K dvěma základním otázkám kodifikace. *Naše řeč*. Str. 3–13.
- DOBROVOLJC, H., 1999: Praktični vidiki normiranja v slovarjih. *Jezikoslovni zapiski*. Št. 5. Str. 63–90. (Obj. H. Majcenovič).
- DOBROVOLJC, H., 2001: Novo v pravilih. Spremembe v pravopisnih pravilih: razlike med 5. in 6. izdajo (5. izdaja: Slovenski pravopis 1 – Pravila, 1997; 6. izdaja: Slovenski pravopis 2001). URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/>
- DOBROVOLJC, H., 2004: *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.
- DOBROVOLJC, H., 2008: Jezik v e-poštnih sporočilih in vprašanja sodobne normativistike.

- Slovenščina med kulturami. Zbornik Slavističnega društva Slovenije.* Ur. M. Košuta. Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. Str. 295–314
- DOBROVOLJC, H., 2008: Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo (Šest let po izidu Slovenskega pravopisa 2001). *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja.* Ur. M. Jesenšek. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. Str. 84–109.
- DOBROVOLJC, H., 2009: Pravopisna obravnava imen znamk in industrijskih izdelkov ter posledice spreminjanja njihovih lastnoimenskih funkcij. *Jezik in slovstvo* 54. Št. 6. Str. 3–16.
- DOBROVOLJC, H., BIZJAK KONČAR, A., 2011: *Vprašanja obvestilnosti sodobnega pravopisnega slovarja. Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja.* Ur. M. Jesenšek. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. Str. 86–109.
- DOBROVOLJC, H., JAKOP, N., 2008: Specializirani pravopisni priročnik (Predstavitev izhodišč, zasnove, ciljev in vzorčnih redakcij). *Jezikoslovni zapiski* 14. Št. 1. Str. 85–101.
- DOBROVOLJC, H., KREK, S., 2011: Normativne zadrege – empirični pristop. *Meddisciplinarnost v slovenistiki.* Ur. S. Kranjc. Obdobja 30. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Str. 41–50.
- ENGELBERG, S., LEMNITZER, L., 2004: *Lexicographie und Wörterbuchbenutzung.* Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- FURLAN, M., GLOŽANČEV, A., ŠIVIC - DULAR, A., 2000: Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v registru zemljepisnih imen in registru prostorskih enot. *Geografski vestnik* 72. Št. 1. Str. 73–86.
- FURLAN, M., Gložančev, A., Šivic-Dular, A., 2001: *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot.* Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije.
- GLOŽANČEV, A., 1995/96: Nekaj pripomb k teoretični podstavi slovarja novega SP (Pravopisna premisslanja). *Slava.* Št. 1. Str. 3–15.
- GLOŽANČEV, A., 2001: Kratek oris redakcije lastnih imen za slovarski del Slovenskega pravopisa. URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/Delavnica.htm>
- GLOŽANČEV, A., idr., 2009: *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri).* Ljubljana: Založba ZRC.
- GLOŽANČEV, A., KOSTANJEVEC, P., 2006: Novejše besedje slovenskega knjižnega jezika – seznam A–O. *Jezikoslovni zapiski* 12. Št. 2. Str. 89–159.
- GORJANC, V., 2005: *Uvod v korpusno jezikoslovje.* Domžale: Izolit.
- GRADIŠNIK, J., 1981: *Še znamo slovensko?.* Celje: Mohorjeva družba.
- ILC, G., STOPAR, A., 2004: Angleški končni -e in Slovenski pravopis. *Jezik in slovstvo* 49. Št. 6. Str. 25–31.
- ILEŠIĆ, F., 1920: Slovenski pravopis. *Slovenski narod.* 19. 11. 1920. Str. 1–2.
- IVANJKO, Š., 2010: *Etični, družbeno odgovorni, ustvarjalni in kritični posamezniki.* URL: [http://journal.doba.si/letnik_2_\(2010\)_st__2](http://journal.doba.si/letnik_2_(2010)_st__2)

- JAKOP, N., 2006: *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC.
- JAKOP, N., 2008: Pravopis in spletni forumi – kva dogaja?. *Slovenščina med kulturami. Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. Ur. M. Košuta. Celovec, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. Str. 315–327.
- JAKOP, N., 2009: Osvetlitev rabe velike oz. male začetnice pri izlastnoimenskih pridevnikih s priponskimi obrazili *ov/ev, -in* v slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 15. Š. 1–2. Str. 73–85.
- JESENŠEK, M., 1994/95: Poskus periodizacije razvoja oblik na -č in -ši v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja. *Jezik in slovstvo* 41. Št. 4. Str. 179–197.
- KALIN - GOLOB, M., 2003: *O dopisih. Predlog za standardizacijo*. Zbirka Kaj moram vedeti. Ljubljana: GV Založba.
- KLADNIK, D., 2007: *Pogledi na podomačevanje tujih zemljepisnih imen*. Georitem 2. Ljubljana: Založba ZRC.
- KOCJAN - BARLE, M., 1992: *Abeceda pravopisa*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- KOCJAN - BARLE, M., 2002: Slovenski pravopis 2001 med znanostjo in (ne)uporabnostjo. *Nova revija* 21. Forum. Št. 239/240. Str. 11–25.
- KORDIĆ, S., 2009: Što je (ne)standardno za kroatiste?. *Varietäten im Slavischen*. Ur. A. Bierich. Frankfurt am Main: Peter Lang. Str. 313–330.
- KOROŠEC, T., 2003: K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001. *Slavistična revija*. Str. 247–266.
- KREK, S., 2009: Od SSKJ do spletnega portala standardne slovenščine. *Jezik in slovstvo* 54. Št. 3–4. Str. 95–113.
- KRIŽAJ - ORTAR, M., 1984/85: O samostalniškem prilastku v imenovalniku. *Jezik in slovstvo* 30. Št. 3. Str. 82–85.
- LENARČIČ, S., 2004: *Popravis: kaj je narobe in kaj manjka v novem Slovenskem pravopisu?*. Ljubljana: Samozaložba.
- LEVEC, F., 1898: Slovenski pravopis. *Ljubljanski zvon*. Str. 276–283.
- LOGAR BERGINC, N., 2004: Nove tehnologije in nekateri nesistemiški besedotvorni postopki. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Ur. E. Kržišnik. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Str. 121–132. URL: <http://www.centerslo.net/files/File/simpozij/sim22/Logar.pdf>.
- MAJDIČ, V., 1985: Oblikoslovna podoba samostalnikov moškega spola na -e. *Jezik in slovstvo* 31. Št. 2–3. Str. 55–62.
- MATHESIUŠ, V., 1929 (1983): Functional linguistics. *Praguiana, Some Basic and Less known Aspects of Prague Linguistics School*. Ur. J. Vachek. John Benjamins Publishing company. Str. 137–138.
- MICHELIZZA, M., 2008: DvoZačetnice. Besede, besede, besede. *Delo*. Št. 90 (18. apr. 2008). Str. 26. URL: <http://bos.zrc-sazu.si/besede/index.html>.

- MILROY, L., MILROY, J., 1999: *Authority in language: investigating standard English*. London, New York: Routledge.
- MLAKAR, B., 2002: *Problemi slovenske transkripcije kitajskega in japonskega jezika*. Diplomatska naloga. Ljubljana.
- NEBESKÁ, I., 1989: Ke současnému pojetí normy v české lingvistice. *Slovo a slovesnost*. Str. 334–342.
- NERIUS, D., 1989: Das Orthographiewörterbuch. *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*. Zweiter Teilband. Berlin, New York: Walter de Gruyter. Str. 1297–1304.
- OREŠNIK, J., 1995: *Uradi za jezik v Skandinaviji*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- PAŠIĆ, A., 2005: *Islam in Muslimani v Sloveniji*. Žepna knjiga. Tržič: Učila International.
- POGORELEC, B., 2011: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni spisi 1. Ljubljana: Založba ZRC.
- POGORELEC, B., Slovenski pravopis 1962. *Problemi*. Str. 103.
- PRANJKOVIĆ, I., 2002: Stilistika i normativistika: prilog raspravi o naravi stilogenosti. *Važno je imati stila*. Ur. K. Bagić. Zagreb: Disput. Str. 155–163.
- REPOLUSK, P., 2006: Spremembe v etničnem opredeljevanju muslimanskega prebivalstva v Sloveniji, priseljenega iz Bosne in Hercegovine, v popisnih podatkih 1991 in 2002. *Annales, Series Historia et Sociologia* 16. Št. 2. Str. 307–316.
- RIGLER, J. 1971: H kritikam pravopisa, pravorečja in oblikoslovja v SSKJ. *Slavistična revija*. Str. 433–462.
- SKUBIC, A. E., 2003: Mesto standardnega jezika v jezikovnem repertoarju posameznika. *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige*. Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Str. 209–226.
- SLOGOVNI PRIROČNIK. Sporazumevanje v slovenskem jeziku. Kazalnik 17 – Standard za korpusno analizo težav pri tvorbi besedil. URL: http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik17/Kazalnik_17_Slogovni_prirocnik_SJ.pdf
- SNOJ, M., 2008: Iskanje izvirov našega jezika: Pogovor z dr. Markom Snojem. *Ampak*. Št. 12. Str. 35.
- STABEJ, M., 2004: *Vrt brez vrtnarja, pastirji brez ovc, jezik brez krmarja*. Air Beletina. Št. 41. Str. 1. URL: <http://www.razvezanijezik.org>.
- STABEJ, M., VITEZ, P., 2000: KGB (korpus govornih besedil) v slovenščini. *IS 2000 – Jezikovne tehnologije: Zbornik konference*. Ur. T. Erjavec, J., Gros. Ljubljana. Str. 79–81.
- SUHADOLNIK, S., 1963: Problemi slovenske leksikografije. *Sodobnost* 11. Str. 926–934.
- SVENSÉN, B., 1993: *Practical lexicography: principles and methods of dictionary-making*. Oxford, New York: Oxford University Press.

- ŠEKLI, M., 2008: Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici. Ljubljana: Založba ZRC.
- ŠERUGA PREK, C., 2002: Izgovorni in naglasni problemi Slovenskega pravopisa 2001. *Nova revija* 21. Forum. Št. 239/240. Str. 26-30.
- ŠERUGA PREK, C., ANTONČIČ, E., 2003: *Slovenska zborna izreka. Priročnik z vajami za javne govorce*. Maribor: Založba Aristej.
- ŠKILJAN, D., 1999: *Javni jezik. K lingvistiki javne komunikacije*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- ŠKRABEC, S., 1994, Zakaj sonce, ne solnce?. *Jezikoslovna dela* 1. Ur. J. Toporišič. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica. Str. 10–11.
- TARP, S., 2008: *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge: general lexicographical theory with particular focus on learner's lexicography*. Tübingen: M. Niemeyer.
- TOPORIŠIČ, J., 1965: Naglasni tipi slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 10. Št. 2/3. Str. 56–79.
- TOPORIŠIČ, J., 1965: Popravljen slovenska slovnica. *Jezik in slovstvo* 10. Št. 6/7. Str. 209–217.
- TOPORIŠIČ, J., 1976 (²1984, ³1991, ⁴2000): *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- TOPORIŠIČ, J., 1978: Kaj je v knjižnem jeziku prav. V: *Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika*. Maribor: Založba Obzorja. Str. 323–327.
- TOPORIŠIČ, J., 1982: Pravi pogled na pravopis II. *Delo* (17. 4. 1982). Str. 18.
- Toporišič, J., 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, J., 2002: Odzivi na novi pravopis po elektronski pošti. URL: <http://www.zrc-sazu.si/pravopis/>
- TOPORIŠIČ, J., RIGLER, J., 1977: Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa. *Slavistična revija*. Str. 69–106, 311–358.
- TOPORIŠIČ, J., RIGLER, J., 1978: Ob Urbančičevi kritiki načrta pravil pravopisa in njegovem sestavku o veliki začetnici. *Slavistična revija*. Str. 208–226.
- TOPORIŠIČ, J., RIGLER, J., 1979: Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa. *Slavistična revija*. Str. 81–150, 231–261, 459–476
- TOPORIŠIČ, J., RIGLER, J., 1980: Komentar k Načrtu pravil slovenskega pravopisa. *Slavistična revija*. Str. 325–356
- TOPORIŠIČ, J., RIGLER, J., 1982: K Urbančičevi alternativni SP. Obravnava lastnih imen v Načrtu za novi slovenski pravopis in pri Urbančiču. *Naši razgledi*. Str. 164.
- TRUBAR, P., 2008: *Abecednik (1550): prevod v sodobni jezik*. Ur. K. Ahačič. Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum.
- TRUBAR, P., 2009: *Katekizem (1550): v sodobni knjižni slovenščini*. Ur. V. Ošlak, K. Ahačič. Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum.
- URBANČIČ, B., 1987: *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Delavska enotnost.

- VEROVNIK, T., 2004: Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. *Družboslovne razprave XX*. Str. 254.
- VEROVNIK, T., 2005: *Jezikovni obronki*. Zbirka Pravna praksa, 3. Ljubljana: GV založba. Str. 24.
- VIDOVIČ MUHA, A., 1988: *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženik*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- VIDOVIČ MUHA, A., 1997: Prvine družbene prepoznavnosti ženske prek poimenovalne tipologije njenih dejavnosti, lastnosti. XXXIII. SSJLK ZP. Ur. A. Derganc. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. Str. 71–74.
- WEISS, P., 1994: Uvrščanje priimkov s predimki v enciklopedična in slovarska dela (Pravopisna preišljanja). *Slava*. Št. 1. Str. 18–29.
- WEISS, P., 1993/94: Pomišljaj in vezaj v Slovenskem pravopisu 1994 (Pravopisna preišljanja). *Slava*. Št. 2. Str. 108–122.
- WEISS, P., 1999: Določila za razvrščanje podobno in enako pisanjih iztočnic v slovarskem delu novega Slovenskega pravopisa. *Jezikoslovni zapiski*. Št. 5. Str. 151–167.
- WEISS, P., 2003: Slovenski pravopis 2003 – priročnik na stranpoteh slovenskega jezika. Okrogla miza: Aktualna vprašanja ob novem slovenskem pravopisu. *Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo. Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. Ur. Marko Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. Str. 201–206.
- WEISS, P., 2003: Sodobne jezikovne inovacije v govorih spodnje Zadrečke doline. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*. Ur. E. Kržišnik. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Str. 371–381.
- WEISS, P., 2009: Skupaj ali narazen v novem slovarju slovenskega jezika. *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*. Ur. A. Perdih. Ljubljana: Založba ZRC. Str. 145–152.
- ZIL-1 = Zakon o industrijski lastnini – 1. Uradno prečiščeno besedilo 3 (ZIL-1-UPB-3). Ur. l. RS št. 51/2006.

Pravopisni priročnik ima na Slovenskem že več kot stoletno tradicijo in v javnosti velja za družbeno pomemben jezikovni priročnik s kodifikacijskim značajem. Njegov najosnovnejši namen je v pravilih podati sistemski opis zapisovalnih sredstev, v slovarju pa ta pravila konkretizirati ob izbranem naboru besedja. Ta naloga zaradi stalnega spreminjanja jezika ni opravljena enkrat za vselej. Stalna vprašanja, ali je odklon od sistema spodrseljaj ali inovacija, ali jo je mogoče opaziti pri nekaterih posameznikih ali pa prerašča v družbeni dogovor, predstavljajo ob tem delu nenehen delovni izziv.

Delo v okviru projekta *Sodobni pravopisni priročnik (v knjižni, elektronski in spletni različici)* je odstrlo kar nekaj novih pogledov na jezikoslovno problematiko, ki se konkretno dotika vseh pišočih posameznikov na Slovenskem. V okviru projektnega dela je bilo prikazano, da so slovenščino v zadnjih dveh desetletjih preoblikovali različni dejavniki. Med njimi so najbolj vidni tisti, ki so rezultat političnih in splošnih družbenih sprememb ter tehnološkega razvoja. Rezultat teh sprememb pa ni povezan le z drugačnim vedanjem jezikovnih prvin v oblikoslovno-skladenjskih položajih, temveč se zdi, da se je korenito spremenila tudi družbena razslojenost slovenščine.

Upamo, da bo pričujoče delo spodbudilo k razmišljanju posameznike, ki se vsakodnevno srečujejo s pravopisnimi problemi, in porodilo zamisli, kako te probleme premostiti ter doseči glede njih družbeno soglasje, ki bo vsaj do neke mere omililo kontrast med dejanskim in idealiziranim v jeziku.

19 €

9 789612 543372

<http://zalozba.zrc-sazu.si>